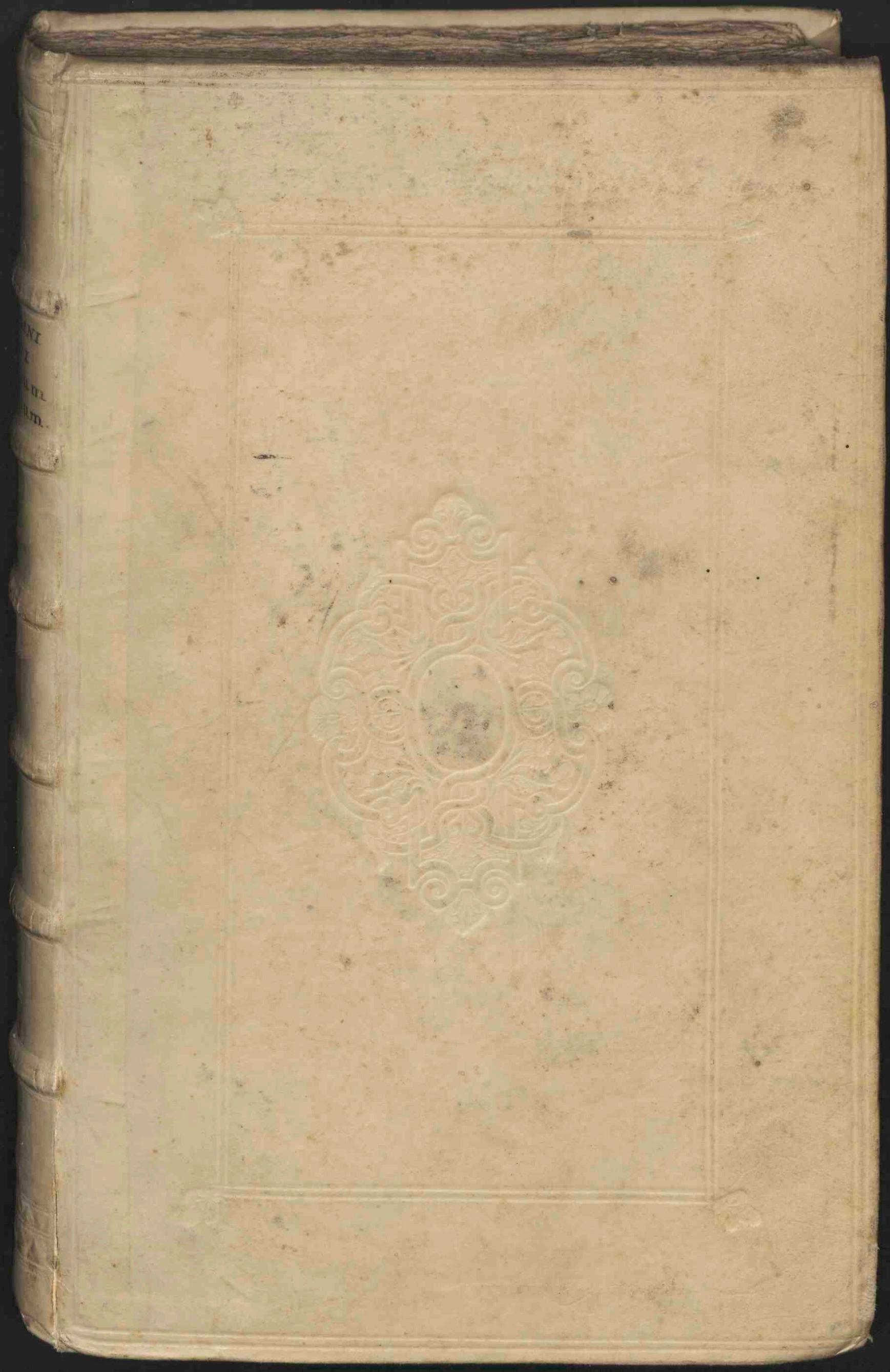

Musladini Sadi Rosarium politicum, sive Amoenum sortis humanae theatrum

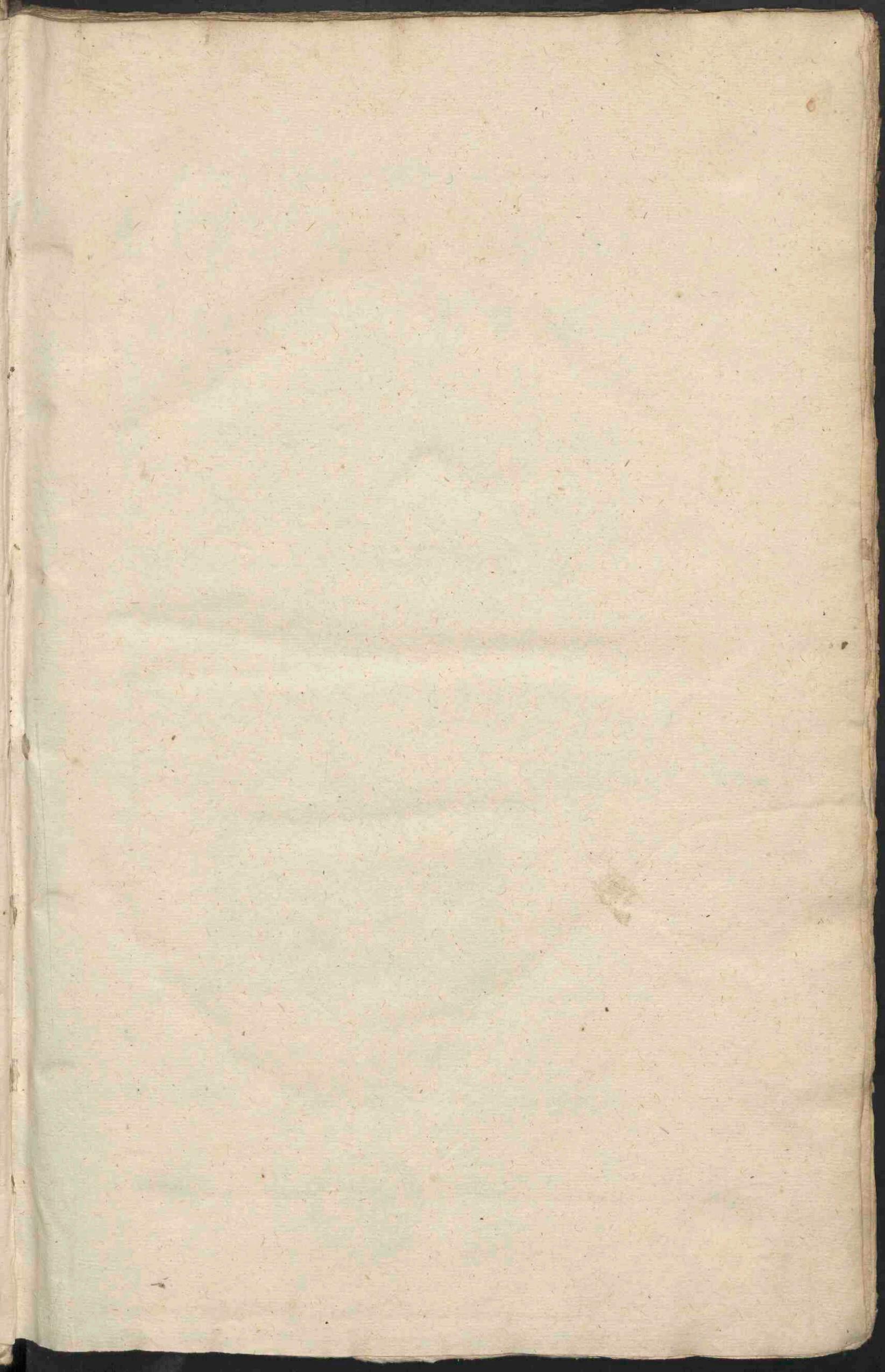
<https://hdl.handle.net/1874/355077>

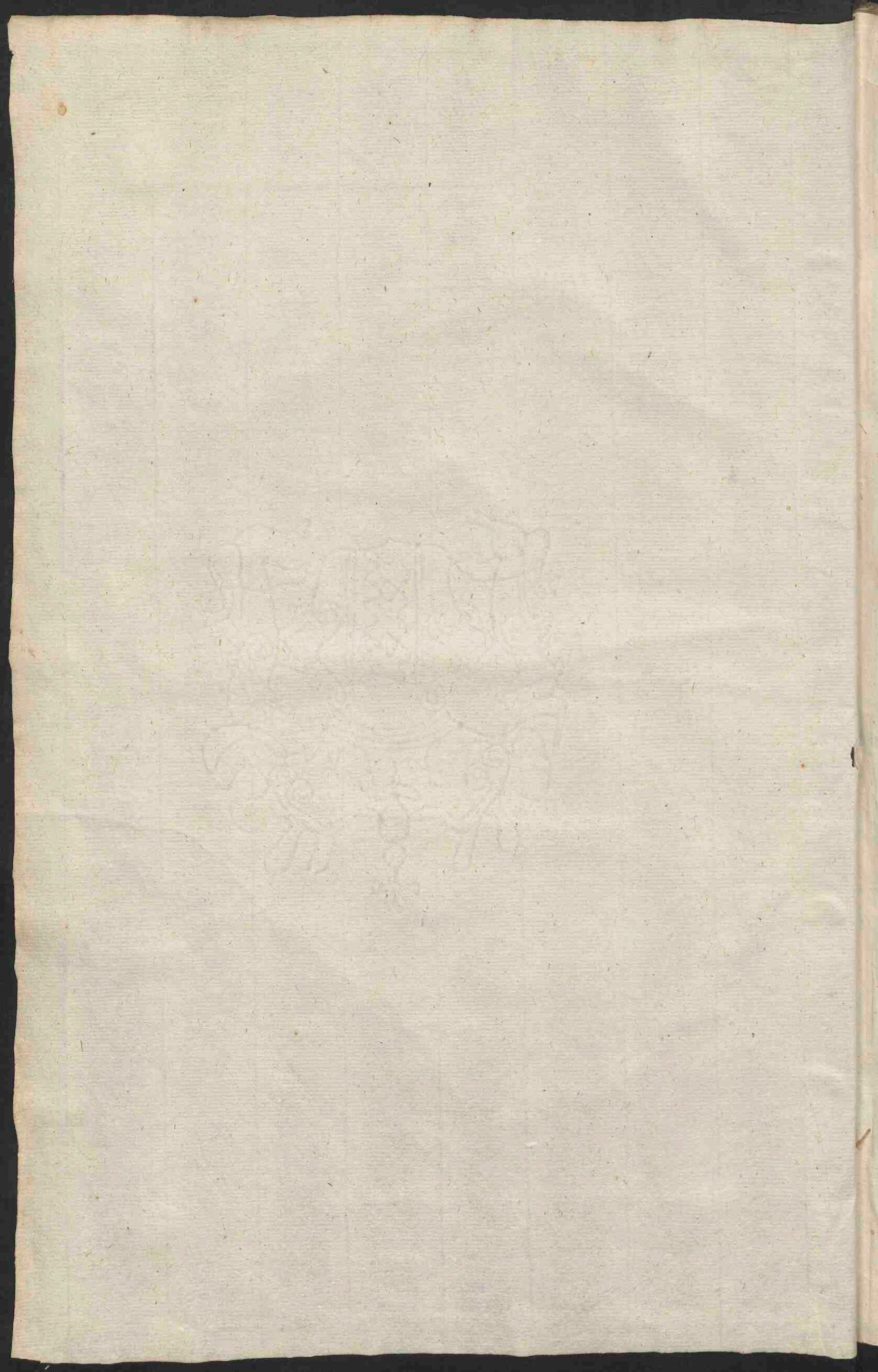

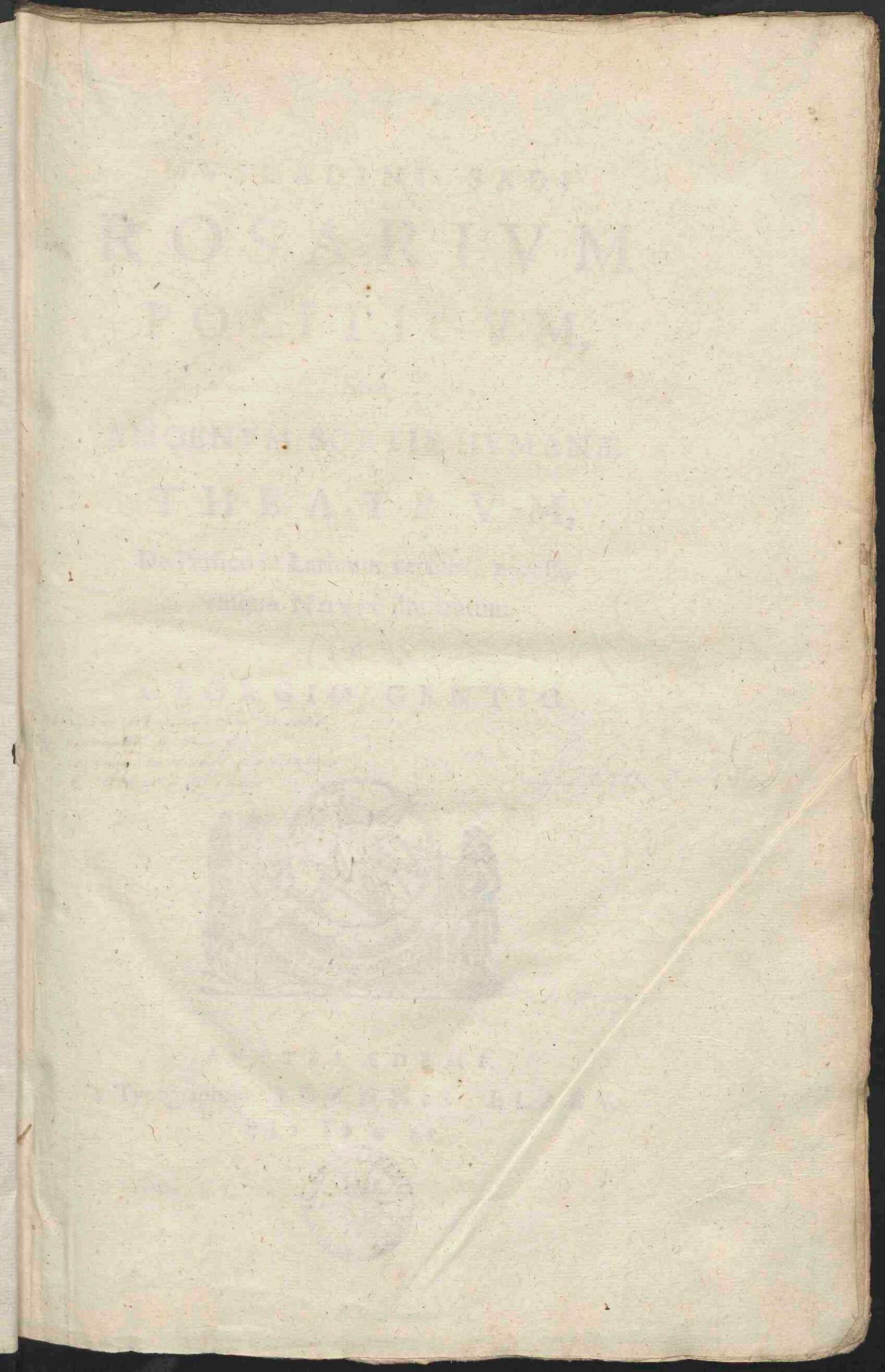
89

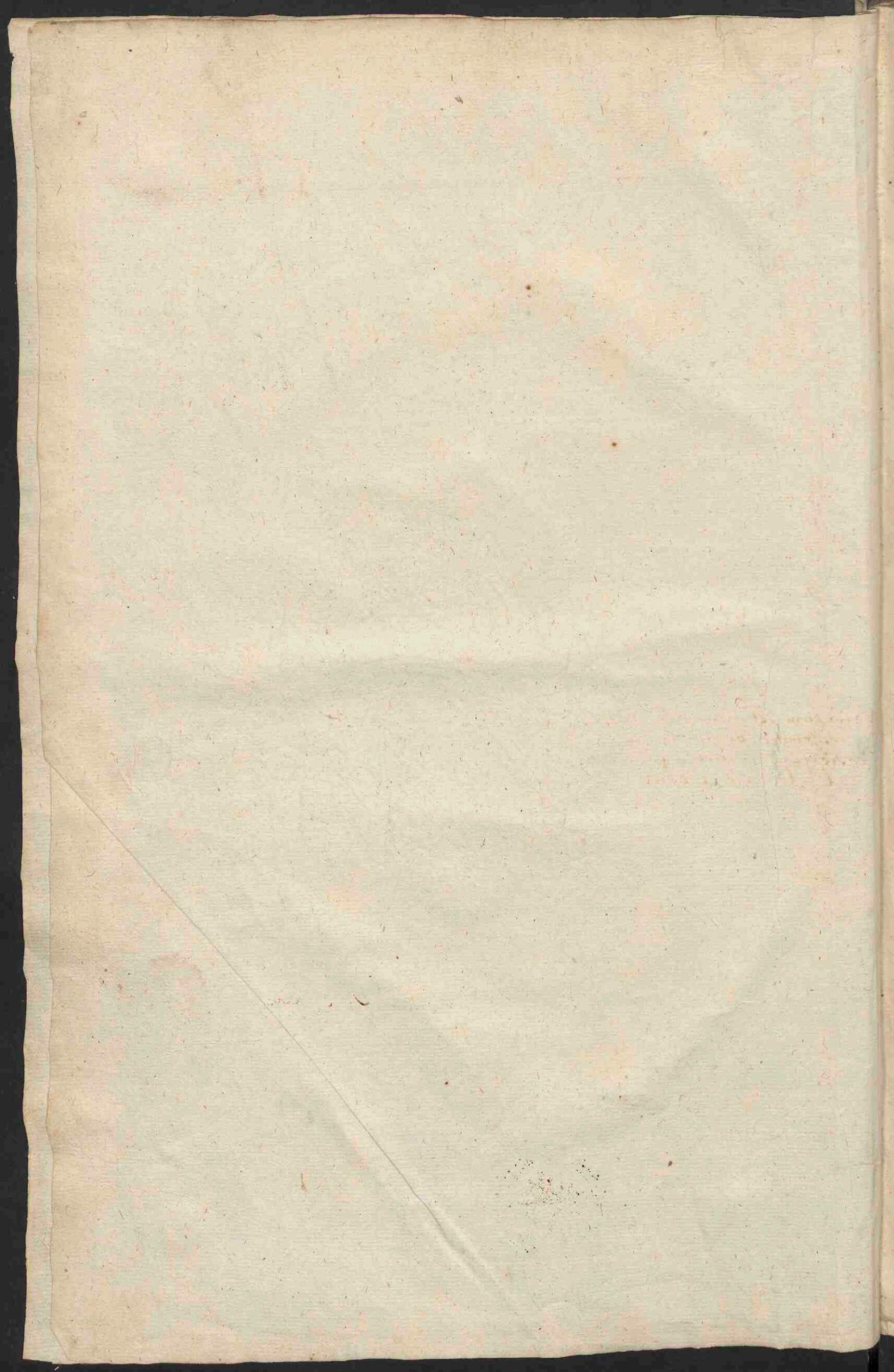
V. fo.

89

M V S L A D I N I S A D I
R O S A R I U M
P O L I T I C U M,

Sive

A M O E N U M S O R T I S H V M A N A E
T H E A T R U M,

De Persico in Latinum versum, necessa-
riisque Notis illustratum

A

G E O R G I O G E N T I O.

Collatum sit cum cod. missis,
& adscriptis passim vocum
Persicarum radicibus illustratum
ab Henrico Sikio.

Relando Sikius.

S. Raym.

A M S T E L A E D A M I,
Ex Typographo JOANNIS BLAEV.
c I o I o c l i.

и да умножат
мудрость я
мудрости
и да умножат
мудрость

отца оного

и мудрости
и наилучшего
из сего

v fol 89 c

Serenissimo & Potentissimo
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO

IOHANNI
GEORGIO,
SAXONIAE,
IVLIAE,
CLIVIAE
ET
MONIVM
DVCI.

LANDGRAVIO THVRINGIÆ:
MARCHIONI MISNIÆ
AC
VTRIVSQVE LVSATIÆ:
COMITI DE MARCA
ET RAVENSBVRG:
DOMINO IN RAVENSTEIN.
&c.
PRINCIPI ET DOMINO MEO
CLEMENTISSIMO.

A V G V S T I S S I M E
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO
ИИИАНОИ
PRINCEPS.

RO S A R I V M nullis
rectius , quam Princi-
pibus convenit : quia
R o s a tum vere fo-
lo & loco suo plan-
tata erit ; cum in celsa Principis
manu posita fuerit. Illa enim in-
ter flores ; Hic inter mortales Prin-
cipem locum tenet. Separati qui-
dem splendent ; juncti vero , ut
duo Naturæ Principes , fulgent , cer-

PRINCIPI ET DOMINO MEO
CLEMENTISSIMO

tante in mutuos honores Naturæ & conjunctionis vinculo. ROSA tum natalium splendorem & stirpem refert, cum læta ex Principis manu, perinde ac rutilans de Cœlo stella, emicat. Nec ipsa hercle Natura, cum splendidus Vnio Vnioni acceſſerit, perfectiorem unionem facere, nec fingere possit. Inferiorum in manibus servitutem subit; &, ut Sol nubeculâ obductus, vel Adamas æri immiffus, non parum obscurari videtur. Præter spem & opinionem, cum patriis calamitatibus elapsus Orientem peterem, in ROSARIVM hoc incidi, cuius quidem deliciis delinitus patrias clades fortius sustinui. Sed cum inter ipsas ROSAS subinde oberrarem; ego illas, ut Solis splendorem: illæ vero me, ut Sol

Terræ obscuritatem , aspiciebant.
Videbar mihi æneus aliquis numus
inter aurea vasa forte illapsus : Imo
impar ipse , perinde ac macula R o-
S A R V M purpuram obscurabam, non
aliter ac infelix ille nigror, qui Lunæ
splendorem importuno suo confor-
tio non leviter obscuravit. Hoc
tam insperati confortii splendore
lætus pariter & sollicitus : quoties-
cunque enim ridentis purpuræ ma-
jestatem suspiciebam, lætus Deorum
munus venerabar , atque me ipsum
alieno splendore , perinde ac Lu-
nam Solis radiis relucentem mira-
bar. Cumque tam insolitus fulgor
& oculorum & mentis aciem per-
stringeret, fulgorem fugiens, umbræ
latebras quæsivi , non parum solici-
tus , quemnam tantis deliciis parem
indu-

inducerem , & cujusnam in solo tam
jucundum ROSARIVM constituerem ?
metuens ; ne si forte imparem in-
duxisset , eundem , ut quondam il-
lum , qui supremum locum superbe
occupaverat , ad inferiorem non tan-
tum relegarent ; sed ut nuptialem il-
lum hospitem , tanquam irreptitium
& male indutum aliquem solum ,
protinus exturbarent . Post ancipi-
tem deliberationem ; nulli loco re-
ctius convenire arbitrabar , quam
Germaniæ nostræ , cruentissimo tri-
ginta annorum bello exhaustæ . In
qua , nescio qui iniquissimi fuci la-
boriosis apibus , melle omni vel fero-
citer depasto , vel furtim ablato ; ni-
hil , præter inane apiarium , fecere re-
liquum : Adeo , ut mœstissima ejus fa-
cies lætum aliquod desiderare videa-

111

tur

tur ROSARIUM. Meus vero in Nobilissimum SAXONIAE Populum postulat amor , ut illi potissimum aliquod mœsti animi solatium conferam. Atque si verè dispexero , Tua AVGVSTISSIME PRINCEPS , incomparabilis virtus, antiquissimus stemmatis splendor ; fulgida Tua & Majorum tuorum longa serie in fortissimam SAXONVM gentem potentia atque Majestas tacito jure & magnitudine sibi vindicare videtur ; quod meus boni scilicet civis amor & obsequium vobis submisso animo offert. Nec sine causa , quando ad animum revocare soleo singularem populi SAXONICI felicitatem & gloriam , qui non sine Numine sub vestro fastigio feliciter adhuc floruit , semperque florebit. Cum quod prodigii instar

instar est , & vix de ullo populo in
toto terrarum orbe dici possit , suos
nativos PRINCIPES , PATRIÆ PA-
TRES semper habuerit , nunquam sub
jugum missus : aut externarum gen-
tium ulceribus inquinatus . Quan-
tum hoc Deorum munus sit , non ci-
ves vestri ; sed alii rectius æstimave-
rint , qui dira quondam tempestate
vobis erepti , interque scopulos im-
pulsi , nunc gementes superba Domi-
nantium imperia ferunt . Quanta ve-
ro vestra in SAXONES , non tam ci-
ves , quam filios vestros sit æquitas
& amor , ipsi norunt , lætique te-
stantur cives ; nullo unquam rebel-
lionis vitio ; sed religioso in AVGV-
TISSIMOS PRINCIPES obsequio
semper notabiles . Ut judicare non
possim , utrum majus sit vestrum in

cives

cives amoris & clementiæ studium ;
an vero civium in suos SACRATISSIMOS P A T R E S obsequium & religio. Adeo, ut minime mirum videatur , si gloriosum populi SAXONICI corpus floreat æternum : Cum ipsi PRINCIPES, veluti AVGVSTA POPVLI ANIMA, laudatissimo amoris & clementiæ vinculo SAXONES suos nunquam deserere velint. Nec laudatissimum populi corpus flagrantissima obsequii gloria ANIMAM suam, ÆQVISSIMOS SAXONIAE PRINCIPES inquam, amittere possit. Vna vivere ; una quoque fortiter mori malunt. Tu itaque AVGVSTISSIME PRINCEPS, non tantum par ; sed longe superior , amœnissimum hoc ROSARIVM pro innata clementia capere digneris , cum coruscantem

2920

- tuum

tuum fulgorem & antiquissimam Potentiæ magnitudinem ipsum capere non possit. Tu orna Rosas; cum ipsæ virtutem ornare nequeant. Quæ certe satis ornatæ erunt, si eas benigno clementiæ tuæ complexu; latorem vero, civem tuum, veluti humilem herbam sub æquitatis tuæ ROSARIO natam, usitata benevolentiæ umbra fovere digneris. Cujus quidem benevolentiæ umbra mihi aliorum splendore longe certe illustrior, imo merum lumen erit. Nec umbræ latebras unquam negabitis, cum avita quadam gloria Solis beneficentiam secuti, ipsam lucem plurimis liberalissime largiri soleatis. Quod ut diu & feliciter facere possis, TE AVGVSTISSIMVM PRINCIPEM ET POSTERITATEM TVAM respiciat & servet magnus ille serva-

tor Deus, qui majores vestros in tanto rerum fastigio benignissime semper respexit. Vestrum in SAXONES gloriosissimum æquitatis & amoris regnum clementer promoteat: Civium vestrorum flagrantissimum in vos studium & religiosum obsequium augeat. Ut sic celeberrimus SAXONIAE populus, vestræ clemencie majestate, & obsequii sui religione subnixus, sub vestro fastigio, quod omnium virtutum ROSARIVM est, vobiscum æternum crescat, vigeat & floreat. Quo voto, felicissimo omne vestrum fastigium submisse veneratur æternum

A V G V S T I S S I M I
P R I N C I P I S

Humill. Cliens

103
GEORGIVS GENTIVS.

B E N E V O L E L E C T O R.

Abies hic fortis humanæ Theatrum, SPECVLVM REGVM ET PRINCIPVM, RELIGIOSORVM ET PAUPERVM MORES, FACILEM IVVENTAM, ATQVE DIFFICILEM SENECTAM: IMO DVBIAM ET PERICVLOSAM VITÆ TOTIVS GENERIS HUMANI ALEAM; EJVSQVE CERTAM ET SALVATAREM, INTER TOT PERDITOS ALEATORES, BENE ET SAPIENTER REGENDÆ ARTEM. Autor, qui id condidit, vir longe gravissimus fuit; gente Persa, patriam Cyropolis habuit: eruditione seculi sui facile princeps: Variæ & longinquæ peregrinationis gloria nulli secundus: longa ætate & vere Nestorea illo ævo primus: illustre ancipitis fortunæ exemplum. Ipse hoc Rosarium suæ mortalitatis immortale Monumentum posuit; in quo perenne quoddam Rosarum genus omni posteritati plantavit: quod nulla cœli & soli felicitas;

BENEVOLE LECTOR.

sed divina fœcundi ingenii protulit ubertas : cæteris rosis per omnia dispar , fragrantia atque virtute longe nobilius. Hoc tamen hæ Apollinares rosæ cum ipsis hortensibus commune habent , quod frutice suo decerpæ etiam quam maxime fragrent. Quo ipso accensis possessorum animis , jucundissimo commercio pretium sui magis commendant : dolorem jacturæ, si qua forte incidat, exasperant. In aliis sui desiderium atque amorem acrius inflammant : neglectum vero atque contemptum sui , negato suavissimarum deliciarum fructu , acerrime vindicant. Tu itaque, si fragrantes desideraveris ; ex hoc autoris nostri Rosario eas avida manu decerpas : quas si manibus versando attriveris ; suavius spirant ; imo circumferentem eas suavissime fragrantem reddunt. Assidue enim attritu illis , tanquam rubentibus victimis , succus & sanguis suus exhauriatur, quo ingenii nostri siccitas irrigari potest : Purpurascente harum colore formam nostram commendamus : suavissimo odo re insipientiam emendamus. Tu Rosarium hoc , dulcissimum animi delicium accipe ,

BENEVOLE LECTOR.

pe , & mirare infandas Naturæ dotes , purpureum, verum, vivumque colorem, & suavissimum odorem , virtutibus suis pollentes. Æstima fœcundum Autoris genium,dignum profecto, si viveret , qui fidelis operarius in Servatoris nostri vineam conduceretur. Me vero transplantatorem non habes , quem spectes, nisi forte benignius interpretari lubeat, me præter hortulanorum morem, Rosarium patens omnibus atque commune fecisse. Hoc si laudaveris ; profecto non me, sed te ipsum laudaveris : Ego enim jam ab aliquot retro annis in ipso Rosario nativo versatus, veluti satur, hic tibi saltem pér traducem transplantatum exhibui , cuius me primum florem decerpisse merito suspicari possis. Quin à te precibus contendere debeo , ut scilicet tenuem hunc nostrum transplantandi laborem & cultum non aspernari, & transplantatas nostras Rosas cum nativis , quas non plane omnes odorando absimus, boni consulere digneris. A nobis quidem , ut decuit , allaboratum fuit ; usus sum gravissimorum virorum in Oriente institutione ; ex quorum disciplina ea hausi ,

BENEVOLE LECTOR.

quæ huic auctori illustrando forent: qui cum non tantum in Perside, patrio suo solo, sed in India, Arabia, & Turcia ubique longe sit celeberrimus & desideratissimus, ex quo omnis ætas variæ fortunæ exempla petere, & in omnem vitæ usum feliciter transferre solet: quo clarissimum hoc Persidis suæ Sodus, quod totum Orientem fulgore suo illustrat, tandem Occidenti nostro quoque afulgeret, discussis externi cœli nubeculis, veram ejus mentem tibi aperire, & sicubi non defungi interpretatione sola licet: admotis Illustrium virorum faculis, notulis inquam appositis, obscuriora illustrare placuit; & quod boni ducis officium est, illustrationis faciem vestigiis tuis præferre: ne scilicet, mentis pedem per tenebras forte impingendo, ruinam metuens, Rosario nondum viso, per nota vestigia retrocederes: vel offensus nimiis in Rosario spinis, tenerimam mentis aciem vulnerares, atque salebrarum tædio vel ipsas plane rosas contemneres atque rejiceres; satius omnino existimans, ipsis Rosarum deliciis carere, quam mentis aciem spinosis salebrarum obscuritatibus obtundere,

SUP

&

BENEVOLE LECTOR.

& gravius vulnerare. Quām nostram opellam
si gratam tibi fuisse intellectero; spes est fore,
ut hæ Persicæ Rosæ nostro consilio & curâ
brevi quoque in Germanico & Gallico elo-
quentiæ horto pulcherrime efflorescant; alio-
quin periculum equidem est, ne externum il-
lud Rosarum genus, cum peculiarem genium
habeat, atque singularem quoque cultorem
requirat, alieno studio cultum, à nativo suo vi-
gore & stirpe multum degeneret, imo pror-
sus pereat: Spes itidem est, ut tibi quoque au-
toris nostri AVREA POMA degustanda de-
mus. Scripsit enim ille duos libros, alterum
hoc ROSARIVM, quod tibi hic prodidimus:
Alterum POMARIVM, quod decem capita
complexum, mera quoque sapientia, histo-
riis, & gravissimis, supra quam dici potest,
constat sententiis. PRIMVM agit de IUSTI-
TIA ET IVSTO MUNDI REGIMINE; quo-
modo populus à Principe sit fovendus, &
Numen divinum venerandum. ALTERVM
DE BENEFICENTIA ET LIBERALITATE,
ut quicunque dives illud intentâ curâ lege-
rit; Deum merito celebret. TERTIVM DE
AMORE, TEMVLENTIA ET INSANIA;

non

BENEVOLE LECTOR.

non tamen,qua agitati humana; sed Numinis
quodam correpti divinaspiramus, atque per-
sequimur. **Q**UARTVM DE HUMILITATE.
QVINTVM DE CONSTANTIA ET ANI-
MI TRANQVILLITATE, in Providentia
divina per omnia suavissime acquiescentis.
SEXTVM CONTINENTIAE & illorum,
qui eam colunt, LAUDES EFFATVR. **S**EPTI-
MVM DISCIPLINAM, VIRTUTEM ET BO-
NOS MORES DOCET. **O**CТАVUM LAU-
DES PRO BENEFICIIS NVMINI DICIT.
NONVM DE POENITENTIA ET PIETA-
TIS STUDIO : **D**ECIMVM DE PRECI-
BVS, & necessariis ad vitam humanam
DISSERIT. Hoc vero, mi LECTOR,
potissimum te ignorare nolim, ipsum auto-
rem plerisque, quæ dicit, præfuisse, aut in-
terfuisse. Sed cum evenerint nonnulla viris
minus illustribus, illorum nomina consulto
præteriisse. Neque vero ideo minoris fidei
habenda ea sunt, quam si obscurorum nomi-
na celebrasset. Illustrium certe virorum,
Regum, Principum, atque Sapientissimorum
nomina memoriâ prosequitur laudabili. Au-
toris utrumque opus per universum Orien-
tem

BENEVOLE LECTOR.

tem omnibus Regibus , Principibus atque Magnatibus est longe carissimum : quod certatim laudibus ad cœlum ferunt , & aureis plerumque literis , atque insignibus imaginibus ad luxum usque exornant. Ego id nactus fato feliciori, variorum & gravissimorum virorum commentariis illustratum , iisque manu mea vel descriptis , vel intenta cura collatis , hic tibi genuinas ejus Rosas exhibui, easque, ut majori eartum fragrantia afficereris, in Latio campo ordine suo explicavi. Si rem gratam fecerimus, Rosarium ingredere, Rosas carpe , & bono cum Deo iis fruere : mihi vero, qui Tui amore inductus, has tibi exhibeo , amoris & benevolentiae fragrantiam aspirare perge: Vale mi Lector, & fave.

مرب

تغرب عن الاوطان في طلب العلا

وسافر ففي الاسفار خمسة فوايد

تخرج غم واكتساب معيشة

وعلم واداب وصحبة

ماجد

مقدمة کلستان

شيخ مصلح الدين سعدي

شيرازي

P R A E F A T I O
R O S A R I I
M V S L A H I E D D I N I S A D I
S C H I R A S E N S I S.

Nunc primum in lucem eruti
opera & studio

G E O R G I I G E N T I I .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

مِنْت خدایرا غر و جل که طاعت ش مُوْجِب قربت
و بشکر اندرش نمی داشت هر نفسی که فرو میم و د محمد
حیات است و چون بیهی آید مفرج ذات پیش در هر نفسی
دو نعمت موحد است و بیر هر نعمتی شکری واجب
بیت از نست و نیان که بیز آید
کن عهد شکر ش بدز آید

اعملوا آل داؤد سکرا وقليل من عبادی الشکور
قطعه بند همان به که نقصیر خویش
عذر بدل رکاه خدای آورد
ورنه سزا و اس خداوندیش
کس نتواند که بجای آورد

حسا پن باران سر جت بی حابش همه را من سیده
و خوان نعمت بی دست یغش همه جا کشیده
و پرده ناموس بند خان بگناه فاحش ندر د
و وظیفه رفری بخطای منکر نبر د
قطعه ای کریمی که از خزانه غیب
کسر و ترسا وظیفه خود را می
دوستان را کجا کنی محروم
ذو که باد شمنان نظر داری

باد

Nomen. 2 dignitas
existimatio, fama. 3. Istratio
exercitus. 4c. id. Angelus
Gabriel.

I N N O M I N E D E I
M I S E R I C O R D I S , M I S E R A T O R I S .

Aus Deo incomparabili & excelfo : illi obsequi , causa est unionis (cum eo ;) illum laudare , beneficium (in nos) augere. Quivis Spiritus, ^a qui descendit , vitam extendit ; cum ascendet, corpus reficit. Geminum itaque in unoquoque spiritu beneficium ; & pro quoque beneficio dicendæ sunt grates.

Distichon : Ex manu linguaq; cujusnam proveniat,
Vt debitas illi laudes exprimat ?

Colite & obsequium præstate, o posteri Davidis,
laudantes ; pauci enim sunt servi mei sedulo laudantes.

Servo hoc satius est , ut sui defectus
Deprecationem ad aulam divinam ferat.
Alioquin dignas Numine laudes,
Nemo habere potest.

Imber misericordiæ illius infinitæ inundavit universa. Epulum beneficentiæ illius profusæ apparatus est ubique. Cortinam ^b honoris servorum ob turpe flagitium non rumpit. Neque quotidianam vitæ sustentationem ob nefarium crimen præcidit.

O benefice Deus, qui ex thesauro recondito,
Ignicolis & simulacrorum cultoribus vitæ
sustentationem præstas.
Amicos quinam destituas ,
Tu , qui hostium curam geris ?

فرانش باد صبا را کفته تا فرش زمردین بکترد و دایه
 ابر بهار را فرموده تا بنات نبات را در مهد زمین
 پرسورد و درختان را بخلعت ذرس و زی قبای
 سپر ورق در برس کرد و اطفال شاخ را بقدوم موسوم
 مربع کله شکوفه برس سر نهاده و عصاوه نایی
 بقدر تش شهد فائیق شده و لختم خرماب بر پیش
 خل باست کشته

قطعه ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند
 تا تو نانی بکو آری و بغلت خوری
 همه از بھر تو سرکشته و فرمان بردار
 شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری
 در خبرست از سرخوش کایتات و فخر موجودات
 و رحمت عالمیان و صفوت ادمیان و تهمه دوست زمان
 محمد مصطفی علیه الصلوۃ والسلام
 بیت شفیع مطاع نبی کریم
 قسیم جسمیم بسم و سیم
 بیت چه غم دیوار امک را که باشد چون
 تو پشتیان
 چه بالک از موج بحر ازرا که باشد نوح کشیان
 نظر بلغ العلي بكماله
 کشون الدجی بجماله

حست

P R A E F A T I O.

^d Stratori subsolano dixit, ut smaragdinum ^e lectum sterneret. Nutrici vernæ nubi ^f imperavit, ut herbas ^g filias (suas,) in terræ incunabulis educaret. Arbores æquinoctiali ^h habitu, viridi foliorum toga circumquaque amicivit. Et surculis ramorum verni temporis adventu, pileum ex floribus consertum super caput imposuit. Succus arundinis illius potentia faccharum factum est præstansissimum. Dactyli nucleus ipsius curâ procera palma evasit.

Nubes, ventus, luna, sol & cœlum occupantur,
Vt tu (ô homo) panem acquiras, eumque non
ingratus comedas.

Omnia tui causâ perpetuo agitantur motu, &
imperata faciunt.

Æquitatis itaque ratio minime fert, ut tu impe-
rium exutias.

Habetur traditio creaturarum excellentissimi, rerum gemmæ, mortalium misericordiæ, humani generis perfectissimi, temporum cursus consummatoris, Muhammedis Mustaphæ, misericordia & pax sit super ipso.

Dist: Intercessoris, verendi, vatis, liberalis,
Distributoris, potentis, ridentis & si-
gniferi.

Dist: Quid mœstitiæ gentis muro, si tui instar columen habeat?

Quid pavescat maris undas ille, cuius nau-
clerus est Noachus?

Carmen. Perfectione sua summum penetravit.

Densissimas tenebras lumine suo discussit.

*Valla sen. E. r.
Imperio salutis,
Subjectus*

حست جمیع خصاله

صلوا عله وله

که هر که یکی از بندکان کنه کام پریشان
رسون کام دست اباق با مید اجابت بد مرکاه حق
جل وعلا بردارد این ره تعالی در روی نظر نکند
با زرش بخواند با اعراض کند با زرش بتضرع وزاری
بخواند حق سبحانه و تعالی کوید یا ملائکتی قد
استحیت من عبدی ولیس له رب غیری فقد
غرت له دعوتش را اجابت کردم و حاجتش را
بر او ردم که از بسیاری دعا و زاری بندۀ شرم
همی دائم

بیت کرم بین و لطف خداوند کام

کنه بندۀ کردست و او شرمسار

عاکفان کعبه جلالش بتقصیر عبادت معتر قند
که ما عبدناک حق عبادتک و واصفان حلیه جمالش
بتحریر منسوب که ما عرفناک حق معرفتک

قطعه کر کسی و صفا و نمن پرسد

بی دل آن بی نشان چه کوید باش

عاشقان کشتکان معشو قند

بر نیاید نر کشتکان او از

یکی

Omnibus dotibus pulcher fuit.
Vota pro ipso ipsiusque familia facite.

Quovis tempore, cum quis servorum peccatorum, temporis (male transacti) pertæsus, conversionis manum susceptionis spe ad aulam Dei maximi & excelsi tulerit; Deus vero maximus ipsum (primo) non respexerit; denuo flagitet: si denuo (illum) Deus forte aversatus fuerit: tertio luctu & gemitu exclamet. (Tandem) Deum laudatum & excelsum dicturum: ô Angeli mei! pudet me equidem servi mei; sed præter me Dominum habet nullum. Crimina ipsi certo ignovi, precibusque suscepisti, necessaria ipsi subministravi. Me enim pudet tantarum precum, tantorumque servi mei gemituum.

Dist: Contemplare benevolentiam & benignitatem Dei.

Crimina admisit servus, Deum vero pudet.

Affidui templi^k majestatis illius cultores egestatem cultus fatentur (dicentes:) Non coluimus te, ô Deus, cultu tuo vero. Describentes splendorem pulchritudinis illius attoniti queruntur: Non cognovimus te, ô Deus, vera cognitione tua.

Ver: Si quis me laudes rogaverit ipsius,
Quid excors de signi experte dixerit?
Amatores victimæ facti sunt rei amatæ.
Atqui à victimis vox reddit nulla.

Cor-

یکی از صاحب دلان سریجیب مرافقه فرو برد
بود و در بحر مکاشفه مستغرق شده آنگاه که از ان
حالت باش آمد یکی از اصحاب بطریق انبساط کفت
از ان بوستان که تو بودی مارا چه تخفه کرامت
آوردی کفت بخاطر داشتم که چون بدراخت کل
برسم دامنی پس کنم هدیه اصحاب را چون بر سیدم
بوی کلم چنان مست کرد که دامنی از دست
برفت

قطعه ای مرغ سهر عشق نیپروانه نیاموزن
کان سوخته را جان شد واوان نیامد
این مدعايان در طلبش بی خبر نند
کان را که خبر شد خبری باش نیامد
دیگر ای برتر از خیال و قیاس و کمان و وهم
ونز هر چه کفته اند شنیده ایم و حوازند ایم
مجلس تمام کشت و با خرسید عمر
ما همچنان در اول و صفو تو ماند ایم

حامد پادشاه اسلام خلد ملکه ذکر جمیل سعدی که
در افواه علوم افتاده است و صیت سخننش که در
بسیط نرمین مرقته و قصبه الحبیب حدیثش که
همچو شکر میخورد ورقعه منشاتش که چون
کاعد

Cordatorum quidam , divina contemplaturus capite in togam demisso, Oraculorum pelago' immersus erat. Emergenti familiarium quidam jocabundus ait. Ex horto illo , in quo fuisti , nobis quid grati muneris tulisti ? Respondit , mihi quidem consilium erat, rosarum fruticem ^m cum contigerat , sinum rosis implebo , munus , amicis : me ad fruticem delatum fragrantissimus rosarum odor adeo ebrium reddidit , ut sinus ex manu mea dilapsus fuerit.

O lucinia , verum amorem ex pyrallide ⁿ discas.
Hujus enim exustæ, quanquam anima discedat,
vox tamen redit nulla.

Ostentatores ^o isti, in flagrantissimo illius desiderio, sunt sine notitia :
Cui enim notitia facta fuit , ab eo notitia nulla redit.

Ali : O tu sublimior cogitatione, judicio , opinione & imaginatione !

Omnia majoribus dicta audivimus & legimus.
Confessus ^p est finitus , metam tetigit vita :
Atque res ita se habet , ut nos in descriptionis tui restiterimus limine.

Hæc est memoria virtutum regis Muhammadanorum, regnum illius sit æternum.

B Ona equidem Saadi memoria consentiente gentium ore celebrata , bonaque dictorum illius fama , quæ totum terrarum orbem pervasit , quodque pergratum oraculorum illius calamum , facchari ^q instar mortales in delitiis habent , char-

B tas-

کاغذ نرس مبرونه بر کمال فضل و بлагت او حمل
 نتوان کرده بل که خداوند جهان و قطب دایر
 نهان قایم مقام سلیمان ناصر اهل ایمان شاهنشاه
 معظّم اتابک اعظم مُظفّر الدین ابویکر بن سعد بن
 نرنکی ظلّ الله فی ارضه رب ارض عنہ و ارضه
 بعین عنايت نظر کرده است و تحسین بليغ
 فرموده و ارادت صادق نموده لاجرم کافه انام از
 خواص و عوام بمحبت او کراييد. اند که الناس على
 دين ملوکهم *

مرباعي: زان که ترا بر مسکين نظرست *
 آنرا از افتاد مشهور ترست *
 کر خود همه عيدها بدین بنده درست *
 هر عيب که سلطان بي سند هنرست *

قطعه گلی خوشبوی در حمام رونزی *
 مر سید از دست محبوی بدستم *
 بد و کفتم که مسکی یا عیسی *
 که از بوی دلاؤنیر تو مستم *
 بکفتا من کل نا چيز بودم *
 ولیکن مدّتی باکل نشستم *
 کمال همنشین در من اثر کرد *
 و گرنه من همان حاکم که هستم *

اللهم

P R A E F A T I O.

ii

que dictorum illius perinde ut aureas litteras circumferunt, non magnæ equidem illius scientiæ & facundiæ tribui potest: sed orbis terrarum domino, temporum cursus polo, successori Salomonis, adjutori fidelium, regi regum maximo, curatori excelso, Musaffer Eddin Abubekero, filio Saadi, filii Sengi, umbræ (summi) Numinis in terra, O magne Deus, benevolus illi esto, ipsumque benevolum reddito, ille enim (me Saadum) clementiæ oculo respexit, benevolentia inusitatâ cumulavit, verumque amorem demonstravit. Hinc populus universus, cum magnates, tum plebs in amorem ipsius flectuntur. Homines enim regum suorum moribus vitæque institutis adrepere solent.

Car: Ex illo tempore, quo tu me inopem respicis,

Monumenta mea ipso sole sunt clariora.

Quamvis omnia vitia in hoc sint servo.

Quodvis tamen vitium, quod regi placet,
virtus est.

Aliquantum terræ & odoriferæ in balneo
quodam die,

Pertigit ex manu dilecti in manum meam.

Illi dixi, tu muscus, an Ambra es?

Ex tuo enim odore cor accidente sumebrius.

Respondit: Ego terra sum vilis;

Sed aliquandiu cum rosa consortium habui.

Virtusque sodalis in me penetravit.

Alioquin ego terra sum tantum, quod sum.

اللهم متع المسلمين بطول حياته
 وضاعوا ثواب جميله وحسناه
 وأرفع درجة اون آية وولاته
 ودمر على اعدائه وشناه
 بما تلبي في القرآن من آياته
 اللهم أمن بلدك واحفظ ولده
 نظم لقد سعد الدنيا به دام سعاده
 وايده المولى بالولية النصر
 كذلك تنـشا لينة هو عرقها
 وحسن نبات الأرض من كرم البذر
 ايـزـنـ تعالـى وتقـدـسـ خطـئـهـ يـاـكـ شـيرـانـسـ بـهـيـتـ
 حـاكـمانـ عـادـلـ وـهـمـتـ عـالـمـانـ عـاـمـلـ تـاـ مـانـ
 فـيـاـمـتـ دـرـ اـمـانـ سـلـامـتـ ذـكـاهـ دـارـهـ
 قـطـعـهـ فـدـانـيـ كـهـ مـنـ دـرـ اـقـالـيمـ غـربـتـ
 چـراـسـونـ کـارـیـ بـکـرـدـمـ دـرـنـکـیـ
 بـرـونـ سـرـقـمـ اـنـزـ نـنـکـ تـرـکـانـ کـهـ دـیدـمـ
 جـهـاـنـ دـرـهـمـ اـفـتـادـ چـوـنـ مـوـيـ نـرـنـکـیـ
 هـمـهـ آـدـمـیـ زـرـادـ بـوـدـنـدـ لـیـکـنـ
 چـوـ کـرـکـانـ بـخـواـخـورـ کـیـ تـیـزـ چـنـکـیـ
 دـرـونـ مـرـدـمـیـ چـوـنـ مـلـکـ نـیـکـ خـضـرـ
 بـرـونـ لـشـکـرـیـ چـوـنـ هـزـ بـرـانـ جـنـکـیـ چـوـ

Magne Deus, fideles bea vitæ ipsius longitudine:
Et gemina merita bonorum operum virtutisque
ipsius. (cumque.

Extolle magnitudinem amicorum ipsius judi-
Et prosterne hostes inimicosque ipsius.

Audi nos, magne Deus, per illud, quod in Ko-
rano sacrorum dictorum legitur.

O Deus noster, securam præsta illius regionem,
servaque prolem ipsius (Saadum.)

Car: Orbis certe beatus fuit ipsius beneficio.

Diuturna fit ejus Majestas.

Eumque adjuvet Deus auxilii signis.

Adolescat eodem modo surculus illius, cu-
jus ipse est radix.

Bonæ enim herbæ in terra ex seminis na-
scuntur præstantia.

Altissimus sanctissimusque ille Deus, puros Schi-
rafi limites justorum judicum gravitate, sapien-
tumque beneficorum diligentia ad extremum us-
que resurrectionis diem in pace & tranquillitate
conservatos præstet.

An nescis, in peregrino orbe,

Quare per aliquod tempus sim moratus?

Discessi propter iniqitatem Turcarum, ^x quia
vidi;

Orbem tumultibus implicitum, capillitii ^y Aë-
thiopum instar.

Omnes hominum erant progenies, verum lu-
porum instar cruenti.

Intra urbem cives erant, ut angeli moribus
optimi. (instar ferocium.

Extra vero erat (Turcarum) exercitus leonum

چو باز ادم کشوس اسوده دیدم
 پلنگان رها کرده خوی پلنگی
 چنان بود در عهد اول که دیدم
 جهان پرس نرا شوب و تشویش و تنی
 چنین شد در ایام سلطان عادل
 اتابک ابو بکر سعد بن فرنگی
 قطعه اقلیم پارس را خم از آسیب دهر نیست
 تا بر سر شش بود چو تویی سایه خدا
 امر وزر کس نشان ندهد در بسط خاله
 مانند استان درت مامن من صما
 برس تست پاس خاطر بیچاره کان و شکر
 برمما و برس خدای جهان افرینی جزا
 یا سرت نباد قته نگه دار خالک پارس
 چند انکه خالک را بود و با در بقائی

سبب تالیف کتاب کلستان

یکشب تائل ایام کن شته میگردم
 و بس عمر تلوف کرده تائزو میخوردم
 و سنک سراجه دلرا بالماس آب دیده می سفتیم
 واین بیتهاي مناسب حال خود میگفتم
 مثنوي هر دم از عمر میرود نفسی
 چون

(Ex peregrino orbe) reversus, provinciam vidi liberatam,

Tigresque ^a tigrinos mores exuisse;

Talis erat primi temporis facies, quam vidi,

Orbis scilicet turbis, tumultibus, atque angustiis obrutus erat.

Talis, felix scilicet, fuit tempore æquissimi regis,

Atabeci Abubekeri filii Saadi, filii regis Sengi.

Persarum regno nullum miseriarum est periculum:

Quamdiu tui instar, umbra Dei, in fastigio illius fuerit

Hoc quidem tempore nemo in toto terrarum orbe monstraverit,

Similem aulæ tuæ, benevolentiæ tranquillitatisque portum.

Tuum, est in opum animos fovere, laudare

Nostrum, Dei vero conditoris universi, tibi ea reddere.

O Magne Deus, à motuum tempestate Persarum regnum defendas:

Quamdiu ipsa terra ventusque durabunt.

Causa conscribendi libri.

QVADAM nocte præteriti temporis memoriam revocavi:

Vitæque male transactæ dispendium cum indignatione devoravi.

Saxumque ^a habitaculi cordis lacrymarum adamante ^b perforavi.

Hosque versus conditioni meæ convenientes effudi.

Quovis momento unus vitæ abit spiritus.

Illud

چون نکه میکنم نماند بسی
 ای که پنجاه مرقت و در خوابی
 مکر این پنج سروزی در یابی
 خجل انگس که رفت و کار نساخت
 کوس مرحلت تزدند و باش نساخت
 خواب نوشین بامداد مرحیل
 باز دارد پیاده مر سبیل
 هر که امد عمارتی نو ساخت
 مرفت منزل بدیکری پرداخت
 وان دیکر چشت همچنین هوسي
 واين عمارت بسر فبرد کسي
 يار نا پايد امر دوست مدار
 دوستی را نشاید این غدای
 نیک و بد چون همی بباید مرد
 خنک انگسی که نام نیکی برد
 برك عیشی بکوس خویش فرست
 کس نیاره مر پس مر پیش فرست
 عمر بر فست و افتاد تموز
 اند کی ماند و خواجه غرّه هنوز
 ای تهی دست مرقته در بازار
 ترسمنت پرس نیاوری دستار
 هر که

Illud dum inspicio, non multum restitit.

O te (socordem!) cuius jam quinquaginta
(ætatis anni) sunt elapsi, etiamnum somno
gravem!

Vtinam istos quinque supremos vitæ dies pro-
be intelligeres.

Pudor illi, qui abiit, opusque non perfecit,
Discessus tympanum ^c percusserunt, sarcinam
nec composuit.

Suavis Somnus in discessus aurora,
Retinet peditem ex itinere.

Quicunque venit, novam fabricam struxit:

Abiit ille, fabricamque alteri construxit.

Alter ille, similia huic vanitatis molimina agi-
tavit:

Illam vero fabricam ad finem perduxit nemo.

Sodalem instabilem amicum ne adscisce:

Amicitiâ indignus est fallacissimus hic mundus.

Cum bonis malisque pariter sit moriendum;
Beatus est ille, qui bonitatis palmam ^d re-
portavit.

Viaticum vitæ (æternæ) in sepulchrum tuum
præmitte:

Mortuo enim tibi nemo feret: tu te ipse præ-
mitte.

Vita (ut) nix est, solque Augusti (æstuans)
Pauxillum reliquit; tibi tamen Domino etiam-
num socordia & inertia blanditur:

Heus tu, qui manu vacuâ forum adiisti;
Metuo, ut plenum referas ^e strophiolum.

هر که منروح خود بخورد بخوید *
وقت خرمنش خوش باید چید *
پند سعدی بکوش جان بشنو *
رو چینست مرد باش وبرو *
بعد از تأمل این معنی مصلحت آن دیدم که در نشیمن
عزلت نشینم و دامن از صحبت فرا خود چینم
و دفتر از کفتهاي پريشان بشويم ومن بعد پريشان
نکويم *

بيت زبان بريده بكنجعي نشسته صمّ ويكم *
به از کسي که زيانش نباشد اندر حکم *
قا يكى از دوستان که در کجاهه انيشن من بودي
و در حجره جليس برس قديم از در در آمد چندانکه
نشاط و ملاعيت وبساط راحت كسرد جوابش
نكفتهم و سر از زانوي تعبد برس نگرفتم زنجиде نگه
كرد و گفت *

قطعه کنوته که امكان کفار هست *

(بکوای برادر بلطف و خوشی *
که فردا چو پیک اجل در مسد *
حکم ضرورت زبان در کشي *
يکي از متعلقان منش برس حسب واقعه مطلع
کردانيد که فلان غرم کرد است و نيت جرم
که

Quicunque segetem suam comederit, dum ad-
huc in herba est; (gitur.
Meissis tempore spicilegio contentus esse co-
Consilium Saadi attentis animi auribus accipe:
Via ita se habet, tu te virum præsta, & vade.

Hoc probe considerato, ex re esse vidi; ut in lo-
co solitario considerem, finique meo à mortalium
confortio contracto, tabulas inanum dictorum
delerem, posthacque nihil amplius male aut pro-
caciter dicerem.

Ver: Elinguis in angulo aliquo desidens surdus
atque mutus,

Præstat illi, cuius lingua est effrænis.

Solitudinem itaque colui, donec tandem quidam
amicorum, qui sodalis in Meccano itinere mecum
eodem vectus camelo, inque hospitio mihi contu-
bernalisi; antiquo & usitato more fores ingressus,
quantis jocis facetiisque (blanditus) ipsum illece-
brarum lectum constraverit, (frustra tamen confa-
bulationem molitus:) nullum enim verbum re-
spondi, ne caput quidem cultus divini gratiâ geni-
bus innixum extuli: quo ille accensus me aspicit
& ait;

Nunc dum dicendi datur copia;

Dicito ô frater favore & benevolentia:

Craftino enim die, cum fati satelles te
acceſſerit,

Invitus linguam contrahes.

Quidam sodalium meorum illum, status mei
recenter ita mutati, certiore fecit, inquiens: hic
homo consilium cepit singulare, vitamque solita-

که بقیّه عمر در دنیا متعکف نشیند و خاموشی کر زند
اگر توانی سر خویش کیر و راه مجانبیت پیش کیر
کفتا بعترت عظیم و محبت قدیم که دم در نیام
و قدم برس نهادم مکر آنکه که سخن کفته شود
بر عادت مآلوف و طریق معروف که از مردن دوستان
جهلست و کفارت عین سهلست.

خلاؤ راه صواب است و عکس رای اوی الباب
ذو الفقار علی در نیام *

و زبان سعدی در کام *
قطعه نران در دهان ای خردمند حیست
کلید در کنج صاحب هنر *
چو در بسته باشد چه داند کسی *
که جوهر فروشت یا پیلوس *
قطعه اکر چه پیش خردمند خاموشی اد بسته *
بوقت مصلحت آن به که در سخن کوشی *
دو چیز طیره عقلست دم فرو بستن بوقت بگتن
و گفتن بوقت خاموشی *
فی الجله زبان از مکالمه او در کشیدن قوت
نداشتم و سروی از محاوره او کردانیدن مسرور نداشتم
که یار موافق بود و محب صادق *

بیت چو

riam sibi proposuit , vitæ scilicet reliquias in hoc terrarum orbe , procul à mortalium confortio , Deum colendo exacturus , silentiumque culturus. Tu quoque si potes , animum collige , solitudinisque viam & instituta amplectere. Quo auditō infit ; Magnum testor Deum , nostrumque antiquum confortium & amicitiam , me non acquieturum , nec pedem hinc moturum , nisi more usitato consuetudineque ex solito verbum fecerit. Amicos enim offendere mera est socordia. Sacramenti^g quoque , (si quod dixerit ,) piaculum facile est.

Rectitudinis enim tramiti adversum , cordato-

rumque judicio contrarium est ,

Vt Ali^b ensis lateat in vagina (reconditus ,)

Et (facunda) Saadi lingua palato hæreat affixa.

Lingua in ore , ô Cordate , quid est ?

Clavis est portæ thesauri artificis.

Clausa si porta fuerit , quid sciverit aliis ,

Vtrum gemmarius , an vilium lapillorum mer-
cator intus sit ?

Etsi coram cordato silentium (magna) sit vir-
tus ;

Necessitatis tamen tempore , verbis certare
præstat.

Duae enim res (causam) turbandi & confunden-
di animi præbent : Tacere tempore loquendi , &
loqui tempore tacendi.

Vt rem paucis complectar , linguam ab illius
colloquio (diutius) continere non potui ; vul-
tumque à confabulatione illius avertere , bene-
volum haut duxi : facilis enim sodalis , verusque
erat amicus.

بیت چو جنگ او ری با کسی برسنیز *
 که آن روی کریزت بود یا کریز *
 حکم صروت سخن کفتم و تفرج کنان بیرون
 مرقتیم در فصل ربیع که صولت برده ارمیده بود
 واوان دولت ورد رسیده *
 بیت پیراهن بر لک بر درختان *
 چون جامه عید نیکبختان *
 قطعه اول امر بهشت ماه جلالی *
 بلبل کوینده برس منابر قصبان *
 بر کل سرخ از نم افتاده لآلی *
 همچو عرق بر عدای شاهد خضبان *
 شبرای بوستان یکی از دوستان اتفاق میت افتاد
 موضوعی خوش و خرم و درختان دلکش در هم
 کفی که خرد مینا برس خاکش ریخته و عقد شریا از
 قارکش در اویخته *
 قطعه روصة مائنه رها سلسال *
 دوحة سجع طیرها مومنون *
 ان پران لالهای مرنگامنگ
 وین پرس از میوهای کوناکون *
 باد در سایه درختانش *
 کسترانیده فرش بوقلمون *

Ver: Quod si potens sive bellicosus es , conten-
das cum illo,

Cujus aut prorsus non indiges ope, aut quem
effugere possis.

Invitus itaque locutus , animumque recreaturi
foras prodiimus , tempore verno , cum fractâ jam
hyberni frigoris vehementiâ , florescentium rosa-
rum statio adesset.

Ver: Viridi foliorum inducio amictæ erant arbores;
Perinde ut festis diebus divitum habitus
splendidus esse solet. (sis dies :

Primus erat Ardebehishti Schelaliani i men-
Lucinia loquax celsis arborum ramis insidebat.

In purpascentibus rosis ex rore cadentes
(guttæ) margaritarum instar splendebant;

Perinde ut sudor in malis formosi , æstuantis.

Eadem illa nocte in cuiusdam amici horto præter
spem & opinionem pernoctandum fuit. Hortus
ille (bellis pratis) erat jucundus : Arboribusque ,
miris animi illecebris, densus. Tu equidem (florum
varietate & splendor) dixisses , viridis vitri frag-
mentis solum illius stratum esse , Plejadumque no-
dulos sive tintinnabula ^k ex arborum fastigiis sus-
pensa , (tantâ fructuum copiâ arborum rami grava-
ti erant.)

Hortus , cuius rivorum aqua saluberrima sive
Nectar erat.

Pomarium , cuius avium concentus dulcissi-
mam carminum modulationem æquabat.

Hortus omnium colorum floribus refertus.

Pomarium omnis generis fructibus plenum.

Ventus sub umbra arborum illius

Straverat lectum omnis coloris.

Postri-

بامداد که خاطر باش امدن برای نشستن عالی آمد
 دیدمش دامنی کل ورخان و سنبل و ضمیران فراهم
 آورده و عزیمت شهر کرد که کفتم کل بستانرا چنانکه
 دانی تقایی نباشد و عهد کلستانرا وفاوی نه و حکما
 کفته اند هر چه نپاید دلستکی را نشاید کفتا پس
 چیست کفتم برای فرهت ناظران و فسحت خاطران
 کتاب کلستان توانم تصنیف کردن که باد خزانرا بر
 ورق او دست قطاول نباشد و کردش زمان عیش
 میعمر ا بطیش حریف مبدل نکند
 مشنوی بچه کار ایدن فرکل طبقی
 از کلستان من برس ورقی
 کل همین پنج روز و شش باشد
 وین کلستان همیشه خوش باشد
 حالی که من این سخن بگفتم از دامن کل بریخت
 و در دامن اویخت الکریم اذا وعد وفا فصلی
 دو دران چند روز انقاو در بیاض افتاد در
 حسن معاشرت و ادب محاورت در لباسی که متكلمان
 را بکار اید و مترسلان را بلاغت افسر اید فی
 الجمله از کل بستان بقیتی موجود بود که کتاب
 کلستان تمام شد و تمام آنکه شود بحقیقته که پسندیده
 امد

Postridie, cum revertendi propositum restandi opinionem superasset, vidi sodalem meum antiquum, qui sinum rosis, myrto, hyacintho, ocymo impletum constrinxerat, sic urbem repetere constituerat. Ego illi dixi: Rosarum, quas fert hortus, ut nosti ea est ratio, ut non durent, neque ipsa fluorescentis Rosarii statio est diurna. Sapientum vero hoc est oraculum; Rei instabili animum applicare turpe. Quo audito, insit ille, quid itaque agendum? respondi, ego potens quidem sum, ut studiosis, aliquod animi delitium; doctis variæ eruditionis complementum; ROSARII scilicet librum conscribere possim: in cujus certe folia ne sævus quidem autumni ventus funestam manum injecerit; neque temporum vices vernas illius delicias in sterilem hybernamque nuditatem mutaverint.

Quorsum & cui bono est tibi rosa explicata
& ampla? (lum.)

Ex ROSARIO meo unum modo carpas folio-
Rosa enim quinque aut sex tantum durat eas:
Hoc vero ROSARIUM semper floridum pul-
chrumque erit.

Mox ubi hæc fui locutus, sinu Rosas effudit, si-
numque meum prehendit inquiens: Liberalis
quicquid promittit, præstat. Vnum atque
alterum caput per istos aliquot dies præter
spem, in chartam conjecta fuerunt. Caput scilicet
unum, de conversandi decoro & elegantia: (Alte-
rum vero) de colloquendi modestia & civilitate;
stylo oratoribus utili, qui & scriptorum elegan-
tiam ornare possit. Ut rem paucis absolvam; rosa-
rum etiamnum reliquæ extabant, cum liber noster
Rosarium, ad finem perductus esset. Tum autem

D vere

امد در بارگاه شاه جهان پناه سایه کرد کار و پر تو
لطف پرسورد کار ذخر زمان کهف الیمان المؤید من
الاسماء عضد الدولة القاهرة سراج الملکة الباهرة
جمال الانام مفترس الاسلام سعد بن اقبالک الاعظم
شاهنشاه معظم مالک مرقب الامم مولی ملوك
العرب والعجم سلطان البر والبحر وارث مملک
سليمان مظفر الدین ادام الله تعالی اقبالهمما
وجعل كل خیر مالهمما وبكرشمه لطف خداوندي
مطالعه فرماید قطعه کرتلتقات خداوندیش بیماراید

نکار خانه چینی و نقش امرزنکشت
امیدهست که روی ملال در نکشد
ازین سبب که کلستان نه جای دلتنکشت
علی الخصوص که دیباچه همایونش بنام سعد بن
زرنکیست

ذکر امیر کبیر فخر الدین ابو بکر بن ابو نصر
دیکر عروس فکر من ازربیجانی سربر نیاره
و دیده نائس از پشت پای خجالت برندامه
و در منصه صاحب جمالان متجلی نشود مکر
آنکه که سجلی کرده بزیوس قبول امیر کبیر
عالی

vere perfectus erit, cum gratus acceptusque fuerit in aula regis ; qui in hoc orbe mortalium est refugium , conditoris umbra , benevolentiae divinæ splendor & radius, temporis annona sive sustentamentum , religionis refugium , coelitus firmatus , victricis potentiae lacertus , gentis illustris lumen, hominum pulchritudo, religionis Muhammedanæ delitium, Saadus filius Atabeci maximi: regis regum summi , gentium imperatoris , Araborum barbarorumque regum patroni, terræ marisque Domini, regni Salomonici hæredis , Musaffer Eddini, Deus optimus maximus utriusque potentiam semper conservet, extrema ipsorum bene vertat; (Tum inquam vere perfectus erit,) si obtutu benevolentiae magnatibus innatae, illum legere dignetur.

Quod si regia benevolentia illum exornaverit,
Perinde ut domus picturarum Chinensis, effigie-
rumque liber ^m Ersengi, celeberrimus erit.

Spes est, fore, ut frontem obrepente rædio ne-
quaquam contrahat: (creans.

Quia Rosarium minime est locus angustiam
Imprimis cum egregia illius præfatio nomine
Saadi filii Sengi sit insignis.

Celebratio Magni Principis, religionis
delitii, Abubekeri filii Abunasri.

P Ræterea sponsa meditationis meæ caput ob-
deformitatem non effert :

Vultumque spei omnis egenum, ob verecundiam
in pedis superficiem defixum , nec tollit :

Neque in formosarum agmine formam & splen-
dorem ostentare potest ; nisi tum temporis , cum
amplexus ornamento eam exornaverit Princeps

D 2 magnus ,

عالی عادل موید مظفر علی الاعداء ظهیر
سریس سلطنت مشیر قدریس مملکت کهف الفقر
ملان الغرب امری الفضلا محبب الاتقیاء افتخار آن
فارس یمین الملک مملک الخواص فخر الدولة
والدین غیاث الاسلام والمسلمین عمدة الملوك
والسلطانین ابو بکر بن ابو نصر اطال الله عمره
واجل قدره وشرح صدرو وضاعو اجره که ممدوح
اکابر افاقت و مجتمع مکارم اخلاق
بیت هر که در سایه عنایت اوست

کنهش طاهنت و دوشمن دوست

بر هر یکی از سایر بندگان و حواسی خدمتی
معینست که اکثر در ادای آن برخی تهاون و تکاسل
روا دارند هر آینه در معرض خطاب ایند و محل
عتاب مکر برین طایفة در ویشان که شکر نعمت
بزرگان بر ایشان و ذکر جمیل و دعاء خیر وادای
چنین خدمتی در غیبت او لیست که در حضور
که این بتصفع نزدیکست و آن از تکلّف دوس
وابحابت مقرون

قطعه پشت دو قای فلک مرآست شد از حرّمی

تا چو تو فرمزند نژاد مادر ایام را

حکمت

magnus, sapiens justus, cœlitus firmatus, hostium victor, solii regii columen, dux administrandi regni prudentissimus, pauperum refugium, peregrinorum portus, sustentator æstimatorque doctorum, amator piorum, delitium gentis Persicæ, robur regni, princeps procerum, decus potentiae atque religionis, adjutor fidei Muhammedanæ & Muhammedanorum. fiducia regum atque principum Abubekerius filius Abu Nasri: Deus vitam illius proroget, potentiam illius extollat, animum illius illustret & præmia (vitæ) illius geminet: est enim per totum terrarum orbem divitum laudatissimus, atque virtutum omnium sive bonorum morum compendium.

Ver: Quicunque sub illius benevolentiae opisque
est umbra;

Crimen illius obsequium est, hostisque illi
amicus est.

Cæteris omnibus ministris servisque certa incumbunt ministeriorum onera: quod si illis præstandis, negligentiae atque ignaviæ blanditiis illeæti defuerint, omnino reddendæ officii rationi correptionibusque subjiciuntur; excepta religiosorum gente, cui (aulicæ molis experti) incumbit, magnatum beneficia gratiis, bonis recordationibus, piisque votis precibusque prosequi: hocque officium rectius fit in occulto & absentia, quam in propatulo & præsentia: hoc enim adulacioni & blanditiis est proximum, illud vero ab ostentatione & simulatione alienum, & certius exauditur.

Dorsum orbis cœlestis contortum, præ lætitia
fuit erectum: (filius.

Quando tui instar temporum matri natus est

حکمت خض اشت اکر لطوف جهان افسرین
 خاص کند بندۀ مصلحت عالم را
 دولت جاوید یافت هر که نکونام غریست
 نخ عقبش ذکر خیر خزدۀ کند نام را
 وصف ترا کر کند ورنکند اهل فضل
 حاجت مشاطه نیست روی دلارام را

عذر تقسیر حدمت و موجب اختیار غلت

تقسیر و تقاعدي که در مواظبت حذفت باش کاه
 خداوندي میروند بنا بر انست که طائمه حکما هند
 در فضیلت بزرگ‌جهر سخن میگفتد اخر جز این
 عیش ندانستند که در سخن کفتن بطيست تعیی
 در زنگ بسیار میگند مستمع بسی منتظر باید
 تا وی تقریر سخن کند بزرگ‌جهر بشنید وقتی
 آن دیشه کردن که چه کویم به اسر پیشمانی خوردن
 چرا کفتم

مشتوبی سخن‌دان پروردۀ پیر کهن
 بیندیشد آنکه بکوید سخن
 من بنی تمام بگفتار دم
 نکو کوی وردیس کوی چه غم
 بیندیش

P R A E F A T I O.

31

Singulare Dei munus est , quando benevolentia
conditoris universi ,
Singularem præfecerit servum communī morta-
lium rei.

Æternam sibi acquisivit gloriam, qui bonum sibi
fuscitavit nomen.

Illo enim defuncto, bona memoria nomen ipsius
immortale præstat.

Parum refert, te laudaverint, an non laudaverint
sapientes :

Vultus enim formosus non indiget ornatrice
(aut purpurisso.)

Excusatio officii parcus præstiti ,
causaque delectæ solitudinis.

Quod frequentandæ Magnatis aulæ officio de-
esse & solitudinis secessum præferre cœperim,
ratio in hoc est posita. Quod sapientes Indorum
magnæ Busurschumhuri virtuti objecerunt ; nul-
lum aliud in illo vitium damnantes , nisi quod ser-
mone tardus esset, sive multum cunctaretur, audi-
toremque diu attendere oporteret , ut verbo-
rum illius argumentum caperet. Busurschumhur
hoc audito ait: meditari, quid dicturus sim præstat,
quam ut postea pœnitentiæ , quare hoc dixerim ,
tædia concoquam?

Verborum momenta sciens expertusque senex ,
Primum meditatur, deinde verbum loquitur.
Inconsiderate verbum ne effundito:
Bene dicio : etsi tarde dixeris, nihil refert.

Consi-

بیندیش و آنکه بر او ننفس
 وزان پیش بس کن که کویند بس
 بنطق ادمی بهترست از دواب
 دواب از تو به کر نکوی صواب
 فکیو در تظر اعیان خداوندی غر نصره که جمع
 اهل دلست و مرکز علمای متبحّر اگر در سیاق
 سخن دلیری کنم شوخی کرده باشم وبصاعط
 مرجات بحضرت عزیز اورده و شبّه در بازار
 جوهریان جوی نیارد و چراغ پیش افتاد پرتوی.
 ندارد مناره بلند در دامن کوه الوند نماید پست
 مشتوفی هر که کردن بدعاوی افراد زد
 دشمن از هر طرف بد و قائد
 خویشتن را بکردن انداد زد
 سعدی کافتاده است از آنده
 کس نیاید بجنگ افتاده
 اول اندیشه و آنکه ی کفتار
 پای پست امدست پس دیوار
 نخل بندم ولی نه در بستان
 شاهدم من ولی نه در کنعان
 لقمان حکیم را کفتند حکمت از که اموختی
 کفت

Considerato primum, dein dico.

Sermonemque finias, antequam quisquam dicat, ohe jam satis est.

Oratione homo præstantior est mutis animalibus.

Animal præstantius est te, nisi bonum dixeris:

Præcipue vero in conspectu procerum principis, ad quem cordati frequentes confluunt, cum sapientissimorum sit centrum. Quibus præsentibus, si sermone profuso me virum præstitero, procacitatis & impudentiæ crimen admisero, levisque pretii merces^r Principi tulero; vilisque petra in gemmariorum foro, ne hordeaceum quidem valet granum. Faxque Soli splendenti apposita nihil luminis fundit, altissimaque turris Elvendi^q montis radici (ad-structa,) humilis cernitur.

Quicunque caput ambitu ostentationeque extollit;

Hostis undequaque in illum impetum facit

Atque seipsum in proprium caput præcipitem dat.

Saadus autem qui jam cecidit, liber est,

Nemo enim cum illo, qui cecidit, bellum gerere velit.

Primum meditatio, postea verba:

Fundamentum enim muro præmittitur.

Ego flores quidem compono, sed non in horto.

Formosus quoque sum, sed non in Canaanæ.

Sapientem rogarunt Locmannum, dicentes: sa-

کفت ائمہ نایینایان که تا جای نیینند پایی فنهند قدم
الخروج قبل الولوج *

مصارع مردیت بیان مردی و آنکه غریب کن *

نظم کرچه شاطر بود خرس بجنگ *

چه غریب پیش باز رویین چنگ *

کریه شیر است در کرفتن موش *

لیک موش است در مصاف پلنگ *

اما باعتماد و سعی اخلاق بزرگان که عوایس
مرد سنان بیوشند در افشای جرم کهران نکوشند

کله چند بر سبیل اختصار از نوادر و آثار و حکایات

واشعار و سیر ملوك ماضی درین کتاب درج
کردیم و برخی از عمر کرامایه برس و خرج موجب
تصنیف کتاب کلستان این بود وبالله التوفیق *

قطعه بیاند سالها این نظم و ترتیب *

غرض هر ذر خاک افتاده جایی *

غرض نقشیست کز ما باز ماند *

که هستی هر یه بینم بقایی *

مکر صاحب دلی مروی بر جمی *

کند در کام درویشان دعایی *

امان نظر در ترتیب کتاب و تذهیب ابواب

ایمان

pientiam unde didicisti? Respondit: A cœcis,
qui nisi solum tactu exploraverint, pedem non po-
nunt. Primum de exitu, quam de ingressu cogitato.

Primum virum te esse probato, deinde uxorem
ducito.

Etsi acer sit (cum gallo) in certamine gallus:

Quomodo tamen feriat accipitrem ferreis
uncis armatum.

Felis Leo est in capiendo mure.

Sed mus est in certamine tigris.

Amplis vero subnixus magnatum virtutibus,
qui humilium vitia tegere solent, atque in retegen-
dis minorum nævis nullum studium ponunt. pau-
cula quædam via breviori, ex rebus rarioribus me-
moria dignis, gravibus sententiis, historiis, carmi-
nibus, priscorumque regum institutis, hoc libro
contraximus, aliquamque pretiosæ vitæ partem
huic insumsimus. Causa componendi libri hujus
R O S A R I I hæc fuit, Deus vero maximus opem
ferat.

Multos annos restabit hic codex, hocque scri-
ptum,

Postquam (putrefacti) corporis nostri quivis
pulvisculus in locum suum fuerit missus.

Studium hoc est, ut nostri in hoc orbe aliquod
extet monumentum.

Hoc enim corpus nostrum perennare posse
minimè video.

Atque utinam quondam cordatus aliquis mise-
ricordiâ motus

Miserorum rem memoriamque piis precibus
bonisque omnibus prosequatur.

Exquisitum diligentiae studium in componendo

ای جان سخن مصلحت دید تا مرایین مروضه و رعنای
و حدیقه غلبا چون بهشت بهشت باب اتفاق اقتاد
انزین سبب که مختصر امد تا بلالت نینجامد

باب اول در سیرت پادشاهان

باب دوم در اخلاق در ویشان

باب سیوم در فضیلت قناعت

باب چهارم در فواید خاموشی

باب پنجم در عشق وجوانی

باب ششم در ضعف و پیری

باب هفتم در قاتیر تربیت

باب هشتم در ادب صحبت

قاصیخ کتاب

در آن مدت که مرا وقت خوش بود

فرهجرت ششصد و پنجاه و شش بود

مراد ما نصیحت بود کفتیم

حوالت با خدا کردیم و رفتیم

کلستان

libro , limandisque illius capitibus ; styli brevitatem imprimis affectavit , adeo , ut Rosarium hoc splendidissimum , hortusque admirabilis , perinde ac paradysus octo portis fuerit constitutus , folius brevitatis studio , ne studiosis obrepente tædio pa-
rum lubentibus perlegatur .

Caput Primum DE MORIBVS REGVM.

Caput Secundum DE MORIBVS RE-
LIGIOSORVM.

Caput Tertium DE CONTINENTIÆ
PRÆSTANTIA.

Caput Quartum DE SILENTII
COMMODIS.

Caput Quintum DE AMORE ET
IVVENTVTE.

Caput Sextum DE IMBECILLI-
TATE ET SENECTVTE.

Caput Septimum DE DISCIPLINA-
RVM INSTITVTIONE.

Caput Octavum DE CONVERSANDI
VIRTVTIBVS.

Tempus, quo conscriptum est ROSARIUM.

Illo tempore , quando mihi otium esset ,
A fuga vatis annus sexcentesimus quinque-
simus sextus erat .

Studium nostrum fuit bona consilia tradere ,
quæ diximus .

Te Deo commisimus , atque discessimus .

كُلِسْتَانٌ

بَابُ أَوَّلٍ

دَرْ سِيرَتِ مُلُوكٍ

حَكَايَاتٍ

شَاهِي رَأْ شِنِيدَمْ كَهْ بَكْشَتَنْ أَسِيرِي
 Dolas frans. 2.
 auxilium. facultas, ratio.
 اشْاهِرَتِ كَرْد بِچَاهَرَة دَرَانْ حَالَتِ نُوْمِيدِي
 Convitum, oppro.
 بَرْ زَانِي كَهْ دَاشَتِ مَلِكِرَلْ دَشَانْ دَادَنْ
 شَرْقَتِ كَهْ كَفَتَهَ آندَ

هَرَ كَهْ دَسَتِ لَهْ جَانِ بِشُو يَدَ

هَرْجَهَ دَرْ دَلْ دَارَدِ بِکُو يَدَ

بَيْتِ آیَا يَئَسِ الْإِنْسَانِ طَالِ لِسَانَهُ

كَسِنُورِ مَغْلُوبِ يَصْوُلُ عَلَيِ الْكَلْبِ

بَيْتِ وَقْتِ صَرُورَتِ حُوْمَانَدِ كَرِيزَ

دَسَتِ بِكَيْرَنِ سَرِ شَمَشِيرِ تَيْزَ

مَلِكِ پِرِسِيدِ كَهْ چَه مَكْوِيدِ يَكِي آنِ وَزَرَايِ نَيَاكِ

حَضَرِ كَفَتِ آيِ خَدَاونِدِ مَيْكُو يَدِ كَهْ وَالْكَاظِمِينِ الغَيْظِ

وَالْعَافِينِ عَنِ النَّاسِ وَاللهِ يَخْبَطُ الْمَحَسِنِينِ

مَلِكِهِ رَأْ وَرَحْمَمِ آمدِ وَانِ سَرِ خَوَانِ او دَرِ كَذَشَتِ

وَزَرِسِ دِيَكَرِ كَهْ حَنَدَ او بَودَ كَفَتِ ابْنَاءِي جَنْسِهِ رَأْ

نَشَادِيَدِ كَهْ دَرِ خَصَرَتِ پَادِ شَاهَانِ جَرِ بِرَاسِيِ سَخْنِ

كَفَتَنِ

خُورَنِ

R O S A R I I³¹

C A P V T P R I M V M

De Moribus Regum.

H I S T O R I A.

R

Egem quendam fuisse, audivi, qui captivum interficere, signum dederat; miser ille, salutis spe egenus, lingua, quam callebat, regem conviciis proscindere cœpit: prout dici solet.

Quicunque manum ab anima eluit;
Quicquid in animo habet effundit.

Cum quis desperaverit, lingua illius tumescit:
Perinde ut felis superata canem infestat.

Duris temporibus, cum non reliquus fuerit
fugæ locus,

Manus prehendit aciem acuti acinacis.

Regi, quid ille dixisset, roganti, quidam purpatorum ingenio comis atque benignus inquit.

O Rex, dixit miser ille. Paradyfus est illorum,
qui iræ moderantur & mortalibus ignoscunt:
(Quibus verborum velis, tuum ô Rex miserationis
portum magna liberationis spe adnavigat.) Rex
hoc auditio, misericordiâ motus imperatam illi ne-
cem remisit. Purpuratus aliis priori infensus infit:
Nostrî equidem generis viros non decet, præsente
rege, aliud, quam verum dicere. hic homo regem
fœdissimo convicio proscidit. Quo dicto Rex mi-
re accensus inquit: Mihi mendacium illius vero,
quod

باب اول در سیرت ملوك

گفتن اين مملک هرا دشمام داد و نا سررا گفت مملک dignus, un ve
niens. it. remuneratio,
roera.

مروي آنرين سخن دارهم کشيد و گفت هرا اين دشوغ وي پيشد بده تر آمد آنرين هراست که تو کفتی که ازرا مروي در مصلحتی بود و اين علا بنا بر خوش و حکما گفته اند دروغ مصلحت امير به ازرا

راست فتنه انکييز

بیت هر که شاه آن کند که او گوید

حیو باشد که جر نکو گوید

حکمت بر طاق ایوان غریدون نوشته بود

شنوي جهان اي برادر نماند بگش

دل آندر جهان افريين بنند و بس

مکن تکيه بر مملک دنيا و پشت

که بسیار کس حون تو پرورد و گشت

چو اهلك رفت کند جان پاک

چه برس تخت مردن چه برمروي خاک

حکایت يکي از ملوك خراسان سلطان محمود

سبکتکين هرا بخواب ديد بعد از وفات او بصد سال

که جمله وجود او ريخته بود و خاک شده مگر

چشمان او که همچنان در چشم خانه همي گردید

ونظر میکرد سایر حکما از تاویل ان عاجز

ماندند

CAP. I. DE MORIBVS REGVM.

41

quod tu dixisti , longe·gratius fuit : ipsius enim studium fuit, ut beneficium faceret ; tuum vero, ut exitium festinaret. Atque hæc sapientum est sententia : Mendacium beneficium faciens, melius est vero exitium parturienti.

Si Rex (continuo) faciat , quicquid aliquis dicit;

Væ illi, si præter bonum aliud dixerit.

*Arcui æstivarii (regis) Feriduni^a ita
inscriptum fuit :*

Mundus, ô frater, restat nemini ;

Animum in mundi conditore figas, sat est.

Ne innitaris opibus hujus mundi , iisque incumbas:

Multos enim tibi pares aluit atque peremit.

Cum anima studeat transire illibata,

Quid interest, moriaris in solio, an in solo ?

Historia: Quidam ex regibus Chorasanæ,^b Re- ne gloriare, fratre, gem Machmudem filium Sebuchtegini, post excessum illius annis centum, hoc modo in somnis vidit: Consumpto toto corpore in pulveremque verso, oculos in loculis suis versando circumspiciebat. Sapientes universi , desperatâs omnii illius interpretatione, obticuerunt, excepto quodam religioso, qui id expedivit, inquiens: Nunc demum contemplatur, regnum suum in aliorum manibus esse.

F

O quan-

باب اول در سیرت ملوك 42

ماهندند مکنگر دش ویشی که حدّمت بخای او ره و نفت
هنوئ نیکر انسنت که مملکش باد یکر انسنت

قطعه بس نامور که خسیر ترمیم دفن کرد آند
کر هستیش برس وی ترمیم بر نشان نمادند
و آن پیش لاشه ترا که سپری دند خسیر خالی
خاکش چنان بخورد کرو استخوان نمادند

زند است نام فرح نوشروان خیر
کرچه بسی کشت که نویسروان نمادند
خیری کن ای فلان وغیمت شمار عمر
زان بیشتر که بانک براید فلان نمادند

حکایت ملک زاده شیدم که کوه بود و حیر
و دیگر برادرانش بلند و خوب روی بازی پدرش
بکراهیت واستخفاف دروی نظر کرد پسر بفر است
که یافت و نفت ای پدر کوتاه خردمند به آن نادان
بلند نه هر چه بقامت مهتر بقیمت بهتر آنسا
نظیفه والغیل حیفة

*Tunc videtur deinde
penas.*

و آنه لاعظم عند الله قدراً ومنزلاً

قطعه آن شنیدی که لاغر دانا

impinguari

نفت موسری بابلله فربه

اسب

M جدّت

چشم

M جز

Cadaver لاشه

پلاد

*Male ut puto.
immo etiam sit sed
aliquem & tunc bonum securus sit.*

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 43

O quantos & quam famosos humo condiderunt !

Quorum , quod in hoc orbe fuerint , nullum vestigium restitit.

Atque hoc decrepitum cadaver , quod terrâ considerunt ,

Terra ita est depasta , ut ossa illius residua sint nulla.

Immortale est laudatum Nuschirvani nomen ;
Quanquam multum temporis sit elapsum , ex quo Nuschirvanus obiit .

Quisquis es , benefacito , vitamque usuram censeto ,

Antequam mœsta hæc oriatur vox : Ille non amplius superstes est .

Historia. Regis cujusdam , audivi , filium fuisse staturâ parvum , aspectu miserabilem , cæteris ipsius fratribus corpore proceris , formâque præstantibus . Aliquando pater vultu forte tetrico illum est intuitus , filius ingenio sagax id animadvertisens ait : O Pater , homuncio ingenio præditus præstat inscio giganti . Neque mole grandius , pretio potius . Ovis munda est , elephas fordidus .

Minimus montium hujus orbis est Sion :

Qui tamen maximus est apud Deum , potentia & dignitate .

Audivisti ne quid sapiens macilentus
Quodam die rudi obeso dixerit ?

Mal. Sénas appelle
latur ab in Alco
rano & alibi .

باب اول در سیرت ملوك

اسب تانري اگر صعینو بود

همچنان اثر طويله خر به

پدر بخندید و امرکان دولت پيسندیدند و برادران بجان
برنجیدند

نظم تا مرد سخن نهفته باشد

عيب و هنر شنهفته باشد

هر بيشه کمان مباركه خاليست

شاید که یعنی خفته باشد

شنيدم که آن مدت ملك را دشمني صعب روی

نمود چون دو لشکر روی بهم اوردند اول کسی که

اسب در میدان

جهانید آن پسر بود و گفت

قطعه آن نه من باشم که روز جنگ بیني پشت من

آن منم کندر میان خال و خون بیني سري

کان که جنگ آمد بخون خویش بازی

میکند

روز میدان انکه بکسر پزد بخون لشکري

این بگفت و بر سپاه دشمن غر چند اثر مردان

کار دیده بینداخت چون پيش پدر آمد غمین

حدمت بوسید و گفت

قطعه ای که شخص منت حقير نمود

قا

خواست

CAP. I. DE MORIBVS REGVM.

45

Equus Arabicus quamvis sit tenuis,
Talis tamen est, ut asinorum cohorti præ-
stet.

Pater (verbis illius) arrisit, primores collauda-
runt, fratres vero acerrimo odio accensi sunt.

Quamdiu vir verbum non fecerit;
Inertia virtusque illius sepulta sunt:
Quemvis saltum ne existimes vacuum:
Fieri potest, ut in eo tigris lateat.

Audivi sub idem tempus, acrem hostem in re-
gem insurrexisse, educto utrinque exercitu, qui
princeps, equum suum in campum egerit, filius ille
fuit, exclamans.

Ego minime is sum, cuius in certamine ter-
gum videoas.

Is equidem sum, cuius caput pulvere cruore-
que respersum in solo videoas.

Bellum quicunque movet, suo sanguine
ludit.

Atque qui certaminis die elabitur, exercitus
sanguine ludit.

Hoc dicto hostilem equitem invadit, confectis-
que aliquot viris fortibus, ad patrem reversus, ter-
ramque osculatus inquit.

Heus tu, cui corpus meum miserabile est
visum.

F 3

Ne

باب اول در سیرت مدلوك

تا درستي هنر نپند آريي
Integre, completus,
verus, sincerus &c.

آسب لاغر میان بکار آید
Crasus, hirsutus,
ferox &c.

سروز میدان نه کاو پسر و آريي

سر و ز میدان نه کاو پسر و آريي

اور دهاند که سپاه دشمن بسیار بود و اینان اندک
طایفه اهندگ کر زیر کردند پسر نعمره بزرد و گفت ای
مردان بکوشید تا جامه نزان نپوشید سو لا را ازرا بگفتی
او تهور نمیادت کشت و بیکبار حمله کردند شنیدم
که در ان سروز بس دشمن ظفر یافتد سلاک سر
و چشمیش بپوشید و دزگان را کشید و هنر سروز
نظر پیش کرد تا ولی عهد خوبیش برادران حسد

بردند و هنر در طعامش کردند خواهرش از خرفه *Chwaker, so ror.*
بدید در کجه برهم زرد پسر دیافت و دست آن
طعام باش کشید و گفت مخالست که هنر نهاد آن پمیرند *maritus, شو خضراء porta.*

و بی هنر آن جایی ایشان گشند

بیت کس نیاید بزیر سایه بوم

و ر همای از جهان شود معدوم

پدرها ازین حالت اکاهی دادند برادرانش را
بخواند و کوشمالی بواجبی داد پس هر یکی هلاش
اطراو بلاد حمده مرضی معین کرد تا فتنه بنشست
ونزاع برخاست و گفتند اند ده سرویش در کلیمی
جنسیند

Portio جشة

CAP. I. DE MORIBVS REGVM.

47

Ne in corporis mole sitam putas virtutem.

Equus corpore tenuis, expeditus est

In certamine, non vero bos pinguefactus.

Narrant: hostilem equitem numerosum, hos pauciores, jamque fugae intentos fuisse, quos filius à flagitio retinuit, militarique voce his verbis ad prælium animavit. Me sequimini ô viri, & fortiter pugnate; ne muliebrem habitum gestare videamini. Accensi his verbis juvenum animi, uno impetu in hostem irruunt universi, fortiterque superant. Rex (victoris) filii caput vultumque osculatus, eumque amplexus, indies impensius amare cœpit; ita ut eum suo tempore, sibi regni curatorem adjunxit. Accensi (novis ipsius honoribus) fratres venenum cibo miscuere; soror autem dolo per fenestram perspecto, signum datura valvas concussit: filius ingenio sagax dolum (protinus) agnovit, cibo itaque abstinuit dicens: Fieri minimè debet, ut moriantur cordati, ignavique ipsorum locum occupent.

Nemo mortaliū sub noctuæ patrocinium
concesserit,

Etsi aquila in orbe terrarum non extiterit.

Patri dolum scelusque fratum indicarunt, qui accersitis aures probè obtorsit, flagitante se veritatem scelerum flagitio, singulisque per regnum quædam vivendi loca adscripsit, ut moreretur simultas, discordiaque vanesceret. Sapientum enim est sententia. Decem pauperes uni stragulo indo-

جنسینه و دو پادشاه در اقلیمی در نگنجد خُسْبِيَّدَن Facere, dormire, cubare.

قطعه نیم فانی کر خورد مرد خدای خُنچِيدَن Conguere, continei, capi, capere.
بدل در ویشان کند نیم دکر خُنچِيدَن
ملک اقلیمی بکیره پادشاه خُنچِيدَن
همچنان در بند اقلیمی دیگر خُنچِيدَن

حکایت طائفة دزدان عرب پسر شیر کوهی
تشیشه بودند و منفذ کار و آن بسته ورعیت بلدان
از مکاید ایشان مرغوب ولشکر سلطان مغلوب
حکم انکه ملادی منیع از قله کوهی بدست
اورده بودند و ملجا و مساوی سخته مدبران ممالک
آن طرف در دفع مضرت ایشان مشورت کردند
اگر این طائفة تیرین نسق روزگاری مدد او مت مقاومت ایشان ممتنع خرد خُنچِيدَن

شنوی در ختی که اکنون کر قشت پایی خُنچِيدَن

بنیر وی شنخی تراید غرایی خُنچِيدَن Misum facere, dimittere.
ورش همچنان روزگاری هدی خُنچِيدَن

بکرد و نش از بین بزر نکسلی خُنچِيدَن

سر چشم شاید خرقتن بیل خُنچِيدَن

چو پر شد نشاید کل شتن بیل خُنچِيدَن

سخن برین سقر شد که یکی را بتجسس ایشان
بر کها

indormiunt ; duos vero reges unum regnum capere nequit.

Dimidium panem si vir Dei comederit ,
 Dimidiā illius partem pauperibus distribuit.
 Rex vero integrum regnum si occupaverit ,
 Alterius denuo occupandi consilia agitat.

Historia: Arabicorum latronum cohors, in montis cujusdam jugo sede sibi conditâ, commeantium mercatorum transitum intercluserat. Incolis provinciarum fraude ipsorum territis, superatoque regis exercitu, eo rem provexerant, ut ex montis jugo certum paraverint refugium, imo præsidium, tumultuque satis propugnaculum construxerint. Rectores provinciarum in tempore latrociniis dannisque illorum occurendum rati, consilium capiunt, dicentes: Hæc latronum pestis, si cœpto modo aliquandiu substiterit, sedibus istis postea moveri & pelli nequibit.

Arbor, quæ recens radicem egerit ,
 Robore viri unius loco eruitur.
 Si illam per aliquod temporis spatium ita re-
 liqueris,
 Ne curru quidem radicibus suis avulseris.
 Fontis principium obstruitur operculo ;
 Vndis vero cum intumuerit, ne elephante
 quidem transiri potest.

Concors hæc Rectorum fuit sententia, exploratorem mittendum, per quem irrumpendi opor-

بر کما شتند و قر صب نگاه داشتند تا وقتی که بر قومی
را آنده بودند و بقیه خالی مانده تی چند افراد را واقعه
دیده و جنای از مردم شد را بفرستادند تا در سعی حبل
پنهان شدند ششانگاه که در آن با افراد مسافر کرد
و شمارت اورده سلاح بکشادند و عنایم بنها دند
خستین دشمنی که بر سر ایشان تاخت خواب بود
چند آنکه پاسی از شب بگذرد

Exhibeo, vigilia, pars noctis &c. ad metus offer- ratus.

کمین شاه

مردان دل او را از کمین ندز حستند و دست همه را
یکان یکان بر کتو بستند باشد آن بدر کله مملک حاضر
اور دند همه را بکشتن آشارت فرمود اتفاقا در آن
میان جوانی بود که میوه عنفوان شبابش نو رسمیده
و سبزه گلستان عذرش نو دمیده یکی از و زرگاری
تحت مملک بوسه داد و روی شفاقت بر زمین نهاد
و گفت این پسر همچنان از باغ زندگانی بزر خورد
و از رسیغان جوانی تمتع نیافتند تو قمع بکرم و احلاق

prima ac melior pars rei. flos juveni- tatis. et i. q.

حد او ندی است که بخشیدن خون او بر بلند مهنت شراب

نهد مملک روی ازین سخن در هم کشید و موافق

رای بلندش نیامد و گفت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM.

51

tunitatem cognoscerent, quam ipsis quodam tempore dedere prædones, gentem quandam, speluncâ vacuâ relictâ, aggressi. Aliquot itaque viros fortitudine claros, militiam doctos misere, qui se per montis abrupta occulerent; (& ex insidiis prorepentes incautos opprimerent.) Prædones itinere fessi, spoliis graves, sub noctem reversi, arma prædamque posuerunt; hostium princeps, qui illos opprescit, somnus fuit: nocte enim concubia, (cum latrones altum sterterent,)

Et perinde ut Solis orbis tenebris obscuratus
vanescit;

Et Ionas immanni piscis haustu quondam voratus abiit.

(Ipsi quoque ceu veterno quodam obruti abiissent.) Viri ecce fortes ex insidiis prorumpentes, manibus singulorum revinctis, proximo die universos ad regem traxerunt, qui cunctos interficiendi signum dedit. Forte inter prædones fuit juvenis quidam, qui primum juventæ suæ florem nuper ingressus, lacteam barbæ lanuginem jam modo emiserat. Purpuratorum quidam regium solium deosculatus, intercessionis vultu humi posito, infitus puer iste, ut latrones ex vitæ humanæ vinea fructum nondum comedit, neque juventutis suæ primicias degustavit, spes mea, benevolentia virtuteque regis subnixa; hæc est, ut hunc puerum supplicio absolutum, huic servo tuo beneficii nomine præstare velis. Rex his verbis, sublimi suo judicio minimè probatis, accensus inquit.

G 2

Docu-

باب اول در سیرت ملوك

Radius folis.

lux, splendor.

*Subligaculum
campestre.*

*Arab. Epitium,
interitus. Pers.
familia, tribus. it.*

pala ligrea.

بیت پرتو نیکان نگیرد هر که بینیادش بدهست
پرتو بیان قریبیت فااہل را چون کرد کان بز کندست
فسل و تبار اینان منقطع گردن او لیست و بینخ
و بینیاد ایشان بز آوردن پهتر که آتش نشاندن
واخنگار کن اشن واقعی کشتن وججه زکاه داشتن
کار خردمندان نیست

قطعه ابر اخر اب غزند کانی با مرد

Nubes, aether.

Salix.

*Origo, fors, pecu-
ria gl.*

هر کز افرشاخ بید بر خوری

با فرو مایه روزگار میش

گز نیی بوئر یا شکر خوری

و غیر بر این سخن بشنید طوعا و کرها بیسندید و برس
حسن رای مملک افرین خواند و گفت اچه خداوند
دام مملکه فرمود عین حقیقت است که اکر در مملک
صحبت آن بدان تربیت یافته یکی افر ایشان شدی
اما بند امیدوارست که بصحبت صالحان تربیت

*Natura,
mos, consuetudo, in-
dolens. it arvum gl.*

*Cohors, populus
لشکر*

پذیرد و خوی خردمندان گیرد که هنوز طغلست
وسیرت بغي و عناد آن گزو دزنهادوی متمکن
نشده است و دزنهادیست که ما من مولود الا وقد
یولد علی نظره الاسلام ثم ابوه یهودا نه وینصر انه
وینه جسانه

قطعه

Docn.

G

Documenta bonorum non admittit, quicunque stirpe est pravus.

Moribus vilem imbuere, nucem globo est imponere.

Horum stirpem atque familiam succidere, radicem atque originem evellere præstat. Ignem enim extinguere, scintillam relinquere: Serpentem trucidare, pullum vero servare, prudentum non est.

Nubes et si vitæ aquam pluerint;
Nunquam tamen ex salicis ramo fructum comederis.

Cum homine vili tempus ne absumferis;
Ex arundine enim sylvestri saccharum nunquam comederis.

Purpuratus hanc regis sententiam audivit, invitus probavit, exquisitumque regis judicium laudavit, dicens: illud, quod rex, cuius regnum sit diutinum, in medium protulit, verissimum est: verum enimvero, si ex familiari pravorum consortio, pravitatis scabiem contraxisset, unus illorum extitisset. At hic servus tuus spe alitur summâ, consortio piorum bonos mores imbibiturum, prudenter tumque virtutes amplexurum; adhuc enim puer est, pravaque prædandi consuetudo & turpissimum pervicaciæ vitium naturam ipsius nondum subegit. Præterea ex traditione patet: Neminem mortalium nasci, nisi in Muhammedanæ religionis vestigiis; parentes vero prolem postea Iudæorum, aut Christianorum, aut ignicolarum sacris imbunt.

باب اول در سیرت ملوك

قطعه بابدان ياركشت همسر لوط

خاندان نبوتش کم شد

سک اصحاب کهف روئي چند

پئي نیکان گزفت و آدم شد

این بکفت و طایفه از ندمای ملک باو بشفاعت
یام شدند تا ملک امر سر خون او در کل شت و کفت

خشیدم اکرچه مصلحت ندیدم

رباعي داني که چه کفت زال با مرستم گرد

دشمن نتوان حقير ويچاره شمرد

دیدم بسی آب غرس چشمہ خرد

چون پيشتر آمد شته و باز ببرد

في الجمله وزیر پسرها بخانه برد و بنادر و نعمت

پرورد و استاد و ادیب بتربیتش نصب کرد تا حسن

خطاب ورد جواب و سائیر ادب ملوکش

بيام وختند تا در نظر همکنان پسندیده آمد بازی

وزیر از شمايل و اخلاق او در حضرت ملک

شمه میکفت که تربیت عاقلان دروي اثر گرد است

وجهل قدیم از جبلت او بدسر برده ملک را از

این سخن تبسم آمد و کفت

بیت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 55

Improborum consortio arrepsit Lothi conjux;
Ideoque domesticum illius vaticinandi munus
periit.

Canis e Dormitorum in spelunca, aliquot dies
Bonorum vestigia secutus, homo evasit.

Hæc purpurati dicta quidam regis amici preci-
bus ita adjuverunt, ut rex illi supplicium ex animo
remiserit, dicens: tibi quidem puerum concessi,
quamvis consultum minime duxerim.

Nostine, quid dixerit pater Salus Rustemo
athletæ?

Hostem (quemcunque) miserum atque in-
opem existimare haud decet.

Sæpe vidimus aquam, ex origine modici
fontis,

Intumescentem illico, camelum onere gra-
vem rapuisse.

Vt rem paucis complectar, purpuratus puerum
domum deducens, benebole & splendide educa-
vit, moderatorem doctrinâ bonisque moribus im-
buendo præfecit, qui decorum auditoris, respon-
sorisque promptitudinem, cæterasque virtutes, mi-
nisterio regio requisitas, ita docuit, ut inter cæte-
ros suos æquales delitio fuerit. Aliquando forte
purpuratus bonos ipsius mores, atque virtutes
nonnihil regi laudavit, inquiens: Sapientum docu-
menta in illo fructum protulerunt, pristinaque
naturæ illius socordia subacta est. Quo rex au-
dito, subridens inquit:

Tan-

باب اول در سیرت مملوک ۵۵

بیت عاقبت خرگ نراده خرگ شود
کرچه بالادمی بزرگ شود

سالی دو برسین برآمد طایفه او باش محله در او
پیوستند و عقد مرافقه بستند تا بوقت فرصت
ونزیرها بادو پرسش بکشت و نعمت بی قیاس
برداشت و در معابر نرداز بجای پدر بنشست
وعاصی شد ملک هرا خبر کردند ملک دست تحریر
پندان کرفت و گفت قطعه شمشیر نیک از اهن بد چون کند کسی

فاکس بتریت نشود ای حکیم کس

با زان که در لطاقت طبعش خلاز نیست

در باغ لاله رُوید و در شوره بوم خَس

خرمین شوره سُبَّل برس نیاره

در و تخم عمل ضایع مکردا

نِکویی بابدان کردن چنانست

که بد کردن بجای نیک مردا

حکایت سرهنگ نراده را برس سرای اغلامش

دیدم که عقل و کیاستی و فهم و فراسی غرائی الوصف

داشت هم از عهد خردی اقسام بزرگی در فاصیه

او پیدا

بیت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM.

57

Tandem lupi pullus lupus evadit ;
Etsi inter homines fuerit eductus.

Tracto aliquot annorum spatio , ejusdem loci miles juveni adrepit , fide conjurationeque inter se factâ , oportunitatem captans , purpuratum cum duobus filiis trucidavit , incredibilemque prædam auferens , latronum speluncam , patriam scilicet sedem , repetiit , rebellisque evasit . Rex hoc audito , attonitus manum dentibus rodens , inquit :

Bonum acinacem ex pravo ferro quomodo
quis fecerit ?

Nullus , ô Sapiens , per disciplinam non fit ali-
quis .

Pluvia , in cuius naturæ bonitate nullum est
discrimen ,

In vinea florem producit , in sterili solo
spinam .

Sterile solum hyacinthi florem haud edi-
derit ;

In illo ne seminis , laborisque impendia pro-
digas .

Pravis benefacere , perinde se habet ,
Ac male facere viris bonis .

Historia : Prætoris cujusdam in ^f Vglumischi
aula vidi filium ; qui ætate puerili , ingenium , intel-
lectum , judicium & prudentiam , laude monstrabat
majorem : illoque etiamnum puero , magnitudinis
indicia in fronte ipsius relucebant .

H

In

باب اول در سیرت ملوك

۵۸

MV

پيت بالائي سرشن رهشمندي
مي تافت ستاره بلندري
في الجمله مقبول سلطان امد که جمال صورت
وکمال معني داشت و حکما کفته اند
تو انگري بهتر است نه بمال
وبنرگي بعقل است نه بسال
ابنای جنس او برو حسد بردند و بخيانی مبتهم
کردند و در کشتن او سعی بي فائده نمودند
نصراع دشمن چه کند چو مهر باز باشد دوست
ملک پرسيد که موحب خصمي ايشان در حق تو چيست
کفت در سايه دولت خداوندي همگانرا مراضي
کردم مکر حسود را که مراضي نميشود الا بنروال
نعمت من دولت واقبال خداوندي باد
قطعه تواني ان که نياز ارم اندرون کسي
حسود را چه کنم کو ز خود برج درست
بپرس تا پرهي اي حسود کين زنجيست
که اثر مشتق ان جز بمرگ نتوان مرست
قطعه شور بختان باززو خواهند
Supplicatio, amor, defiderium, votum.

مقبلان را نروال نعمت وجه

خر نبيند بسر و غر شپيره چشم

چشم

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 59

In capite illius, ob singulare ingenii acumen,
Splendebat magnitudinis astrum.

Tandem, ut breviter defungar, gratissimum regis evasit delitium, propter formæ pulchritudinem, præclaras virtutes & singularem prudentiam: perinde ut sapientum habet sententia:

Divitiæ in virtute, non auro consistunt:
Magnitudoque in ingenio, non in annorum numero.

Æquales hac ipsius fortunâ, novercalibus stimulis acti, affictis, innoxio criminibus, magno quidem nisu; sed tamen frustra illi cædem moliti fuerunt.

Hostis quidnam effecerit? si amicus verus
amicus fuerit.

Regi, quæ acerrimi odii causa foret, roganti, respondit: Sub umbra potentiae regiae, universos quidem mihi benevolos reddidi, exceptis æmulis, quorum non satiabitur livor, nisi dignitatis meæ interitu. Diuturna sit potentia & mægestas regia.

Potens quidem sum, neminem mortalium offendere:

Invido autem quid faciam? qui ipse gravissimâ livoris peste vexatur.

Moritor, ô invide; ut livoris miseriam effugere possis. (potes.

Hanc enim pestem non, nisi obitu, expugnare
Viles atque improbi anxiis votis expetunt

Adversa magnatum fata & interitum.

Sed si vespertilionis oculus non viderit,

H 2

Quid

باب اول در سیرت ملوك

٦٥

چشمءه آفتاب را چه کناء

هر است خواهی هزار چشم چنان

کوئی بهتر که آفتاب سیاه

حکایت یکی را اثر مدلوب عجم حکایت کنند که
دست نطاول بمال مرعیت در اثر گرده بوئ وجوئ
و آنیت آغاز گرده حلوق اثر مکاره ظلمش در جهان
پرسفتند و اثر گربت جوش شره غربت گرفتند
چون مرعیت کم شد ارتفاع ولايت نقصان پذیرفت
و خزینه تهی ماند و دشمنان اثر هر طرف غریب
آوردند

Potentia, robur, vi,
olenia. 2. i. q. Amb.
falsum, mendacium.

قطعه هر که فریاد مرسي مرور مصیبت خواهد

کوئی دن آیام سلامت بخوان مسردی کوش

بنده حلقه بکوش اثر نوادری پرسود

لطف من لطف که بیکانه شون حلقه بکوش

روزی در مجلس او کتاب شاهنامه همی خوانندند

در نر وال مملکت خیال و عهد فریدون وزیر ملک مرا

پرسید که فریدون گنج و ملک و حشم نداشت برو
پادشاهی چه کونه مقرر شد کتف اپنان که شنیدی

خلقی برو بتعصب کرد آمدند و تقویت کردند

پادشاهی یافت وزیر کتف چون کرد آمدن خلق

موجب

عرب

Quid criminis splendido corpori Solis ?
Verum si fatearis , mille ejusmodi oculos
Cæcos esse præstat, quam Solem obscurum.

Historia : Quendam Persarum regem ferunt , iniquitatis manum in subditorum bona extendisse , injuriis , omnisque generis vexationibus illos exagitasse . Subditi inquis illius artibus fessi , huc illuc dilapsi ; atrocissimisque illius vexationibus & ludi briis agitati , desertis plane avitis sedibus , peregrinas sedes quærere cœperunt . Imminuto subditorum numero , imminutus regni census , ærarium inops & vacuum ; hostes vero acres undique eum adorti .

Quicunque auxiliatorem calamitoso tempore desiderat ;
Pacis tempore liberalitate & clementiâ certet .
Servum annulum aure gestantem , ni benigne tractaveris , elabitur .

Benevolentiam fac , benevolentiam , inquam ;
ut tibi liber etiam servus existat .

Quodam die in consortio regis , in Thesauro Regum , historia illa legebatur . Quomodo scilicet regum potentissimus Suhacus regno dejectus ; Feridunus vero ad regni fastigium evectus fuerit . Purpuratus regem rogavit , inquiens : Feridunus neque ærarium , neque regnum , neque servos habuit ; quonam modo regno potitus ? Rex respondit : Perinde ut audivisti , populus obfirmato animo ad illum confluxit , adeoque fortiter est conni- sus , ut regnum obtainuerit . Purpuratus infit : Cum populi concursus , regni causa sit ; tu itaque popu-

موجب پادشاهیست تو خلوتا چرا پریشان میخنی Dispersus, d. viii, arxius &c.
مکر سر پادشاهی نداری پریشان
بیت همان به که لشکر بجان پروردی پریشان
که سلطان بلشکر کند سروری پریشان
کفت موجب کرد امدن سیاه ور عیت چیست کفت
پادشاه اعدل باید تا برس و کرد ایند و رحمت تا در سایه
دولتش این نشیئتند و ترا این هر دو نیست پریشان
منوی نگند جو ریشه سلطانی پریشان

که نیاید نزگر ک جو پانی Lignum, baulus.
پادشاهی که طرح ظلم آنکند چوبان
پایی دیوار ملک خویش بگند Pastor.
ملک را پند و زیر ناصح موافق طبع نیامد بند فرمود Faere, proster-
و بزرگان فرستاد بسی برس نیامد که بنی عم سلطان tere, conjiere.
پیمانه عت بر خاستند و بمقاومنت لشکر آنستند Fodere, erel.
وملک پدر خواستند آرائش قویی که اثر دست تظاول ornare, instru-
او بجان امده بودند و پریشان شده بر ایشان گزند ere.
آنکند و تقویت کردند تا ملک اثر تصریفش بدسر Malum, torpa, vici.
رفت قطعه پادشاهی کو مردا دارم ستم بر زیر دست پیتم
دوستدارش رف سختی دشمن روز او رست پیتم
با رعیت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 63

Ium malis artibus quorsum fatigas & dissipas ? nisi
fortassis regnandi studio careas.

Regem populum suum ipsâ animâ nutrire
præstat :

Quia Rex populi beneficio regnat.

Tum rex rogat : Quænam causa est , militum
subditorumque (ad Regem) concursus ? Purpura-
tus respondet : In Rege requiritur æquitas, ut mor-
tales ad illum confluant : atque clementia, ut sub
potentiæ illius umbra tranquilli securique agant.
At vero in te desideratur utraque.

Iniquus regnare nequit ;
Perinde ac lupus oves pascere nescit.

Rex, qui iniq[ui]tatis instituta introduxerit ,
Ipse regni sui fundamentum proruit.

Regi purpurati optime monentis consilium in-
gratum fuit : hinc vinculis oneratum in carcerem
præcipitavit. Non multo post patrueles, in regem
sumto bello insurgunt, pugnamque conserturi, mi-
litem colligunt , patriumque regnum repetunt.
Quibus populus , iniquissimis (regis sui) artibus
dudum fessus atque pertæsus , imo dilapsus , sese
junxit , adeoque fortiter opem tulit ; ut regnum
iniquitati illius ereptum fuerit.

Si quis Rex iniquitatem in subditos licitam
duxerit ;

Amicus illius adversis temporibus acerrimus
hostis erit.

Cum

بَارِعَيْتَ صُلْحَ كَنْ وَرْجَنْكَ خَصْمَ اِبْنَ فَشِينَ
ثَرَانَ كَهْ شَاهْفَشَاهَ عَادِلَ رَأْرَعَيْتَ لَشَكْرَسَتَ

حکایت پادشاهی با غلام عجمی در کشتی فشنسته

calamitas. حکمتة. بود غلام دیگر در ریا زدیده بود و مختن بکشتی نیماز مرده
Desiderium, lamen- کریه و زاری اخافر کرد و لسرخ برس آندامش افتاد
tatio. اندام چندان که ملاطفت کردند ارم نکرقت مملکت را

عینش ائر او منغص شد چاره نمی داشتند حکیمی
Impos roti ful. II. Turbidam et in gratiam illi vitam redidit Deus. در آن کشتی بود کفت اکر فرمایی من او را خاموش

کشم پادشاه کفت غایت لطف باشد حکیم فرمود تا

غلام را بدرا یا انداختند باری چند غوطه خورد آویختن
prehensa aliquare illi ad harere. مویش بکرفتند و سوی کشتی آوردن بهر دو دست
Theca, anfa, engu- bus, extremum. در دنبال کشتی آویخت چون برآمد بکوشة بنشست

وقرام یافت مملکت را پسندیده آمد کفت درین چه حکم است کفت اول مختن غرق شدن نکشیده

دو قدر سلامتی نمی داشت همچنین قدر عافیت
(A) incolumis, salus. کسی داند که بصلیت کرتا رس آید

Sordidus, foetens &c. قطعه ای سیر ترا نان گوین خوش ننماید
Allium. it. sativus. سیر

مشوق منست ان که بنزدیدی تو نزشست

حوران بهشتی را دوسرخ بود اعراف

اگر دو رخیان پرس که اعراف بهشتست

دیت

Cum subditis pacem colito , ab hostiumque
bello securus esto :

Æquo enim regi subditus ipse miles est.

Historia : Rex quidam cum imperito puerो navi
vim conscenderat: puer mari nunquam viso, tem-
pestatis , casuumque maris ignarus , plorare & vo-
ciferari coepit , omnibus membris horrido tremore
percussis. Trepidantis clamores ut fisterent ,
multum quidem , sed frustra blanditi sunt. Quo
ipso regis animus mire turbatus ; nemo enim in-
conditis illius clamoribus silentium imponere po-
terat. Forte sapiens quidam eadem vehebatur navi,
qui infit : si imperaveris, ô Rex, ego hunc quidem
silentem effecero. Respondet rex : **H**oc maximum
mihi futurum est officium. Sapiens haud cunctatus,
puerum in mare præcipitem dari jubet, maris undis
aliquoties obrutum, capillis prehensum, navim ver-
sus rapuere. Puer repente ambabus manibus in na-
vis gubernaculum ruit , in navimque (alacriter)
enius, angulum quendam petiit, summumque (om-
nium cum admiratione,) silentium præsttit. Rex,
cui hoc gratissimum erat officium, quodnam illud
naturæ sit arcanum, roga? Sapiens inquit: Primum,
quid sit undis rapi & opprimi, non erat expertus ;
adeoque salutis pretium nesciebat. Ille enim salutis
pretium æstimaverit, qui miseriis jactatus fuerit.

O Satur, tibi hordeaceus panis non est gratus:
Meum vero delitium est, quod tuum est fasti-
dium.

Paradisi virginibus Purgatorium est Infernus;
Contra infernales roga , utrum illis Purgato-
rium non sit Paradisus.

باب اول در سیرت ملوك

66

بيت فرقست ميان آن که يارش ده بئر
با آن که دو چشم انتظارش بر در

حکایت هز مر تا جدار را کفند اثر وریان پدر را چه Latus, terminus, gravis, pretius.

خطا دیدي که بند فرمودي کفت خطایي معلوم gravis, pretius.
نکردم ولیکن دیدم که مهابت من در دل ایشان

بی گرانست و بر عهد من اعتماد کلی ندازند Dannum, pactum, incommodum.

ترسیدم که اثر بیم گزند خویش قصد هلال من
کنند پس قول حکما را کار بستم که کفته اند

قطعه از آن که اثر تو ترسد برس آی حکیم

وکر با چو او صد بر آیی بجنای Telis, تحریه له تحریه

نبینی که چون گزبه عاجز شود Digiti, unguis.
بر آرد بچنگال چشم پستانک

از آن ماس بر پایی رای غزند (پستانک) بر پستانک
که ترسد که سرشن را بکوبد بستانک

حکایت یکي از ملوك عرب رنجور بود در حالت

پیری و اميد از غزند کاني قطع کرده ناکاه سواری اثر در

درآمد و بشارت آورد که فلان قلعه را بدلت
خداآوندي کشاديم و شمنان اسیر شدند و پیاه

ورعیت ان طرف بجملکي مطیع فرمان کشند frigus, frigidus.
چون این سخن بشنید نفسی سرد برآورده و کفت

این

قلعه

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 67

Discrimen est inter eum , qui delitium habet
in amplexu ;

Et inter eum , qui utroque oculo in foribus
circumspectans, illud expectat.

Historia : ^h Hormusum gestandæ coronæ auto-
rem rogarunt, quid criminis in patris tui purpura-
tis deprehendisti, quod eos carceri inclusisti ? Re-
spondit , nullum quidem enorme in illis crimen
deprehendi ; nisi quod mei formidinem in animis
illorum viderim immensam, meisque verbis fidem
incorruptam atque fiduciam haud habere. Metui
itaque, ne perniciem ex me metuentes, mihi moli-
rentur exitium. Proinde rem ex sapientum egi
consilio, qui docent :

Illum time, qui te timet, ô sapiens :
Etsi cum ejusmodi centenis bellum gere-
re possis.

Nonne vides felem, cum desperaverit ;
Quomodo tigris oculum unguis eruat ?
Serpens pastoris pedem ideo ferit ,
Quia metuit , ne sibi saxo caput con-
terat.

Historia. Quidam regum Arabicorum in extre-
ma senecta morbo conflictans , omnem jam vitæ
spem exuerat : Præter opinionem, ecce eques fo-
ribus ingressus , nunciat ; tale castellum potentia
regis subjecimus, hostes servitutem, equites, illius-
que loci incolæ omnes, imperii obsequia suscep-
runt. Rex, auditio hoc nuncio, altè ingemiscens ait:

باب اول در سیرت ملوك

68

این مرده مردا نیست دشمنانم راست یعنی وارثان
ملکت

در ریغ سکون

قطعه درین امید بسر شد در ریغ عمر غرسیس
که آنچه در دلمست امر داشت فراموش آید
امید بسته برآمد ولی چه فایده نداشته
امید نیست که عمر کذشته باشد آید
قطعه گوش رحلت بگوشت دست آجل
ای دو چشم و داع سر بگند
ای کو دست و ساعد و بازو
همه توانیع یکدیگر بگند
بر من او فتاده مرد دشمن کام

بسه

آخر ای دوستان کذش بگند
روزگارم شد بنادا نی
من نگردم شما حذر بگند
حکایت سالی بزر بالین تربت یخی پیغمبر عليه
السلام معتکف بودم در جامع دمشق یکی اثر
ملوك عرب که به بی انصافی موصوف بود اتفاق
بزیارت آمد و نماند کرد و حاجت خواست
پیت در ویش وغی بنده این خاک درند
و آنان که غنی ترند محتاج ترند
لنه

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 69

Hic nuncius equidem meus minime , sed hostium
meorum est; regni scilicet hæredum.

Spe ampliandi regni, metam, ah ! attigit pre-
tiosissima vita ;

Vtinam quod meum in corde est desiderium,
foribus ingrederetur !

Spes (expugnandi castelli,) diu animo agitata,
jam tandem succedit ; sed cui bono ?

Cum spes supereret nulla , vitam redire trans-
actam.

Discessus tympanum i fati manus pulsavit :

O duo lumina mea, capiti vale dicite ,

O manus vola, ô cùbite, ô lacerte ,

Singuli, singulis mutuum vale dicite,

Mihi jam quasi lapso, (fatum) hostium scilicet
desiderium

Est certum. Vos, ô Amici, (tumulum meum)
invisite.

Tempus mihi, blandiente socordiâ, est trans-
actum:

Ego (alterius orbis supplicia) non cavi , sed
cavete vos, (à me moniti.)

Historia: Quidam anno in templo Damasceno,
ad caput sepulchri vatis Iohannis ^k, pax sit super
illo, confedi. Quidam regum Arabicorum, divini
humanique juris immemor , eoque nomine famo-
sus , vatis forte tumulum visitaturus ingreditur ,
precibusque fusis necessaria flagitat.

Pauper & dives hujus terræ sunt servi :

Atque ditiores quo sunt , eo magis illâ egent.

آنکه مروي بعنوان گردن و گفت اثر انجا که همت
در ويشاست و صدق معامله ايشان خاطري همراه
من کنید که اثر دشمن صعب اند يشناكم گفتم بس
رجعيت ضعيف رحمت کن تا اثر دشمن قوي فرمد
پيني

نظم بيماروان توانا وقت شر دست
Yola manus, pes avium &c.

خطاست پنجه مسکین ناتوان پشکست
پشريند آن که بزر آفتاد گاه بخسايد
که خر غر پاي دزير آيد کوش نگيرد دست
هر آن که تخم بدی گشت وقت شم نيكی
داشت

دماغ بيهده پخته و خيار باطل بست

قرقوش بنبه بروئن آر ودان خلو بده

Veritas, justum, verum

verus, iustus, ir,

ritus, جمعه Gossypium.

مزكوش بنبه بروئن آر ودان خلو بده

وخر توري زده دان روزداري هست

مشنوی بني آدم اخضایي يگديگرند

که دز آفرنيش خرياك گوهرند

چو عضوي بذرده آورد روزگار

دگر عضوها را نماند قرار

تو گر محنت ديجران بي خمي

نشاید که نامت نهند آدمي

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 71

Inde vultu in me converso , inquit : Propter grande illud religiosorum pietatis studium, verumque cum Deo commercium, tu bonis votis, omnibusque connitaris , mihi que adsistas ; acerrimi enim hostis metu , inquies est animus. Respondi ego : Subdito debili te misericordem præstato, ne ab atroci hoste exagiteris.

Robusti lacertis, unguiculatumque vi ,
Nefas est, manum miseri impotentis torquere.
Metuat ille, qui lapsus non ignoverit :
Pede si lapsus fuerit, nemo manum illius pre-
hendet.

Quicunque corruptum pravitatis semen spar-
serit, bonosque fructus speraverit ;
Ingenium frustra vanis moliminibus conco-
quit, & inania consiliorum monstra captat.
Surdum fingere desine , populoque justitiam
administra :

Nisi enim justitiam administraveris , justitiæ,
ecce, adest dies.

Posteri Adami, inter se sunt mutua membra ;
Quia, teste naturâ , ex una conditi sunt ma-
teria.

Si membrum unum calamitate pressum tem-
pus traxerit ;
Reliqua neque membra acquiescere possunt.
Tu si aliorum malis non indolueris ;
Minime mereris, ut te hominem dixerint.

Historia:

باب اول در سیرت ملوك

٧٢

حکایت در ویس مُستَحِبَ الدَّعْوَة ده بگدان
پدید آمد حجاج یوسف بخواندن و کفت دعای
خیر برس من کن کفت خدا یا جانش پستان گفت
از بھر خدا این چه دعاست کفت دعای خیر است
هر و جمله مسلمانان را
مشتوى ای شریعت شریعت است از اسرار
گرم تا کی بماند این بازمیز
بچه کار آیدت جهان داری
مردنت به که مردم آزاری
حکایت یکی از ملوك بی انصاف پارسایی را
پرسید که از عبادتها کدام فصلتر است کفت ترا
خواب نیم روز تا در ان یک نفس خلق را
نیازی قطعه ظالمی را خفته دیدم نیم روز
کفتم این فتنه است خوابش برد به
ان که خوابش بهتر از بیدار است
آنچنان بد غزند کانی مرده به

حکایت یکی را از ملوك شنیدم که شبی
در عشرت روز کرد بود و در پایان مستی
میگفت

بیت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 73

Historia : Religiosus quidam Bagdado oriundus, precibus, votisque apud Deum mire potens, à Hoschaso Iosepho vocatus, itaque compellatus, fuit: O Religiose, pro me vota precesque fundito.

Religiosus insit : O magne Deus, animam ipsius auferto. Iosephus inquit : O bone Deus ! quænam hæc sunt, quæ pro me fecisti vota ? Respondet Religiosus. Hæc bona sunt vota pro te, & omnibus Muhammedanis.

O tu potens, invalidos exagitans :

Quamdiu tandem tuum iniquitatis forum calidum erit ?

Cuinam tibi bono illud rerum arbitrium, regimenque orbis ?

Præstat tibi mori, quam mortales exagitare.

Historia : Quidam Regum, iniquitate famosus, religiosum quendam rogavit : Inter pietatis, cultusque divini officia, quodnam est præstantissimum ? Respondit ille : Tibi somnus medio quidem die ; ut illo temporis spatiolo mortales non exagites.

Iniquum quendam ipso meridie vidi dormientem :

Dixi, ego : Iniquus iste humani generis pestis est, somno itaque oppressum esse satius est.

Cujuscunque somnus vigiliis præstat ;

Illi pariter mori melius est, quam male vivere.

Historia : Regem quendam fuisse, audivi, qui integras noctes epulando, potando, cæterisque cuticulæ lenociniis traducebat, & in medio ebrietatis æstu ita accinere solebat :

K

Mihi

باب اول در سیر ملوك

74

بیت مارا بجهان خوشت سر اگرین یکدم نیست

Nodus.
بر قند

A) Cunera
صرمه
H. ۶۱۶۵

Lauria vestis,
sinus.
امان

کن نیک و بد اندشه و اثر کس غم نیست

در ویشی بر هننه پیرون بسر ما خفتنه بود و گفت

بیت ای آن که باقبال تو در عالم نیست

کیرم که خمت نیست خم ما هم نیست

ملک را این کلام خوش آمد صره هزار هینار اثر

کوزن پیرون داشت و گفت ای در ویش دامن بد از

(A) Chlamys.
خلعه

(A) Parata pecu-
نقد
nia.

گفت دامن کجا ام که جامه ندارم پادشاه را بر

صفح حال او رحمت زیادت کشت خلوعی بر آن

منزید کرد و پیرون فرستاد در ویش آن نقد را

باند لی مدت بخورد و تلف کرد و باز آمد

بیت قرام بس خواهد کان نکیرد مال

نه صبر در دل عاشق نه آب در غربال

Desiderium stu-
diam. potestas, copia.

در حالتی که ملک را پیروای او نبود حالش

بگفتند بهم برآمد و زری اگر وی در هم کشید و آن یکجا

گفته اند اصحاب فتنت و خبرت که آن چلت

و سوت پادشاهان بس حذر باید بود که غالب

همت ایشان بس معضلات امور مملکت متعلق

باشد و تحمل اثر دحام عوام نگفند

مشنوی حراسش بود نعمت پادشاه

که

ملت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 75

Mihi in hoc terrarum orbe, hoc uno momen-
to nihil est jucundius :

Neque de bono , neque de malo solicitus ;
neque ullius rei dolore afficior.

Pauper quidam nudus , foris in horrido frigore
jacens, auditio hoc Regis carmine, infit :

O tu , qui potentia in hoc orbe non habes
parem:

Ponamus , (te eo felicitatis evectum,) ut de te
nihil sis solicitus ; sed nonne de nobis
miseris solicitus eris ?

Regi haec pauperis verba grata fuerunt , illique
crumenam mille aureis plenam , è fenestra proten-
dens, inquit: O Religiose, sinum aperias. Respon-
det ille : sinum quinam aperiam , cum vestem non
habeam? Rex misero hominis statu, majori dolore
& misericordia affectus , præter aureos & togam
addidit, miseroque (foris præstolanti) misit. Reli-
giosus , illo auro per breve temporis spatium ab-
sumto, atque profuso, rediit.

Numi in religiosorum manu locum stabilem
non habent ; (in cribro.

Nec patientia in animo amantis , neque aqua
Rediit autem tempore intempestivo , quando
Regi illi vacare non licebat. Regi hominis statum
indicarunt, qui vultu ad indignationem adseverato,
ne hominem quidem est intuitus. Proinde viri, sa-
pientia rerumque usu clari,dixere:Cavendum esse à
vehementia & furore Regum. Plerumque enim ani-
mus illorum gravissimis regni distringitur negotiis,
adeoque importunitatem vulgi tolerare nequeunt.

Illicitum sit illi beneficium Regis ;

باب اول در سیرت مدلولی

که هنگام فرصت ندانده نگاه
مجال سخن تا پیشی غریش
به بیهوده کفتن همسر قدیر خویش

کفت برانید این کلای شوچ مبدعاً که چندین خدا Mendicus
نعمت بازدک مدت براند اخت نداند که خربنه دیده، inkonstus, sanguine calidus & naturalis.
بیت المال لقمه مساکینست نه طعمه اخوان Bolus, brachy la.
شیاطین الشیاطین

بیت آبلهی کو روز مرش شمع کافوری نهد
مرود پینی کش بشت مرغان بناسد در چراغ Pars rectus sufficiens.
یکی از ورگای فاصح کفت ای خداوند مصلحت
آن می بینم که چنین کسانرا وجه کاف بتفاوت
محیری دارند قادر نفته اسراف نکند اما اینجه
فرمودی از مرجر و منع مناسب سیرت ائمہ باب همت
نیست یکی مرا بدطف امیدوار کردانیدن و باز بنویسیدی
حشته خاطر کردن

بیت بروی خود در اطماع باز نتوان کرد
چو باز شد بدرشی فرادر نتوان کرد
قطعه کس نبیند که تشکان جائز

بلب اب شور کرد آیند
هر کجا چشم بود شیرین

Qui oportunitatem ejus captare nescit.

**Orationis oportunitatem nisi præsentem vi-
deris ,**

**Tu, inanibus nugis , ne te hordeaceum orato-
rem præstes.**

Rex itaque infit : Ejicite impudentem prodigumque mendicum istum, qui tantum beneficium, tam modico temporis spatio , decoxit. An nescit ille, ^m Sacræ ædis ærarium, buccellam esse paupe-ribus ; non vero epulas Diaboli sodalibus ?

**Si quis stolidus ipso meridie cereum accen-
derit ,**

**Illoco videbis , obscura nocte lampadi ipsius
defuturum oleum.**

Quidam ex purpuratis Regis , qui consilio me- liora docere solebat, inquit : Mihi, ô Rex, consul- tum esse videtur, simili hominum generi , vitæ ne- cessaria, præscripto tempore, parcus subministra- re ; ne suppeditata vitæ sustentandæ prodigant. Illud vero , quod miserum vexandum , foribusque extrudendum imperasti , magnatum virtuti recla- mat : Hominem scilicet beneficiis liberalitateque ad bonam spem erigere: mox rursus spe omni suc- cisâ , animi dolore afficere.

Liberalitatis portam aperire vix decet :

**Cum vero aperta jam fuerit , illam severitate
occludere dedecet.**

**Nemo viderit fitibundos Meccæ peregrina-
tores ,**

Ad aquæ falsæ ripam confluere.

Vbicunque fons fuerit dulcis ;

مردم و مرع و مور کرد آيند Lagurus. s. granum, alimentum avis.

بيت هرخ جاري پرده که حينه بود
نه بجاري مرود که چه نبود

حکایت دیگی از پادشاهان پیشین در رعایت
هملت سنتی کردی ولشکر بسته داشتی چون
دشمن صعب روی نمود همه پشت بد ارزد

Hec! it. impedire, non remora. it. angustum, deflexus. it. parvus.

Acutus. mucro. ver. ex montis &c.

دریغ آیدش دست بردن بتیغ

دیگی از آنکه خدر کردند با منش دوستی بود
ماله منش کردم و گتم دوست و نا سپاس و سفله

و حقو ناشناس که باز ل تغیر حال از خدوم قدیم
خود بر کرد و حقوق نعمت سالیان نورد کفت

compliare, contorquere.

Hordeum.

Hordeaceum.

Membra virile. it. pannus coactilis

Strigilum ephippium et panno coactili.

Pigus, arthabo.

آخر دیگری معذور داری شاید که اسم بی جو بود
و نمک زرین نز کرق و سلطان که بزر باسپاهی بخیلی

زند با او بجان جوانمردی نتوان کرد

بيت زیر بده مرد سپاهی از قا سر بنهد

و کرش نز ندی سر بنهد در عالم

بيت اذا شبع الکمی پصول بظها کمی textit et celavit testimonium

suum. i. operuit se lorica.

armatus.

و خاوي البطن بیطش بالغرا کمیت et کام

حکایت دیگی از وزرا معزول شد و بخلقه

در و پیشه از

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 79

Homines , volucres & formicæ illuc concur-
runt.

(fuerit :

Avis in illum pervolat locum , ubi pabulum
Locum non petit, ubi pabulum deficit.

Historia: Quidam Regum prisorum, regni sub-
ditos negligebat; militem vero tenaciter atque pe-
nuriâ quâdam alebat. Cum vero accerrimus qui-
dam hostis, contra Regem bellum fumeret; omnes
fugâ dilapsi sunt.

Quicunque stipendia , ut rem (sibi) nimis ca-
ram, equiti subtrahit :

Tum equiti , nimis carum videtur , (pro eo)
manum ferro admovere.

Quidam ex illis , qui officio suo defuerant, me-
cum amicitiam colebat: quem itaque , ut fugiti-
vum, corripui, inquiens : Contemtus, inglorius ,
vilis atque vecors est , qui ob leve momentum , à
veteri domino defecerit, fasque tot per annos be-
nefiorum , animo obliteratedaverit. Respondit ille:
Si tibi (facti mei rationem) dixero , excusatum me
habebis. Fas numquid est, ut equus meus sine hor-
deo contabescat, ephippiique stragulum in pigno-
re putrefascat ? Quicunque Princeps stipendum
equiti per avaritiam subtraxerit , pro ipso animæ
liberalitatem ostendere non oportet.

Forti militi aurum dato , ut caput discrimini
exponat:

(ierit.

Aurum nisi dederis, te deserto, ad alium trans-
Vir fortis si satur fuerit , generoso impetu (in
hostem) irrumpit :

(peffit.

Si vero inani fuerit ventre, fugam alacriter ca-
Historia : Purpuratorum quidam , munere suo
dejectus,

باب اول در سیرت ملوك

80

در پیشانه در آمد و برگزت صحبت ایشان در روی اثر
Pislian بزرگ است ^{برگزت} ^{Peculiare}

در و جمعیت خاطرش دست داد ملک باز دیگر
در و جمعیت خاطرش دست داد ملک باز دیگر
در و جمعیت خاطرش دست داد ملک باز دیگر
در و جمعیت خاطرش دست داد ملک باز دیگر

عمل ^(A) دیگر

برو دل خوش کرد و عَمَل فرمود قبول نکرد
و گفت معزولي به که مشغولي

مرای آنان که بگنجن خافیت پنهان شدند

دندان سک و دهان هرم بستند

کاغذ پل مریدند و قلم پشکستند

و زدست و مردان حرف کیران رستند

ملک گفت هر آینه مارا خردمندی کافی باید که
قد پیش مملکت را شاید گفت نشان خردمند کافی
انست که بچنین کارها تن در ندهد
بیت همای بئر همه هرگان اثر ان شرف دارد
که استخوان خوره و جانور نیاز ندارد

مثل سیاه کوش را گفتند ترا ملامت صحبت شیر
بچه وجه اختیار افتاد گفت تا فضله صیدش
میخورم و اثر شر دشمنان در پناه صویتش نزد کانی
پیکنم گفتند اکنون که بظل حمایتش در آمدی
و شکر نعمتی اعتراف کردی چرا فرزد یکسر
پیایی تا بخلقه خاصه افت در او ره و از بند کان خلاصت
شماره

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 81

dejectus , religiosorum confortio sese adjunxit : quorum laudatâ conversatione penitus occupatus fuit, illique (tot miseriis, tantaque rerum mole feso,) gratum fuit animi otium. Post aliquod temporis spatium , Rex illi denuo propensus , regimen mandat ; Sed ille hisce verbis abnuit : Præstat me dignitate motum (otio frui,) quam cuncta regendi onere districtum esse.

Quicunque vitato mortalium confortio , solitariam vitam instituerint ;

Dentes canis , malignorumque hominum ora obstruxerunt : (calatum fregerunt : Procacia scripta lacerarunt , vituperandique Manum, linguamque Zoilorum effugerunt.

Rex infit : Nobis, omni prorsus modo, vir quidam sublimi præditus ingenio, opus est: qui Regni molem feliciter sustinere possit. Purpuratus respondit : Viri regimini paris , præclaroque judicio prædicti index est hic, quod se huic oneri subjicere nolit.

Aquila " omnium avium ideo censetur præstantissima ; (tia non dilaniat.

Quoniam vescitur ossibus, cæteraque anima- Parabola: ° Atram Auriculam rogarunt, te quidnam adeo delinivit , ut tibi leonis consortium sumseris , illique , mirâ officiorum promtitudine blandiaris ? Respondit : Ut prædæ illius reliquiis vescar , ab hostiumque truculentia tuta sub illius potentiae umbra vitam transigam. Ad hæc dixerunt illi: Cum sub patrocinii illius umbram conceferis , beneficiaque illius extuleris , quid non pro-

L.

pius

باب اول در سیر قت ملوك

شماره دشت همچنان اثر بطش او این نیسم MV
 بیت اکر صد سال کسر اتش فروزد جذب
 اکر یکدم در او افتاد بسو زد گشتن
 افتاد که ندیم حضرت سلطان خسرو بیابد و باشد که سر
بر بروه و حکما دقته اند اثر تلوّن طبع پادشاهان بر
 چذر باید بود که کاه بسلامتی برنجند و کاه بدشناهی
 خلعت دهند و دقته اند ظرافت بسیار هنر
 ندانست و عیب حکمان کشید

Poem & Deficit in Ms.
 بیت تو برس قدر خویشتن باش و وقار جذب
 بازی و ظرافت بندیمان بکن اسر گشتن
 حکایت یکی اثر مرفیقان شکایت مرغ کار نامساعد
 پنزویک من آورد که گفاف آند ک دارم و عیال
 بسیار و طاقت فاقه ندارم باز ها دتر دلم آمد که فاقه
 باقلیم دیگر مردم تا در هر صورت که گزند گانی
 گنم کسی را برس نیک و بد من اطلاع نباشد جذب
 بیت بس کرسنه خفت و کس ندانست که
 کیست کشید

بس جان بلب آمد که برس و کس نکریست کشید
 باز اثر شماتت اعدای اند یشم که بطعمه در
 قفایی مئ بخندند و سعی مرا در حق عیال برس جذب
 عدم

Gavicus
 Luit ob alterius man
 hūn.

pius leonem accedis ; ut te lectissimorum confor-
tio inserat , teque ex præstantioribus ministris ha-
beat ? Respondit (illa) : Hoc tuum si sequar con-
filiū , propriusque accessero ; ne unum quidem
momentum à furore illius secura ero.

Ignicola et si centum annos ignem accenderit ;
Si unum momentum in ignem inciderit , ille
cultorem suum exurit.

Accidere solet , ut purpuratus Regis , aurum
quandoque acquirat : fieri quoque solet , ut & ca-
put quandoque perdat. Hinc sapientes dixere :
Magna prudentiâ cavendum ab inconstanti Re-
gum ingenio. Quandoque enim , dicta salute , ira
accenduntur : quandoque vero contumeliis mire
capiuntur , ut togam atque munera præstent. Sa-
pientesque dixerunt : Multi lepores Purpuratis
virtus ; sapientibus vitium est.

Tu (morum gravitate) authoritati & honori
tuo studeas.

Iocos & facetias purpuratis relinquas.

Historia : Quidam sodalium adversa temporum
fata mihi questus , inquit : Res mihi est tenuis , ex-
pensæ multæ ob numerosam familiam ; adeo , ut gra-
ve illud paupertatis onus sustinere nequeam. Ani-
mus aliam adire terram subinde suadet , ut qual-
cunque modo vitam transfigam , mortalibusque vitæ
meæ genus , amplum , an miserum sit , ne innotescat .

(In orbe peregrino) multi obdormiverunt in-
edia vexati ; nemoque , qui fuerint , scivit .

Multi quoq; animam efflarunt , quos nemo luxit .

Rursus tamen inimicorum ludibriis retineor ;
qui me absentem sint illusuri ; meque ob familiæ

L 2 onera ,

باب اول در سیرت ملوك

84

عدم مررت حمل کنند و کویند حُمَيْتَ
قطعه بیین ان بی حُمَيْتَ که هر کس

خواهد دید مردی نیک بختی حُمَيْتَ
تن آسانی حُمَيْتَ خویشتن که حُمَيْتَ
گزند حُمَيْتَ بکار امرد بَسْنَحْتِيَّ

در علم حُمَيْتَ چنان که معلوم است چیزی
دانم اکر بجاه شما جهتی معین کرد که موجب
جمعیت خاطر باشد بقیه عمر از عهد شکر آن
نتوانم بیرون آمدن کفتم ای یار عمل پادشاه دو
طرف دارد امید فان و بیم جان و خلاف رای
خردمندانست بدین امید در آن پیم افتادن حُمَيْتَ
قطعه کس نیاید بخانه درویش حُمَيْتَ

که خراج نرمیں و باع بدنه حُمَيْتَ
یا بتشویش و غصه مراضی شو حُمَيْتَ
یا جکریند پیش ثراخ بینه حُمَيْتَ

ثقت این سناکن موافق حال من نکنی وجواب حُمَيْتَ
سوال من نیاوردی نشنیده که کفته‌اند هر که خیانت
و تردد دستش اثر حساب پلر زد حُمَيْتَ
بیت مراستی موجب مرضی خداست حُمَيْتَ
کس ندیدم که کم شد اثر مراست حُمَيْتَ

و حکما

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 85

onera, sive expensarum causa discedentem, inhumatum atque vecordem sint exagitaturi, dicentes :

Hem impudentem illum ! qui nunquam
Videbit felicitatis faciem.

Cuticulae delitias legit fibi ;

Conjugem, prolemque paupertate pressos de-
serit.

Egoque scientiæ Arithmeticæ , prout constat ,
non nihil peritus ; si itaque vestræ dignitatis stu-
dio , aliquod tenue munus mihi assignari possit ,
quo animum curis fessum colligere liceat ; quam-
diu certe superstes ero , tantum beneficium laudi-
bus satis evehere nequeam. Respondi ego : Mi-
Sodalis , Regis negotium , duos (contrarios) api-
ces habet ; Panis spem, vitæque discriminem. Sapien-
tum vero consilio renititur : Illâ panis spe illectum ,
vitam discrimini dare.

Nemo pauperis tugurium adit ,
Dicens ; soli vineæque censum dato.

Tuque aut miseriæ & paupertati suescere , &
contentus (sorte tuâ) vivere discas ;
Aut gulam corvo exponas.

Sodalis respondit : Hæc, quæ tu dixisti, verba ,
conditioni atque petitioni meæ sunt adversa.
Nonne audivisti, quod dicere solent ? Quicunque
fraudes committere suevit, manus illius in reden-
da ratione trepidat.

Rectitudo amorem divinum conciliat ;
Egoque vidi neminem, qui in rectitudinis viâ
perierit.

و حکما کفته اند چهار کس از چهار کس بجان
برخند حرام Predo. حَرَامٌ
برخند حرام Gyrophanta, qui
alias Deglet. غَرْبَانٌ
از غماز و رویبی Meretrix, adul- رُؤْسَيٰ
tem. جَنَاحٌ که حساب
پاکست از ماسبه چه باکست

قطعه نمکن فرایخ روی ده عمل اگر خواهی Metus, timor, offici-
tudo. جَادِحٌ
که وقت رفع تو باشد محال دشمن تنک Risus, pudicus, sanctus. پَاكٌ
تو پاک باش و مدار ای براند از کس بالک Amplus, latus, ab- فَرَاجٌ
undans. عَوْنَانٌ Fulle. فَضَارٌ خَلَازٌ
گفتند جامه ناپاک کامران بر سنک

کتم حکایت ان رویاه مناسب حال نست که
دیدندش کریزان و افтан و خیزان کسی کفتش چه
افتست که موجب چندین مخالفتست کفت شنیدم (Ar) qui si ad
opus angariatur ist quod
imeditur. سُخْرَةٌ
که شترها بسخرا هی گیرند گفتند ای سفیه شترها
با تو چه مناسب است و ترا باو چه مشابهت کفت

خاموش که اگر حسودان بعرض کویند که این Scopus, inten- عَرْضٌ
tio, propositus.
شترست و کرفتار ایم کرا غم تخلیض من باشد تا
تفتیش حال من کند و ترا قریاق از عراق او رده
شود مار گردیده سرده شد و ترا همچنان فضلت
و دیانت اما حسودان در کمینند و مدعیان کوشه
نشین اگر آنچه حسن سیرت نست بخلاف ان
قریس کند و در معرض خطاب پادشاه ایی و محل
عتاب

Sapientesque dixere: Quatuor sunt mortalium genera, quæ contra quatuor acerrimo laceſſuntur odio. Prædo contra regem: fur contra vigilem: luxuriosus contra censorem: ſcourtum contra prætorem. Illi vero, quibus conſtat rationum fuarum probitas, quorū rationem reddere trepidant?

In actionibus tuis gloriosus ne eſto: fi viſ

Vt te munere moto, angustum hostis illudendi habeat campum.

Tu purus eſto, ô Frater, neminemque pavescas: Lotores enim vefteſ impuras ſaxo allidere ſolent.

Adhæc ego respondi: Ad conditionem tuam non incite alludere videtur illa vulpeculæ hiftoria; quam fugâ festinam, ſubinde lapsantem atque resurgentem viderunt: Quidam illam allocutus, rogauit: Quidnam ſceleris tanti pavoris cauſa eſt? Vulpecula respondit: Audivi ego aucupes in agris capturos camelum, ad ſervilia officia cogendum. Ad quæ illi per ludibrium dicunt: O Infipiens vulpecula: camelī enim tecum quænam comparatio? aut tua, cum illo, quænam ſimilitudo? Vulpecula inquit: taceto, nam fi de industria forte dixerint inimici, hæc (vulpecula) camelus eſt, illoque nomine capiar, quis de me liberanda ſolicitus erit? ut ſcilicet in actionum mearum rationes & veritatem inquirant. Atque antequam Theriaca petatur Bagdado, homo ſerpente iectus, extinctus fuerit. Tua equidem, ut novi, mi ſodalis, ea eſt virtus atque reſtitudo, ſed infidiatores in occulto latent, accuſatoresque in angulo defident. Quamvis hæc morum tuorum fit integritas, illi tamen contrarium defērunt;

باب اوّل در سیرت ملوك

88

كتاب افقي در ان حالت کرا محال مقالت باشد
مصلحت آن هي پيئيم که مملک قناعت را حراست
گئي و ترك هر ياست گويي که عاقلان كفته اند
بيت بدر يا در منافع بي شهارست
اگر خواهي سلامت در کنارست

رفيق اين سخن بشنيد بهم بس اميد و روی درهم
کشيد و سخنهای رنجش امير گفت که اين
چه عقل و کفايت است و فهم و درایت و قول حکما
دوست آمد که كفته اند دوستان در زندان یکار
ایند که بس سفره همه دشمنان دوست نمایند
قطعه دوست مشمار آن که در نعمت غرذ
لائف یاري و برادر خواند کي

*Primum vocabulum de...
in Nostro, et forte metri ita debet
abesse; recentiori tamen manu posteriori
et supra scriptum.*

دوست آن دانم که یکرو دست دوست
در پريشان حالي و درماند کي

دیدم که متغير ميشود و نصحت من بتعرض
ميشنود بنزد يك صاحب ديوان رفتم بسابقه معرفي
که ميان ما بود صورت حاش بشكتم تا بکاري
محترش نصب کردند چند مرغ بريان برايد لطف
طبعش را بدیدند و حسن قد بيرش بپسنديدند
کاريش اثر آن در گشت و بمرتبه برس آن
متهمگان

Altus.

runt; quorum (pertinacissimo nisu) tu correptioni Regis subjiceris, atque sic in regios stimulos ruis. Quisnam isto rerum tuarum articulo verbum facere ausit? Proinde hoc mihi consultum esse videtur, ut continentiae thesaurum diligenter colas, istudque dominandi studium rejicias. Sapientes enim dixerunt:

In mari bona quidem sunt infinita:

Sed tu salutem si desideraveris, eam in litore quæras.

Sodalis his verbis meis commotus, iraque plane accensus, aspera oratione, stimulisque plena, me hunc in modum, aggressus ait: Hoc quodnam est ingenium? quale judicium? quinam intellectus, atque prudentia? Verissima Sapientum est sententia, cuius effatum hoc est: Amici carcere conclusis succurrunt; sed in convictu atque epulis, inimici etiam omnes, amici esse videntur.

Amicum ne arbitrator illum, qui in epulis, felique tempore;

Magnas sodalitii voces, fraternitatisque popis- mata jactat.

Amicum nosco illum, qui amici manum pre- hendat

Tempore infelici, desperatisque rebus.

Vidi ego sodalem, oratione mea turbatum, consilium meum, invitatis auribus obmurmurantem audire. Proinde Proregem, tribunalis scilicet Principem, antiquae, quae inter nos intercesserat, familiaritatis obtentu accessi, sodalisque statum commendavi; ut illum levi muneri præfecerint. Quo per aliquot dies administrato, ingenii illius

M comi-

باب اوّل در سیرت ملوك ٩٥

متهمگن کشت و همچنان نجم سعادتش در ترقی
بود تا باوج ارادت رسید و مقرب حضرت سلطان
شد و مشاریع الیه بالبُنَان و معتمد عليه عند الاعيان

بر سلامت حالش شادمانی کرد و کفتم
بیت غُرگان بسته میندیش و دل شکسته مدار
که اب چشمها حیوان درون قاریکیست

بیت الا لا تخزرن اخا البیلیته
وللر جان الطاف خفیه

بیت منشین شرش اتر گردش أيام که صبر

تلخست ولیکن بر شیرین دارد

در آن مدت مرا با جمع یاران اتفاق سفر مسکه آفتاد

چون از زیارت مسکه باز اندام دو منزلم استقبال

گرد ظاهر حالش را دیدم پریشان و در هیات

در رویشان کفتم حال چیست کفت چنان که تو

کفته طایفة حسد پرند و بخیانتم منسوب گردند

و ملک در کشف حقیقت ان استقصا فرمود و یاران

قدیم و دوستان رحیم از کلمه حر خاموش شدند

و صحبت دیرینه فراموش کردند

قطعه بصنع خدا چون کسی او فتاد

همه عالمش پای بر سر فهند

چو

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 91

comitatem perspexerunt, regiminis dexteritatem
probarunt, indeque altiori munere ornatus fuit.
Eoque modo astrum felicitatis illius magis inclare-
scere coepit; ut laudem, & summum, ex animi sen-
tentia, fastigium contigerit, regisque delitium eva-
serit: adeo, ut mortales digitis illum monstrarent,
proceresqne spem & fiduciam in illo ponerent.
Egoque hac status illius prosperitate lætans, dixi:

Auspicia si rebus tuis statim non annuerint; ne
sis sollicitus, animumque curis turbato:
Ipse enim vitæ fons in densissimis latet tenebris.
O tu miseriæ frater, nequaquam tristator;
Deus enim misericors beneficia plurima re-
condita habet.

Ne iniquitate temporum mœstus sedeas:
Patientia enim, (ces edit.

Amara quamvis sit, fructus tamen dul-

Illo florente, mihi forte cum aliquot Sodalibus
Meccam adire contigit. Peractis Meccæ pietatis
officiis, mihi redeundi duorum dierum itinere ob-
viam venit. Tristem video hominem, religiosorum
habitu indutum. (Novitatis avidus) rogo, quæ ista
fit rerum facies? Respondet ille: Perinde ut tu
pridem monueras, aulicum illud hominum genus,
æmulum, mihiique infensum, res novas me moliri
criminati sunt. Rex in cognoscenda rei veritate
nullum inquirendi fecit studium; Sodales antiqui,
cæterique benigniores amici in vero dicendo si-
lentium fecere, pristinumqæ amicitiae vinculum,
commerciumque exuerunt.

Si quis fato, suo dignitatis fastigio ceciderit,
Orbis universus pedem capiti illius imponit.

M 2

Si

چو بینند کا قبیل دستش کرفت

ستایش کنان دست برس برس نهند

فی الجملة بانواع عقوبة کرفت اسر بودم تا درین هفتاد
که مرده سلامتی حاج برسید افر جند خزانم خلاص
کردند و میلاب موّر و تم خاص کفتمن این فوبت
آشارت من قبول نکردم که عمل پادشاه چون سفر
دریاست سوق مهند و خاطر ناک یا کنج برس گیری یا در
طلسم بمیری

پیت یا تر بهر دو دست کد خواجه در کناره
یا موج رونگی افکندش مرده برس کناره

صلحت ندیدم افرین پیش گریش دموش
خراسیدن و نهاد پاشیدن بدین دو بیت اختصار

کردم و کفتمن

قطعه ندانستی که بینی بند برس پای

چو در کوشش نیامد پند مردم

دتر مرگ نداری طاقت نیش

مکن آنکشت در سوکاخ کردم

حکایت تی چند در صحبت من بودند ظاهر

حال ایشان بصلاح آراسته یکی افر برس کنان در آراسته

حر این طایفة حسن ظن بیلغ داشت و آن راری

معین

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 93

Si vero manum ejus potentiae, felicitatisque
culmen viderint amplexam;
Laudantes manus pectori imponunt.

Vt rem paucis absolvam, vario cruciatuum ge-
nere exagitatum, hac tandem hebdomada, qua sal-
vus Meccæ peregrinatorum nunciatus est redditus,
gravissimis vinculis exolverunt; facultates vero
meas hæreditatis jure à majoribus quoque acce-
ptas, fisco adscripserunt. Ego illi respondi: Tum
temporis, quando hæc ita eventura tibi, præmonui,
consilium meum non admisisti: Regum scilicet
negotia, perinde se habent, ut itinera mari-
tima; quæ quæstus, discriminisque sunt ple-
nissima: maximas aut divitias acquiris; aut
inter maris tempestates, aulæve scenas &
lenocinia peris.

Aut aurum utraque manu exportaverit (sal-
vus) mercator in littus: (ejecerit.

Aut illum, uno die, unda mortuum in littus
Consultum minime ratus, dicto ulterius animi
ipsius vulnera exacerbare, salque aspergere; quin
hisce duobus versibus rem omnem complexus, dixi:

Numquid ignoras te jam vidisse compedes
pedibus injectos,

Cum viri consilium auribus admittere nolueris?

Alia vice, si aculeum sustinere non po-
teris, (tas.

Ne Scorpionis foramiñi digitum immit-
Historia: Aliquot viri meo confortio sueti sin-
gularem pietatis habebant speciem: hinc primo-

باب اول در سیرت مدلول

94

معین کرده بود مکر ریکی اثر ایشان حرفی کرد
فامناسب حال درویشان ظن آن شخص فاسد شد
و باز این ایشان کاسد خواستم تا بظریقی کفاف یار اثر
مشتغل این کنم آهنت خدمتمنش کردم در بانم رها
نگرد وجفا کرد معذورش داشتم بحکم آن که
نکته اند

أمير مير و مير
Dominus.

قطعه دیمیر و میر و سلطان مراد
بی وسیلت مکر ریکی امانت

سلی و غربان چو یاقتند خیریت
این کریمانش گیرد آن دامن Afghan hel.
vel superio omne ejus.

چندان که مقرر بان حضرت آن بزرگ بس حال
من واقع شدند با کرامم در اوردند و برتر مقامی
معین کردند آنها بتواضع فروتس نشستم و نفتم
بیت بکذار که بند که مینم

تا در صوف بند کان نشینم

لخت الله الله چه جای این سخنست

بیت گز بز سر و چشم من بشینی
frakere, it:
portare, tolerare
فائز بکشم که فائزینی

فی الجملة بنشتیم و از هر دری سخن پیوستم تا
حدیث نزلت یاران در میان امد کتم

قطعه

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 95

rum quidam de illis optime sentiens , certam vi-
vendi stipem adscripsit : forte quidam illorum faci-
nus patravit minus religiosum , quo corrupta est
bona magnatis sententia , solitumque ablatum est
beneficium : Quod ego sodalibus quocunque mo-
do recuperaturus , Magnatem ipsum adire consti-
tui : janitor me aditu prohibens , contumeliis infe-
stat ; sed hominem facile excusatum habui , ob ra-
tionem , quam sapientes afferunt , dicentes :

Magnatis , Purpurati , Regisque fores
Sine duce (intrandi studio) ne frustra
oberres . (nerint ,

Canis atque janitor , si externum inve-
Hic supremam thoracis oram , ille pallii
imam captat .

Illoco ubi familiares Magnatis , me adesse resci-
verunt , me incredibili benevolentia introduxe-
runt , mihiq[ue] supremum locum adsignarunt : ego
vero humilitatis causa inferiori loco consedi , in-
quiens :

Sinas me , quia servus sum miser ;

Vt in servorum ordine confideam .

Magnas infit : Vah , Vah ! horum verborum quæ-
nam est sententia ?

Si tu in capite , oculoque meo consederis ;

Lepores tuos lubens toleravero : tu enim es
vere lepidus .

Rem ut paucis complectar , consedi , omnisque
generis sermones lepide sum exorsus ; ut tandem
historiâ lapsus sodalium in medium tractâ , ita (rem
iporum promovere) occœperim .

Quid

قطعه چه جرم دید خداوند سابق الانعام ^{جرم} pecatum, cri-
mer &c.

که بنده در تظر خویش خوار میدارد ^{جسم} جرم corpus, color,
bonus

خداير است مسلم بزرگواري و لطفه ^{خوار} جرم vili, con-
tembus &c.

حاکم را اين سخن پسندیده امد و اسباب معاش

پاران فرمود تا برس قاعده هاضمي مهيا داشند و مؤقت

ایام تعطيل وفا کند شکر نعمت بكفتم و زمين ^{مان} مان
"Invenit in abdomen." "Invenit in ventre." "Invenit in recto." "Invenit in recto."

خدمت بيوسيدم و عذر جسمارت، بخواستم و در

^{جسا} audacia.

Pone.

حالت پرون امدن اين سخن بكفتم

قطعه چو كعبه قبله حاجت شد اثر ديار بعید ^{پاپیدن} پاپیدن

خروند خلوق بيدارد ارش اثر بسي فرشنك

تراتحمل امثال ها بسايد کرد

که هيج کس فرقه برس درخت بي برس سنك

حکایت ملک نراده کنج فراوان اثر پدر میراث

ياقت دست گرم برس کشاد وداد سخاوت بداد

ونعمت بي قیاس برس سپاه ورعیت برجخت

قطعه نیاسايد مشام اثر طبله عود

پر آتش نه که چون عنبر بپويند

پرگنجي باید تخشند کي گن

که دانه ٹانیغشانی فروید

کي

لیکی

دانه

3. fenum. granum.

frangere, dissipare. it. expungere, exenter-

re. germinare.

dem. it. prostrare.

Quid criminis vidit Dominus, qui tot beneficia contulit;

Quod servum animo averso contemnere cœperit?

Soli Deo propria est majestas & munificentia:
Qui crimina cernit, victumque ex solito subministrat.

Præfecto grata hæc mea fuit oratio, jussitque, ut Sodalibus, more pridem solito, vitæ necessaria promptissime præstarent, quamque per aliquot dies, abrupto stipendio, subierant angustiam, liberalitate pensarent. Ego gratiis benevoleret & illius actis, solum humiliter osculatus, importunitatis veniam petii, & sub discessum, hæc verba dixi:

Cum ^q templum Meccanum mortalium preces audiat, ideo ex remotis provinciis

Illud visum adeunt per multa milliaria.

Te Magnatem decet, nobis pares ferre pauperes:

Nemo enim lapidem in arborem jaçtat
sterilem.

Historia: Regis cuiusdam Filius, immensis hæreditate paternâ potitus est divitiis, apertâ munificentiae manu, dona liberalissime dedit, infinita munera equiti, subditoque præsttit.

Nil grati odoris spirat patina ligni Aloes plena:

Igni (Aloen) imponas; ut Ambræ instar odo rem, spiret.

Magnitudinem si ambiveris, munera dato:

Granum enim ni sparseris, minime crescit.

باب اول در سیرت ملوك ۹۸

يکي اثر جلساي بي تدبير نصيحتش اغافر كرد كه
ملوك پيشين اين نعمت را بسعي اند وخته آند
وibrاتي مصلحت نهاده دست اخرين حرکت کوتاه
کن که واقعها در پيشست و شمنان در پس نباید
له در وقت حاجت درمانی

قطعه اگر کنجي کي برس عاميان بخش *
برسند هر تخدائي برجي *
چرا نستاني اثر هر يك جوي سيم *
كه گزند آيد ترا هر موغر بفتح *

ملک هزاده روی اخرين سخن درهم کشید که موافق
لاریش نیامد و گفت خدای غر و جل مرا مالک
این مملکت کرد اینده است تا بخورم و بخشم نه
پاسبانم که نکه دارم *

بيت قارون هلاک شد که چهل خانه
کنج داشت *

نوشين روان نمرد که نام نکو گذاشت *

حكايت * اورد آند که نوشيروان عادل را در
شکار شاهي ضيادي کتاب کردندی نمک نبود غلامي
بروستا فرستادند تا نمک اورد نوشروان گفت
نمک بقيمت بستان تا رسمي نکردد وده خراب *
نشود

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 99

Vecors imprudensque quidam purpuratus regem monere cœpit, inquiens: Majores tui istas divitias magno labore acquisiverunt, usibusque sepserunt necessariis. Proinde tu quoque manum à liberalitatis studio contineas: A fronte enim insperati casus, à tergo imminent hostes: turpeque sit, si necessitatis tempore inopiâ opprimaris.

Si universo populo thesaurum distribueris,

Cuivis patrifamilias vix teruncius cefserit.

Quidni à quovis hordeacei grani instar
argentum accipis,

Vt singulis tibi diebus thesaurus nascatur?

Accensus his purpurati verbis Regis filius, qui, haud probato ipsius consilio, inquit: Æternus magnusque ille Deus, me hujus Regni regem constituit, ut comedam & distribuam: minime vero custos sum, qui æs defodiam atque conservem.

Carun imperfectus est, quia quadraginta habuit domos ære plenas.

Nuschirvanus non obiit, quia bonum (munificiæ) nomen posteris reliquit.

Historia: Narrant historiæ; justo Nuschirvano in venatus campo, prædam à suis assatam fuisse: deficiente forte sale, servum in proximam villam miserunt, qui sal afferret: Monenti Nuschirvano, ut sal pretio emeret, ne malus mos inde natus, (luxuriante iniquitate,) villam vastaret; in-

N 2 quiunt

نشود کفتش اثرين قدر چه خلل نراید کفت بُشیان
ظلّم در جهان اول اندک بوده است و هم که امد
برو منزید کرد تا بدین غایت رسید

قطعه آخر نرماغ مرعیت مملک خوره سپیبی
بئر آورند خلامان او درخت امر پیخ
نه پیخ نیضه که سلطان ستم مردا دارند
ترنند لشکر یائش هزار مسخ بسیخ

Ken &c.

بیت نماند ستمکار بدو غرکار

Mitte, / est nonem / et / kerd kār / Dei.
بماند برو لعنت پایدار

حکایت عاملی را شنیدم که خانه مرعیت خراب
دردی تا خرپنه سلطان ابادان کند بی خبر اثر قول
حکما که کفته اند هر که خدای تعالی را بیانم ارد
تا دل خلقی بدهست ارد خدای تعالی همان

خلتو را بروی که ماردن تا دهار از مرغ کارش برآرد

committere.
1. adgēre, cogere.

Exictum, perditio.

it. radix.

لطیفه کویند سرور ده جمله حیوانات شیرست

Ruta sylves.

stres.

کمترین جانوران خر و اتفاق خردمندان خر

Tristis que

nulus, it. accusator.

انچه کند دو دل مستمند

بشنوی

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 101

quiunt ministri : Ex re adeo parvi momenti , quid
damni surgere potest ? Nuschirvanus respondet :
Iniquitatis initia in hoc orbe primum fue-
runt exigua , quæ à posteris paulatim aucta ,
in tantum adolevere , (ut totum terrarum
orbem oppresserint.)

Si Rex ex subditi hortō unum pomum
comederit ;

Servi ipsius arborem ipsam eruerint.

Si Rex quinque ovorum iniquitatem li-
citam duxerit , (ru fixerint.

Continuo milites ejus mille gallinas ve-
Non restat iniquus iniqui temporis autor :
Restat vero æternum super illo dirissima exe-
cratio.

Historia : Iniquum quendam fuisse audivi quæ-
storem , qui subditorum penates vertebat , ut æra-
rium regis expleret , ignarus hujus Sapientum sen-
tentiae : Quicunque altissimum Deum offendit , ut
unius hominis animum sibi devinciat ; Deus altissi-
mus hominem illum contra istum accedit , & ex-
stimat , ut illius stirpem ex temporum memoria
deleat.

Graffantiſ incendii flamma non facit in ruta
ſylvestri ,

Quod fumus gemitusque animi oppressi.

Facete dicere solent : Omnia animalia Prin-
ceps est Leo , infimus est Asinus ; nihilominus con-
cordi prudentium sententia , Asinus , qui onera ba-
julat , Leoni homines dilaceranti præstat.

مشنوي مسکین خر اگرچه بی پیشست
 چون باز همی کشد غریب است
 خوان و خران باز برداز به
 هرگاه میان مردم آزار

ملک را طرفی آفر دمایم اخلاق او معلوم شد
 بشکنجه کشیدش و بانواع عقوب پیشست
 قطعه حاصل نشود رضای سلطان

ما خاطر بندگان نجوي
 خواهی که خدای بس تو بخشد
 ما خلق خدای کن نجوي
 پکی آفر ستم بیدگان بس و پکدشت و گفت
 قطعه نه هر که قوت بازو و منصبی دارد

بسلطنت بخود مال مردمان بگذاف
 توان بخلق فرو بردن استخوان درشت
 ولی شکم بدراه چون پنجه اندی فاف
 حکایت مردم از ای را حکایت کنند که سنگی

بر سر صالحی زه درویش را مجال انتقام فبود

سنگرا با خود نکاه میداشت تا وقتی که ملک بران

لشکری خشم گرفت و دز چاهش کرد درویش

در امد وان سنگرا بر سر شاموخت کفت تو کیستی

وابین

+ an forte. Et fener. Mstn. mstn.

چاهه Manus officium, signat. id. Sclar. Potens, forcea.

Miser asinus, et si quidem sit rudis,
Propter tamen sarcinas, quas bajulat, certe
venerandus.

Boves asinique onera bajulantes,
Præstantiores sunt hominibus, qui mortales
misere divexant.

Regi illius scelera, detestandique mores ex par-
te innotuerunt: ille itaque hominem in quæstio-
nem rapuit, varioque tormentorum genere ex-
tinxit.

Amor principis non conciliatur,
Nisi subditorum animos devinxeris.

Si vis, ut Magnus ille Deus tui misereatur,
Tu Dei creaturis benefacito.

Quidam illorum, qui præter fas dirissime ab illo
exagitatus erat, interfectum præteriens, inquit:

Non quivis, qui potens est, magistratumque
gerit;

In Dominatione, mortalium opes impune
vorat:

Fieri potest, ut quis gutture os grande deglu-
tiat;

Verum id ventrem dilacerat, cum circa umbi-
licum obstructum adhæserit.

Historia: Narrant historiæ, militem quendam
dirum humani generis vexatorem, religiosi cuius-
dam caput saxo lacerasse. Religiosus cum injuriam
ulcisci nullo modo posset, saxum asservavit; donec
Rex militi graviter infensus, vincula injectit: Tum
religiosus ingressus, militis caput eodem saxo per-
cussit. Militi roganti, quisnam tu? & isto saxo caput
meum quare percussisti? respondet: Ego religio-
fus

باب اول در سیرت مملوک

۱۰۴

واین سنای بر سر من چرا زردی کفت من فلانم
واین سنای همان سنگست که در فلان قاریخ برس
سر من زردی کفت چندین مدق کجا بودی کفت
اثر جاهش آن دشنه میگردم اگر که در چاهش
دیدم فرست غنیمت شمردم

مشنوی ناسنایی را چو بینی بختیار
عاقلان تسليم کردند اختیار

ناخن *Nugus.*

چون نداری ناخن *Di rindah* پیش
Levitas, temeritas, pessi-
cacia, contumus, rixa.

بایدان آن به که کم کیری ستیز
Cibus ex oreba et aqua.

هر که باپولان بازرو پنجه گرد

ساعده سیمین خود را ریشه گرد

باش تا دستش بینند مرور کار

پس بکام دوستان مغرضش برآز

Medulla, circ,

ترم.

حکایت یکی را از مملوک مرضی هائیل بود که

اعاده نگیر آن موجه نبود طایفة حکمای یونان متفق

(Ar) Repatre iterare.

شدند که مسرین در درا دوازی نیست مکنن مهره ادی

Fel. it. robur virtus.

که چندین صفت موصوف بود مملک بفرمود طلب

گردند دهقان پسری یافتند بدآن صفت که حکما

کفته اند ملک پدر و مادرش بخوبی و بنعمت بی

Contentus, acquiescer.

گران خشنود کرد آنید و قاضی فتوی داد که خون

یکی

خشنود Contentus, acquiescer.

خشنود Contentus, acquiescer.

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 105

sus ille sum , illudque saxum illud est saxum , quo
tali anno mihi caput lacerasti. Infit miles : sed
tot per annos ubinam latuisti ? Respondet Reli-
giosus : Dignitatis & potentiae tuae metu retentus
fui:jam vero, ubi te carceri vidi inclusum, occasioni
serviendum esse duxi.

Hominem indignum, potentem si videris ;
Sapientes illi ad stipulandum esse consultum
duxere.

Nisi lacerantem ungulam habueris acutam ;
Improborum contentionibus abstinere, satius
erit.

Quicunque cum chalybeo lacerto manum
conseruerit ;

Argenteum suum brachium laedit.

Patiens esto , donec manum illius tempora li-
gaverint :

Tum ex amicorum lubitu , cerebrum ipsi ex-
trahas.

Historia : Quidam Regum atrocissimo morbo
conflictabatur, cuius certe morbi meminiisse horri-
dum parumque decorum. Sapientes Græcorum
consentiente ore , dixerunt : Huic morbo reme-
dium esse nullum, nisi fel hominis, qui certis indi-
ciis insignis foret. Regis jussu quærunt, rusticique
cujusdam filium illis sapientum indiciis insignem
inveniunt. Rex accersitos pueri parentes auro, in-
finitisque muneribus ita corrupit , ut lubenti ani-
mo , filii cædem concesserint. Sacer Ecclesiæ Ju-
dex sententiam tulit : Per religionem , fas & lici-
tum esse , conservandæ sanitati Principis , subdi-
tum cædere. Carnifex ecce, dum ictum minitatur;

O filius,

يکي از رعیت ریختن برای سلامت نفس پادشاه
رو باشد خلاص قصد کشتنش کرد پسر مردی بسوی
اسماان کرد و خندید ملک کفت که درین حالت چه

جای خنده است پسر کفت فائز فرزندان پسر پدر
و مادر باشد و دخوی پیش قاضی بفرند وداد از
پادشاهان خواهند اکنون پدر و مادر بعلت حطام

Quod pro aridi, fate frangitur, et in exigua, minuta utilitas commoda est convivii.
دُنْيَا هَرَا بَخُونْ دَرْ سِيرَدْنَدْ وَقَاضِي بَكْشَتَنْمَ فَتَوَيْ
داد و سلطان صحت خوش داشت خواهی پناهی ندارم
بجز خدای تعالیٰ پناهی ندارم

بیت پیش که پسر او رم نزدست فریاد

هم پیش تو از دست تو میخواهی داد
سلطان را دل ازین سخن بهم برآمد واب در دیده
بکردانید و کفت هلاک من او لیست از حون
بیکنایی ریختن سر و چشم شیوه بیوسید و در کنار
خرفت و نعمت پنگران بخشید و از آن کرد کویند
که مملکت هم در آن هفته شفا یافت
قطعه همنان دش فکر آن بیشم

*flor das monophylla in Msk
precedenti proprie verbi
ad junguntur.*

غیر پائیش کر ندانی حال موئی
همچو حال تست غیر پائی پیل
حکایت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 107

filius, oculis in cœlum levatis, ridere cœpit. Quo
vifo, Rex rogat : Quænam tibi hoc in rerum ar-
ticulo, est ridendi materies, locusve ? Respondet
filius : Filii refugium, suetæque filiis mollitiei re-
ceptaculum sunt ipsi parentes. Causarum contro-
verbias ad (sacrum) Ecclesiæ judicem ferunt morta-
les. A regibus vero jus & fas requirunt. Res autem
nunc mea eo devenit ; ut pater & mater per avari-
tiam, mundi delinimentis illecti, (exuto omni hu-
manitatis jure) me jugulandum tradiderint. Iudex
cædem meam (servandæ valetudini Regis,) jure
divino licitam esse, sententiâ pronunciaverit. Rex
vero ipse, salutem suam in cæde mea viderit. Adeo,
ut præter Altissimum Deum, nullum refugium
habeam.

A quo factæ mihi à te injuriæ opem, solatium-
que petam ?

Te judice, factæ mihi à te injuriæ, à teipso ju-
stitiam flagito.

Rex motus his pueri verbis indoluit, oculisque
lacrymarum flumine perfusis, inquit : Me mori
præstat, quam innocentis sanguinem effundere.
Hinc pueri caput, oculosque osculatus, eumque
amplexus, muneribus infinitis cumulatum libera-
lissime dimisit. Narrant quoque : Regem illa ipsa
hebdomada ab atrocissimo morbo convaluisse.

Recenti etiamnum memoria teneo illum ver-
sum, (dam) dixit.

Quem elephantis rector in Nili ripa (quon-
Quod si nesciveris; quæ formicæ tuo sub
pede sit ratio : (phantis:

Eadem plane est, quæ tua sub pede ele-

باب اول در سیر ق ملوك

حکایت یکی امر بند کان عمر و لیث کریخته بود
کسان در عقبیش رفتند و باز او را ند و نمیسرا باوی
غرضی بود اشارت پکشتن او در تا دگر بند کان
چنین حرکت نکنند بند پیش عمر و سر بر
زمین نهاد و گفت

بیت هرچه رو بس سرم چون تو پسندی
رو است

بند چه دعوی کند حکم خداوند است
اما بموجب آن که پروردۀ نعمت این خاندان
خواهم که در قیامت بخون من کرفتار ایی اکر
این بندۀ بخواهی کشت بازی بتاویل شرع پکش تا در
قیامت موآخذ نباشی مملک کفت تاویل چه کونه
کنم کفت اجازت فرمایی تا من و نمیسرا بکشم انکه
بعصاض او مرا بفرمای کشتن تابحق کشته باشی مملک
بختید و نمیسرا کفت چه مصلحتی بینی کفتای
خداآوند بصدقه شور پدرت این حرامزاده مرا از اد
کن تا مرا هم در بلا نیفکند کنه اثر منست که قول

حکماً معتبر نداشت که کفته اند

قطعه چو کردی باکلوخ اند افر پیکار

Potum, bellum, it.

Erexitus.

Natus, nictas. id. i. g.

چو *پیکار*

Panis, placenta.

Gleba, massa, later.

Historia : Quidam mancipiorum Omeri filii Leisi fuga elapsus ; ab insectantium manu correptus, denuoque reductus fuit. Prorex illi infensus, (Regem) signis in cædem illius concitavit ; ut scilicet cæteris mancipiis exemplo foret ; ne simile auderent flagitium. Mancipium, coram Omero capite humi posito, inquit :

Quicquid capiti meo acciderit , si tibi lubuerit, fas erit :

Mancipium enim quomodo contendere rit ; cum domini sit judicium ?

Cum vero domesticus ædium harum sim alumnus : nolim profecto, ut in extremo resurrectio-
nis die , propter cruentum meum ad supplicium rapiaris. Si hunc servum tuum trucidare omnino volueris , tum saltem aliquâ sacri juris specie , no-
mineque interficias : ne in extremo judicio suppli-
cio afficiaris. Rex inquit : Quænam est illa juris species ? Respondet ille : Mihi permittas, primum interficiam Proregem , deinde vindictæ illius de me supplicium sumas , ut me jure interfecisse dicaris. Rex ridens Proregi inquit : quid tibi videtur ? Prorex infit : ô Rex, per patris tui manes, hominem istum sceleratum dimittas , ne meipsum etiam sup-
pliciis illaqueet : quippe mei mali autor mihi sum ipse eo, quod consilium Sapientum nullo in pretio habui, qui docent :

Cum funditore si prælium commiseris ,
Proprium caput vecordiâ vulneras.

باب اول در سیرت ملوك

110

چو تير آنداختي دتر روي دشمن ^{اماجش}
حذير کن کاندر او ماجش نشستي ^{Mithim}
حکایت مملک روزن را خواجه بود کريم النفس
ونیک حضر که همکنان را دتر مواجه خدمت
گردی و دتر غیبت نیکوی گفتی اتفاق امری خرگشی
دتر نظر مملک ناپسندیده آمد مصادره گرد و عقوبت
فرمود سر هنگان مملک بسوایق نعمت معتبر
بودند و بشکر آن مرتضی پس دتر مدت توکیل او رفتو
وملاطفت کردندی و نجر و معائب روا
ند اشتندی ^{آخوند}

قطعه صلح بادشمن اکثر خواهی هر که که ترا
دتر قفا عیوب کند دتر نظرش تحسین کن

سخن آخر بدھن میکند ره مودیرا ^{آخر}
سخنش تلخ خواهی دهنیش شیرین کن ^{آخر}
آنچه مضمون خطاب مملک بود از عهد بغضنی ^{آخر}
بیرون آمد و بیعتی دتر نزدان بماند یکی از ملوك
آن نواحی دتر خفیه پیغامش فرستاد که ملوك
آن طرف قدر چنان بزرگواری نداشتند و بی خبرتی
گردند اکثر خاطر عزیز فلان احسن الله عوایبه
چجانب ما التفات کند در رعایت خاطرش هر

چه

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 111

Tu si sagittam in hostem miseris ;

Cave, sagittæ illius (postea) scopus existas.

Historia: Rex " Susorum, scribarum præfectum habuit ingenio comem , virtutisque præclarum , qui præsentes officiis , absentes bonis sermonibus, omnibusque colebat. Forte Rege præsente aliquando (leviter) peccavit , qui illum proinde , bonis injuste ablatis , tormentis subjici imperavit. Prætores Regis (custodiæ viri) additi , accepta florenti ipsi palam ferebant beneficia , seque pari reddendorum officiorum jure teneri , agnoscebant. Proinde benigne & humaniter habuerunt , ipsumque duriter tractare , injuriis afficere , nefas duxerunt.

Amicitiam cum inimico si volueris , tum quovis tempore , cum ille te ,

Absentem injuriis laceraverit , præsentem laudibus extollas.

Contumelia certè ex maligni vituperatoris ore profluit :

Si verbum illius amarum nolueris ; os ejus dulcedine oblinas.

Æris autem , quod Rex ab illo flagitavit , partem dedit : ob reliquum , cum non solvendo esset , in carcere retentus fuit. Quidam vicinorum Principum , illi occultas sequentis argumenti misit literas : Loci tui Principes magnitudinis tuæ pretium nesciverunt , inhumaniterque te tractarunt. Quod si celsus iste animus , cuius extrema magnus ille Deus , tempora beat , huc concedendi munus fecerit ; in honorandis virtutibus illius , majori virtute certa-

باب اول در سیرت مملوک ۱۱۲

چه تمامتر شعی کرد شود که اعیان این مملکت
لذیدار او مفتخرند و جواب مکتوب را منتظر
خواجہ برسین و قوف یافتن اثر خطر آن دیشید جواب
محضی چنان که مصلحت دید بر ظهر ورق
نوشت و روان کرد یکی اثر متعلقان مملک برسین
واقعه مطلع شد و مملک را علام کرد و فتح فلاترا
که جبس فرموده باملوک توانی مراسلت دارد
مملک بهم بس امد و دستور این خبر فرمود قاصد را
بگرفتند و رساله را خوانند نوشته بود که حسن ظن
بزم کان بیش از فضیلت بند است و تشریف قبولی
که فرموده اند بند امکان احیان آن نیست
حکم آن که پسر ورده نعمت این خانداننم و باند کی
مایه تغیر خاطر باوی نعمت خود بیوفایی نتوان
کرد که کفته اند

بیت آن را که احیانی نیست هر دم بگیری
عذرش پنه آن کند بعمری ستمی
مملک را حق شناسی او بسند امد نعمت و خلعت
جشنید و عنصر خواست که خطاب کرد و ترا بی کناه
بیان زرم کفت ای خداوند بند دمین حالت شمار
گناهی نمی بیند بل که تقدیر خدای تعالی چنین بود
که

certabitur. Quippe regni hujus Primores magno illius videndi studio flagrant, literarumque responsum avidissime expectant. Scribarum Præfectus, lectis literis, discrimen animo versans, breve, quemadmodum consultum videbatur, responsum, literarum tergo inscrisit, (hominemque) dimisit. Quidam ex regiis ministris negotium resciscens, Regi indicat, inquiens: Ille scribarum Præfectus, quem tu in carcerem conjecisti, cum vicinis Principibus literarum commercium habet. Quo Rex accensus, in rei veritatem inquiri jubet. Comprehendo itaque cursore, (qui cum literis missus erat) Regi (sequentis argumenti) literas recitarunt. Bona procerum opinio major est servi virtute, laudatamque illam operam, quam in suscipiendo me, obtulerunt, propter sequentem rationem accipere nequeo: Quia sum (antiquus) hujus aulæ alumnus; propterque leve momentum, ab alienato (infenso-que) animo, in beneficentiæ suæ patronum, obse-
quii datæque fidei religionem violare, grande est nefas; prout (Sapientes) dixerunt:

Illi, qui tibi quovis momento nova beneficia præstat,

Ignoscas; si tibi per longum vitæ spatium se-
mel injuriam fecerit.

Regi gratum fuit recte beneque censentis judi-
cium; proin muniberis togaque præstitis, injuriæ
illi factæ veniam petiit, inquiens: Peccavi equidem,
quod te innocentem indignis modis exagitavi.
Respondet ille: ô Rex, hic servus tuus, (quicquid
patratum fuerit,) in te nullum crimen videt; quin
fato & summi Numinis voluntate factum id fuisse

باب اول در سیرت ملوك

۱۱۴

که مسرين بنده را مکر و هي برسد پس بدست
تو اوليتر که سوانق نعمت برين بنده داري
و آيادي مينت

مشنوي جذبند
Dannum
jaetura, incommodum.

مشنوي گر زدات مرسد غر خلق مرنج مرنچ
که نه مراحت مرسد غر خلق نه مرنج مرنچ
اگر خدا دان خلاف دشمن و دوست دوست
که دل هر دو ده تصرف اوست اوست
گرچه تير انگه کمان همي گذرد گذرد
انگه کماند انگه بیند اهل خرد خرد
حکایت یکی از سلوك عرب متعلقان دیوان را
فرمود که مرسوم فلازرا چندان که هست مضاعف
خنده که ملازم ده گاهست و مترصد فرمان و سائر
خدمتگاران بلهه و لعب مشغولند و ده آي
خدمت متهاون صاحب دلي بشنید و گفت علو
درجات بندگان بدرگاه حوق جل و علا همین مثال
دارد دارد

نظم دو باشد آن اگر آيد کسي بخدمت شاه شاه

سوم هر اينه دروي کند بلطف نگاه نگاه

آميد هست پرسشند هگان مخلصن را را

که نامند نكري زن خاستان آله آله

مشنوي

آستان Limen. locus.

aula, palatium Regis.

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 115

video, quod malis me percellere voluit: præstatque
per te, (quam alios) mihi injuriam fieri: ut qui me
multis à longo tempore affeceris beneficiis, ex-
probandi facultatem habeas.

Si populus tibi damnum fecerit, ne dolore af-
ficiaris:

A populo enim nec beneficium, neque da-
mnum nascitur.

A Deo esse scito, inimici adversationem, atque
amicum.

Vtriusque enim animus in illius est potestate.

Sagitta, quamvis palam quidem ex arcu
(emissa) procedat;

Sapientes tamen ejus autorem sagitta-
rium spectant.

Historia: Regum Arabicorum quidam tribunalis
ministris imperavit, cuiusdam viri stipendum ge-
minarent, ut diligentissimi aulæ ministri, ad omnia
imperia attentissimi; cæteris, blandiente inertia,
aleaque vecordibus, & in obeundo munere pigris.
Cordatus quidam his Regis dictis auditis, infit:
Eodem modo se habent, alti illi gradus, cultorum
Dei maximi, in palatio illo divino.

Si quis biduum regio ministerio invigilaverit,
Tertio certe die (Rex) illum benigne re-
spexerit.

Veri Dei cultores ea fruuntur spe; fore,

Vt non sine spe à Dei limine revertantur
(inanes.)

باب اول در سیرت ملوك

116

مثنوي مهتری در قبول فرمانست frustratio, repulsa, infra licitas.

قرک فرمان دلیل حرمانت frustratio, repulsa, infra licitas.

هر که سیمای راستان دارد

سر خدمت بز آستان دارد

حکایت ظالمی را حکایت کنند که هیزم درویشان

خریدی بجیو و توانگران را دادی بطرح صاحب

دلی بس او بگذشت و گفت

بیت ماری تو که هر کرا بینی پرنی

یا بوم که هر کجا نشینی بگنی

قطعه نروت از بیش میروند باما

با خداوند خیب دان نروند

نرومندی ممکن بز اهل نرمین

تا دعاپی بز آسمان نروند

ظالم ازین سخن برنجید و روی ازو درهم کشید

و برو التقاطی نکرد تا شبی که اتش از مطبخ در

آنبار Cella, promtuarium, depositorum.

انبار هیزم مش افتاد و سائیر املاکش بسوخت واژ

پسش نرم بز خاکستر کرمش نشاند اتفاق همان

صاحب دل برو بگذشت شنیدش که با این همی

گفت ندانم که این اتش از کجا در سرای من افتاد

گفت از دود دل درویشان

قطعه

stratum. Et ita hoc loco legendum.

Cinis. خاکستر

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 117
Magnitudo in imperii obsequio consistit:
Imperii vero neglectus miseriæ, pauper-
tatisque est index.

Quicunque bonorum virorum indicia habet,
Obsequii caput limini imponit.

Historia: Iniquum quendam referunt (divini hu-
manique juris immemorem,) qui pauperibus ligna
vili pretio auferebat; eaque ditioribus iniquo pre-
tio obtrudebat. Cordatus quidam illum præte-
riens, inquit :

Tu aut serpens es, quemcunque enim videris,
pungis;
Aut noctua, * ubicunque enim confederis,
omnia vertis.
Violentia tua et si nos ulterius vexaverit;
Deum tamen occultarum rerum conscientiam ve-
xare nequit.

Vim ne facito terræ incolis;
Ne (oppressorum) suspiria cœlum penetrent.

Iniquus his ipsius verbis accensus, fronte con-
tracta, virum nullo humanitatis officio coluit. Tan-
dem nocte quadam, incendium (forte) in culina or-
tum, lignile invasit, omnia bona illius vastavit, illum-
que ex molli lecto in calidos cineres posuit. Tum
temporis cordatus forte iniquum præteriens, apud
amicos suam infelicitatem deplorantem, itaque di-
centem audivit: Nescio equidem, incendium illud
quo modo in ædibus meis ortum fuerit. Respon-
dit cordatus: Ex fumo miserorum ingemen-
tium.

باب اوّل در سیرت ملوك ۱۸۱

قطعه خذر کن نردود درونهای مریش ^گ
که مریش درون عاقبت سر کند ^گ

قوانی ^{Ms.}

آهی ^{اهی} ^{achen!}

انو ^{Mt.}

بهم بس مکن تا تو است دلی ^گ
که آهی جهانی بهم بس کند ^گ
حکمت بس تاج شاه کیخسرو نوشته بود ^گ
قطعه چه سالهای فراوان و عمرهای دراز ^گ
که خلو برمها بس غمین بخواهد رفت ^گ
چنان که دست بدست امدست مملک بمه

بدستهای دکر همچنین بخواهد رفت ^گ
حکایت ^گ یکی در صنعت کشتی بس ^{آمد} بود ^گ
سیصد و شصت بند فاخر درین علم دانستی و هر ^گ
روز بنوعی کشتی کرفتی مکر کوشش خاطرش باجمال
یکی از شاکردان میلی داشت سیصد و پنجاه و نه
بندش در اموخت مکر یک بند که در تعلیم ان
دفع انداختی پسر در صنعت وقوت بس ^{آمد}
وکسی رلا با او امکان مقاومت نبودی تا بحدی که
پیش سلطان کفت استاد رلا فضیلی که برمانت
از روی بزرگی و حق تربیتست والا بقوت ازو
کمتر نیستم وبصنعت با او برایرم مملک رلا این شرک
آدیب از روی پسندیده نیامد بفرمود تا مصارعه
کند

Caveas gemitus animorum vulneratorum :
Gemitus enim animi vulnerati , tandem certo
penetrant, (teque evertunt.)

Dum potes , ne unius quidem animum dolore
afficias :

Vnum enim oppressi suspirium orbem terra-
rum vertere potest.

' Cosrois coronæ inscriptum fuit.

Quid multi anni, quid vita longa ?
Mortales enim in hoc terrarum orbe, ve-
stigiis pedum capita nostra calcabunt.
Perinde ut Regnum ex longa regnantium serie
ad nos pervenit ;
Ita etiam ex manu nostrâ in aliorum manus
transire debet.

Historia : Quidam artis Atlethicæ summum at-
tigerat fastigium , præclaraque trecenta sexaginta
artis illius exempla noverat , singulisque diebus
novum artis genus ostendebat. Atletha cujusdam
discipuli pulchritudine atque amore illectus , pue-
rum illum trecenta quinquaginta novem artis do-
cuit genera, uno sibi reservato. Puer ad summum ar-
tis fastigium, justumque corporis robur pervectus,
neminem sibi parem habuit, qui cum illo in arenam
descendere auderet. Proinde gloria fastuque super-
bus, Regem convenit, inquiens : Magister meus me
præstantior est ætate atque disciplina; cæterum ego
robore ipso minime sum inferior , arteque omnino
illi par. Regi hic juvenis fastus, morumque super-
bia ingrata fuit : proinde certamen (contentionis
arbi-

باب اول در سیرت ملوك

120

خند مقاومت متسفع معین کردن امرکان دولت واعیان *Voci, غریب و غریب
feratio*
حضرت حاضر شدند پسر چون پیل مست در *Colligit, impes صدم*
git, expose illis tractat.
آمد بصله متی که اگر کوه اهنهین بودی از جای بزرگی
استاد دانست که جوان اثرو بقوت بفرشست بدان
بند غریب که اثروی نهان داشته بود باوی در
اویخت جوان دفع آن ندانست استاد بد و دست اثربین
برداشت و بر بالای سر برده و بر زمین زد
غریب اث خلق براخاست مملک فرمود تا استاد را
خلعه و نعمت دادند و پسرها نرجس و ملامت
کرد که با پرس و زنده خویش دعوی مقاومت کردی
و پسر بزرگی گفت ای خداوند استاد بزرگ و قوت
بر من دست نیافت بل که در علم گشته دقيقه
نمایند بود که اث من دریغ همی داشت امس و ز بدان
دقیقه بر من دست یافت استاد گفت اث بهر
چنین کروز نکه هی داشتم که حکما گفته اند دوست را
چندان قوت مده که اگر دشمنی کند بتواند *دید*
نشنیده که چه گفت آن که اث پرس و ز خود جفا
قطعه یا وفا خود بود در عالم *قطعه*
یا مگر کس درین نزمانه ذکر داشت
کس

بتواند *Mt.*

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 121

arbitrum) decernit. Stato igitur loco amplissimo, præsentibus Regni purpuratis, juvenis perinde ac gravis vino ^z Elephas, singulari quodam fastu & robore superbus incessit, ut ferreum montem loco proruturus videretur. Magister haud ignarus, juvenem se robore esse corporis longe superiorem; ideoque ignoto illo artis genere, sibi soli reservato, juvenem invasit; quod juvenis celatum sibi, nullo prorsus modo eludere potuit. Iuvenem itaque ambabus manibus humo levatum capiti imposuit, indeque solo allisit, magno conclamantis populi aplausu. Rex magistrum togâ, & muneribus; iuvenem vero injuria & contumeliis affecit: quod scilicet sese magistro suo, ut parem opposuerit, & nihil præstiterit. Respondit juvenis: ô Rex, magister non vi atque robore; sed uno illo artis Athletæ genere, mihi semper (invidia quadam) celato, hodie me superavit. Magister ait: propter ejusmodi diem, mihi hoc servavi artis genus, sapientum consilio doctus; qui inquiunt: Amico, ne tantum roboris dederis, ut, si inimicus fiat, te superare possit.

Nonne audivisti, quid dixerit ille, qui in alumno suo ingratitudinem atque contumelias expertus fuit?

Aut promissorum fides in hoc terrarum
orbe nulla unquam fuit;
Aut nemo eam hoc tempore præstat.

Q

Nemo

باب اول در سیرت ملوك

۱۲۲

کس نیا سوخت علم تیر انز من
که مرا عاقبت نشانه نکرد

حکایت درویشی مجرد در کوشة خیرایی نشسته
بود پادشاهی برس و بگذشت درویش انز انجا که فراغ
ملک قناعتست سر بر نیاورد والتفات نکرد
پادشاه انز انجا که سلطوت سلطانست بهم برمد
وقت این طایفه خرقه پوشان بر مثال حیوانند
وزیر کفت پادشاه عروی زمین بر تو کندر کرد چرا
خدمت نکرده و شرط لدب بجای نیاورده کفت
پکو ملک را توقع خدمت انز کسی دار که توقع
نعمت انز تو دارد و دیگر بدان که ملوك انز بهم
پاس مراجعتند نه مراجعا انز بهر طاعت ملوك

قطعه پادشاه پاسبان درویشت

کرچه نعمت بغیر دولت اوست

کوسفنده انز برای چوبان نیست

بل که چوبان برای خدمت اوست

قطعه اخري یکي را افسر فر کامران بیني

دکریرا دل انز مجاهده مریش

گرفته چند باش تا خورد

حال مغفر سر خیال اندیش

فریض

Nemo ex me sagittæ jaciendæ artem dicit;

Quin me postremo sagittæ scopum fecerit.

Historia: Religiosus quidam contemptis mundi delinimentis, in campi cujusdam angulo desederat: forte Rex quidam illac transiit; Religiosus autem isto studio, quod continentiae est, rebus mundanis abstinens, caput non extulit, Regemque nullo prorsus officiorum genere coluit. Rex autem, per usitatam regibus impotentiam, ira accensus, ait: Illud hominum genus, laceris pannosisque vestibus indutum, simile est bestiis. Prorex Religioso ait: Orbis terrarum Rex te praeteriit; quidni coluisti eum officiis, bonorumque morum jus & fas exhibuisti? Religiosus inquit: Regi dicio; Officiorum spem ponas in illo, qui beneficii spem in te posuerit. Præterea scias quoque: Reges esse, ut subditos custodiant: non subditos, ut Regibus obedient.

Rex custos est pauperum;

Etsi subditorum felicitas potentiae illius lacerto subsistat.

Grex non est propter pastorem:

Sed pastor est, ut serviat gregi.

Hodie unum videris felicem atque potentem:

Alterum vero animi dolore, angustiisque vulneratum.

Tu paucos etiamnum dies patiens esto, ut exedat

Terra medullam capit is meditabundi.

جایب اول در سیرت ملوك

فرق شاهی و بند کی برخاسته

چون قضای نوشته آمد پیش

اُنر کسی خالک مردہ باز کند
نیشناسد تو انگر اُنر درویش

ملک مرا کفتار درویش استوار
Velde ist.
confirmatus, munitus &c.
confans, firmus.

ملک من کفتار درویش استوار آمد کفت اُنر من
چیری بخواه کفت ان میخواهم که دکر تزمت من

ندھی کفت مرا پندی بدہ کفت

پیش دریاب کنون که نعمت هست بدهست

کین دولت و مملک میرود دست بدهست

حکایت یکی اُنر وزرا پیش ذو النون مصری گفت

همت خواست که روش و شب بخدمت سلطان

مشغولم و خیرش امیدوار و عقوتش ترسان ذو

النون بکریست و گفت اکر من اُنر خدای تعالی چنین

ترسیدمی که تو اُنر سلطان اُنر جمله صدقان

بودمی قطعه

کُر نبودی امید راحت و فرج

پای درویش برس فلک بودی

ور فریس اُنر خدا بترسیدمی

همچنان که اُنر مملک مملک بودی

حکایت پادشاهی بکشتن بی کماهی فرمان داد

کفت

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 125

Regis subditique discrimen tollitur ;
Cum fatum inevitabile irruerit.
Si quis mortuorum sepulchra aperuerit ;
Divitem à paupere haud disreverit.

Rex, cui hæc religiosi verba armata & penetrantia esse videbantur, infit : A me aliquid petas. Respondit ille : Hoc à te peto , ne ultra mihi molestiam facias. Rex inquit : Igitur bonum aliquod mihi dato consilium. Religiosus ait :

Nunc dum opes in manu habes , sape ; & (felicatem) tibi para (æternam.)

Hæc enim potentia & opes ex manu in manus (præcipiti casu) ruunt.

Historia : Quidam purpuratorum ^a Suelnunum Ægyptum adiit , ipsiusque vota & bona omnina expetiit, inquiens : Noctes diesque Regiis distringor negotiis. Bene quidem de Rege spero ; sed tamen supplicium metuo. Suelnunus lacrymis effusis, inquit : Si ego Deum altissimum adeo metuerem, ut tu Regem ; unus justorum forem.

Si beneficij & supplicij spes abesset ,
Religiosorum pes in ipso cœlo foret.

Atque si purpuratus Deum ita metueret ,
Vt metuit Regem ; Angelus foret.

Historia : Rex quidam hominem innocentem
Q, inter-

باب اول در سیرت ملوك

126

کفت ابي ملك بموجب خشماني که ترا برس منست
از امر خود محظوي کفت چه کونه کفت اين عقوبة اپریس، پر جو بده
بیک نفس برس من برس اید و نبره آن برس تو جاوید
بماند.

گرایی دو ران بقا چو باه مخرا بکندشت (۴) دو ران
جوان
تلخی و خوشی و مرشد و غریبا بکندشت (۵) بزره اه بزره
peccatum, delictum.
پند است ستمگاه که ستم برمدا کرد (۶) بزره اه بزره
arma. ۲. Confort, confort.
در گردن او بماند و برس ما بکندشت (۷) بزره اه بزره
armatus, latus.
ملک مر این نصیحت او سودمند آمد و افر سرخون
او در کندشت و عندر خواست.

حکایت و نزراي نوشیروان در مجهمي افر مصالح
هملکت اندیشه میکردند و هر یکی برس فتو داشت
خود را بی میزد ملک نیز همچنین اندیشه میکرد
بر ریشه را رای ملک اختیار افتاد و نزیران در سر ۱. مژی
Superbit. ۲. leu.
dibus epithet.
مختندهش رای ملک مر چه مرتبت دیدی برس فکر ۳. فضیله
Excellentia, prerogative.
چندین حکیم کفت بموجب آن که انجام کار معلوم
فیست و رای همکنان در مشیت است که صواب
اید یا خطأ موافقت رای ملک اولیترست تا اگر
خلاف صواب اید بعلت متابعت او افر معافیت
او این باشیم ۴. مشنوی

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 127

interficere imperaverit. Miser infit : ô Rex , illâ ,
qua in me flagras irâ , ne tibi ipsi injuriam feceris.
Rogat Rex : Quo modo istuc ? Respondet alter :
Supplicium illud uno mecum finit momen-
to : illud vero flagitium tibi restat æternum.

Vitæ spatum , perinde ut (prætervolans) de-
serti ventus, transit :

Amarum, dulce, turpe pulchrumque præterit.

Opinatur iniquus , quod nobis injuriam
fecerit :

Sed in cervice ipsius illa restat æterna ;
in nobis finit.

Regi hæc innocentis monitio perutilis est vi-
sa : proin cædem illi ex animo remisit , & veniam
petiit.

Historia : Purpurati Nuschirvani de gravi quo-
dam Regni negotio consultabant ; quivis itaque
pro ingenio & sapientia sua sententiam dicebat :
ipse quoque Rex pariter , ut purpurati , suam pro-
mebat opinionem. Busurschumhurus in Regis ivit
sententiam. Clam à purpuratis rogatus , quare Re-
gis sententiam , ut præstantiorem , cæteris omnibus
prætulerit ; Sapiens respondit : Ea de causa , quia
incertus & anceps est rerum eventus : omniumque
consilia in arbitrio divino sunt ; prospere , an secus
sint eventura. Proinde sententiæ Regis subscribere
qui causâ ab ira ipsius immunes simus.

In

باب اول در سیر ق مملوک

شتوی خلاف مرای سلطان مرای جستن جستن Luvare, captare.
ا. sibi invicem imponere.

جنون خویش باشد دست شستن جستن saltare.

آخر خود روزرا کوید شبست این پیروین Pleades, a. margia, rita.

سیاحی بیاید گفتن اینک ماه و پیروین

حکایت شیادی گیسوان برگافت که من علویم گیستله coma, cinimus, antiae.

و باقافله حجاز بشهر در آمد که از حج من ایم تاقافت Torquere, retine, plakere, incurvare. a. Splendere, it. ascendere.

وقصیده پیش مدلک برد که من گفته ام یکی از

لدمایی مدلک در آن سال از سفر آمده بود گفت

من اورا عید افکی در بصره دیدم حاجی چه کونه

باشد و دیگر می گفت پدرش نصرانی بود در ملاطیه

علوی چه کونه باشد و شعرش در دیوان اثری

پافتند مدلک فرمود تا بزنندش و نفی کنند که چندین

دروغ چرا کفتی کفت ای خداوند روی گزین

سخنی دیگر بکویم اکر راست نباشد بهر عقویت

که فرمایی سرمازام گفت آن چیست کفت ماست Oxygala, tremor lactis.

قطعه غربی گرفت ماست پیش آورده پیمانه Mefura, a. nantis.

دو پیمانه آبست و یک چمچه دروغ چمچه Cranium. 2. Poumum vitreum vel ligneum. 3. Coule, are.

آخر از بند لغوی شنیدی مسرنج مسنج

جهان دیده بسیار کوید دروغ دروغ Lac audum. 2. araneo.

ملک بخندید و گفت ازین راست سخن در عمر

خود

In diversam à Rege niti sententiam ,
 Proprio cruore manus est polluere.
 Si Rex ipso meridie forte dixerit, nox est;
 Respondendum est : Imo, hem lunam !
 hem plejades !

Historia : Impostor quidam crines suos perinde ut ^b sacra Alis progenies ^c revinctos habebat, se sacram mentiens. Atque in comitatu Meccam religionis causa visentium, urbem ingressus, se Meccâ, peractis pietatis officiis, reversum fingebat. Regi carmen obtulit , cuius etiam se autorem jactavit. Quidam ex purpuratis Regis , eodem anno facta expeditione reversus, insit : Ego hominem istum, in victimarum festo ^d Bafræ vidi , quonam modo Meccana veneratione insignis erit. Alius quidam ait : Pater ipsius ^e Melatiæ Christianus fuit , quomodo itaque sacræ stirpis decora acquisiverit ? Carmenque ipsius in libro ^f Divan Envari reperitur: quomodo iste illius autor erit ? Rex jussit , ut hominem pulsarent atque ejicerent , quorsum enim tot mendacia ? Respondit ille , ô Rex orbis terrarum , aliud dicam verbum , quod ni verum fuerit, quovis , quod imperaveris , supplicio dignus ero. Regi quodnam illud sit roganti. Respondit ille :

Peregrinus si (tibi) lac acidum attulerit ;

Duæ ejus mensuræ aqua sunt, una lactis.

Si ex servo inconditum quid audiveris, ne offendaris :

Orbem enim pererrans mendacia plurima dicit.

Rex in risum effusus, inquit: Hoc verbo per totū vitę

R spatiū

خود نکفته بفرمود تا آنچه مسأمول اوست مهیا
دارند حکایت او رده‌اند که یکی از وغرا بر تیر دستان
رهاست اورده و صلاح همکنان جستی اتفاق بخطاب
ملک کرفتار اسد همکنان در موجب استخلاص
او سعی کردند و موگلان بروی در معاقبتیش
ملاطفت کردندی و بزرگان دیگر در سیرت نیک
او بپادشاه گفتند تا ملک از سر خطای او در
کنیت صاحب دلی بین حال اطلاع یافت
و گفت قطعه تا دل دوستان بست آمری

بوستان پدر فروخته به پختن دیگ نیک خواهان را

Olla .it. gallus, gallinaceus
Supplex .it. infelix bone
as camelus :
Aigre .

هرچه مرخت سراست سوخته به پختن دیگ نیک خواهان را
با بد آن دیش هم نیکویی گن دهن سائی بلقمه دوخته به

حکایت یکی از پسران هامرون الرشید پیش پدر اسد
خشمتاک که فلاں سرهنگ غزاده مرا دشنام داد
همادر هامرون امرکان دولت را کفت جزای این چه
پاشد یکی اشارق بکشتن کرد و دیگری بسرا بدان پسریدن
و دیگری

spatium nihil verius dixisti ; ipsique, quæ petiit,
præstari jussit.

Historia : Purpuratum quendam subditos sum-
mâ clementiâ tractasse , omniumque commodis
studuisse ferunt : Qui Rege forte indignante gra-
viter increpitus , in carcerem fuit conjectus ; sed
universi in liberationem ejus (alacriter) connisi :
adjuncti enim ipsi (custodes) in suppliciis illum
leniter tractarunt ; cæteri vero proceres (insignes)
ipsius virtutes Regi laudarunt ; adeo , ut Rex ipsi
ex animo crimen remiserit. Cordatus quidam rei
gestæ certior factus , inquit :

Vt amicorum animum tibi devincias ,
Vel patris hortum ^s vendito.

Vt amicis cibum appares ,
Vel omnia ædium utensilia (accendendo
foco) comburito.

Tu inimico quoque benefacito :
Satius enim est , canis os buccellâ ob-
structum esse.

Historia : Quidam filiorum ^h Haruni Reschi-
dis patrem suum accessit , acri bile accensus , in-
quiens : Cujusdam prætoris filius calumnias in
matrem meam jaciendo , me injuriâ affecit. Ha-
runus , convocatis Regni proceribus , infit : Quod-
nam justum hujus injuriæ supplicium (statui-
tis ?) Alius interficiendum esse , signum de-
dit : Alius elinguandum : Alius bonis ademitis

باب اول در سیرت ملوك

۱۳۲

و دیگری بصدام و نفی هارون کفت ای پسر کرم
انست که عفو کنی واکر توانی تو نیز دشنام صادرش
نه نه چندان که انتقام از حد کنرد انکاه ظلم از
طرف ما باشد

*Celer, fortis, robustus,
fus, terribilis.*

Praeium, bellum.

قطعه نه مردست ان بنزدیک خردمند

که باپیل دماغ پیکار جوید

مرد انکسست از روی تحقیق

که چون خشم ایدش باطل نکوید

مشنوی یکی را نرست خوی داد دشنام

*Operis extremum, finis.
It. Confusio, id. Inerum &c.*

تحمل کند و کفت ای نیک فرجام

*Scapha, navicula
cymba.*

X بتر غرام که خواهی کفتند ای

حکایت باطایغه بزرگان در کشتی بودم غرفتی دتر پانی

ما غرق شد و دو برادر در چرداپی در افتادند یکی

Ganges, mor.

از بزرگان ملاح را کفت بکیر آن هر دو برادر را

فاترا صد دینار بدهم ملاح تا یکی را خلاص کرد

دیگری هلاک شد کفتم بقیت عمرش نهاده بود

از آن سبب در کرفتن او تاخیر افتاد ملاح بخندید

و کفت ایچه تو کفتی یقینست و دیگر خاطر من

برهانیدن این پیشتر بود بسبب آن که وقتی در بیان

مانده بودم این مرد برس اشتر نشاند و از دست آن

دیگر

X *Omisus est verus, qui ad marginem scriptus est.*

که دانم سبب من چون من ندانی

et non fallor et alio loco in hoc Dafario comparet.

in exilium ejiciendum. Harunus inquit : O fili mi,
benignitatis est , ipsi ignoscere. Quod si facere
nequis , tu itidem matrem ipsius contumeliâ affi-
cias ; sed caveas , ne vindicandi studium , justitiæ
limites transgrediatur; alioquin nobis nefas merito
attribuetur.

Non vir est ille, judice Sapiente ,
Qui cum furibundo elephante prælium com-
mittere possit.

Vir ille est ex vero ,
Qui accensus irâ vana non dixerit.

Quendam moribus inconditus injuriâ affecit:
Toleravit ille, & extrema tua fausta sint, dixit:
Pejor sum eo, quod (de me) vis dicere :
Certus equidem sum , te mea vitia me ipso
non rectius nosse.

Historia : Quondam cum magnatibus navim
conscenderam,(nobisque navigantibus) à tergo for-
te navicula undis oppressa fuit; duoque germani in
gurgitem lapsi,(in præsentissimo vitæ periculo ver-
sabuntur.) Quidam magnatum nautæ ait : Eruas
utrumque germanum , ut tibi centum denarios
conferam. Nauta , alterum dum eripit ; alter hau-
stus mari periit. Quo viso inquiebam : Huic certe
non supervivendum erat , ideoque fato ereptio
ejus fuit postposita. Nauta ridens infit : Istud
dictum verosimile equidem esse videtur. Præterea
mihi quoque hunc primo eripere animus erat ; ea
de causa, quod ille quondam me in deserto itinere
fessum atque relictum camelō illigaverit,(& in ho-

دیکر تازیانه خورده بودم در طفّلی ثقتم صدق اللہ
الْعَظِيمُ كَه مُنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنفْسِهِ وَمَنْ أَسَأَ
فَعَلَيْهَا ﴿١٣﴾

قطعه تا تواني دمرون کس خراش
کاندرين سراه خارها باشد
کار درویش مستهن براز
که ترا نیز کارها باشد

حکایت دو برادر بودند یکی خدمت سلطان
فرمودی و دیگری بسعی باخراون نان خوردی با مری این
قوانگر در ویشرا کفت چرا خدمت سلطان نمی‌مکنی
نان هزار مشقت کار کردن برده کفت تو چرا کار
نمکنی تا از مذلت خدمت مرهایی یابی که حکمها
کفته‌اند نان خود خوردن و نشستن به که کهر نمیرین"

بستان و بخدمت ایستان

Chit Calx. et. Phloethrum
exilla et arvensis spectum.

قطعه عمر کرامیہ درین صرف شد

بِرْجَانِيَّةٌ، *Pectiosus*. it. nobis.
lio.

improbus, inert, stupor.

قاچه خورم صیو و چه پوسم

حکایت *Duplex, Duplicatus.*
حکایت *Frenzvari.*

spitium devexerit.) Ab altero vero infans quoniam probe scutica pulsatus fui. Respondi ego: Iustus equidem est magnus ille Deus; qui enim bene egerit, sibi egerit: qui male fecerit, sibi fecerit.

Dum potes, nullius animum vulnera:
In hoc enim (mundi) itinere multæ sunt spinæ.
Miseri inopis malis obstetricator atque subvenito,
Quia tibi etiam mala suboriri possunt.

Historia: Duo fuerunt fratres, alter Regi ministerium faciebat; alter vero improbo manuum labore victum sibi quærebat. Aliquando forte dives pauperi ait: Quorsum tu non etiam Regi inservis, ut grave illud laborandi onus effugias? Respondit alter: Sed tu quorsum non manibus potius laboras, ut illam servitutis vilitatem effugias? Sapientes enim dixerunt: Proprio pane vesci & sedere melius est; quam aureo cingulo accinctum, servitio adstare.

Manu ferventem subigere præstat calcem,
Quam eâ pectori impositâ, coram domino
consistere.
Vita pretiosa his exeditur curis,
Quid comedam æstate, quid induam hyeme?
O venter ignave uno pane contentus
esto;
Ne tergum in(aliorum)servitio incurvès.

Historia:

حکایت کسی پیش نوشت و آن عادل مژده آورد
که خدای عز و جل فلان دشمنت برداشت کفت

Mst. interferit
خواهد فرو خواهد
هیچ شنیدی که مرا فرق کذاشت
بیت مرا بمرگ عدو جای شادمانی نیست
که نزد کانی ما نیز جاودا نیست

حکایت گروهی اثر حکما در بارگاه کسری در
مصلحتی سخن میگفتند بزرگجهور خاموش بود
گفتند چرا درین بخت با ما سخن نکویی کفت
وزرا امثال بر مثال اطبان و طبیب دارو ندهد
جز سقیم را پس چون بینم که مردی شما بر صوابست
مرا دران سخن کفتن حکمت نباشد
قطعه چو کاری بی فضول من برس اید
مرا دروی سخن کفتن نشاید
و کر بینم که نایینا و چاهست
اگر خاموش بینشیم کناهست

حکایت هارون الرشید را چون مملک مضر مسلم
شد کفت بخلاف آن طاغی که بغزوی مملک مضر
دعوی خدایی کرد بخشش این مملکت را مکسر
بکمترین بند کان سیاهی داشت کوئن نام او خمیت
ملک مضر را بوی آرژانی داشت کوئند عقل و کفایت
او

Mentis inops.
et. equus sub onere tardus

inevent.

Vitioris pretium

res Arzani

Vitiorum pretium. 2.

invenimus.

Historia : Quidam Nuschirvano æquitate celeberrimo nuncium tulit, inquiens : Deus optimus maximus , talem hostem tuum è medio sustulit. Nuschirvanus ait : numquid audivisti , Deum me relictum superstitem ? *Quis adest ob eius*

Mihi hostis obitus non est lætandi materies ;

Quia nostra etiam vita non est perpetua.

Historia : Sapientum nonnulli in Cosfrois aula de quodam differebant negotio; silenti Busur-schumhuro , dixerunt : Tu quidni in hac controversia tuam etiam dicis sententiam? Respondit ille: Confiliarii similes sunt Medicis , qui non nisi morbo conflictantibus medicamentum præbent. At qui cum videam judicium vestrum rectitudinis trame subnixum; verba facere nulla sapientia fuerit.

Si res sine mea cesserit opera ;
Meum non est, verba ingerere.

Si vero cæcum, puteumque videro propinquos ,

Atque conticuero ; nefas erit.

Historia : Harunus Reschides Ægypti Regno potitus, ait: Propter illam nefandi criminis socordiam , quod Ægypti Rex per fastum se Deum venditaverit, nulli nisi mancipiorum vilissimo regnum hoc donabo. Habebat igitur Æthiopem quendam nomine Huseibum, quem Ægypti imperio dignum duxit. Narrant ingenio & judicio adeo stolidum (& bardum) eum fuisse , ut Ægypti agricultoribus ita

او بحدي بود که طایفه حراش مصر شکایت او را داشتند Seminare.
 که پنهان کاشته بودیم بر کنار نیل پاران بی وقت امده
 تلو شد کفت پشم با پستی کاشتن صاحب دلی بشنید Onus. 2. lana ori.
am. 9. pluma &c.
 و کفت پ

مشنوی اگر مرغی بد آتش در فروختند Augeri, multiplicari,
adici.
 زنادان تنک مرغیتر نبودی Coelius
 خدا بنادان چنان مرغی رساند Cogitum
 که صد دانا در آن حیران بماند Confundit ille;
 مشنوی بخت و دولت بکاردانی نیست Actus
 بجز بتأین آسمانی نیست coquidius tristis
 او فتادست در جهان بسیار luctuosa
 بی تمیز ارجمند و عاقل خواز albedo pio
 که میاکر بغضه مرد و مرتنج Velut. &c.
 آنله آندر خراجه یافته کنج

حکایت یکی را از ملوك گذیر ک چینی او را
 بودند خواست که حالت مستی باوی جمع اند Mancipium, an-
 دختر ممانعت کرد مملکت در خشم شد و مراوده
 از پند کان بسیاهی نخسین که لب غریب نیش از پرده
 بینی بر کاشته بود و غریب نیش بکر بیان فرو هشتة Naph. it. vere, brum.
 هیکلی Demittere, vol. یعنی دفعه

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 139

querentibus ; circa Nili ripam gossypium seminavimus ; sed intempestivâ pluvia (vel Nilo intempestive redundante) omne periit. Responderit : Seminanda erat lana , ne periret. Cordatus quidam hoc audito, infit :

Si divitiæ ex scientiæ ratione contingentes ,

Nemo homine inscio egenior foret.

Deus vero rudibus tantas divitias præstat ; (scant.)

Vt centum Sapientes ad illud obstupe-

Divitiæ & potentia non acquiruntur rerum peritiâ : (surgunt.)

(Nulla certe arte,) nisi divino Numine,
In hoc terrarum orbe hoc accidit fere,

Vt rudis honoretur , Sapiens vero contemnatur :

Vt Chimicus (anxio studio aurum quaerens,) mœrore & animi dolore intereat ,

Rudis vero in deserto (præter spem & opinionem) thesaurum inveniat.

Historia : Regi cuidam servam Sinensem attulerant ; Rex ebrietate gravis, cum illa rem habere voluit, sed renixa est filia. Quo ipso Rex accusus , eam cuidam ex mancipliis natione Æthiopi dedit ; cuius supremum labrum ultra nasum erat retortum; inferius ad thoracis oram usque propen-

S 2 debat ,

هیکلی بود که **خنجر** حتی اثر طلعتش بر میانی
ma corporis statuta.
 وعین القطر اثر بغلش پکندیدی

3. templum dolorum.

Terrei, expavescere.

4. misericordia.

Miles.

Axilla, rugosus.

Bulus.

Bugle.

5. misericordia.

6. misericordia.

7. misericordia.

8. misericordia.

9. misericordia.

10. misericordia.

11. misericordia.

12. misericordia.

13. misericordia.

14. misericordia.

15. misericordia.

16. misericordia.

17. misericordia.

18. misericordia.

19. misericordia.

20. misericordia.

21. misericordia.

22. misericordia.

23. misericordia.

24. misericordia.

25. misericordia.

26. misericordia.

27. misericordia.

28. misericordia.

29. misericordia.

30. misericordia.

31. misericordia.

32. misericordia.

33. misericordia.

34. misericordia.

35. misericordia.

36. misericordia.

37. misericordia.

38. misericordia.

39. misericordia.

40. misericordia.

41. misericordia.

42. misericordia.

43. misericordia.

44. misericordia.

45. misericordia.

46. misericordia.

47. misericordia.

48. misericordia.

49. misericordia.

50. misericordia.

51. misericordia.

52. misericordia.

53. misericordia.

54. misericordia.

55. misericordia.

56. misericordia.

57. misericordia.

58. misericordia.

59. misericordia.

60. misericordia.

61. misericordia.

62. misericordia.

63. misericordia.

64. misericordia.

65. misericordia.

66. misericordia.

67. misericordia.

68. misericordia.

69. misericordia.

70. misericordia.

71. misericordia.

72. misericordia.

73. misericordia.

74. misericordia.

75. misericordia.

76. misericordia.

77. misericordia.

78. misericordia.

79. misericordia.

80. misericordia.

81. misericordia.

82. misericordia.

83. misericordia.

84. misericordia.

85. misericordia.

86. misericordia.

87. misericordia.

88. misericordia.

89. misericordia.

90. misericordia.

91. misericordia.

92. misericordia.

93. misericordia.

94. misericordia.

95. misericordia.

96. misericordia.

97. misericordia.

98. misericordia.

99. misericordia.

100. misericordia.

101. misericordia.

102. misericordia.

103. misericordia.

104. misericordia.

105. misericordia.

106. misericordia.

107. misericordia.

108. misericordia.

109. misericordia.

110. misericordia.

111. misericordia.

112. misericordia.

113. misericordia.

114. misericordia.

115. misericordia.

116. misericordia.

117. misericordia.

118. misericordia.

119. misericordia.

120. misericordia.

121. misericordia.

122. misericordia.

123. misericordia.

124. misericordia.

125. misericordia.

126. misericordia.

127. misericordia.

128. misericordia.

129. misericordia.

130. misericordia.

131. misericordia.

132. misericordia.

133. misericordia.

134. misericordia.

135. misericordia.

136. misericordia.

137. misericordia.

138. misericordia.

139. misericordia.

140. misericordia.

141. misericordia.

142. misericordia.

143. misericordia.

144. misericordia.

145. misericordia.

146. misericordia.

147. misericordia.

148. misericordia.

149. misericordia.

150. misericordia.

151. misericordia.

152. misericordia.

153. misericordia.

154. misericordia.

155. misericordia.

156. misericordia.

157. misericordia.

158. misericordia.

159. misericordia.

160. misericordia.

161. misericordia.

162. misericordia.

163. misericordia.

164. misericordia.

165. misericordia.

166. misericordia.

167. misericordia.

168. misericordia.

169. misericordia.

170. misericordia.

171. misericordia.

172. misericordia.

173. misericordia.

174. misericordia.

175. misericordia.

176. misericordia.

177. misericordia.

178. misericordia.

179. misericordia.

180. misericordia.

181. misericordia.

182. misericordia.

183. misericordia.

184. misericordia.

185. misericordia.

186. misericordia.

187. misericordia.

188. misericordia.

189. misericordia.

190. misericordia.

191. misericordia.

192. misericordia.

193. misericordia.

194. misericordia.

195. misericordia.

196. misericordia.

197. misericordia.

198. misericordia.

199. misericordia.

200. misericordia.

201. misericordia.

202. misericordia.

203. misericordia.

204. misericordia.

205. misericordia.

206. misericordia.

207. misericordia.

208. misericordia.

209. misericordia.

210. misericordia.

211. misericordia.

212. misericordia.

213. misericordia.

214. misericordia.

215. misericordia.

216. misericordia.

217. misericordia.

218. misericordia.

219. misericordia.

220. misericordia.

221. misericordia.

222

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 141

debat, vultu equidem adeo deformis, ut ipsa etiam
Sachra (prodigiosâ deformitate ipsis quoque fu-
riis terribilis,) ad aspectum ipsius horresceret;
ipsiusque ^k axillæ perinde, ut infernalis ille picis
fons foetebant.

Dixeris equidem, ad extremum usque judi-
cium, hunc deformitatis,

Perinde ut Iosephum pulchritudinis, exem-
plum esse.

Homo erat aspectus adeo deformis;
Ut deformitas ejus verbis describi nequeat.
Pixque axillarum ipsius, ô bone magneque
Deus!

Ita foetebat, ut cadaver mense Augusto, (quan-
do Sol maxime fervet.)

Æthiops eodem forte tempore, libidine actus
stimulante lascivia, insanoque amore subactus, illi-
batam puellam vitiavit. Postridie Rex puellam
quæsivit; sed non invenit. Regi per ebrietatem
gesta narrarunt: qui mire accensus Æthiopem
puellamque, manibus pedibusque probe ligatos, ex
castelli tecto in fossam præcipitari jussit. Quidam
purpuratorum ingenio comis moribusque beni-
gnus, vultu humi posito intercessit, inquiens: Æ-
thiops utique insens est; cæteri enim ministri
omnes muneribus beneficiisque Regis assueti, (ac-
pta nunquam reddere solent.) Rex purpurato ait:
Si niger per unam noctem societatis ipsius com-
mercio abstinuisset, quid (peccatum) fuisset. Pur-
puratus respondit: Nonne audivisti, ô Rex, illud
quod dici solet?

Siti ustus si clarum fontem invenerit;

S 3

Noli

تو میند اس که از پیل دهان اندیشد نام
مُلَحَّدٌ كُرْسَنَهٌ در خانهٔ خالی پُرْخَوانٌ Stratum media, Stratum superius &c.
عقل باور نکند که رمضان اندیشد دیگر، بعلت

ملک را این لطیفه خوش آمد و گفت سیاه را بتو
خشیدم کنیزک را چه کنم گفت کنیزک را بسیاه
جنس که نیم خوده او هم اول شاید بده
قطعه هر که اورا بد وستی میشند بده
که مرود جایی ناپسندیده بده
تشنه را دل خواهد آب نرکل با

نیم خود دهان کندیده بده
قطعه دست سلطان دکر کجا بینه بده
چون بسر گین ده او فتاد قرنج بده
تشنه را دل کجا خواهد آب بده
کوثره بکند شته بر دهان سلنجه بده

حکایت اسکندر رویی را گفتند که دیار مشرق
و مغرب بچه کرفتی که ملوك پیشین را خزاین و مملک
و عمر ولشکر بیش ازین بود و چنین فتحی میسر
نشد گفت بعون خدای تعالی هر مملکتی که کرفتم
کریمیش نیازدم و نام پادشاهان جز بنیکویی
نبردم با

بیت

Noli opinari, illum de periculo ex furente elephanto solicitum esse ,

¹ Hypocrita fame stimulatus si solus fuerit domi, quæ omnium delitiarum sit plena.

Ratio minime admittit , ipsum jejunii religione (à comedendo) retentum iri.

Regi gratæ fuerunt purpurati facetiæ , proinde dixit : nigrum tibi dono dedi ; sed de puella quid facturus sim , dubito. Purpuratus respondit : Eam nigro donato ; quia medium illius partem jam comedit : reliqua pars quoque illius merito esse debet.

Illum amicitia dignum minime duxeris ,

Qui sordidum locum frequentaverit.

Sitibundi enim animus non expertit aquam dulcem ;

Quam foetidum aliquod os inde hauriens reliquerit (infectam.) (deat

Quomodo itaque in Regis manum denuo re-
Malum aureum, quod in sordes ceciderit ?

Sitibundi enim animus quomodo desideraverit aquam

Ex urceo, ex quo os hauserit dira scabie sordidum atque erosum ?

Historia : Alexandrum Magnum rogarunt : Orientem & Occidentem quomodo tu cepisti , cum prisci Reges ærariis, regnis, ætate , exercituque te longe superiores, eos subigere non potuerint ? Respondit ille : Cujusvis Regni, quod ductu auspiciisque divinis occupavi , subditos minime offendи, Regumque nomina bona semper memoriâ colui.

باب اول در سیرت ملوك

144

بيت بزرگش خوانند اهل خرد
كه نام اهل بزرگان بزمشتی برد
قطعه اين همه همچست چون هي بگذرد
جخت وخت وامر نهي وکسر ودار
فام نيك مرغتakan ضایع مکن
تا بماند فام نیکت پايدار

كستان

CAP. I. DE MORIBVS REGVM. 145

Prudentes illum minime magnum vo-
cant,

Qui magnorum nōmina contemptu fœ-
dat.

Hæc omnia nihil sunt, cum prætereant;
Fortuna, regnum, imperium, vetitum
atque jussum.

Bonam defunctorum memoriam religiose colito;

Vt tui etiam bona memoria superet
æterna.

ROSAT

کلستان
Purpureus illius regum

باب دوم
Qui natus est de corpore

در اخلاق درویشان
Hoc omnis dicitur, quod in virtute
حکایت
Folium, regnum, et cetera

امر بزرگان پارسایی را کفت که چه کویی
میکند
در حوت غلان عابد که دیگران در حوت
او بطعمه سخنها کفته‌اند کفت در
ظاهرش عیب نمی‌بینم و در باطنش غیب نمی‌
دانم

قطعه هر کرا جامه پارسا بینی
پارسا دان و نیک مرد انکار

ور ندانی که در نهادش چیست
محتسب را درون خانه چه کار

حکایت درویشی را دیدم که سر بر آستان کعبه
نهاده مینالید و می‌کفت یا غفور و یا رحیم تو دانی
که امر ظلم و جهول چه اید که ترا شاید

قطعه عذر تقصیر خدست او ردم
که ندارم بطاعت استظهار
عاصیان افر کناه تویه کند

عمرفان

R O S A R I I

C A P V T S E C V N D V M

De Moribus Religiosorum.

H I S T O R I A.

Dicitum quispiam religiosum quendam rogavit, inquiens: Quid tu de religiosi istius statu dixeris, quem cæteri omnes certatim vituperant? Respondit ille: Quantum ad externum illius vitæ genus; scelus video nullum. Quantum ad internum; occultorum sum nescius.

Quemcunque in religioso habitu confixeris,
Religiousum scito, bonumque virum censeto:
Si nesciveris, quid in animo ipsius reconditum
fuerit:

Cerealis, quidnam intra ædes negotii habet?

Historia: Quendam Meccæ vidi religiosum, qui capite in templi Meccani limine posito, ingemiscens dicebat: O Condonator maxime! O misericordissime! tu rectissime nosti, quid ab iniquissimo & stolidissimo homine, te dignum profici sci possit.

Deprecationem imperfecti cultus affero;
Obsequio enim meo confidere nequeo.
Improbi à criminibus resipiscunt:

T 2

Deum

باب دوم در اخلاق در ویشان

۱۴۸

عازفان اثر عبادت استغفار

عبدان جزای طاعت خواهند

و بازگشان بهای پساعت

و من بند او مید اورده ام نه طاعت

فرموده *Mendicatio.*

و بند ریشه امدام نه بتجریت

اصنعت بی ما انت اهل

ولا ت فعل بی ما انا اهل

بیت خر کشی و رجم بخشی روئی و سر بر آستانم

بند هر فرمان نباشد هر چه فرمایی برانم

قطعه بر در کعبه سائلی دیدم

که همی کفت و میکرستی خوش

من نگویم که طاعتم پیدا شر

قلم عفو بر کنایم کش

حکایت عبده القادر کیلانی در حرم کعبه مروی

بر حصانه همی کفت ای خداوند بخشانی

واخر مستوجب عقوبتم در قیامت مرا فابینا

برانکیز تا در مردم نیکان شرمسار نشوم

قطعه مروی بر خاک عجز میگویم

هر سکر که که باه می آید

ای

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 149

Deum noscentes imperfecti cultus veniam implorant :

Servi obsequii mercedem requirunt :

Mercatores mercium pretium :

Ego vero mancipium spem, non obsequium attuli;

Mendicusque, non mercator adveni.

Fac mihi itaque, quod dignum est te:

Noli mihi facere, quod dignum est me.

Sive me trucidaveris, sive crima ignoveris: hem vultum caputque meum limini impositum :

Mihi enim mancípio nullū est imperium, tu quicquid imperaveris, id exequi lubet.

In foribus templi Meccani quendam vidi pau-

Qui acerbissime plorans dicebat: (perem,

Non dicam ego, meū suscipe obsequium;

Sed remissionis calamo crima mea dele.

Historia : ^a Abd Elkadir Chilanensis in templi Meccani vestibulo, vultu minutis lapidibus imposito, dicebat: O Magne Deus, mihi crima mea ignoscas: Si vero suppicio dignus omnino fuero, me in resurrectionis die cæcum suscitato, ne me in conspectu piorum pudor subeat.

Mœsto vultu Solo imposito dicebam

Quavis aurora, cum flabat ventus :

T 3

O Ma-

باب دوم در اخلاق در ویشان ۱۰۲. ۵۵

ای که هر کس فرامشت نکنم

هیچت از بندِ یاد می‌اید

حکایت دردی در خانه پارسایی در آمد چندان
که طلب کرد چیری نیافت دلتنک شد پارسایی
خبر شد کلیمی که بران خفتة بود در مرله کسر درد
انداخت تا حسره نکرد

قطعه شنیدم که مردان مرله خدا
دل دشمنان را نکردند قنک
تر که میسر شود این مقام

که با دوستات خلاقت و جنک

سوّت اهل صفا چه در مروی و چه در قفا نه
چنان که از پشت عیب تکریز و پیشتم بمیرند
بیت در برابر چو کو سغند سلیم
در قفا همچو گرل مردم خواه

بیت هر که عیب دکران پیش تو اوره و شمرد
پیکمان عیب تو پیش دکران خواهد برد

گمان

حکایت تی چند از مرند کان متغیر سیاحت
بودند و شریک مزنج و راحت خواستم که مرافت
کنم موافق نکردند کفتم از گرم و اخلاق بزرگان
بدیع است مروی از مصاجبت مسکینان تاقتن و فایده

در بیغ

ت

O Magne Deus, Tui nunquam obliviscor :
Numquid tu etiam servi (tui) memineris ?

Historia: Fur quidam religiosi cuiusdam ædiculam irrepsit, omnia accuratissime scrutatus, nihil invenit : hinc animi dolores contraxit : Religioso furem adesse suboluit, stragulum itaque cui incumbebat, in viam, qua furi transeundum erat, projectit : ne scilicet animo mœstus discederet.

Audivi ego, viros divina vestigia terentes,

(gere.)

Ne hostium quidem suorum animos affliti
Tibi vero, quando gradus iste contigerit,
Qui amicis tuis adversus, prælia moves?

Amor ^b cordatorum in præsentia & absentia semper est idem. Non ita se habent illi, ut absens crima censeant : præsenti vero adulantes victimam esse velint.

Sed (vecordes) coram in præsentia agno
mansueti sunt similes :

Clam in absentia lupo homines voranti.

Quicunque aliorum crima tibi defert
& enarrat ;

(studet.)

Ille sine dubio crima tua aliis deferre

Historia: Peregrinatores aliquot perigrinationem unanimi sententia suscepserunt, paria miseriæ felicitatisque fata subituri : Ego me illorum confortio jungere volui, sed recusarunt illi. Ego dixi:
A magnatum benevolentia virtutibusque
alie-

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۵۲

دریغ داشتن که من در نفس خویش این قدر
قوت و قدرت میشناسم که در خدمت مردان یار
شاطر باشم نه باز خاطر بیت آن لم اکن مراكب المواشی
اسعی لكم حامل الغواشی

الغواشی

یکی از این میان کفت از این سخن که شنیدی دل
تنک مدار که درین روزها ذری بصورت درویشان
در اند و خود را در سلک صحبت ما منتظم کرد
بیت چه داند مردم که در جامه کیست
نویسنده داند که در فامه چیست

قطعه از اجا که ملامت حال درویشانست
کمان قضولش نبردند و بیاری قبولش کردند

مشنونی ظاهر حال عارفان دلست

این قدر بس که روی در خلست

در عمل کوش و هر چه خواهی پوش

قاج بزر سر نه و علم برس دوش

مراهدی در پلاس پوشی نیست

مراهد بالک باش و اظلمن پوش

ترک دنیا و شهوتست وهوش

پارسایی نه ترک جامه و بس

*vestis. it. mattala ge-
nus.*

*vestis cras.
la et vilior.*

fuit. O. contulit, frigit.

2. noctu circumivit. 3. avide-

comedit &c.

*Amentia quid et
furoris, ut ex amore et*

tibidie nati folet.

alienum est , vultum à pauperum confortio declinare , illisque beneficium negare. Ego equidem ipse hoc satis capio & perspicio : me alacrem socium viris servitio ; non vero oneri esse oportere.

Si ipse equo quidem vectus non fuero ;
Equorum tamen vestrorum stragula feram.

Quidam illorum infit : illo quem audivisti , sermone animum cruciare atque affigere noli. Per hosce enim dies fur quidam religiosorum specie accedens , se nostro ingessit confortio.

Quid sciverint mortales , quis lateat in habitu ?
Scriba enim novit solus , quid contineatur in literis.

Ex eo , quod religiosorum status ubique est
Haud male de ipso opinari , eum itineris suscepere comitem.

Manifestus religiosorum status & habitus , est
rude pallium :

Hocque sufficere debet , ut dignoscantur moribus operibus certa , & quicquid lubuerit gesta.

Nihil interest capiti coronam imponas , an (pauper mendicitatis) * notam humero assuas.
Innocentia & pietas non consistit in veteri pannosaque veste:

Vere innocens esto , bombycinamque gestato.

Pietas est , mundum , libidinem atque affectuum illecebras deferere : (rere.)

Pietas illa non est , habitum tantum des-

باب دوم در اخلاق در ویشان ۱۵۴

کتابخانه

در کثرا غنی مرس باید بود *

بر ختنث سلاح جنگ چه سود *

فی الجملة رونری تا بشب مرته بودیم وشبانکه

پیائی حصاری خفتہ درد بی توفیق ابریق عرفیق
برداشت که بطھارت میروم او خود بغارق
aliquem cingere. i. t. Sepimentum munimentum castellum.

میرفت *

بیت پارسا بین که خرقه در بئر کرد *
جل جل Perf. Stragulum Legumentum jumenti

چندان که افر نظر در ویشان غایب کشت یزدی

هر رفت و درجی بُذر دید تا رونری شوشن شد ان

ثاریک دل مبلغی سره مرته بود و رفیقان بی کناه

خفتہ باشد آن همه را بقلعه برداشت و بمندان کردند

اژ ان تاریخ ترک صحبت کفیم و طریق عزلت

کرفتیم که السلامة فی الوحدة *

قطعة چو افر قوی یکی بی دانشی کرد *

نه که را منزلت ماند نه مه را *

نمی بینی که کاوی در علو نماز *

بیا لاین همه کاؤن دهرا *

بید (۱)

کفیم منت خدارا عز و جل که افر فواید در ویشان

خرروم نماندم اکرچه افر صحبت ایشان وحید شدم

وبدین

Armatura virum requirit fortem :

Ignavus enim cuinam bono arma gesserit ?

Paucis ut rem absolvam, quodam die ad noctem usque iter facientibus, sub urbis cuiusdam muris pernoctare nobis contigit : tum perditissimus fur ille, sodalis gutturnium hoc obtentu accipit, vado ut fordes diluam ; sed furtum commissurus, abiit.

Ecce religiosum illum ! qui religiosi pallium gestabat; (gmen fecerat.

Sacrum templi Meccani velamen asino te-

Mox ubi se religiosorum conspectui subduxerat, urbis murum conscendens, arcuam gemmarum abstulit. Illucescente die sceleratissimus ille magnam viæ partem emensus evaserat, insciis atque innoxiiis comitibus, altum etiamnum indormientibus. Matutino tempore (cives furti famâ commoti,) nos omnes in urbem deductos in carcерem conjiciunt ; ex illo tempore, aliorum consortium vitandum duximus, vitæque solitariæ instituta amplexi sumus. Animi enim tranquillitas in solitudine consistit.

Si unus ex gente quadam scelus patraverit;

Tum ejus gentis neque parvo neque magno honos haberi solet.

Nonne vides, ut unus bos, quod alienam ave-
nam depascendo peccavit, (luant?

Faciat, ut totius pagi boves vapulando id
Ad hæc respondi ego : Grates Deo incompara-
bili & maximo, quod religiosorum beneficiis non
sum destitutus, quamvis ipsorum exclusus sim con-

V 2 sortio,

وبدین حکایت مستغیپ کشتم و امثال هم را در همه
عمر این نصیحت بکام آید

Dolare,
conuare, refiare.

مشنوی بیلک ناتراشیده در مجلسی
برنجد دل هوشمندان بسی
اگر بزرگه پسر کنند از کلاب
سکی دروی افتاد کند مُنجلاَب

حکایت زاهدی مهمان پادشاهی بود چون پسر
سقرا پیشستند گمتر از آن خورده که عادت او
بود چون بهماز برس خاستند پیشتر از آن کرد که
عادت او بود تا ظن صلاحیت در حمزه او نریادت
کنند

بیت ترسم فرسی بکعبه ای اعرابی
کین سه که تو میر وی بترکستانست

چون بمقام خویش بازرامد سقرا خواست تا تناول کند
پسری داشت صاحب فرست کفت ای پدر در
دعوت سلطان چیزی نخورده بی کفت در نظر ایشان
چیزی نخوردم که بکام آید کفت نمازها هم قضنا
کن که چیزی نکردم که بکام آید

قطعه ای هنرها نهاده پسر کو دشت
عیّنهایها پسر کفرته غریب بغل
قا

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 157

sortio , maximum tamen ex hac historia cepi fru-
ctum , mihiq[ue] similibus per totum vitæ tempus
documento & exemplo esse poterit.

Per unum hominem in confortio incon-
ditum ,

Offenduntur animi prudentum maxime.

Si cisterna rosarum aquâ fuerit plena ,

Vnusque canis illapsus fuerit, eam sordi-
bus inficit.

Historia : Religiosus quidam à Rege epulo ex-
ceptus fuit. Cum mensæ accumberent , minus ,
quam pro solitis ventriculi stimulis comedit. Cum
vero precibus assurgerent, illas more suo fudit lon-
giores, ut scilicet mortales de se maximam pietatis
opinionem conciperent.

Vereor equidem, ô^d erro, ut ad Mecca-
num templum pertingas: (ciam ducit.

Hæc enim via , qua tu insistis , in Tur-
Religiosus domum reversus mensam, ut come-
dat, postulat : filium habebat ingenio præclarum,
qui inquit : Mi pater , in epulis Regiis numquid
comedisti ? Respondit : Illis quidem præsentibus
nihil quicquam comedí , quod naturæ necessitatì
sufficere posít : Quo audito filius ait: proinde &
preces iterato, quia nihil feceris, quod prodesse &
æstimari debeat.

O te ignavum, qui virtutes super manus
vola expositas ; (palam omnibus
ostentas :) (ta foves.)

Vitia vero sub axilla complexus (occul-

تاقه خواهی خریدن ای معرومره
روز نه ماند کی بسیم دغل

حکایت پاد دارم که در عهد طفویلیت متعدد بودم و شجاع و مولع بودم اینکه شجاع و مولع بودم و پرهیز شجاع و پرهیز خدمت پدر نشسته بودم و همه شب دیده بهم نشسته و مصروف عزیز نزد کنار کرفته و طایفه کرد ما

خفتنه پدر را کفتم ازینان یکی سر بر نمی دارد که دوکانه بکذاره چنان خفتنه اند که کویی مرد اند فقط جان پدر تو نیز اگر پخته بشه از انکه در پوستین خلو افتی

قطعه فبیند مدیع بجز خویشتن لا

که دارد پرده پنداش درش

گرش حشم خدا پنی پخشند

فبیند هیچ کس عاجزتر از خویش

حکایت بزرگی لا در محلی همی ستدند و در اوصاف جمیلش مبالغه همی نمودند سر بر اورد

و وقت من انم که من دانم

بیت گفت آنی یا من تعدد محسنه

علانیتی هدا ولئن قدر باطنی

قطعه

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 159

Quid tandem mercaberis, ô superbe, (plusquam
nimis tuo pietatis colori confise,) (no?

In tremendo illo desperationis die ære adulteri-
Historia : Non immemor sum , me in puerili
ætate divino cultui deditum , noctu surrexisse , vi-
gilias egisse , pietatem atque continentiam magno
ardore coluisse. Quadam forte nocte , præsente
patre consedi , oculos dormiturus nunquam clausi ,
sacrumque Coranum finu complexus legebam , fa-
milia circum nos dormiente. Inter hæc patri meo
dixi : Horum ne unus quidem caput tollit , ut pre-
ces fundat ; ita equidem altum dormiunt , uti mor-
tuos merito dixeris. Ad hæc mihi Pater ita re-
spondit : O cara patris tui anima , longe satius
erat , te quoque dormire , quam mortaliūm
crimina perstringere.

Inanis pietatis ostentator præter se reli-
giosum videt neminem ;

Quia oculos magnæ de se opinionis te-
gmine captos habet. (concesserint ;
Si illi vero oculum Deum cernentem
Neminem seipso miserabiliorē viderit.

Historia: Magnatem quendam in sodalito quo-
dam laudabant , virtutesque illius magnifice extol-
lebat. Ille vero (ad laudes sui) elevato capite ait :
Ego sum ille , quem novi ipse.

Satis me vituperasti , ô tu , qui virtutes meas
enarras. (sed intima mea non vidisti.
Status meus externus ita quidem habet ;
Corpus

قطعه شخصم پشم عالمیان خوب منظر است جبل
 و ز خبث باطنم سر خجلت فتاده پیش جبل
 طاوس را بنقش و نگاری که هست جبل
 خلتو تحسین کنند والو خجل غرایی غشت خویش جبل
Padore fugit,
Jus fuit, hilaris
sunt &c.
Pinxit, varia
gavit, coloravit &c.
dem Persic

حکایت یکی از صلحای جبل لبنان که مقامات او در دیار عرب مذکور بود و کرامات او مشهور
 جامع دمشق در امد و بس کنار بزرگ کلاشه طهارت
 میکرد پایش بلغزید و بحضور در افتاد و مشقت
 پسیار از آنجا خلاص یافت چون از نماز پرداختند
 یکی از اصحاب کفت مر امشکلی هست شیخ کفت
 آن چیست کفت یاد دارم که برس روی دریایی سغرب
 می رفته و فدمت ترسی شد و امر فر درین یک قامت
 اب از هلاکت چیزی نمانده بود درین چه حکمت است
 سر بجی تفکر فرو برد و پس از تامیل بسیار سر
 برآورد و گفت نشیده که سید عالم محمد مصطفی صلی
 الله علیه وسّلّم کفت لی مع الله وقت لا یسعنی فيه
 مملک مقرّب ولا نبی مرسّل و نکفت علی الدوام و قتی
 چنین که فرمود بحرایل و میکایل پرداختی
 و دیکر

بسیار ۱۵

Corpus quidem meum in conspectu
mortalium esse videtur venustum;
Sed ego ob internas fortes caput erige-
re nequeo.

Pavonem ob admirabilem formam & pul-
chritudinem, quam habet, (sed ipse
Mortales mirantur laudantque omnes,
Subeunte pudore, ob pedum deformita-
tem seipsum despicit.

Historia: Quidam piorum montis Libani, cuius
celebre per Arabiam nomen, & miracula famosissi-
ma erant, templum Damascenum (preces fusurus)
ingressus, in ora cisternæ Calceariæ, cum manus
pedesque ablueret, pede forte labascente in cister-
nam illapsus, ægerrime evasit. Precibus actis fami-
liarium quidam infit: mihi nata modo dubitatio
animum solicitat. Venerandus senex illam promere
jubet. Alter inquit: Memini ego, te mari Africano
Pedibus ne madefactis quidem inambulasse: hodie
vero in tam brevi aqua, cuius altitudo vix modum
staturæ humanæ æquaverit, parum absuit, quin op-
pressus fueris: illud quodnam est arcanum? Senex
meditabundus, caput in togam demittens, post
longas demum cogitationes, extulit, dicens: Non
ne audivisti, Dominum universi, Muhammedem
Mustapham, Deus illi sit propitius, dixisse? Mihi
cum Deo certum est tempus, quo neque Ange-
lum, Deo proximum, mihi adesse fas erit: neque
vatem aliquem mortalibus à Deo missum. Non
vero, sibi semper tempus illud esse, dixit: certum

باب دوم در الخلاق در ویشان ۲۵۱

حصہ

Rapere زبودن
prehendere.

و دیگر وقت با حضوره و سینت در ساختی که مشاهده
الابر از بین التجلی والاستمار می نماید و می نماید
بیت دیدار می نماید و پرهیز میکنی
پا از این خویش و آتش می تیر میکنی
بیت اشاهد ممن الهوی بعیس و سیله
فیلخانی شان اصل طریقا

یوجج نارا ثم بیطفی بر شة

۱۱. Accendit id. palam reddidit
quam.

حکایت منظومه یکی پرسید افران کم کرده فرزند
که ای روش کهریز خردمند
تر مقصراش و کمی پراهن شنیده
جر در جانی کنعانیش ندیدی

بکفت احوال ما برق جهانست

دی پیدا و دیگر دی نهانست

کچی برس طارم اعلا نشند

اگر در ویش نر حالی بماندی

سر دست افراد عالم برشاندی

حکایت در جامع بعلیک کله چند برس طریق

وعظی کفتم با جماعتی افسرده دل مرتدا راه افراد عالم

صورت

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 163

illi fuit tempus , prout ipse imperat : quo ne Gabrielem & Michaelen quidem convenisset : aliud vero , quod cum ^e Hafasa & ^f Sineba transfigebat . Status piorum Deo fruentium in revelatione & occultatione consistit . Revelatur & occultatur .

Aspectum (dum) ostendis, denuoque recordis ; (auges.

Tui pretium , amoris nostri incendium
Intueor delicium meum sine ductū & alienis
auspiciis ;

Mihique status quidam contingit , ut viam
perdere soleam.

Ignem inflamat, denuoque aquam aspergens
extinguit :

Proinde me modo flammis ardenter , mode
undis submersum videris.

Quidam rogavit illum, qui filium amiserat:
O clara stirpe oriunde, ^g senex sapientissime ,
Ex Ægypto odorem industi illius subdora-
tus es :

Quomodo in puteo Cananæo illum non vi-
disti?

Respondit ille : status noster est fulmen coru-
scans ;

Quod uno momento surgit, altero perit.

Quandoque in altissimo cœlo consideo ;
Mox ne proprii quidem pedis faciem video.
Si religiosus in eodem semper statu persisteret;
Desiderium utriusque mundi præcideret.

Historia : In templo ^h Baalbeccano pro concio-
ne verba faciebam , in cœtu animis perinde ut
glacies indurato , cordeque mortuo ; qui mundi

صورت بمعنی نبرد دیدم که نفسِ دُر نمی شیرد
 و آتشِ گرم مَن دُر هیرم تر ایشان اثر نمی کند
 در بیغ امدم بتریث ستوران و آینه داری دُر حمله
 خواران ولیکن در معنی باز بود و سلسله سخن دران
 در بیان این آیت که وَنَحْنُ أقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ جَبَلٍ
 الورید سخن بجایی رسانیده بودم که گفتم آپین
 قطعه دوست فردیکتر از من بمنست آپین
 وین عجیتر که من از روی دو رم آپین
 چه کنم با که توان گفت آپین
 که او در کنار من و من مهاجرم آپین
 من از شراب این سخن مُست آپین
 و فضله قدح در دست آپین
 که مرونه از کنار مجلس کسر کرد و در آخر درو
 از کرد نغره چنان زده که دیگران بموافقت او در آپین
 خوش آمدند و خامان مجلس در جوش گفتم سیحان آپین
 الله دُوران با خبر دُر حضور و فردیکان بی پسر دُور آپین
 قطعه فهم سخن چون نکند مستمع آپین
 قوت طبع از متكلم جوی آپین
 فساحت میدان ارادت پیا آپین
 تا پرنده مرد سخن گوی گوی آپین
 حکایت آپین

imagine illecebrisque illectus, viam ad meliora ducentem nondum ingressus erat. Videbam verba mea nihil proficere, meumque pietatis ardorem in humidum ipsorum lignum nihil penetrare. Obrepente itaque tædio captus ingemui; quod asinos meliora, frustra docerem. Speculumque cæcorum foro exponerem. Orationis proinde flumen fistere placuit; (sed tamen me continui:) cum orationem exorsus, verborum series atque catena longior esset; in hujus scilicet Oraculi expositione: Nos viciniores illi sumus, quam arteriæ. Tandem in oratione eo proiectus, dicebam:

Amicus me ipso mihi est propior: (longinquus.
Hoc vero admirabilius est: quod ego ab illo sum
Sed quid agam, cuinam hoc dici potest;
Ipsum in amplexu meo, me vero ab illo longin-
quum esse?

Ego horum verborum Nectare ebrius
Poculi etiamnum reliquias manu mea tenebam:

Cum ecce viator quidam forte cœtum præte-
riens, quem ultima orationis mea verba inflammave-
rant, altissima voce lœtans ita acclamat, ut ductu au-
spiciisque illius, cæteri quoque omnes in applausum
strepitumque soluti fuerint, cœtusque infimi mani-
bus adstrepuerint. Quo viso ita exclamo: O lauda-
tissime Deus, illi qui longinqui sunt, Deum
norunt, vereque sunt præsentes: Præsentes
vero sine intellectu sunt, vereque longinqui.

Auditor, si dictorū mentem assecutus non fuerit;
Ne animi ingeniique vires ab oratore petas.
Campum desiderii tui amplum afferas;
Vt orator orationis pilam liberius vibrare possit.

حکایت شبی در بیابان مکه از غایت پیخواری
پای مرفتنم نماند سر بنهادم و شتر باز را کفتم دست از
من بد از

قطعه پای مسکین پیاده حنده مرود ^{C 201}
کر تحمل ستوده شد بختی ^{C 202}
تا شود جسم فربهی لاگر ^{C 203}
لاگری مردہ باشد از سختی ^{C 204}

نکت ای برادر حرم دیر پیشست و حرامی در پس
آخر رفتی بزرگی و اکر خفتی بزرگی ^{C 205}
بیت خوشت خیر مغایلان برآ بادیه خفت ^{C 206}
شب رحیل ولی ترک جان پیاید گفت ^{C 207}

حکایت پارسایی را دیدم برس کنار دریا که غرم
پلنگ داشت و بهیج دارو به نمی شد و مددتها
دران منجور بود و دیدم شکر خدای تعالی
همی کفت الحمد لله که بمصیبی خرفتارم نه
بند عصیتی ^{C 208}

قطعه کر مران را بکشتن دهد ان یار عنیز ^{C 209}
تا نگویی که در آن دم غم جانم باشد ^{C 210}
کویم از بند مسکین چه کناء صادر شد ^{C 211}
که دل آنمرد شد از من غم آنم باشد ^{C 212}

حکایت

Historia : Nocte quadam in Meccano deserto nimiis fessus vigiliis , iter ulterius promovere non potui ; capite itaque humi posito , camelario , me missum facias , dixi.

Miseri peditis pes quantumnam ambulaverit?

Cum robustus camelus itinoris fatigetur molestiis.

Corpus obesum attenuatum antequam fuerit;

Attenuatus quidam molestiâ extinctus erit.

Camelarius respondit : ô frater : In conspectu est sanctus ille locus ; à tergo vero latrones. Si perrexis, evadis : periisti, si obdormiveris.

Dulce quidem est sub^k Megilana arbore
in deserti itinere decumbere

Itineris nocte , sed vita discrimini expos-
nenda erit.

Historia : Ad maris litus quendam vidi religiosum , à tigri (adeo graviter) vulneratum , ut nullo medicamine sanari potuerit. Vulneris dolore etsi longo tempore fatigaretur ; singulis tamen momentis Deum maximum laudibus efferebat , dicens : Grates maximo Deo , quod miseriâ; non vero flagitiis labore.

Si miserum me mactandum dederit Amicus
ille carus;

Cave dixeris illo momento , animus mortem
subire tristatur.

Quin dixero : quodnam misero servo scelus
patratum fuerit ?

Quô ille per me animo offensus fuit ; hic mihi
mœror erit.

Historia :

VMO

- tam diu ambulat,
quam ex agitacione illa aliquod
enolumenti expectat.

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۶۸

حکایت درویشی ملضمر و کنی پیش آمد کلیمی از خانه یاری بذردید حاکم فرمود که دستم شیخ زاد صاحب کلیم شفاعت کرد که من او را بچل کردم حاکم کفت بشفاعت تو خد شرع فرو نکن ازم ثقت راست فرمودی امّا هر که از مال و فرق چیزی بذرد قطععش لازم نیاید که الفقیر لا یملک شيئاً ولا یملک هرچه درویشان است وقو محتاجانست حاکم دست از و بداشت وکفت جهان برس تو تنگ آمده بود که دزدی نکردی الا از خانه چینین یاری ثقت ای خداوند نشنیده که کنته اند خانه دوستان بروپ و در دشمنان مکوب بیت چون فرومای بسختی تن بعجیز آندر مده دشمنان را پوست ببرکن دوستان را پوستین Tolleret, avellere, evellere, it, frontum ferre.

حکایت یکی از پادشاهان پارسایی مل کفت هیجت از ما یاد می اید کفت بلی هر که که خدارا فراموش میکنم بیت هر سو دود آن کسی نزد مر خویش برآند و افر را که بخواند بدر کس قدواند حکایت یکی از صالحان پادشاهی مل بخواب دید بهشت

Historia : Religiosus quidam fortunæ angustiis pressus , ex amici cuiusdam ædibus stragulum surripuit; judex, illi manum præcidi jussit: straguli dominus intercessit , inquiens ; ego illi stragulum licitum pronunciavi. Iudex infit : Tua quidem intercessione ego sacræ legis autoritatem minime violavero. Respondit alter : Recte quidem dicis ; verum quicunque ex sacratis paupertati bonis aliquid surripuerit, ipsi haud necesse est, manūm præcidere: Pauper enim religiosus nihil ipse tenet, neque ipse ulla re tenetur. Præterea religiosi quidquid habent, id levamentum est egenis. Iudex puniendi consilium omittens,(ad furem conversus) inquit: numquid hic vastus terrarum orbis fuit tibi angustus, quod furtum in domo tam cari amici commiseris? Respondit alter: Nonne audivisti, domine mi, quod dicere solent, adagium ? Domum amicorum everras ; fores vero inimicorum ne pulses.

Egestate cum fueris pressus, ne rebus desperatis corpus (curis) absumas :

Quin hostibus cuticulam ; amicis vero pelli-
ceam vestem detrahas.

Historia : Quidam Regum religioso ait : numquid te memoria mei quandoque laceſſere solet ? Religiosus , imo inquit : sed tum temporis , cum Dei obliſſcor.

Vbique oberrat ipſe , quem Deus limine ſuo dimovit :

Illum vero, quem ipſe invitat, nullius ad limen adreptare facit.

Historia : Quidam piorum , in ſomnis Regem quendam vidit, in Paradifo ; religiosum vero in In-

Y ferno;

بهشت و پارسایی که در دروغ پرسید که موجب درجات آن چیست و سبب درگات این چه که ما بخلاف این پنداشتیم کفتند آن پادشاه بحبت درویشان در بهشتست و این پارسا بتقریب پادشاهان در دروغ

قطعه دلقت بجه کار آید و هشی و مرقع *Sayma camelici, c. licum, facetus* خود را از عملهای نکوهیده برئی دارد *Vituperare, vi, lipere.*

در ویش صفت باش و کلاه تشری دارد *Vitta, mitra, pileus.* حکایت پیاده سر و پا بر همه با کاروان حجاز از *Euangelium, betus, mumbius.* و میگفت *Mulier pulchra. 2. vacillans in oscillo facta. 3. Religiosa sibi placens.* نه خداوند مرعیت نه غلام شهر یارم

غم موجود و پریشانی معصوم ندارم *Quiescere, otia.* نفسی میزدم آسوده و عمری بسر آرم

اشتر سواری کفتش ای در ویش کجا میروی باز کرد که بسختی بمیری نشید و قدم دتر بیابان نهاد و برفت چون بنخله مکموں مسیدیم توانگر را اجل فرا رسید و مرد در ویش بیالینش پیامد *Cervical, pul. 2. بالین vinat.* و گفت

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS.

171

ferno ; rogavit itaque , quæ causa sit , hujus in Paradiso ita elevati splendoris ; illius vero in Inferno fortis adeo depressæ , nobis contrarium plane opinatis ? Responderunt : Rex iste religiosorum amore in Paradiso est : religiosus vero ob amorem & consortium Regum in Inferno agit.

Tuæ rei quid confert pauperum penula , laceræ vestes , palliumque pannosum ?

Quin improbis actionibus abstineto : (ovilla ; Haud opus est , ut ¹ mitram gestes ex pelle Animo , virtuteque religiosus esto , mitramque regiam gestato .

Historia : Pedes quidam capite pedibusque intactis , cum (Meccam religionis causa peregrinantium) comitatu ex urbe ^m Cufa prodiit , nobisque itineris socius , lætus atque exultans iter faciebat , inquiens :

Camelo nec vehor ; nec muli instar onere premor :

Subditi neque sum dominus ; neque Regis servus :

Nec divitarum curam , nec egestatis mero-rem habeo :

Spiritum liber traho , sicque vitam (beatus) transigo .

Quidam camelo vectus illi ait : O religiose , quo tendis ? revertitor , miseriâ enim peribis : ille nihil auscultans , pedem in desertum posuit , itaque perexit . Quando ⁿ Mahmudis Palmam contigimus , dives ille (præter omnem spem & opinionem) fato concessit ; religiosus morientis pulvinari forte adsi-

باب دوم در اخلاق در ویشناف ۲۰۲ ۱۷۴

وکفت ما بسختی نمردیم و تو بمن بختی به مردی
بیت شخصی همه شب بر سر بیمار کریست
چون روند شد او به مرد و بیمار بزست

Quantum, quo!
quandunque

قطعه ای بسما آسب تیز مرد که بیاند

که خر لند جان بمنزل بزد

بس که در خاک تند مستانرا

دفن کردند و زخم خوارده نمرد

حکایت عابدی مل پادشاهی طلب کرده عاله
اندیشید که دارویی بخورم تاضعیو شوم مگر اعتقاد
در حق من (نریاده) کند اورد، اند که دارویی قاتل

Pistacium, pini
fonsus &c.

خوارده و نمرد
قطعه ان که چون پسته دید میش همه مغز

پوسته بز پوسته بز همه چو پیکار

پارسایان روی در مختلف

پشت بز قبله میگند نهانز

بیت چون بندۀ خدای خویش خواند

باید که بجز خدا نداند

حکایت کامرانی مل دشتر نرمین یونان بزند و نعمت

بی قیاس بزند باز کنان کریه و زاری کردند و خدا

و رسول شفیع اوردن فایده نداند

بیت

Jesus

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 173

stens ait; Nos miseria & egestate non extincti sumus: tu vero camelo molliter vectus obiisti.

Quidam totam noctem ægrotum deflevit;
Illucescente die ille obiit, ægrotus vero evasit.
O Sodalis, multi celeres extinguuntur equi:
Claudicans vero asinus hospitium salvus contingit.

Sæpe accidere solet, ut sanos humo condant;
Vulneribus vero affecti (feliciter) evadant.

Historia: Regum quidam Religiosum accersivit. Religiosus medicamentum sumere animo statuit, ut fractis medicamine corporis viribus, meliorem pietatis suæ apud Regem & opinionem & famam contraheret. Tradunt, ipsum forte venenum haufisse, & extinctum fuisse.

Illum, quem pineæ nucis instar totum opinabar medullam,

Inanibus tantum folliculis constare vidi, perinde ut cæpam.

Religiosi, qui vultum in creaturis figunt,
Tergo Orienti obverso preces fundunt.

Servum, qui Deum sibi vindicaverit,
Decet, ut præter Deum noverit neminem.

Historia: In Cilicia prædones mercatorum comitatum aggressi, bona infinita abstulerunt: mercatores in ploratum fletumque soluti, Deum Vatemque testati, ut prædones erepta sibi bona restituerent; sed frustra, cum precibus nihil promoverent.

جُرُوجُ سِبُّوْلُوسْ إِلْ كِيْرِنِيْنْتُونْ،
أَسْتَرَيْلَانْدُونْ ج.ه.

بیت چو پیر و نی شد نزد قیصره سروان *Sepultus, it. operimentum, Anaglypha. &c.*

جِرْوَزْ Pugna, prolixum,
bellum.

لقمان حکیم در آن میان بود یکی از کار و اینیان bellum.
fluens, procedens.
کفت کلمه چند از حکمت و موهظت با اینیان روان
*z. anima, vita, poter-
ha.*

لکوی باشد که طرفی از مال ما دست بد ازند که *Turbines, turbines*.

كفت دریغ باشد کلمه حکمت بالایشان کفتن

نتوان بین اندو بصدیقل خزانک

بَاسِيَّة دِلْ جَهْ سُونْ كُفْتَنْ وَعَظْ فَرْسُونْ هَيْجَ آهَنْبَنْ دَرْ سَنْكْ

قطعه بروزگار سلامت شنگستکان دریاب

کہ جب خاطر مسکین بلا بخڑاں

جو سائیل انر تو بزاری طلب کند چیزی ۲

وَلَهُ وَكْرٌ نَّاهٌ سَمَكْرٌ بَرْ وَرْ بِسْتَافَلْ ⑤

حکایت چندان که مرد شیخ شمس الدین ابو

الفرج بن حوري بترى سماع فرمودي وخلوق

وَعَرْلَتِ إِشَارَتْ كُرْدِيْ عَنْفَوْانْ شَبَابِمْ غَالِبْ اَمْدِي

وَهُوَا وَهُوَسْ طَالِبٌ نَاجِحًا بِخَلْفِ رَأْيِ مُسْرِبٍ

بِرْفَتَهِي وَأَنْرَ سَمَاعٌ وَخَالَطَتْ حَظِي بَرْ كَرْفَتَهِي
miser, it. Necesitas, necosf. چون

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 175

Prædo conscientia ater si modo superaverit,
Nihil mercatorum fletus curaverit.

Sapiensissimus in eodem comitatu fuit Locmannus; quidam comitum illi ait: Tu hos sapientiae dictis & bonis documentis meliora doceas; fortassis meliora docti, à facultatum nostrarum parte abstinuerint: miserandum equidem, tantas divitias amittere. Locmannus respondet; miserandum profecto, in illos (nebulones vel unum) Sapientiae verbum effundere.

Ferrum quod ferragine corrosum fuerit;
A ferragine nulla lima expurgari potest.
Hominem conscientia atrum monere quid refert?

Ferreus enim clavus in saxa nequaquam penetrat.

Tempore felici miseros invise:
Pauperis enim animum demulcere
Et benevole tractare, mala avertit.
Si mendicus à te cum fletu aliquid petierit;
Dato: alioquin iniquus ferociter tibi eripit.

Historia: Quamvis me infinitum venerandus ille senex ° Schemes Eddin Abu Elferetsch filius Schusi hortatus sit, ut rejectis Musicæ illecebribus, vitae solitariae instituta amplecterer, & in abdito viverem; prævalescente tamen juventutis flore, tumescientibusque libidinis undis miser, rejecto præceptoris consilio, in contrarium raptus, Musicæ, cantilenarumque lenociniis, mortaliumque consortio

چون نصیحت شیخم یاد امدی کفتی *
 بیت قاضی امر باها نشنید بزرگشاند دسترا *
 مختسب تحریری خوزه معذ و ز دارن مسترا *
 تا شبی هم جمع قوی پرسیدم و در آن هیان مطری *
 دیدم *
 بیت کویی رُك جان میکشد فرمده ساموش *
 نا خوشتر اثر آواتر سرک پدر آواتر ش *
 تا هی آنکشت خریفان آزو دتر گوش و کاهی برس لب
 که خاموش *

Musicius.

vel Vena, cornus.
زیکی شکر

یهای ح ال صوّق الأغانی لطیه *
 Impulit vehementer,
 it foetuit aro.

وانت صفن ان سکت تقطیب *
 subinde, quandoque,
 interdum.

بیت نینند کسی در سماعت خوشی *

مکر وقت عرفتن که دم درکشی *
 Cum quo quis verfatur,
 foris. it. audax, impudens.

مشتوى چون در اوثر امن ان بربط سرای *
 آغاني Cantis, cantilena.

که خدامرا کفتیم از بهر خدای *

بریقم دتر گوش کن تا نشنوم *
 fidicez } بزرگشاند بزرگشاند
که بزرگشاند

یا درم بکشای تا بیرون گرم *

ف الجمله پاس خاطر یارانرا موافقت کردم و شبی *
 Argon زیو، pers. زیباق
tum vivum.

قطعه

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 177

sortio deliniri cœpi : & quotiescumque senis me-
mor eram consilii, dicere mecum solebam :

Iudex si nobiscum manus comploserit (mo-
dulando ;)

Atque Censor si ipse vinum hauserit ; ebriis
facile ignoverit.

Donec tandem nocte quadam in gentis cuius-
dam consortium incidi, inter illosque quendam vi-
di Cantorem :

Dixeris equidem animæ vena ex incondito
plectri illius sono rumpetur.

Longe ingratior sonus ille erat, quam si quis
feralem istum nuncium tulerit: Pater tuus
mortuus est.

Auditores modo aures digitis obstruebant; mo-
do labio impositis silentium innuebant.

Expetitur quidem vox cantorum cum dulcis
est:

Tu vero talis es Cantor, si obticueris ; bene
feceris.

Nemo mortaliū tuo quidem afficitur cantu.
Quin si abieris, silentio facto (lætabuntur
omnes.)

Cum ille cantum ordiretur fidibus canens,
Patrifamilias diximus : per Deum (immorta-
lem !)

Argentum vivum auribus meis indas ; ne au-
diam :

Aut fores aperias, ut hinc foras profugiam.

Vt rem paucis complectar, amicorum gratia,
quibus me accommodavi, noctem illam tædiorum
plenam ad lucem usque protraxi.

باب دوم در اخلاق درویشان 878

قطعه مؤذن بانک بی هنگام برداشت

نمی داند که چند از شب کنست

ام مژگو
Alium مژگان

در ازی شب از نوشکان من پرس

که یکدم خواب در حشم نکشست

باند آن بحکم تبریک دستار از سر و دینام از گهر

بکشادم و پیش مغاینه هادم و در کنارش گرفتم و بسی

شکر کفتم یاران ارادت من در حق او بر خلاف

عادت دیدند و بزر خفت حقل من تحل گردند

ونهفته میخندیدند یکی از ایشان نیان تعریض در از

گرد و ملامت کردن اغاز که این حرکت مناسب حل

خردمندان نظری خرقه مشایخ چندین مظربی

دادی که در همه عمرش دری گف نبوده است

وقراضه در ف

مشنوی مظربی دو رازین خجسته سرای

Benedictus
felix, fortunatus

کسی دو بارش ندیده در یک چاهی

راست چون بانکش تر هن براحت

خلقرا مولی بزر بدین براحت

مرغ ایوان زهول او پیرید

مغز ما برد و خلق خود پدرید

کفتم مصلحت انت که نیان تعریض کوفاه کنی که

مرا

Sacer^p præco intempestive exclamavit,
Nescius, quantum noctis elapsum esset.
Noctis longitudinem palpebras meas rogato:
Ne unum quidem momentum oculi mei dor-
miverunt.

Illucescente die grates acturus, pileum capiti
detractum, aureumque cingulo exemtum coram
Cantore deposui, ipsumque amplexus magnis gra-
tibus cumulavi. Sodales meam hanc in cantorem
benevolentiam, solito meo mori viderunt Contraria-
m, mihiique tributa ingenii levitate, occulte il-
ludere coeperunt. Quidam illorum linguae proca-
citatem ostentans, me corripere coepit, inquiens:
Factum istud tuum à prudentum foro alienum est:
quod scilicet augustum illud seniorum pallium
eiusmodi Musico dedisti, qui per totum vitæ tem-
pus ne assem quidem in manu sua habuerit, neque
teruncium * tympano suo exceperit.

Talis erat Musicus: Deus illum ab hac beata
aula procul dimoveat!

Nemo illum bis in uno loco lubens viderit.
Profecto quando vox ejus ex ore prodibat;
Mortalibus pili in corpore horrefcebant.
Ipsa^q avis æstivario imposita vocem illius in-
conditam horrens avolabat:

Nostrum nobis auferebat ingenium, sibiique
gulam laniabat.

Respondi ego illi: Satius est, ut convitantis
linguae procacitatem temperes: mihi enim ejus rei

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۸۰

مرا کرامت او ظاهر شد کفت مرا بس کیفیت ان Monstrator viae رفیق
 هطلع کردان تا همکان تقریب نماییم و بس مطابق Institutio, manu رفیق
دستی. که رفت استغفار کنیم کفتم حکم ان که مرا شیخ
 باها بترک سماع فرموده بود و موعظهای بليغ کفته
 و در سمع قبول من فیاض آمشست مرا طالع میمون
 و خت همایون بدلین دقعه پر هیشی کرد تا بدست آین
 مطریب تو به کردم که دختر باش کشید سماع و مخالفت
 نکردم *

قطعه اواز خوش از کام و دهان ولب شیرین * فغم
 لئی et habuisse vocis apus: لی نعمه کند و مر نگند دل بفریبد *
sunt in lectione vel لی نعمه کند و مر نگند دل بفریبد *
 و مر پرده غشاق و صفاها ن و خجالتست *
 از خنجره مطریب مکروه نهاید * زیبیدن
artus et: Madus amicus. آورatum facere, آورatum facere, زیبیدن
aptum, congentem ec.

حکایت لقمان مرا کفته اند ادب از که آموختی کفت
 از بی ادبان هر چه ازیشان در نظرم ناپسند امد از
 فعل آن پرهیش کردم *

قطعه نکویند از سر بازیجه حرفی * بازیجه
Lucus, it. minutum, teminitas, subtilitas. کزان پندي نگیرد صاحب هوش *
 و کر صد باب حکمت پیش نادان
 بخوانند آیدش بازیجه دم کوش *

حکایت عابدی مرا حکایت کنند که شبی ده
 من

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 181

arcانum (& facti mei ratio probe) constant. Infit
socius: tu ejus momentum(nobis) indices, ut pariter
nos omnes illi studia nostra demonstremus, nostra-
que ludibria poenitentiâ eluamus. Dux ego: Iisdem
certe auspiciis, quibus Venerabilis ille senex, ista
cantilenarum lenocinia deserenda mihi aliquoties
præscripsit; acriter seduloque, sed frustra, monuit:
hesterna nocte fausta sors, benigniorque fortuna in
hoc hospitio, viam mihi monstravit, ut, hujus can-
toris scilicet beneficio, posthac Musicæ, confortii-
que humani delinimentis abstinere proposuerim.

Suavis vox ex palato, ore, labioque dulci (pro-
fecta,) (demulcet.

Sive Musica arte temperetur, siue non, animum
Si vero cantica seu soni Vschak, Safahan, at-
que Hafchaz,

Ex absurdâ cantoris gula profluxerint; in-
grata erunt.

Historia: Sapientem rogarunt Locmannum,
virtutem unde hausisti? Respondit ille, ex vitiosis:
Quicquid enim in ipsorum actionibus displicebat
ingenio meo, illud vitavi.

Ne inter facetias & ludicra unum quidem di-
xerint verbum:

Quin prudens inde sibi virtutis exemplum
sumat.

Rudi vero si centum sapientiae capita præle-
gerint;

In auribus ejus jocus & lusus erunt.

Historia: Religiosum quendam fuisse tradunt,
qui per noctem decem librarum pondo cibum

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۸۲

من طعام خوردي و تا سكر خوري در نماز گردي
صاحب دلي بشيند و كفت اكر نيم فاني بخوردي
و حفتي بسيار فاضلتر از آن بودي *
قطعه آندرون از طعام خالي دار *
تا در و نور معرفت بياني *

تهي از حكمتى بعلت آن *

كه پري از طعام تاياني *

حکایت بخشایش الهی کم شد، در مناهی چراغ
 توفیق فرا مراه داشت تا بحلقه اهل تحقیق در آمد
 یعنی سخت درویشان و صدق نفس ایشان ذمایم
 اخلاقش بحیاد مبدل گشت و دسترا از هوا
 و هوشن کوتاه گرد و زبان طاعنان در حق او در آن که
 همه چنان بزر قاعده اولست و هد و صلاحش نا
 معقول *

بيت بعد تو به قوان رسئن از عذاب خدائي *

وليلک بي نتوان از نربان مردم رست *

طاقد جور نربانها نياوزن، وشكایت پيش پير
 طريقت برد شيخ بگریست و كفت شکر این
 فعمت چه کونه کناري که بهتر از اني که

پند امرندت *

مطعه

assumebat, Coranumque totum ad auroram usque
orando finiebat. Cordatus quidam id audiens, in-
quit : Si dimidium comedereret panem & obdormi-
ret ; longe præstantior esset.

Ventrem cibo vacuum habeas ;
Ut ejus beneficio Sapientiæ lumen cernas.
Vacuus Sapientiâ ea es de causa ,
Quia cibo ad nasum usque es oppletus.

Historia : Benignitas divina homini cuidam in
scelerum aviis perditæ illustrationis facem prætu-
lit, adeo, ut in vere piorum circulum ductus, beato
religiosorum consortio , illorumque suspiriorum
veritate , pravi ipsius mores in virtutes versi sint ,
manum à libidine & mundi delinimentis contraxe-
rit, perstringentium vero procacitatem adauxerit :
qui hominem, ut olim, ex pravo usitato vitæ genere
æstimabant , nullam plane integritati & pietatis
illius studio fidem habentes.

Poenitentiæ beneficio divinum subterfugitur
supplicium :
Convitantum vero procacitas subterfugi ne-
quit.

Perstringentium probrorum contumeliarumque
impatiens , ordinis sui seniorem accedens , queri-
tur. Senior in lacrymas ruens , inquit : **Q**uibus
nam hanc benignitatem Dei laudibus æqua-
veris , quod scilicet mortalium de te opinio-
ne es melior ?

Quo-

باب دوم در اخلاق درویشان 184

قطعه چند کویی که بد آن دیش و حسود
 عیب جو کائ من مسکینند
 گز بخون ریختن بر خیر ند
 ور بید خواستن بیشینند
 نیک باشی و بد کوید خلو
 به که بد باشی و نیکت بینند
 ولیکن مرا بین که حسن ظن همکنان
 در حق من بکمال است و من در عین
 نقصان
 بیت گز آنها که میگفتی کردی
 فکو سیرت و پارسا مردمی
 بیت اثی مستتر عین جیرانی
 و الله يعلم اسراری و اعلانی
 قطعه در بسته بر وی خون هر مردم
 تا عیب نگشترند ما مرا

در بسته چه سوی عالم الغیب
 دانای نهان و اشکارا
 حکایت کله کردم پیش یکی از مشایخ که فلان
 در حق من کوهی داده است بفسان گفت بصلاحش
 خجل کن

نظم

Quotiesnam dixeris? Hostes, æmulique
 Vitia mihi misero falso affingunt.
 Sive in cædem tuam surrexerint;
 Sive tibi male ominantes confederint;
 Tu bonus esto, malumque te dixerint
 mortales;

Præstat: quam si malus sis, & te bonum
 opinati fuerint.

Me vero inspicias, quem opinantur
 omnes

Perfectum, ego autem revera sum im-
 perfectio ipsa.

Si illa, quæ dico, præstarem,
 Virtutibus splenderem, religiosusque
 forem.

Ego certe vicinis meis sum occultus:
 Magnus vero Deus arcana manifestaque mea
 novit.

Fores quidem occlusi mortalium oculis,
 Ne vitia mea (cernentes) divulgent:
 Sed fores claudere, quid refert? cum Omni-
 scius ille

Et occulta & manifesta sciatur.

Historia: Venerabili cuidam seniori lamenta-
 tus dixi: Ejusmodi homo de me lasciviæ testimo-
 nium dedit. Respondit ille: Tu virtute & mo-
 rum innocentia illum pudore afficias.

A a

Tu

باب دوم در اخلاق در ویشان ۲۸۶

نظم تو نیکو بروش باش تا بد سکان *

مودتیون
Vindictio.
گفتگو، مسکان
Cogitatio, suspicio,
alumnia.

بنقص تو کفتن نیابد محل *

آهنگ
آهنگ
Modulatio, sym
et. آهنگ
phonia.

چو آهنگ بترتیب بود مستقیم *

که از دست مطروب خورد کوشمال *

حکایت * یکی از از مشایخ شام پرسیدند که
حقیقت تصوّف چیست کفت پیش ازین طائفه

بودند در جهان پراکنده بصورت و بمعنی جمع
والسرور قومی اند بظاهر جمع و بباطن پرسشان *

قطعه چو هر ساعت از تو بجایی رود دل *

بتهایی اند صفائی نیینی *

تنها
Solitarius, seorsim.

خرفت مال وجاهست وزرع و تجارت *

چو دل با خدا است خلوقت نشینی *

حکایت * یاد دارم که شبی در کاروانی همه شب

شوریدن
commisere vel
commiseri, turbari,
infanire

گفته بودیم و سحر در گناهر بیشه خفته شوریده که

در آن سفر همراه ما بود نعره برد و مراد بیابان

خرفت و یکنیش آرام نیافت چون روز شد گفتمش این

چه حالت است کفت بلبلان را بیدم که بنالش در

امده بودند از درخت و گران از کوه و غوکان از آب

و بهایم از بیشه اند یشه کردم که هر وقت نباشد همه

در تسبیخه گرفته ومن بغلت خفته *

قطعه

کپکه
Arabie
Perdix.

قبچ

Tu alacer in bona recto tramite contendas;
ne malevoli

Vllius in te vitli deprehendant materiam.

Si aptus panduræ fuerit sonus; (bitur?

Quorsum à cantore (discipuli) auris intorque-

Historia: Quendam ex Damascenis rogarunt senioribus; Quid est Deum nosse vereque religiosum esse? Respondit ille: Olim in hoc terrarum orbe quædam fuit gens, specie habituque dissoluta, animo vero virtutibusque composita & exquisita. Nunc temporis vero gens est, specie habituque externo, ut paret, pia & religiosa; sed interna sunt dissoluta & misera.

Cum quovis momento animus tuus (mundi illecebris inquies,) hinc inde obserret:

Solus etsi confederis; otium tamen nullum habes. (bueris:

Sive opes, dignitatem, agros, mercesve ha-
Animus si in Deo fixus fuerit; otium habes.

Historia: Non immemor sum, nos quondam cum viatoribus totam noctem iter facientes, matutino tempore juxta sylvam aliquam recubuisse. Nobis decumbentibus ecce quidam amore captus, itineris nostri comes, alta voce exclamans, deserta petiit; & ne unum quidem momentum requievit. Illucescente die, reduci dico: Quæ hæc est rerum tuarum facies? Respondit ille: Lucinias in arboribus vidi concinentes: perdices in montibus: ranas in aquis: feras in sylvis: Inhumandum itaque ratus, omnibus Dei laudes celebrantibus, me ignaviæ somno sepultum esse.

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۸۸

قطعه هوش مرغی بصبح مینالید قطعه هوش مرغی بصبح مینالید
حقل و صبرم بیزد و طاقت و هوش حقل و صبرم بیزد و طاقت و هوش
یکی از دوستان خلص را یکی از دوستان خلص را
منکر او از من رسید بگوش منکر او از من رسید بگوش
کفت باور نداشت که ترا کفت باور نداشت که ترا
بانک مرغی چنین کند مدهوش بانک مرغی چنین کند مدهوش
کفتم این شرط ادمیت نیست کفتم این شرط ادمیت نیست
مرغ تسیخ خوان و من خاموش مرغ تسیخ خوان و من خاموش

حکایت حکایت وقتی در سفر حجاز طائفه جوانان
صاحب دل همدم من بودند و همقدم وقتها نمرمه صاحب دل همدم من بودند و همقدم وقتها نمرمه
گردندی و بیتی محققانه بگفتندی و عابدی در سبیل
منکر حال درویشان بود بیخبر از درویشان تا
پرسیدیم بنخیل بني هلال کودکی سیاه از حقی عرب
بدسر آمد واوازی سر اوره که مرغ از هوا در او رهی
اشتر عابدرا دیدم که برقص در آمد و عابدرا
بینداخت و راه بیابان کرفت کفتم ای شیخ
در حیوانی اثر کرد و ترا اثر نمی کند در حیوانی اثر کرد و ترا اثر نمی کند
نظم دانی چه کفت مرا ان بُلْبُل سکری نظم دانی چه کفت مرا ان بُلْبُل سکری
تو خود چه ادمی کز عشق بیخبری تو خود چه ادمی کز عشق بیخبری

اشتر

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 189

Hesterna nocte avis quædam ad auroram
usque canebat;

Quæ mihi ingenium, patientiam, moderatio-
nem & judicium eripuit.

Cujusdam integerrimi amici

Vox mea aurem forte contigerat,

Qui inquit: Minime fide capior illa,

Te avium cantu adeo delimitum fuisse.

Respondi ego: Indignum (hercle) est hu-
mana forte;

Vt avis Numini dicat laudes: ego vero
(homo) fileam.

Historia: Quodam tempore in Meccano itine-
re, aliquot cordatos juvenes itineris socios comi-
tesque habui; quandoque alta voce cantabant, ver-
sibusque unum illum Deum celebrabant. Forte in
itinere vir quidam devotus fuit; qui ordinem reli-
giosorum paupertatem subeuntium detestabatur;
ignarus equidem horum anxii in Deum studii. Tan-
dem ita ad familiam Jachiæ filii filiorum Helalis
pervecti sumus, cum ecce puer quidam niger ex
Arabum gente prodiit, itaque cantare occœpit; ut
ipsas ex aëre aves alliceret: vidi & ego devoti illius
camelum gaudio effusum, qui devoto (humi) deje-
cto avia petiit. Quo viso, devoto dixi: Suavis
vox ipsa penetrat & permovet animantia,
numquid & te quoque permovebit?

Nostine, quid mihi dixerit illa matutina
lucinia? (ris es expers?)

Tu cujus generis homo es; quod amo-

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۰۱ ۲۹۵

اشتر بشعیر هرب در حالتست و طرب

گر ذوق نیشت ترا کج طبع جانوری

بیت شتر را چو شور و طرب در سرست

اکر آدمی را نباشد خرست

بیت و عند هبوب الناشرات علی الحمی

تمیل خصون البان لای خجر الصلد

منوی بندگرش هر چه بینی در خروشست

دلي داند درین معنی که گوشست

فه ببلبل بر کلش تسبیخ خوانیست

که هر خاری فتسخش نربانیست

حکایت پکی مر افر مملوک مدت عمر سیری

شد و قایم مقامی نداشت و صیت کرد اکه باشد آن

نخستین کسی که از در شهر در این تاج پادشاهی

بر سروی نهید و تفویض مملکت بد و کنید اتفاقا

اول کسی که از در شهر در امد کل ای بود که در

همه عمر لقمه اندوخی و خرقه بر خرقه

دوختی امرکان دولت و اعیان حضرت و صیت مملکت را

بجای او ردند و میلک و خزانین بد و امرزاني داشتند

در ویش مدتی مملکت راند تا بعضی از امرای

دولت

آن درخت
Lauran,
ad equi.

سیری از سیریان

Res ad finem
per venit, completus
integer.

Camelus^t Arabis carmine , gaudio lætitiaque (oberrat:) (bestia eris.
Tu si gaudio carueris ; perversæ naturæ
Camelus cum amore sit captus , lætitia-
 que subsultet : (tus " asinus erit.
Quod si homo ejus expers fuerit ; peni-
 Flantibus enim per prata ventis ,
 Moventur arboris rami, non duræ petræ.
Quicquid in hoc universo vides , magni
 Dei laudes ovans atq; gestiens accinit:
 Sed animus ille hanc capit mentem, qui
 aures habet. (decantat:
Non lucinia in rosis illius tantum laudes
Quin spina quævis, in dicendis laudibus
 ejus, linguae officium præstat.

Historia: Quidam Regum suprema vitæ tempo-
 ra agens , cum nullum haberet successorem ; velut
 testamento hanc ultimam voluntatem voce pro-
 ceribus suis ita expressit : Me defuncto, qui se-
 quenti die primus urbem ingressus fuerit ,
 illi regium diadema imponite , regnumque
 tradite. Accidit forte, ut, qui princeps urbem in-
 gredetur, mendicus esset; qui totum vitæ tempus
 mendicando hinc inde bucellas collegerat, ex in-
 veteratisque pannis vestes sibi consuerat. Regni
 proceres atque purpurati Regis , ultimam ipsius
 voluntatem executuri , illi regnum ærariaque jure
 attribuerunt. Pauper aliquandiu arbiter rerum, re-
 gio

باب دوم در اخلاق در ویشان 192

کمردن *Collum,*
کمردن *Pileus.*

دولت کمردن از طاعت او پیچانیدند و ملوك

دیار از هر طرف بمنارت برخاستند و بمقامه مت
Castor, Bieganieden,
quare, Flecke.

لشکر از استند فی الجمله سپاه و رعیت بهم بس

آمدند و پرسخ از بلاد از قبضه نصرف او بد مرقت

برخ *Quidam pars,*
البعض *aliquid s. Potio,*
الفرص *sors, prosperitas &c.*

در ویش ازین واقعه خاسته خاطر همی بود

قایکی از دوستان قدیمیش که در حالت در ویشی

قرین او بود از سفر باز امد واورا در چنان مرتبه

بید و نفت منت خدایرا عز و جل که بخت

بلندت یاوری کرد و اقبال رهبری تا کلت از

خار و خارت از پای بس آمد و بدین پایه رسیدی

از مع العسر یسر

بیت شکوفه کاه شکفتست و کاه خوشیده

درخت وقت بر هنست و کاه پوشیده

لخت ای برادر تغزیتم کن که جای تهیت نیست

آنکه که تو دیدی غم نافی داشتم و اسر ور تشویش

جهانی

مشنوی اکثر دنیا نباشد در دمندیم

و کر باشد به هر ش پای بندیم

پلا پی نرین جهان اشو بتر نیست

که مرتبه خاطرست از هست ور نیست

قطعه

gio jure nomineque fuit, donec tandem aliqui procerum imperium ipsius excusserunt, vicinique Reges in bellum surrexerunt, atque conferendæ pugnæ aciem instruxerunt. Paucis ut rem absolvam: Miles civisque rebus novis ita fuit turbatus, ut regni pars imperii illius arbitrio erepta fuerit. Pauper hac tempestate mire perculsus, (inter spem & metum anceps fluctuabat,) donec tandem veterum sodalium quidam, paupertatis illi olim socius, ex itinere revertitur; qui huic in fastigio regni viso, inquit: Grates Deo incomparabili & maximo, qui præclaræ fortunæ tuæ præsidium, magnæque potentia dux & autor fuit; cuius auspiciis rosa tua spinis, spinaque pedi tuo exemta est, cum scilicet celsum illud regni fastigium (feliciter) confundisti. Quippe post fortunæ angustias, læta quies.

Flos modo amplissime floret, modo marcescit: Arbor modo nuda, modo foliis vestita appetet. Respondit ille: O frater, tu me solatio ad patientiam (ut lugentes potius) eregas: hic enim locus minime beatus est; ut adeo magnifice mihi gratuleris. Tum temporis, quando tu me vidisti, unius panis solicitudine, nunc vero totius orbis curis exedor.

Facultates si non habuerimus, miseris sumus; Si habuerimus, illarum amore curisve exedimur. (supplicium esse potest, Nullum hujus mundi gravius atrociusque Quam quod mortalium animi acerbitatibus dilacerantur, opes sive habuerint, sive iis caruerint.

باب دوم در اخلاق درویشان

۱۹۴

قطعه مطلب که توانگری خواهی
 خر قناعت که دولتیست هنی
 خر غنی مر بدآمن آفساند
 تا نظر در ثواب او نکنی
 خر بزرگان شنیده ام بسیار
 صبر درویش به که بذل غنی
 پیت اکر بریان کند بهرام گوری
 نه چون پایی ملخ باشد غرمه

Cœus, avarus. Orager &c.
Lomista. ملخ

اعاقضها
اقدامات
forte fortuna.

حکایت یکی را دوستی بود که عمل دیوان کردی
 مددی اتفاق دیدنش نیفتاد کسی کفت که فلازرا
 بیش شد که ندیدی کفت من اورانی خواهم که
 بینم قضائرا اثر گسان او یکی حاضر بود کفت
 چه خطأ کرده است که اثر دیدن او ملولی کفت
 خطای نیست ولی دوست دیوانی را وقتی توان دید
 که معزول باشد

قطعه در ترکی و دار و گیر عمل
 غاشیان فراغتی دارند
 روند در ماند کی و معزولی
 دارند دل پیش دوستان آرند
 حکایت ابو هریره هر روند بخدمت مصطفی
 صلی

Si magna expetiveris, nihil expetere velis
Præter continentiam, quæ potentia est
insuperabilis.

Dives etsi aurum (largo) sinu effuderit;
Ipsius meritum nimium suspicere noli.
Ex magnis enim viris audivi saepius:
Pauperis patientiam, divitis liberalitati
præstare.

Si ^x Bihramus unum onagrum assaverit, pau-
peribusque (totum) distribuerit;
Ne unum quidem locustæ pedem, quem ^{*} for-
mica tulit, æquaverit.

Historia: Quidam amicum quendam habebat, ministeriis tribunalis operam dantem: cum per ali-
quod forte temporis spatium illum videre haud contigisset; quidam infit: Istum virum ex longo
non vidisti tempore? Respondit alter: Ipsum vi-
dere nolo. Forte quidam ex familiaribus illius præ-
sens rogat: Quidnam patravit ille, quod eum vi-
dere fastidias? Respondit alter: Nihil equidem ad-
misit; sed tribunalis amicum tempore quodam vi-
dere licet, cum munere dejectus fuerit.

Ad dignitatem evecti, cum sunt arbitri re-
Familiarium notitiam exuere solent. (rum;
Tempore vero infelici, munere que dejecti,
Animi dolores amicis (cum gemitu) expo-
nunt.

Historia: ^y Abu Hurura quotidie invisere per
officium solebat * Mustapham, cui Deus propitius
esse velit. Mustapha quodam die illi dixit: O Abu

صلی اللہ علیہ وسلم امده کفت یا ابا هریره نزیری
غیّا ترید حبّاً یعنی هر روز میا تا محبت زیاده
کردد *

لطیفه صاحب دلی را کفتند بدین خوبی که
افتباشت نشیده ایم که کسی او را دوست کرفته باشد
کفت از برای ان که هر روزش می توان دید
مکر در ترمهستان که حجو است و محبوب *
قطعه بدید امر مردم شدن عیب نیست *
ولیکن نه چندان که خویند بئش *

اگر حویشتن را ملامت کنی *
لامت نباید شنیدن نمکس *

حکایت * از محبت یاران دمشقی ملالتی پدید
امده بود سر در بیابان قدس نهادم و با حیوانات
آنیں گرفتم تا وقتی که اسیر قید فرزان شدم در
خندق طرابلس باجهود انم بکسر کل بداشتند تا
یکی از روساء حلب که سابقه معرفتی میان ما بود
کسر کرد و مرد بشناخت و کفت این چه حالت است
و چه کونه کناری کفتم *

قطعه همی کریختم از مردمان بکوه و بدشت *
که از خدای نبودم بدیکری پرداخت *
قياس

Hurura , me raro invisas , ut amor augescat :
Quotidie scilicet ne venias ; ut amoris nostri vin-
culum arctius coëat.

Facete cordato cuidam dixere : ejus pulchritu-
dinis , qua pollet Sol , nunquam aliquem amore
captum audivimus. Respondit ille : Causa hæc est:
Quia quotidie illum videre licet ; nisi hyberno for-
taffis tempore , ubi nubibus tectus mortalibus in
delitiis esse solet.

Hominem invisere, vitium quidem non est ;
Sed tamen non tantum, ut, sufficit , dicant.
Quod si te correxeris ipsum ;
Aliorum correctionem & correptionem
audire haud opus erit.

Historia : Ex consortio amici Damasceni natus
mihi est animi dolor, & perturbatio ; proinde Hi-
erosolymitana petens deserta, cum feris societatem
contraxi ; donec tandem in * Francorum vincula
incidens, in Tripolitana fossa humum cum Hebræis
aggerere coactus fui. In faciendo portandoque
luto hæsi , usque dum quidam primorum Halep-
pensium, qui cum olim quædam mihi intercesserat
familiaritas, illac transiens, me agnatum ita est allo-
cutus : Quænam hæc , ô Muslah Eddine , rerum
tuarum est facies ? & quonam vitam modo transfi-
gis ? Respondi ego :

Mortalium consortium fugiens montana
campestriaque pétii ,

Vt , præterquam Dei , nullius commer-
cium haberem.

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۹۸

قیاس کن که چه حالم بود درین ساعت
که در طوله نامرد ممیزاید ساخت

بیت پایی در نرخیز پیش دوستان
به بایکانگان در بوستان

بر حالت من رحم او ره و بد، دینار انر قید فرنگم
خلاص کرد و با خود بحلب بره دختری داشت
در عقد نکاح من او ره بکابین صد دینار چون
ندتی بر آمد دختر بد خوی بود وستیز روی ونا
فرمان نریان در ازیزی کردن کرفت و عیش مران غضض
داشتند چنان که کفته‌اند

مشنوی نرن به در سرای مرد نکو
هم درین عالمست دو نرخ او
نرینهار انر قرین بد نرینهار
وقنا مرینا عذاب النامر

باری نریان تَعْنَتْ در آن کرد، همی کفت تو ان نیستی
که پدر من ترا انر قید فرنگ بد، دینار باز خرید
کفتم بله بد، دینار باز خرید وبصه دینار بدست
تو کرفت اس کرد

مشنوی شنیدم کوسفندي هلا بزرگي
رهانيد انر دهان و دست کر کي

شیانکه

Tu æstimato, quænam hoc momento
rum mearum facies esse possit ;
Dum inter cohortem non hominum vi-
vere & lutum aggerere oportet.
Cum amicis vinculis oneratum esse ,
Præstat , quam cum externis in horto (li-
berum versari.)

Misertus infelicitatis meæ , decem aureis me ex
Francorum vinculis in libertatem afferuit , secum-
que Haleppum duxit. Dives ille filiam , quam (for-
te) unicam habebat , mihi matrimonio junxit , dote
centum aureorum addita. Temporis tractu filia
pravis moribus tincta , animo pertinax , imperii in-
tolerans , linguæ procacitatem exerere , vitæque
neæ dulcedinem exasperare cœpit , prout ajunt :

Mulier prava in ædibus viri boni ,
In hoc quidem mundo illi Tartarus est :
Caveas à mala conjugé , caveas .
Serva nos , ô Domine , ab (istius) ignis in-
fernalis supplicio.

Aliquando linguæ proterviam in exprobranda
mihi pauperie ostentabat , inquiens : Nonne tu ille
es , quem pater meus decem aureis Francorum
vinculis exemit ? Respondi ego : Imo , decem
aureis me servitute liberavit : " centum ve-
ro aureis me tibi mancipium vendidit .

Audivi ego , quandam divitem ovem
Liberasse ex faucibus unguibusque lupi :
Eadem

باب دوم در اخلاق درویشان

200

مکاری
Cultur.

شبانگاه کارن بز خلقش بمالید

مروان کوسفند آتروی بناید

که آن چنگال گزکم در مرودی

چو دینم عاقبت گزکم تو بودی

حکایت یکی آن پادشاهان عابدی را پرسید که
او قات غریزت چه کونه میکند کفت همه شب
در مناجات و سخیر در دعا و حاجات و همه مرور
در بند اخراجات ملک فرمود تا وجه گفاف او
معین داردند تا باز عیال آن دل او بز خیره

مشنوی ای گز قیاصر پاییند عیال

د گز آزاد کی میند خیال

غم فرزند و نان و جامه و قوت

بازرت آرد نریزی در مملکوت

همه مرور اتفاق نمیسازم

که پیش باندای پر آزم

شب چو عقد نهان می بندم

چه خوره بامداد فرزندم

حکایت یکی آن متعبدان شام در بیشه سالها
عبادت کردی و برگ درختان خوردی پادشاه ان
طرف حکم نیارت بنزدیک او رفت و کفت
اگر

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS.

201

Eadem vero nocte cultrum in gulam illius
adegit;

Oviculæ autem anima ex illo ita ingemuit:
Me quidem tu lupi ungulis eripuisti;
Sed, prout video, tu mihi ipse tandem lu-
pus factus es.

Historia: Regum quidam quendam rogavit re-
ligiosum. Augusta tibi quomodo transfiguntur tem-
pora? Respondit ille: Noctem integrum petitioni-
bus; auroram votis precibusque; diem vero totum
impensarum curis absumo. Rex imperavit, ut illi,
adscriptis vitæ redditibus, grave illud nutriendæ fa-
miliæ onus, adimerent.

O tu, qui familiæ vinculis es oneratus,
Noli posthac libertatis opinionem capere.
Cura prolis, panis, vestitus, & opum,
Te retinet ab Angelici mundi contempla-
tione.

Toto quidem die hoc magno studio mihi pro-
pono,
Ut tempore nocturno cultui divino invigilem:
Nocturno tempore cum preces exordior,
Hæc me cura vellicat: Craftino die proles
mea quid comedet?

Historia: Quidam ex Damascenis, singularem
severioris vitæ sanctimoniam professus, multos
per annos cultui divino in sylva invigilabat, arbo-
rumque folia comedebat. Ejus loci Rex homi-
nem visendi causa accedit, visoque ait: Si tibi

C c consul-

اگر مصلحت بینی در شهر از برای تو مقامی
سازنیم که فراغت عبادت ازین به میسر شود
و دیگران ببرکات انفاس شما مستفید شوند و بر
اعمال صالح شما اقتدا کنند **﴿غراهد این سخن**
قبول نکرد از کان دولت کفتند پاس خاطر مملکت را
مصلحت ازست که چند سروزی بشهر در ای
و یکیت مقام معلوم کنی پس اگر صفائی وقت
غیرین از صحبت آشیان کنورتی پذیرد اختیار
پائیست اوردند که عابد بشهر در آمد بستان سرایی
خاص مملکت را از برای او پرداختند مقامی دلکشایی

از روان آسایی **«Nutrix, oblectrix»**

مشنوی کل سرخش چو عارض خوبان **﴿شنبیش همه چو ترلو خوبان﴾**

زلف **«Cirrus, cincing fr.»**

نهیت **«Spolia. it. Timor. it.**
festinatio fr.»

همچنان از نهیت بزید عجوف **﴿شیر ناخورده طغل دایه هنوز﴾**

فتن **«. q. آفایین. pl. افونون**
Species rei. it. ramus perplexus
vel luxurians fr.»

بیت و آفایین علیها جلنار **﴿علقت بالشجر الاخضر قار﴾**

ملک در حال کنیز کی خوب روی پیشش فرستاد **«Fallere, decipere»**
نظم ازین مهیناره عابد فریبی **﴿ملایک صورتی طاوس فریبی﴾**

ملایک **«Tallaria, deceptio.»**

که

consultum videtur , tui causa in urbe locum aliquem apparabimus , ut ingens illud religionis studium tibi facilius cedat, aliique ex beato tuo commercio fructum capiant, tuoque exemplo ad bona opera accendantur. Religioso Regis dicto haud annuenti, primores inquiunt: Conservandæ Regis gratiæ consultum hoc est , ut per aliquot dies in urbem commigres , locumque experiaris ; postea si forte pretiosa tibi tempora commercio hominum instituti à te diversi fuerint turbata, huc redire integrum erit. Narrant: Religiosum in urbem commigrasse, Regemque hortum, in quo præcipuum habebat palatum, religiosi causa apparasse; locum equidem, qui animum trahebat, spiritumque reficiebat.

Rubescebant rosæ hortensis illius palatii, perinde ut formosorum genæ ;
Atque ipsius flores, perinde ut delicatulorum cinni.

Memoratæ rosæ ex bacchanalis metu frigoris,
Similes erant infantibus recens natis, nutricis lacte nondum refectis :

Arborum rami floribus ornati purpureis ;
Perinde ac si fixus in viridi arbore rutilus ignis reluxisset.

Rex religioso misit puellam virginem , forma præstantem :

Erat vultu, perinde ut lunæ corpus, splendida,
religiosi laqueus :

Angelica formâ, ornatu pavonis ,

که بعد از دیدنش صورت نبندد

وجوين پاير سايانرا شکيب

وجوين پاير سايانرا شکيب

همچنان در حقيش علامي

بديع الجمال لطيف الاعتدال

قطعه هلك الناس حوله عطشا

وهو ساقى قيري ولا يسكنى

ديده از دیدنش نكشبي سير

همچنان كر فراق مستشكي

عايد لقمه لذين خوردن كرفت وگشه لطيف پوشیدن

وانز فواكه وشموم حلاوق وتمتع يافتن ودر

جمال غلام وكنيرك نظر كردن وخرمندان

كفتة اند نرلو خوبان نرجيس پاي عقلست ودام مربع

البرك

پيت كر سرکار تو كرم دل ودين باهمه

دانش

مرغ نميرك بحقیقت منم امسر ور تو داهي

في الجبله دولت وقت بمجموعش بن وال اهد چنان

که کفتة اند

قطعه هر که هست از فقيه وپير ومرید

وزر زيان او ران ياك بفنس

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 205

Qua equidem conspecta, ad nullum moderamen redigi poterat,

Religiosorum corpus, patientiae habenis.

Eodem modo post virginem misit servum,

Forma incomparabilem, facetiis exquisitum.

Exanimabantur mortales circa ipsum fitibundi.

Ipse erat pincerna, poculum monstrabat; sed potum non praebebat.

Oculi aspectantium ipsius non satiabantur intuitu:

Perinde ut aquâ Euphratis non satiatur, intercute laborans.

Religiosus suavibus buccellis vesci, splendidis vestibus indui, recentium fructuum, odorifero- rumque delitiis & illecebris capi, pueri puellæque formam intueri, iisque deliniri cœpit: ex oraculi fide, quod ediderunt Sapientes: (Cincinnus formosorum, ingenii est compes, (dolosus- que) alacerimæ avis laqueus.

Tui quidem amore animum, religionem, omnemque prodegi scientiam:

Ego vere avis sum alacris; tu vero (dolosus) mihi hodie laqueus.

Vt paucis rem complectar; omnis denique temporis & beatæ tranquillitatis ipsius gloria turpissime periit, perinde ut (Sapientes) dicere solent:

Quisquis fuerit jurisperitorum, docto- rum, religiosorum,

Concionatorumque mire facundorum:

چون بد نیای دون فرود آمد

بعسل دُر بماند پائی مکن

باری ملک بدیدن او رغبت کرد عابده را دید

از هیات خستین بکردیده و سرخ و سفید

کشته و فربه شده و بر بالش دیبا تکیه ترده

abire, immutare,

alterare, deflectere,

desinare ab aliqua re.

وغلام پری پیکر باصر وحه طاوی بالای

سرش ایستاده بر سلامت حاش شادمانی

کرد و از هر دری سخن کفتند تا ملک

مالحام سخن کفت من این دو طائفة را در

جهان دوست میدارم علماء و زهاد را فریزی

پیلسوف جهان دیده حاضر بود کفت ای ملک

شرط دوستی انشت که باهر دو طائفة نیکوی

کنی علماء را نزد بده تا دیگر بخوانند و زهاد را

چیزی مده تا زاهد بمانند

بیت نه زاهد را درم باید نه دینام

چو بستند زاهدی دیگر بست امری

قطعه انرا که سیرت خوش و سریست با خدای

بی فان وقو ولقمه در یوزه زاهدست

آنکشت خوبی و بنا کوش دلفریب

بی گوشوار و خاتم فیروزه شاهدست

قطعه

مکن

Musca.

Si vilissimo huic mundo animum applicuerit, " (mundo affixus hæret.

Perinde ut muscæ pes melli, semper

Quodam forte tempore Rex religiosum videre voluit, atque vidit, exuta pristina forma, aliam rerum speciem induisse, rubescentem, atque nitentem, corpore obesum, sericoque pulvinari innixum, puerumque Angelica quadam pulchritudine, flabello ex pavonis plumis confecto, capiti ipsius adstantem, (auram impellere.) Rex prosperis religiosi rebus lætus, omnis generis sermones miscuit, donec hæc tandem verba protulerit: Ego in hoc terrarum orbe hanc utramque gentem amo unice, Sapientes & religiosos. Sapiens quidam purpuratus, rerum usu per orbem exercitus, tum forte præsens infit: Amicitiæ fas, ô Rex, hoc est, ut utriusque genti benefacias: Sapientibus aurum dato, ut studio Sapientiæ (alacrius) incumbant: religiosis vero nihil dato, ut religiosi permaneant.

Religioso non convenit argentum, nec aurum: (sum quæras.

Quod si acceperit, tu alium tibi religio- Ille, qui veris pollet virtutibus, unicum in Deo posuit studium;

Sine sacro illo pane, buccellisque collectis religiosus est. (tis animum capiens, Digitus formosæ, atque ima auricula aspiciens. Sine inauribus, annuloque ex * erano pulchra sunt.

Reli-

قطعه درویش نیک سیرت فرخنده مردی را ^{Felix, bea, his, proper.}
فان مریاط ولقمه درویشه کو میباش ^{خاتون خوب صورت و پاکینه مروی مراد}
^{نقیش و نگاه و خاتم فیروزه کو میباش}
نیک تا مرد هست و دیگرم باید ^{کر خوانند مراهدم شاید}
حکایت مطابق این سخن پادشاهی را ^{مهمی}
پیش امد کفت اکر انجام این حالت پسر مراد من
باشد چندین درم مراهدانرا بدhem چون حاجتش
بر آمد و فای ندرش بوج شرط لازم امد یکی را
از بند کان خاص کیسه درم زان که برآهدان قفرقه
کند کوئید خلام عاقل وهشیار بود همه مروز بگردید ^{fobius. prudus. intelligens.}
وشبانکه باز امد و درمهارا بوسه داد و پیش مملک
نهاد و کفت مراهدانرا نیاقتم کفت این چه
حکایتست ایچه من دانم درین شهر چهار صد
مراهدند کفت ای خداوند جهان ان که مراهدست نمی
ستاند و ان که میستاند مراهد نیست مملک بخندید
و ندیمانرا کفت چندان که مرد در خو این طائفة
خدا پرستان امداد نیست و اقر ای این شوح دیده مرد ^{Naturalis. 2. in. شرح}
^{ridens, improbus. 3. folidus &c. 4. apiculae, annularis, subtriangularis, subtriangularis}
عدا وقتست و ائکار و حق بحائب اوست ^{بیت}

Religioso bonis moribus felicique judicio
dicas :

Ne panem illum sacrum būccellasque mendi-
catas admittat.

Virgini forma præclaræ, vultuque nitenti
Dicas : ne pigmenta, fucos, annulumque ex
erario adhibeat.

Rem aliquam dum habeo, illamque tamen ex-
peto ,

Si me religiosum non dixerint ; fas equidem
erit.

Historia: Narratæ hæc præsens alludit historia:
Rex quidam gravi & inopino casu perculsus , ins-
fit : Si res ex voto successerit meo ; tantum aureo-
rum religiosis dilargiar. Rebus ex animi sententia
cedentibus , voti fides ex promissi religione libe-
randa erat. Præcipudorum itaque ministrorum cui-
dam loculum aureis plenum tradit, religiosis dilar-
giendum. Narrant : juvenem animo ingenioque
præstantem , post totius diei errores , sub noctem
reversum, aureosque deosculatum, coram Rege de-
posuisse, dicentem: Religiosos inveni nulos. Rex
infat : Hæc quænam est fabula ? ego enim certus
sum, in hac urbe vel quadringentos esse religiosos.
Minister respondit : O Rex orbis terrarum , qui
religiosus est , aurum non accipit : qui vero
accipit , religiosus non est. Rex ad hæc sub-
ridens , amicis ait : Ego quantum huic religioso
mortalium generi, Deum colenti bene cupio & ad-
stipulor : tantum impudens ille, inimicitiae stimu-
lis illud infestat & detestatur ; & jure quidem:

باب دوم در اخلاف درویشان ۲۱۰

بیت نراهد که درم کرفت و دیشام ^ج
نراهدتر ازرو کسی بدلست از ^ج
حکایت ^ج یکی از علمای حراسخرا پرسیدند که
چه تجویی دز ناش و قو کفت اگر از بهر چمیت
خاطر و فراغ عبادت می ستدند حلال است و اگر
مجموع از بهر نان نشینند حرام ^ج

بیت نان از برای کنج عبادت کرفته اند

صاحب دلان نه کنج عبادت برای نان ^ج
حکایت ^ج درویشی بمقامی رسید که صاحب بقوعه
کریم النفس بود طائمه فضل و بلاغت در محبت
او هر یکی بدله ولطیفه چنان که مرسم ظریفان ^ج
باشد همی کفتند درویش علاوه بیابان قطع کرد ^ج بود ^ج
و مانده شده و چیری خورد ^ج یکی از ان میان بطریق
انبساط کفت تراهم چیری بباید کفت درویش
کفت که هر چون بیکران فضل و بلاغت نیست
و چیری خوانده ام بیایی بیت از من قناعت کشید
همکنان برغیث کفتند بتجویی کفت ^ج

من کرسنه دز برایرم سفر نان ^ج

همچون حرم بزر دز تمام غزان ^ج

همه بپسندیدند و سفر پیش او ردند صاحب دعوت
کفت

کنج ^{the sūrus.}

Gibbosus. i.e.,
via angulus.

لطیفه Arab. i.e., مذله
لاریس, facinus, ar-
gutius.

غزب ^{الله}.

Bakuum.

Religioso enim, qui argentum aurumque
acceperit,

Illo tibi religiosiorem quæras.

Historia : Quendam sapientem rogarunt præstantissimum, dicentes : Quid tibi videtur de sacra-to religiosis pane? Respondit ille : Si illum come-derint, ut animo composito alacrius tanto, di-vino cultui invigilare possint, licitus est : Si vero in cohortes sese redegerint panis gra-tia, (ut eum strenue comedant,) illicitus est.

Panem, ut in abdito vivant, Deumque co-lant, accipiunt

Cordati : non vero in abdito vivunt, Deum-que colunt, ut panem comedant.

Historia : Religiosus quidam in locum quen-dam pervenerat, ubi hospes ingenio comis, doctio-res facundioresque in suo habebat consortio : qui-vis illorum, more facetis ingeniis recepto, lepidum jocosumque quid dicebat. Religioso iter per de-serta emenso, itinere inediaque fesso, quidam illo-rum haud illepide infit : Tuum quoque est, aliquid in medium proferre. Religiosus inquit : Mea, ut aliorum, non est scientia neque facundia : præte-re neque literis operam dedi : proinde uno versu mecum contenti estote. Avidi hortantur omnes, proferret. Ille vero ita infit :

Ego fame stimulatus, in mensæ conspectu
(perinde me habeo,) (feminarum.

Vt (vegetus & cupidus) juvenis in porta balnei
Arridentibus universis, mensam illi apposue-

D d 2 runt,

باب دوم در اخلاق درویشان ۲۱۲

کفت ای یار زماني توقف کن که پرسش شارافم کوفته
پریان میسازند درویش سر بس او ره و کفت
پیت کوفته در سفره من گو میباش
کوفته هر نان بقی کوفته است

حکایت پسر بدی کفت پیر را چه گنم که آن خلایق
ترجمت اند در این بسیاری که بزریاتم همی آیند
اوقات عزیز مرد از تردید ایشان تشویش حاصل
می شون کفت هر چه در ویشانند ایشان را وامی
Dabitur, ad alium. وام دیگر خرد تو نکردند
پیت خر گذا پیش رو لشکر اسلام بود

کافر از بیم توقع بروه در چین
حکایت فقیهی پدر را کفت هیچ ازین
سخنان دل اویز متکلمان در من اثر نمی کند
بعلت ان که نمی بینم ایشان را کرد امی موافق

کفت اس منوی ترک دنیا برمدم آموختند
خویشتن سیم و غله اندوزند
عالیی را که کفت باشد و بس
چون بخوید نگیرد اند رکیم

علم

runt, hospes infit : O Amice paulisper expectato;
servi enim minutal frixum apparant. Religiosus
levato capite, inquit :

Ferculum minutim concisum frixumque , ne
mihi apponatur, dicio ;

Mihi enim itinere & inedia fracto siccus panis
caro frixa est.

Historia : Benevolus quidam amicus senecio-
nem quendam consulit, inquiens : Quid agendum
mihi, mortalium crebro accessu quam maxime fesso,
pretiosissima quippe mihi accessu suo turbant, eri-
piuntque tempora? Respondit senecio : * Paupe-
ribus, qui te acceſſerint, mutuum dato : à di-
tioribus vero aliquid petito.

Si mendicus Muhammedani exercitus dux
fuerit ; (gerit.

Infidelis mendicantium metu in Sinas profu-

Historia : Iureconsultus quidam patri suo ait :
In me nihil quidquam penetrant animum delinien-
tia Sacerdotum verba & præcepta : causa est hæc ;
quia haud video in illis actiones dictis ipsorum
convenientes.

Mundum mortalibus deferendum præ-
scribunt :

Ipsi vero argentum & frumenti acervos
accumulant.

Sapiens, qui nihil, nisi hordeacea fecerit
verba ;

Verba etsi pro concione fecerit , in ne-
minem tamen penetrant.

باب دوم در اخلاق درویشان

214

عالیم آن کش بود که بد نکند
نه پکوید بخلو و خون نکند

بیت عالم که کامرانی وتن پرسوگری کند
او خویشن کمشت کرا رهبری کند
پدر کفت ای پسر بمحربه این خیال باطل
نشاید روی از فریبت ناصحان بزر تاقش و زره
بطالت بخر قتن و علماء بضلالتی منسوب کردن
و در طلب عالم مقصوم از فواید علم محروم
ماندن مثل همچو ان نا بینای که شبی در
وحمل افتاد و گفت ای مسلمانان چراغ فرا
لاه من دارید گزی فاجره پشید و گفت تو که
چراغ نبینی بچراغ چه بینی همچنین مجلس وعظ
کلیه بر اثر است اجا تا نقدی ندهی بصنعتی نستانی
و اینجا تا ایرانی نیامی سعادتی نبری
قطعه گفت عالم بکوش جان پشنو
ور نماند بگفتش کرد از
باطل است ان که مدعی کوید
حقت هم خفته کی کند بین از
مرد باید که بکری اند کوش
ور نوشتست پند بر دیوار

حکایت

Sapiens est ille, qui non fecerit malum :
Non ille, qui populum multa bona do-
cet; ipse vero non facit.

Sapiens, qui animi libidinem cuticula-
que curat, (verit?

Ipse jam periit ; viam cuinam monstra-
Respondit pater : O fili, non decet propter va-
nam aliquam tantum opinionem, à bona Sacerdo-
tum disciplina & doctrina in pravitatis præcipitia
ruere ; Sapientesque perditos censere: innocentis-
que vitæ Sapientem quærendo, sapientiæ fructibus
destitui. Tu mihi similis esse videris cæco illi, qui
nocte quadam in lutum prolapsus, exclamavit :
O Muhammedani, facem meis præferte vestigiis :
Vulgatae femina pudicitiæ, clamoribus auditis, infit:
Tu, qui ipsam non vides facem, face prælucente quid
te visurum putas ? Sacerdotum concio, (O fili,) perinde se habet, ut officina mercatorum ; hic nisi æs dederis, merces non acceperis : illuc vero, nisi benevolentiæ studium tuleris,
Sapientiæ decus & felicitatem non retuleris.

Verba Sapientis animi auribus accipito :

Etsi facta ipsius dictis non fuerint consona.

Futile est illud, quod Sapientiæ ostentator
dicit: (fecerit ?

Dormientem dormiens quandonam experge-

Virum benignis auribus admittere oportet, (exemplum.

Etsi muro fuerit inscriptum, virtutis
Historia:

حکایت صاحب دلی بُدْرَسَه امَد گُخانقاہ
Xenodochium, monasterium.

پُشکَست خَهَدِ مُحَكَّبِ اهْلِ طَرَیْقَرَا
Gymnasium, Aca, Demiu, collegium

کفتم میان عالم و عابد پچه فرق بود
 تا اختیار کردی از ان این فریقرا
 گفت ان یکیم خویش بُدْرَسَه بُدْرَسَه گُمُوج
 وین سعی میکند که پنجه غریقرا

حکایت یکی برس راهی مست خفته بود و نیمام
 اختیار از دست رفته عابدی برس سر او کنسر کرد
 در حالت مستقبح او نظر کرد جوان سر برس آورد
 و گفت وادا هر روا باللغو هر روا بکراما

قطعه ادا رایت ایما
 گن ساتر و حیما
 یا مُنْ تَقْبِح لغوي
 لَمْ لَا شَرْ كَرِيمَا

قطعه هنای ای پاپسا تروی از کناهکار

پخشایند کی دروی نظر کن

اکر من ناجوانمردم بکرد اس

تو برس من چون جوانمردان کذر گن

حکایت طائفة مردان پائکار درویشی برس امدادند

Laurus, Sorbus.

Astibulus, Nebula.

و سخنان ناسرا کفند و برخانیدند شکایت پیش

پرس

Historia : Cordatus quidam, deserto religiosorum consortio, ex monasterio in Academiam venit; fidemque, quam religiosorum consortio dederat, fregit, (eos deserendo.)

Ego illi dixi : Inter Sapientem religiosumque quodnam est discrimen, (prætuleris?)

Quod religiosis desertis, hoc sapientum genus

Respondit : Religiosus, vix proprium corpus undis eripere potest :

Sapiens vero operam dat, ut alios quoque undis oppressos, discrimini eripiat.

Historia : Quidam in prima via ebrius obdormiverat, excussis per ebrietatem sanæ mentis habenis. Forte religiosus illac præteriens, foedum illius statum (detestatus) aspexit : Iuvenis levato capite, ait : Si peccatorem (religiosi & boni) prætereant, benevole prætereunt.

Si videris peccatorem,

Obtegas crima, benignusque esto,

Heus tu! qui vecordiam meam vituperas,

Quid ni beneyolus me præteris?

Vultum tuum, ô religiose, à lapso ne avertas;

(spicias.

Crimen ignoscendo, ipsum benigne re-

Si ego in actionibus meis non fuero ci-
vilis;

Tu tamen me, ut civiles solent, præteras:

Historia : Perditorum gens religiosi cujusdam pietatem inficiari, probrofis sermonibus exagitare,

E e irreligiosi.

پسر طریقت برد و کفت چنین حالتی گرفت کفت
ای فرزند خرقه درویشان جامه رضاست هر که
درین گشته تحمل ناصرادی نگند مدعیست و خرقه
بروی خرام

بیت دریایی فراوان نشود تیره بسنای
عارف که پر نجذب شنای آبست هنور

قطعه گزندت مرسد تحمل کن
که بعفو آن کنای پاک شوی
ای برادر چو عاقبت خاکست
خاک شوپیش آن که خاک شوی

حکایت این حکایت شنو که در بعد اد
مرایت و پرخه خلاف افتاد

حایت از گزده راه و زنج عکاب
کفت با پرده از طریق عتاب
من و تو هم دو خواجه تاشانیم
بنده بازگاه سلطانیم
مئن غرخدمت دهی نیاسودم
گاه و بیگانه در سفر بودم
تو نه زنج آزموده نه حصار
نه بیان و پاد گزده و غبار

irreligiosiusque vexare cœperunt. Religiosus ordinis seniorem conveniens , ejusmodi sibi injuriam factam esse, queritur. Senex infit : O fili mi , religiosorum toga & benevolentiae & patientiae est habitus. Quicunque in hoc vestitu injurias non toleraverit ; ordinis sui religionem mentitur ; togaque illi est illicita.

Vastum profundumque mare unius faxi
projectu turbatur minime :

Sapiens , qui injuria acceditur , vadofa
etiamnum est aqua.

Si tibi damnum acciderit, tolerato :

Quia crimina (aliis) ignoscendo, crimina
eluis tua. (verti debeas ;

O frater , postremo cum in pulverem
Antea pulvis esto , quam in pulverem
vertaris.

Apologus : Hanc audias historiam ; * Bagdadi
Inter vexillum & tapetum, natum est jurgium.
Vexillum itineris pulvere stapedisque mole-
Tapeto quasi indignans ait : (stia fessum,
Ego & tu, uterque unius domini ministri ;
Servi sumus unius regiae aulæ.
Ego à servitio ne unum quidem respiro mo-

mentum; (in itinere.

Tempore enim opportuno, importunove sum
Tu ne molestiam quidem expertus , nec ur-
bium oppugnationes ; (rem.
Neque desertum, nec turbinem, neque pulve-

باب دوم در اخلاق در ویشان ۲۲۰

قدم من بسعی پیشترست
پس چرا عرب تو پیشترست
تو بزر بند کان مه رویی
ما کنیزان یاسمن بویی
من فتاده بست شاکردان

بسفر پایی بند و سر کردان

گفت من سر بزر آستان دارم

نه چو تو سر بزر آسمان دارم

هر که بیهوده گردان افراد

خویشن را بگردان آنهاز

حکایت یکی از صاحب دلان نروی آرمایی

دید که بهم بر امده و در خشم شده و کو بزر

دهان او رده کفت این را چه حالت است کسی

کفت فلان دشنا مداده است کفت این فرمایه

هزار من سنگ بزر هی دارد و طاقت سخنی نمی

ارد

قطعه لاف سر پیچگی و دعوی مردی پکن ام سرتین تاجه

عاجز نفیس فرمایه چه مردی چه نری

گرت از دست براید دهنی شیرین کن

میردی آن نیست که مشتی نری بر دهنی

قطعه

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 221

Pes meus in expeditione est princeps ;
Quorsum tu itaque mihi splendore & honore
præstas ?

Tu versaris inter pueros , Lunæ instar vultu
formosos :

Interque puellas Iasmini instar fragrantes :
Ego vero in serviles ministrorum incidi ma-
nus ;

In itinere vinculis oneror , perpetuisque ven-
torum flabris agitor.

Respondit tapetum : Ego caput meum * li-
mini impono ;

Haud tuo exemplo caput ad astra levo.

Quicunque enim vana gloria caput effert ;
Capiti suo præcipitium exitiumque fastu fe-
stinat.

Historia : Cordatus quidam athletam vidit ro-
bore singularem , animo turbidum , lymphatum ,
oreque spumantem ; proinde rogavit : quæ ista sit
hominis species ? Quidam respondit : iste homo N.
N. illum injuria affecit . Cordatus hoc audito infit:
O perditissimum vilissimumque hominem ,
qui mille librarum pondo saxum sustinuerit ,
unumque verbum sustinere nequit .

Fortitudinis gloriam , virtutisque ostentatio-
nem linquas ,

O ignava vecorsque anima ; inter (te) virum fe-
minamve discrimin quodnam ?

Dum potes , alterius os tibi demulceas ;
Virtus illa & fortitudo haudquam est , quod
alterius ori pugnum infligas .

باب دوم در اخلاق درویشان

222

قطعه اثر خود بر مرد پیشانی پیل *From Piesani*

نه مردست آن که در وی مردی نیست *He is not a man who has a manly spirit.*

بنی ادم سیرشت از خاک دارد *Sub actio fons, it. natura, in deo.*
اگر خاکی نباشد ادمی نیست *He is not a man if he is not made of earth.*

حکایت بزرگی را پرسیدند از سیرت اخوان
ضفا گفت کمینه آن که مردان خاطر یاران بزر
مصلحت خود مقدم دارد و حکما کفته اند برادر که
در بند خویشست نه برادرست و نه خویشست *Properans.*

بیت همراه اگر شتاب کند همراه تو نیست
دل دز کسی میند که بلبسته تو نیست
بیت چون نبود خویش را دیات *و تقوی* *قطع رحم بهتر از موذ قربی*

یاد دارم که مدعی درین بیت بر قول اعتراض
کرد و گفت حق جل و علا در کتاب مجید از قطع
لحتم نهی کرده است و بوقت ذوی القریبی فرموده
و ایچه تو کفته مناقض انسنت گفتم غلط کرده موافق
قرآنست قال اللہ تعالی و ان جاهد الک علی ان تشرک
بی ما لیس لک به عالم فلا تطعهم *(51)*

بیت هزار خویش که بیکانه از خدا باشد *Cognitio. it. amicus, familiaris*

فدای یک تن بیکانه کاشنا باشد *آشنای*
حکایت

Etsi quis cum elephante frontem conserere
possit; (buerit.

Vir tamen est nullus, nisi humanitatem ha-
Mortalium fabrica constat ex humo:

Si quis humanus haud fuerit, nec homo erit.

Historia : Virum quendam magnum de vere
amicorum consuluerunt virtutibus. Respondit :
Minimus est ille , qui amici desiderium suis
prætulerit negotiis. Sapientes enim dixerunt :
Frater, qui sua quærerit commoda, neque fra-
ter, neque propinquus est.

Itineris comes, qui festinat , tibi minime
est comes ; (in te animum fixerit.

Proinde animum in nemine figas, nisi qui

In propinquo si religio & pietas non fuerit;

Cum illo amicitiam incidere , quam propin-
quitatis jus colere, præstat.

Haud immemor sum; quendam Sapientiæ osten-
tatem, dicti versus argumento obnatum, dixisse :
Maximus, Altissimusque Deus in Corano amicitiam
rumpere vetat ; propinquorumque amicitiam &
caritatem commendat : tibi vero dicta oraculo
huic prorsus reclamant. Respondi ego : Erras :
quinimo oraculo maxime suffragantur ; Altissimus
enim Deus ita ait : Si tibi (parentes tui) institerint,
ut mihi * socium adjungas, quem tu nescis ; ne illis
obtemperaveris.

Mille propinqui, qui à Deo alieni fuerint ,
Victima sunto uni externo ; qui Deo propin-
quus fuerit.

Historia :

حکایت منظومه پیر مردی لطیف در بغداد

Alens. قفس
Arab.

دخترشرا بگفشن دوزی داد

مردک سندل چنان بگزید

لئ دختر که خون آزو بچکید

بامداد آن پسر چنان دیدش

Gener, sprouts. داماد

پیش داماد رفت و پرسیدش

کای فرمایه این چه دندانست

*Mandibula, dentibus. خاییدن
concreta آنبا*

چند خایی لبیش نه انبانست

بنزاحت نکفتم این کفتار

هرل بکن اثر وجده آزو برداز

خوی بدن در طبیعتی که نیشت

نرود جز بر ور مرد اثر دست

حکایت فقیهی دختری داشت بغایت نرشت مردی

و جای نزان مرسیده با وجود جهان و نعمت کسی

پناخت او رغبت نمی نمود

بیت نرشت باشد دینی و دینا

Mala. به بستانه عالی

که بود بر خوش نازیبا

فری الجله بحکم ضرورت با پسریری عقد نکاخش

او زده اند که در آن تاریخ حکیمی از سر زدیت برسید

که دیده فاینیايان مروشن کردی فقیه هرا کفتند

چرا

Historia : Vir quidam decrepitus , ingenio co-
mis Bagdadi ,

Filiam suam cuidam calceario uxorem dedit.

Homuncio ille saxeo corde illam ita mo-
mordit ,

Vt filiæ labra (largo) manarent sanguine.

Proximo die pater illam ita vidi laceratam ;

Generum itaque adit & fogat :

O Homuncio è sterquilinio orte ! qua-
lisnam est dens ille ?

Quorsum labra illius dilaceras, non enim
est corium ?

Per ludibrium hæc quidem non dixi verba :

Tu lepores linquas , tibique solida & vera
legas.

Pravi mores, si naturam obsederint ;

Non nisi fato expelli possunt.

Historia : Iurisconsultus quidam filiam habuit
maxime deformem : quanquam proposita essent ,
magnus nuptialium apparatus , dosque præclara ;
nemo tamen matrimonium ejus ambiit.

Fœdi sunt panni auro intertexti argen-
toque distincti ;

Si sponsa deformis iis vestita fuerit.

Rem ut paucis absolvam , necessitate urgente ,
eam cæco cuidam matrimonio sociarunt. Scripto-
res tradunt: eodem anno ex Insula Serendib ^a Me-
dicum quendam venisse , qui cæcis visum resti-
tuebat.

باب دوم در اخلاق درویشان ۱۲۶

چرا داماد ق را علاج نکنی کفت ترسم که بینا
شود و دخترم را طلاق دهد شوی نرست روی فایینا به حکایت پادشاهی بخشش حقارت در طائفه درویشان
نظر کردی یکی از ایشان بفراست دریافت و کفت
ای مملک ما درین دنیا بجیش اثر تو کمترین
العیش اثر تو خوشتر و برلک برایس و بقیامت

شوی نرست روی فایینا به
maritus.

مثنوی اکبر کشوار کشانی کامس آنست و
وکر درویش حاجتمد آنست

دران ساعت که خواهد این وان مرد
خواهند اثر جهان بیش اثر کفن برد

چو رخت اثر مملکت بر بست خواهی
کن ای خوشست اثر پادشاهی

ظاهر درویش جامه شرذ است و می

سترده سترده
Radere, abradere,
depilare.

و حقیقت آن دل نرذ است و نفیس
مرد

قطعه نه آن که برس در دعوی نشید اثر خلقی
و کر خلاص کنندش بگنگ برخیزد

اکبر

tuebat. Iurisconsultum rogarunt: Quidni genero tuo oculorum usum quoque reddis? Respondit ille: Metuo, ne videns filiam meam repudiet.

Maritum conjugis deformis cæcum esse præstat.

Historia : Quidam Regum pauperem religiosum gentem vultu tristi aspiciebat. Vnus illorum ingenio sagax, id sentiens, infit : O Rex, nos in hoc terrarum orbe milite tibi sumus inferiores, vitæ jucunditate superiores, morte pares, resurrectione meliores.

Etsi Rex regna expugnans omnia ex arbitrio agat;

Pauper vero panis penuria laboret:

Illo tamen momento, cum moriendum est huic, & illi;

Nihil præter ferales fascias ex hoc mundo efferre possunt.

Si sarcinas colligere, ex hoc mundoque discedere studes;

Tum magis tibi expedit mendicandi sors, quam regnandi onus.

Externa religiosi facies, est tunica ex veteribus pannis consuta, rudeque pallium;

Vera autem hæc est: ut Spiritu sit vivus, affectibus mortuus.

Nequaquam illa; ut à mortalium consortio seclusus, se religiosum jactet;

Qui, si forte contra animi ipsius sententiam aliquid fecerint, in bellum ruat.

آخر نرکوه فرو غلطه آسیا سنگی خلطیه
Voluntari, voluntare

آسیا Mola.

نه عارفست که از مرد سنگ برخیزد

ظریق درویشان ذکرست و شکر و خدمت و طاعت
وایثار و قناعت و توحید و توکل و تسلیم و تحمل هر
له بدهین صفتها موصوفست بحقیقت درویشت

آخرچه در قباست اما هرگز کوئی بی نهان و هوا

پرست هویس باز ره روزها بشب ارد در بند شهوت

وشبها بر فر کند در خواب غلط بخورد هر چه
در میان اید و بکوید هر چه بر نیان اید مرندست

آخرچه در عباشت

قطعه ای درونت بر هنر از تقوی

ونرسون جامه سریا داری

پردا، هفت رنگ دار مکن از

تو که در خانه بوریا داری

حکایت دیدم کل تاره چند دسته

اندازه Fasculus, manipulus. it. دسته

پرس کنبدی از کیاه بسته

نفتم چه بون کیاه ناچیر

قادر صفو کل نشید او قیر

شکریست کیاه و نفت خاموش

نمیخت نگند گرم فراموش

کس

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 229

Si ex monte deorsum volvatur saxum molare;
Sciens ille minime est, qui de via faxo ruent
cesserit.

Instituta religiosorum hæc sunt: Deum in-
vocare, grates agere, colere, obtemperare,
liberalem, paucis contentum esse, Deum
unum statuere, confidere, illi rem omnem re-
mittere, patientemque esse. Quicunque hisce
virtutibus polluerit, vere religiosus est: et si magni-
fica (divitum) toga indutus (incedat.) Vaniloquus
autem sine precibus, Veneris mancipium, illece-
brarum sectator, qui dies ad noctem usque luxu li-
bidineque, noctes vero ad diem usque ignaviæ so-
mno transegerit; qui comederit, quicquid in buc-
cam venerit; perditus est, et si rude (religiosorum)
pallium, pietatis insigne, gestaverit.

O te (excordem,) cujus anima pietatis
est vacua: (pietatem simulat.

Corpus vero religioso habitu ornatum
Velamen * septem coloribus distinctum fori-
bus tuis ne obtendas (tenes.

Tu, qui intra ædes storeas, seu vilia stragula
Historia: Vidi ego aliquot fictilia recentibus
rosis plena,

Super tecto quodam, gramine alligata.

Dixi ego: Quodnam est istud vile gramen,
Quod in rosarum ordinem etiam concesserit?
Gramen lacrymis fusis, mihi, taceto, dixit:
Sodalitium benevolentiae non oblivisci
folet,

*Non intellige versionem
hujus speculi, nisi addas
lymum interrogations.*

باب دوم در اخلاق در ویشان ۲۳۰

گر نیست جمال و رنگ و بُریم

آخر ته خیاه باع اویم

من بنده حضرت کریم

پرس وردء نعمت قادیم

گر بی هنرم و گر هنرمند

لطفست امیدم از خداوند

بان که بصاعتي ندارم

سرمایه طاعتي ندارم

او چاره کار بنده دارد

چون هیچ وسیلتی نمایند

مرسمست که مالکان گر پیر

آزاد کنند بنده پیر

ای باس خدای کیتی ارمای

بر بنده پیر خود بخشای

سعدي سه کعبه رضا کیم

ای مرد خدا و خدا کیم

قد بخت کسی که سر بتاید

غین در که در گر نیابد

حکایت حکیمی که پرسیدند از شجاعت

وسخاوت کلام بهترست گفت انرا که

سخاوت

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 231

Etsi ego quidem non ea sim pulchritudine, colore, atque odore;

Nonne sum tamen ex eodem, quo rosa est, horto?

Ego sum servus Domini illius munificentissimi,

Antiqua ipsius benevolentia enutritus.

Sive ego sim iners, sive artifex,

Benevolentiam à Domino spero;

Quamvis etiam, non afferam merces,

Neque obsequii opes habeam.

Ipse enim desperatis servi rebus remedium novit;

Dum nemo mortalium illis mederi potest.

Moris est, ut domini, qui mancipiis libertatem reddunt;

[†] Senioribus (ex iis) libertatem præstent.

O Domine, qui hunc orbem creaturis exornasti;

Tu quoque huic seni tuo mancipio libertatem præsta.

O Saade, templi benevolentiae viam ingreditor:

O Vir Dei, viam Dei ingreditor.

Infelix est ille, qui caput suum deflexerit

* Ab his foribus; alias enim fores non invenerit.

Historia: Sapientem quendam rogarunt, utram (virtutum harum) fortitudo, an liberalitas, præstet?

باب دوم در اخلاق دیرویشان 2012 232

سخاوت هست شجاعت حاجت نیست

بیت نوشته شد بر کوثر بهرام کوثر

که دست کرم به نریانزی نرس

قطعه هماند خاتم طایی ولیک تا باید

هماند نام بلندش بنیکوی مشهور

نرکوه مال پدر کن که فضله نرگزرا

جو با غیان پیرد بیشتر دهد آنکوثر

jj Vitis, vinea

آنکوثر

کلستان

CAP. II. DE MORIB. RELIGIOS. 233

stet? Respondit ille: Qui liberalitatem habuerit, fortitudine minime eget.

Inscriptum fuit tumulo * Bahrami Curi:
Manus liberalis robusto lacerto praestat.
Non restitit ^{sic} † Chatemtajus, verum in
æternum

Restabit magnum illius nomen, benevolentia & liberalitate famosum.

Divitiarum quinquagesimas dato: nam
luxuriantes vitis ramos,
Vinitor si succiderit; plures uvas reddit.

G g R O S A.

کلستان

باب سیوم

در فضیلت قناعت

حکایت

هند مغربی در صوفیان حلب
خوا میگفت ای خداوندان نعمت اکر شمارا
اصاف بودی و مارا قناعت مرسم سوال
از جهان برخاستی

قطعه ای قناعت توانکرم کردان
که ورای تو هیچ قدر نیست
کنچ صبر اختیار لقمان است
هر کرا صبر نیست حکمت نیست

حکایت دو امیرزاده در مصر بودند یکی علم
امور خود یکری مال اند و خوت آن علامه عصر شد
و این عزیز مصر کشت پس این توانکر پشم حقارت
در فقیه نظر کردی و کفته من بسلطنت رسیدم و تو
همچنان در مسکن کشید بماندی کفت ای برادر شکر
نعمت بازی تعالی بر من است که میراث پغمبران یافتیم
یعنی عالم و تو میراث فرعون و هامان یعنی مملکت مصر

مهندی

R O S A R I I

CAPVT. TERTIVM

De Continentiæ Præstantia.

H I S T O R I A.

MEndicus quidam Africanus inter Ha-leppenses mercatores confidens, infit: O (benevoli &) divites Domini , si apud vos locum haberet æquitas , apud nos continentia ; jam pridem mendicandi mos ex hoc orbe exularet.

O continentia, tu me divitem redde :

Præter te enim opes sunt nullæ.

Patientiæ angulus à Locmanno fuit electus:

Quicunque patientia caret, etiam Sapientiam nullam habet.

Historia : In Ægypto duo fuere principis filii, alter Sapientiæ ; divitarum alter studio intentus ; ille sui ævi lumen , hic Ægypti princeps evasit : Princeps opibus dives, doctum superciliosis oculis per contemptum intuitus, infit: Ego regnandi fastigium conscendi; tu vero etiamnum in pristina pau-perie hæres ? Respondit alter : O frater, meum est , Creatoris maximi benevolentiam laudibus cumulare , quia hæreditatem vatum inveni , id est, Sapientiam: tu vero Pharaonis & Hamanis, id est, regnum Ægypti.

G g 2

Ego

باب سیوم در فضیلت قناعت

۲۳۶

مشتوفی من ان موسم که در پاریم به مالند
 نه **ترنیورم** که از نیشم بمالند
 Arab. **زنبور** Chal. **زنبور**
 چهارمین **زنبور** et زنبور

از چهارمین

مشتوفی من ان موسم که در پاریم به مالند
 نه **ترنیورم** که از نیشم بمالند
 کجا خود شکر این نعمت کنام
 که نروی مردم آنرا ری ندانم

حکایت در رویشی را شنیدم که در اتش فاقه
 میسوزخت و خرقه بر خرقه میدوخت و تسلي خاطر
 خود بدین بیت میکرد
 بنان خشک قناعت کنیم و جمه دلو

که باز تخت به که باز منت خلو
 کسی کفتش چه نشینی که فلاں در این شهر طبع
 کریم دارد و کرم عمیم میان بخشدت آنلان خان بسته
 و پسر دار دلهای نشسته اگر بزر صورت حاذ تو
 مطلع کرده پاس خاطر عزیزان منت دارند
 کفت خاموش که در نیستی مردن به که حاجت
 پیش کسی بردن که کفته اند
 قطعه هم مرقعة دوختن به والرام کنج صدر
 کن بهر جامه مرقعة بر خواجه کان
 نوشست

حقا که باعقوبت دو رخ بر ابرست
*Vixim, qui caderem
 umbra sonitus.*

رفتن بپای مردی همسایه در بهشت

حکایت

CAP. III. DE CONTIN. PRÆSTAN. 237

Ego illa sum formica ; quam pedibus concul-
cant ;

Non sum apis, cuius aculeo mortales ingemi-
scant.

Quomodonam (justas Deo) pro hac benevo-
lentia reddam grates ,

Quod scilicet robur mortales lacefens non
habeo ?

Historia : Quendam audivi religiosum, fortunæ
angustiis pressum ; qui veteres pannos consuebat ,
suumque animum hoc carmine placabat :

Sicco pane contenti simus , vestituque vili ;
Onus enim propriæ miseriæ præstat , expro-
brationi mortalium .

Quidam illi ait : Quid desides ? In ista enim urbe
vir quidam est natura benignus , qui universis pro-
misue beneficia præstat , lumbos enim ad servi-
tium piorum accinxit , desiderisque animorum
promptissimus adest : quod si egestatis conscius fue-
rit tuæ , piorum benevolentiam demereri , sibi mu-
neris magni loco ducet . Pauper infit : Taceto ,
Egestate mori præstat , quam necessitatem
ulli exponere , perinde ut ajunt :

In veteratos pannos præstat consuere , &
patientiæ angulum colere ;

Quam vestitus causa ditibus libellum
supplicem scribere .

Idem profecto est ac Tartari cruciatus
subire ,

Vicini ope Paradisum irréptare .

باب سیوم در فضیلت قناعت

238

حکایت پیکی از ملوك عجم طبیبی حاذق
خدمت مصطفی علیه السلام فرستاد سالی چند
در دیار عرب بود کسی بتجربتی پیش او نیامد
و معالجتی از روی درخواست روزگری پیش سید
الانبیا علیه السلام امده و کلله کرد که مرا برای
معالجه اصحاب فرستاده اند و در این هفت
هیچ کس بمن التفات نکرد تا خدمتی که بر این
بنده معین است بجای ارم رسول علیه السلام
فرمود که این طائفه هر طریقت است که تا اشتها
غایت نشود چیزی خورند و هموز که اشتها باقی
باشد دست از طعام باز دارند حکیم کفت
اینست موجب تندرستی پس نرمین خدمت
پرسید و برقت پیش
مشنوی سخن آنکه کند حکیم اغاز
یا سر انکشت سوی لقمه در از
که نناکفتنش خلل نزاید
یا نناخوردنش بجان اید
لا جرم حکمتش بود کفتار
خوردنش تندرستی آرد باز
حکایت پیکی تویه بسیار کردی و باز بشکستی تا
پیکی

Historia: Quidam Regum Persarum exquisitissimum Mustaphæ, pax sit super ipso, ministerio misit medicum, qui transacto aliquot annorum in Arabia spatio, nemine operam suam implorante, medicamentaque quærente, quodam die vatum adiit dominum, querens: Me certe huc medicandi causa miserunt primores, atque ad hæc usque tempora operam meam nemo æstimavit, ut scilicet munus mihi servo incumbens exequi potuerim. Vates ait: Hæc huic genti vivendi est ratio; non, nisi stomacho latrante, comedunt; atque etiamnum pruriente, manum à cibo retrahunt. Medicus inquit: Hæc est unica bona valetudinis causa; proin solum osculatus, discessit.

Sapiens tum temporis verba facere,
Cibove manum admovere cœptat;
Cum ex silentio damnum,
Ex abstinentia mors imminuerit.
Proin dubio procul verba ejus Sapientia
erunt,
Ipsiisque comedere sanitatis fructum
feret.

Historia: Quidam sæpiissime resipiscet, mox novis vitæ criminibus, vitiisque pœnitentiam profligabat:

باب سیوم در فضیلت قناعت

240

یکی از مشایخ بد و کفت چنین میدانم که بسیار
خوردن عادت داری و قید نفس از مرموی باز نیکتر است

یعنی توبه و نفس را چنین که تو می پرسو مری غریب
بکسر اللام و آید روزی که شرا بد مرد

بیت یکی بجهه کرک پرسو مرید

چو پرسو مرد شد خوجه را بدرید

حکایت در سیرت اردشیر بابکان آمد است
که حکیم عرب برای پرسید که روزی چه مایه طعام
پاید خورد کفت صد درهم سنای کفایت میگند
کفت این قدر چه قوت دهد کفت هذا المقدار
یحملک و ما نزد علی ذلک فانت حامله یعنی
این قدر ترا برس پای همی دار و هر چه برس این
گریاده کنی تو حمال اینی

بیت خوردن برای نریستن و ذکر کرد است

تو معتمد که نریستن از بهر خوردنست

حکایت دو درویش خراسانی ملازم محبت

یکد کر سیاحت کردندی یکی صمیع بود که بهر
دو شب افطار کردی وان دکر قوی که روزی سه

بار خورده قضا را برس در شهری بتهمت جاسوسی

Captator, explorator

خرفتان آمدند و هر دو را بخانه کردند و درش
بکل

fligabat : ut tandem venerandus quidam senex illum ita affatus, dixerit: Novi equidem, multum comedendi consuetudinem apud te invaluisse; animæ vero vinculum, pœnitentia scilicet, capillo est tenuius ; atque prout tu saginas affectus, vel catenam ruperint, accidetque, ut te aliquando evertant & perdant.

Quidam lupi enutriebat catulum :

Enutritus ipsum dominum dilaniavit.

Historia : In annalibus ^a Ardeschiri Babegani memoriæ proditum est , illum rogasse medicum Arabem , quantum cibi capiendum sit uno die ? Medicum respondisse: Centum drachmas sufficere. Cui ille oblocutus , ait : Tantillum quid roboris homini præstare potest ? Medicus reddit : Illa cibi quantitas te satis bajulabit : si vero illam excesseris ; tu cibi bajulus eris.

Car : Comedendum est, ut vivamus, summoque Numini laudes dicamus :

Tu vero arbitraris, nos ideo vivere, ut comedamus.

Historia: Duo religiosi Horasanenses contracto inter se societatis commercio (ad utramque fortunam parati,) peregrinationem suscipiebant ; unus corpore debilis, alternis diebus cibum semel capiebat : alter robustus, quotidie ter comedebat. Fato ad urbis alicujus portam pervenerunt , ubi afficti miseris tentatæ proditionis crimine, capti uterque in carcerem conjiciuntur, foribus calce oblitis. Post

H h duarum

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۴۲

بِكُل بَرْ أُورَندَ بَعْدَ اثْرَ دَوْ هَفْتَه مَعْلُوم شَدَ كَه بَيْ
كَاهَنَدَ دَرْ بَكْشَانَدَ قُويَّرَلَا دِيدَنَدَ مُرَدَه وَضَعِيفَ
جَانَ بَسْلَامَتَ بُرَدَه دَرِينَ عَجَبَ بَهَانَدَنَدَ حَكِيمَي
كَفَتَ خَلَافَ اِينَ عَجَبَ بُودَيَ كَه اِنَ يَكِي بَسِيرَ
خَوارَ بَودَ طَاقَتَ بَيْ نَوَابِي نَدَاشَتَ هَلَالَ شَدَ وَانَ
دِيكَرَ خَوِيشَتَنَ دَارَ بَودَ بَرَ عَادَتَ خَودَ صَبَرَ كَردَ
وَبَسْلَامَتَ بَهَانَدَ

قطَعَه چَوْ كَمَ خَورَدَنَ طَبِيعَتَ شَدَ كَسِيَّرَلَا *
چَوْ سَخْتَيَ پَيَشَشَ اِيدَ سَهَلَ كَيرَدَ *
وَكَرَ تَنَ پَرَ وَرَسَتَ اَنَدَرَ فَرَانَخَيَ *
چَوْ تَنَكِيَ پَيَنَدَ اثْرَ سَخْتَيَ پَيَسِرَنَ *
حَكِيمَتَه يَكِي اثْرَ حَكِيمَه پَسَرَشَ رَلَا نَهَيَ كَرَدَ اثْرَ
بَسِيرَ خَورَدَنَ كَه سَيَرِي مَرَدَلَا مَنْجُورَ دَارَدَ كَفَتَ اِيدَ
پَلَرَ كَرَسَنَكِيَ بُكَشَنَدَ نَشَنَدَه كَه ظَرِيفَانَ كَفَتَه اَنَدَه
بَسِيرِي مَرَدَنَ بَهَ كَه كَرَسَنَكِيَ بَرَدَنَ كَفَتَ اَنَدَه اَنَه
نَكَهَ دَارَه كَه قَالَ اللَّهُ تَعَالَى كَلُوا وَأَشَرْ بُوا وَلَا تُسَرِفُوا *
بَيَتَ نَهَ چَنَدَانَ بَخُورَ كَرَ دَهَانَتَ دَرَأَيدَ *
نَهَ چَنَدَانَ كَه اثْرَ صَعْفَ جَانَتَ بَرَ اِيدَ *

قطَعَه باَنَ كَه دَرَ وَجَوَنَ طَعَامَتَ حَظَّ نَفَسَ *

مَرْبَجَ اوَرَدَ طَعَامَ كَه پَيَشَ اثْرَ قَدَرَ بَوَدَ *

کَرَ

*Modus, men.
fura, quantitas,
proportion.*

duarum hebdomadarum spatium, ipsos criminis infontes fuisse cognoscitur; foribus apertis robustum extinctum, debilem vero superstitem deprehendunt. Hinc nata mortalibus admirandi materies, quam sapiens quidam discussit, inquiens: Si res è contrario accidisset, admirandi materiem præstisset. Ille, quia maximus fuit helluo, inediae impar occubuit: hic vero ex solito abstinentis, inediā sustinuit, feliciterque evasit.

Cum modicum comedere cuiquam institutum fuerit, (feret:
 Si inedia eum forte prefferit; facilius
 Si vero cuticulam curaverit profuse &
 Rebus angustis inedia perit. (laute;
 Historia: Sapiens quidam filium suum ab inguvie cohibuit, inquiens: Multum comedere mortalibus morbos adfert. Respondet filius:
 Inedia ô pater, perimit; nonne audivisti, quod facetioribus dici solet? Satietate mori satius esse,
 quam inediā sufferre. Pater inquit: Tu mediam infistas viam, Deus enim imperavit maximus:
 Comedite & bibite, sed non profundite.

Ne comedas tantum, ut vomitu cibum denuo rejicias:

Neque etiam tantillum, ut corpore inedia fracto, anima discedat.

Quamvis in corporea hac mole cibus sit delitium, (parit.

Modum si tamen excesserit, molestiam

خُرْ کَلْشَكْر خُورِي بَشَكْلُوْ زَرَیَانْ كَندْ
Damnum. it.
virificans.

در نان خُشَك دِيرْ خُورِي کَلْشَكْر بُودْ
حکایت رنجویرا کفتند دلت چه میخواهد کفت
آپه دلم هیچ نخواهد

بیت مَعِدَهْ چو پِرْ گَشْت وْ شَكْم دَرْد خَاسْتْ
سُونْ نَدَارَدْ هَمَهْ أَسْبَابْ رَأْسْتْ

asperitas.

حکایت قصّابی را در شهر واسط بر صوفیان
دَهْی چند خَرْد آمَدَه بُود هر کوثر مطالبت کردی
و سخنهای با خشونت گفتی اصحاب از تعلق او خسته
خاطر بودند و جز از تحمل جان نبود صاحب دلی
از آن میان کفت نفسم را وَعَدَه دَانْ بَطَعَامْ
آسانتر شست که قصّاب را بَدِرَمْ
قطعه ترک احسان خواجه اولیتیز

کَاخْتَمَالْ جَغَای بَوَابَانْ
بَتَمَلَای گُوشْت مُرَدَنْ بَهْ

که تقاضای نرشت قصّابانْ

حکایت حُواهَرَدِی را در جنک تاقار جراحتی
هُولْ مُرسید کش گفتیش فلان بَرَزَرَکَانْ نوش دَارُو
دارد اکر بخواهی شاید که قدسی بدهد و کویند آن
بانزکان بَخَلْ مَعْرُوف بُودْ

بیت

Saccharum rosatum, si nimium comedēris; noxam adfert:

Si vero siccum parce comedēris panem,
saccharum rosatum erit.

Historia: Quendam morbo affectum rogarunt:
Quid animus expetit tuus? Respondit ille: Illud
expetit, ut animus meus nihil expetat.

Stomacho oppleto ventreque nascitur morbus,
Cui nec præsentissima profund remedia.

Historia: Apud lanionem quendam in urbe
Wasita religiosi aliquantum æris alieni contraxe-
rant: lanio suum quotidie flagitans, miseros acri-
bus indignisque verbis laniabat. Religiosi probris
illius graviter vexati, (de solvendo maxime solliciti
erant; sed in præsens) nihil, nisi (injurias fortiter)
tolerare poterant. Hinc cordatus quidam ex illis
infit: Facilius erat, spe cibi affectus; quam
lanionem spe pecuniæ nutrire.

Magnatum beneficia relinquere satius est;
Quam janitorum injurias devorare.

In desiderio carnis occumbere præstat;
Quam iniquas lanionum exactiones tolle-
rare.

Historia: Viro cuidam liberali in Tatarico cer-
tamini graviter vulnerato, quidam infit: Est mer-
cator quidam, qui unguentum habet præsentissi-
mum; fieri potest, ut fortasse tibi flagitanti non-
nihil largiatur. Narrant: mercatorem illum avari-
tia fuisse famosissimum.

بیت اگر بجای نانش آندر سفره بود آفتاب
نا قیامت مرور مرشنه کشند بیدی دتر
جهان

چو امده کفت اگر نوش دارو خواهم دهد یا ندهد
و اگر دهد منععت کند یا نکند بهتر حال امرو خواستن
که قاتلست

بیت هر چه از دونان بمنته خواستی
در تن آفرودی و از جان کاستی
و حکیمان گفته اند اگر آب حیات فی المثل باه مرؤی
فرمودند دانا بخیره که مردی بعترت به از مرند کانی
مدللت

بیت اگر حنظل خوری از دست خوشخوی
به از شیرینی از دست ترش مرؤی

حکایت یکی از علما خورند بسیار داشت
و گفاف اندک اما یکی از بزرگان که حسن ظن بلیغ
در حق او داشت بگفت مرؤی از توقع وی دترهم
کشید و تعرض سوال از اهل ادب در نظرش نام
پسند نمد

قطعه نرخت مرؤی ترش کرد پیش یام عنبر
مرؤ که عیش بر و نیز قلنه کرد اینی
با

Ita ut, si panis loco in mensa habuisset Solem;
Nemo ad extremum usque judicium clarum
in hoc mundo vidisset diem.

Vir liberalis inquit: Si unguentum illud expeti-
vero; dederit, aut negaverit: Si dederit; profue-
rit, aut non profuerit. Quovis modo ab ejusmodi
viro aliquid petiisse venenum fit acerrimum.

Quicquid precibus à vilibus impetrave-
ris,

Corpore quidem auctus; animo vero im-
minutus eris.

Sapientes enim dixerunt: ponamus vitæ aquam
vendi oculorum lacrymis, id est, honoris prostitu-
tione; sapiens eam haudquam comparaverit.
Præstat enim gloriose interire; quam vitam
misere trahere.

Colocyntidem * ex manu viri probi & bene-
voli si comederis,

Præstat; quam si dulce (sive saccharum) ex ma-
nu viri virulenti & vultu torvo.

Historia: Sapiens quidam numerosam habebat
familiam, reditus paucos: rerum angustiis actus,
divitum cuidam, de quo optime sentiebat, rem ex-
posuit; qui petitione illius offensus, mendicandi
prostitutionem in viro honesto turpissimam duce-
bat.

Novercante fortuna, tristis flebilique
vultu carum amicum

Ne adeas; quia ipsius etiam voluptatem
exacerbas.

Necessi-

بَحَاجْتِي كَهْ مُرُوْيِ تَأْرِهْ مُرُوْيِ وُخْنَدَانْ مُرُوْ
Reens, viridis, novus, tener &c.

فُرُوْ نَبِنْدَدْ كَاهْ كُشَادَهْ پِيشَانِي
اورده اند که اند کی در وظینه او زریادت کرد و بسیاری
از آن ایّت کم پس از چند مرور چون محبت معهود
بر قرار ندید کفت

بَيْتِ يَئِسِ الْمَطَاعِمِ حِينَ الدَّلِيلَ تَكْسِبُهَا
الْقِدْرُ مُسْتَصِبٌ وَالْقَدْرُ مُخْفُوضٌ
alla. olla. اما قدر

بَيْتِ فَائِمَ أَفْرُودَ وَآبَ مُرُوْيِمَ كَاسْتَ
رِيْ نَوَّا يِيْ بَهْ آنْ مَذْلَتْ خَوَاستَ

حَكَایتْ دَرْوِیشِيْ هَرَا ضَرْوَرَتِيْ پِيشْ آهَدْ
کَسِيْ كُفْتَشْ فَلَانْ نَعْمَتْ بِيْ قِيَاسْ دَارَهْ اَكَرْ
بر حاجت تو واقع کرده همانا در قضای ان

تَوْقُونْ سَرَا نَدَارَهْ كَفتْ مَنْ اوْرَا نَدَانِمْ كَفتْ
مَنْتْ رَهْبَهْرِيْ كَنْمْ دَسْتَشْ بَكْرَفْتْ تَا بَعْزَلْ
انکس در اوره درویش یکی را دید لب فرو
هشته و تند نشسته سخن نکفت و باش گشت
کُفْتَشْ چهْ كَرْدِيْ كَفتْ عَطَايِ او بِلْقَائِيْ او
جَشِيدَمْ

قطעה مَهْرِ حاجت بَنْزَرْدِيْلِيْ تَرْشِ مُرُويْ
كَهْ آنْ خُويْ بَدَشْ فَرْسَوَهْ كَرْدِيْ
teri, dimini, iatio, affix, lasfari &c.

اکر

Necessitatem alicui expositurus, læto ri-
dentique vultu adeas :

Nequaquam enim male succedit nego-
tium viri, qui est lætæ frontis.

Narrant : Divitem redditus ejus non nihil adau-
xisse ; honoris vero, quo ipsum prosequi solebat ,
plurimum detraxisse. Post dierum itaque aliquot
spatium , cum solitum non experiretur amorem ,
infit :

Malus est ille cibus , quem necessitatis
tempore acquiris :

Olla quidem bullit ; sed honor decoqui-
tur. (nuitur :

Panis meus augetur ; honor meus mi-

Præstat omnino egentum esse, quam men-
dicandi vilitatem tolerare.

Historia : Religioso fortunæ angustiis presso
aliquis infit : Vir quidam est longe ditissimus , si
egestatis tuæ certior factus fuerit ; spes equidem
est , fore , ut ille in explenda egestate tua minime
cunctetur. Respondet alter : Ego non novi homi-
nem. Cui inquit ille : Ego tibi dux ero. Prehensa
itaque illius manu , religiosum in ædes ipsius per-
duxit. Religiosus hominem vidit , labiis demissis ,
vultu tristem , altumque silentem. Visa hominis
specie, retrocedit : dux retrocedentem, quid agis,
rogat ? Respondet alter : Ego donum ipsius, tristi
illius vultui donavi.

Necessitatem viro vultu tristi ne exponas :

A pravo enim ingenio illius dolore afficeris.

باب سیوم در فضیلت قناعت

250

آخر کوی غم دل باکسی کوی *

profess pecunia.

که از رویش بنقد آسوده تردی *

حکایت خشک سالی در اسکندریه پیدید امد
چنان که عنان طاقت خلوق از دست مرفتند بود
و درهای اسماں برس نرمین بسته و فریاد اهل نرمین
اسماں پیوسته *

قطعه نمایند جاتوی از وحش و طیب و ماهی و موسر *

که برس فلمک نشد از بی نوایی افغانش * Lamentatio, genitus.

عکت که دود دل خلق جمع می نشود *

که ای برس ترد و سیلاپ پیده بازابنش *

در چنین سالی چنینی دوی از دوستان که سخن

دروضن او شرک آدست خاصه در حضرت بزرگان

و بطریق اهمال از سر آن در کشتن هم نشاند که

طائفه برس عجیز کوینده تحمل کنند پس بدین دوبیت

اختصار کنیم که اند کی دلیل بسیاری بود و مسئی

ثونه خرواری *

قطعه خر تسر بیکشد آن چنیشرا *

تریرا ذکر نیاید کشت *

خروار Onus, pec. apno importum.

چند باشد چو چش بعده اش *

اب در نریس وادی پیش *

چنین

21

Si animi curas atque dolorem cuiquam exponere lubet ; (neficium fentias.

Exponas tali, à cujus læto ingenio mox be-

Historia : Alexandriæ annus admodum extitit
ficcus, ut patientiæ habenis ex mortalium arbitrio
elapsis, obstructisque cæli foribus creaturatum clā-
mores ob annonam ad æthera usque ferrentur.

Non reliquum fuit animal, non fera, avis, pi-
scis, nec formica ;

Cujus clamor propter inediām æthera non
subierit.

Mirum equidem , fumum suspiriaque animo-
rum clamantium, non coaluisse

In nubem , lacrymasque oculis fluentes , non
versas in imbre.

Anno illo ita calamitoso , homo quispiam ne-
quissimus erat , flagitiis & sceleribus coopertus ,
(Deus ab amicis istum longe dimoveat,) ut qui in
describendo eo verbum fecerit, bonorum morum
limites transgredi videatur, præsertim præsentibus
magnatibus. Illum vero per ignaviam prorsus
omittere, fas haud erit ; ne aliqui scriptoris inopi-
id tribuant ingenio, proinde rem duobus comple-
xus sum versibus, ut scilicet brevis dictio rem ma-
gnam complectatur, unusque manipulus maximæ
molis sit indicium.

Scytha, si monstrum hoc hominis interemerit;

Scytham vicissim ad supplicium rapere, nefas
erit. (densis,

Quamdiunam fuerit perinde ut pons Bagda-
Sub quo aqua, super quo homines ruunt ?

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۵۲
چندین شخصی که طرفی از نعمت او شنیدی در آن
سال نعمت پی کرآن داشت تذکر دستانرا سیم وزیر
دادی و مسافرانرا سفره نهادی کروهی در ویشان از
جور فاقه بجان امده بودند اهنج دعوت او کردند
و مشورت بمن اوردند سر از میو منت باز نرم
و فتنم

قطعه خورد شیر نیم خورد سلک
و رُسخنخنی بپیرد آندر غار
تن به بچارکی و کرسنکی بنه
و دست پیش سنگله مدانز
گز فریدون شود بنعمت و ممال
بی هنر را بهیج کس مشمار
پرنیان ونسیج بز فا اهل
لا جوئد و طلاست بز دیوار

حکایت خاتم طایی را کفتند از خود بزرگتر Lapis lazuli لاجورد
همت در جهان دیده یا شنیده کفت مرغی چهل
شتر قربان کرد بودم و با امرای عرب بکوشہ نهر Arab. Quicquid illi
natur. it deprehendit. طلا Pers. aurum .
پیرون عرفتم خام کنی را دیدم که پشته خام فراهم
او کرد کفت بمهمانی خاتم چرا نروی که خلقی بز
سماط او کرید آمد اند کفت سماط فرامهم

بیت

Ita quidem homo erat, cuius ex parte descriptionem audivisti, longe ditissimus; qui pauperibus argentum aurumque subministrabat, peregrinisque mensam apparabat. Nonnulli religiosorum, paupertate inediaque fessi, epulas illius ambiebant; mecum vero super ea re consultantibus, proflus reclamavi, inquiens:

Non comedit leo canis reliquias;

Etsi inedia intra speluncam intereundum sit.

Corpus inediæ inopiæque (potius) committas;

Quam manum, abjectum hominem stipem poscendo porregas.

Etsi quis facultatibus opibusque fuerit Feridunus;

Tu tamen, si sine virtute fuerit, illum minime virum censeto.

Pannum variis coloribus distinctum, vestemque sericam inertim imponere

Est Cyaneum colorem & aurum obryzum parieti inducere.

Historia: Chatemtajum rogarunt: Numquid in hoc terrarum orbe te aliquem vidisti, aut audi-
visti animo nobiliorem? Respondit ille: Quodam die quadraginta camelos victimas dedi. Egoque cum primoribus Arabibus in campestrem aliquem locum prodii, hominem quendam vidi spinas colligentem, qui spinarum cumulum coacervaverat, cui dixi; Tu quare non properas ad Chatemtaji ædes, universus enim populus ad epulas illius confluxit? Ille respondit mihi;

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۵۴

بیت هر که فان از عمل خویش خود
منتب خاتم طایی نفرد
من او را بهمت و جوانمردی برس تر از خود دیدم
حکایت موسا بن عمر علیه السلام در رویشی علی
دید که از بر هنگی بر بی اندر نهان شده بود کفت
يا موسا دعایی بکن تا خدای تعالی مرا کفاف دهد
که از بی طاقتی بجان امدم موسا علیه السلام دعا کرد
تا حق تعالی او را دستگاهی داد پس از چند روزگاری
که از مناجات باز امد دیدش کرفتار و خلقی آنبوة
بر و گزد امده کفت این مر چه حالتست کفتند خس
خورد و عربده کرده و یکی علی کشته اکنون قصاص
میکند Validus, در مُرْبَدٌ
mus. viperina mai. فناهه مُرْبَدٌ
Malignitas in Malignitas مُرْبَدٌ
بیت گریده مسکین اگر پس داشتی
ظلم کنجشک از جهان برداشتی
عاجز باشد که دست قدرت یابد
بر خیره و دست عاجزان برتابد
موسا علیه السلام بحکمت جهان افسرین افسوس
کرد و از تجاسر خویش استغفار و ایت
ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا في الارض برا
خواند

بیت

Quicunque panem labore suo acquisi-
tum commederit;

Chatemtaji exprobationes non tulerit.

Ego hominem illum me ipso cordatiorem & li-
beraliorem vidi.

Historia: Vates Moses, super quo pax fit, quen-
dam vidit pauperem, qui propter nuditatem cor-
poris seipsum in arena condiderat. Pauper Mosem
affatus, ait: O Moses, tu ora mihi altissimum
Deum, ut ille mihi vitae necessaria subministrare
velit: egestate enim extinguor. Moses pro homine
oravit, ut Deus illi facultates dederit. Moses post
aliquot dies à cultu divino reversus, hominem vi-
dit captum, magna populi frequentia cinctum;
rogavit proinde, quid rei sit? Responderunt illi: vi-
num haussisse, rixas movisse, hominem interemisse;
jamque ad sumendum de ipso supplicium turbam
confluxisse.

Inops felis si alas haberet;

Passeris genus ex orbe tolleret.

Fieri solet, ut miser atque contemptus, si
potens evaserit;

Surgat, miserorumque manus obtor-
queat.

Moses, super quo pax fit, sapientiam Condito-
ris universi agnovit, temeritatisque suæ veniam im-
ploravit, hocque oraculum est effatus: Si Deus
amplias divitias servis suis dedisset, alter
alteri in hoc orbe insultaret.

O tu-

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۵۶

بیت مَا ذَا أَخَاضُكَ يَا مَغْرُورٍ فِي الْخَطَرِ

حَتَّىٰ هَلَكْتَ فَلَيْتَ النَّمَلَ لَمْ يَظْهَرْ

نظم سُفْلَةٌ حُوْجَاهْ آمَدْ وَسِيمْ وَرِيشْ

سِيلِي خُواهدْ بَصْرُورْتَ سَرِيشْ

این مثل آخر نه کیمی تردست Alara it. perh. his, retributio

مور همان به که نباشد پرش

حکمت پدر را عسل بسیار است

ولیکن پسر کری دلست

بیت آن کس که تو انگوش نمی کرد آند

او مصلحت تو از تو بجهش داند

حکایت اعرابی را زیدم در خلقة هوهر بان رصره

حکایت همی کرد که وقتی در بیان راه کم کرد

بودم واخر مردان معنی نامن چیزی نماده بود

و دل پسر هلاک نهاده بودم که ذاکه یکسنه یافتم

پر از مسروارید هر کنز ان ذوق و شادی

فراموش نکنم که پنداشتم که کدام پرسانست

و باز ان تلخی و نالمیدی که معلوم کردم که

مسرواریدست

قطعه در بیان خشک و میک مردان

تشنه را در دهان چه در چه صدف

مرد

O tumide , quidnam te in discrimen præcipitavit,

Vt interieris ? Vtinam formica non subvolaret !

Abjectus , si dignitatem , argentum, aūrumque obtinuerit ;

Caput ejus colaphum omnino ambit.

Istud adagium nonne sapientum quidam protulit ?

Longe satius esse formicæ , si alis destituta fuerit.

Pater ille (Deus) multum quidem mellis habet ;

Sed filius per se satis calore fervet.

Ille, qui te potentem non fecit ,

Te ipso res tuas rectius novit.

Historia : Quendam ex Arabibus, qui per avia incertis sedibus vagantur, in circulo gemmariorum d' Bafræ ita narrantem audivi : Mihi quondam in deserto viâ aberranti, penuria victus fuit gravissima : proinde inedia fessus animum paravi morti : Sed præter spem & opinionem sacculum inveni, margaritis plenum : immemor nunquam ero lætitiae, gaudiique recentissime nati ; opinatus quippe, tostum esse triticum. Sed mox, margaritas esse comperto, pristinus animi dolor, primus mortis horror denuo subortus fuit.

In deserto arido, solitudinisque arena

Sitibundi in ore, quid juvat gemma? quid juvat concha margaritifera?

مرد بی توشه کاوفتاد از پایی هر دو شه Penus, commatus, cibus.

در کمر بند او چه نر رچه خرف هر دو شه

حکایت یکی از عرب از غایت ششگی همی Traxit. id. jactatis manibus Superbe in cecisit.

نظم یا لیت قبل مینیتی یا لیت قبل مینیتی
یوماً افزار پمنیتی یوماً افزار پمنیتی
نهر تلاطم مرگتی نهر تلاطم مرگتی
فاظل املاً قربتی فاظل املاً قربتی

حکایت همچنین در قاع بسیط مسافری کم شده بود وقوت وقوش نمانده و درمی چند بزر میان داشت بسیار بکردید مرد جای نبرد و بسختی هلال شد طائفه پرسیدند درمها پیش مرد پیش نماده دیدند و بزر خالی نیشته

قطعه کر همه مر جعفری دارد

مرد بی توشه بزر نکیرد کام

در بیان هقیر سوخته مر

شلغم Arab. شلجم Rapa.

حکایت هر کر از دو مر نرمان ننالیده بودم

کروی از کردش اسماں درهم نکشیده مکر وقتی

له پایم بر هنہ بود واستطاعت پای پوشی نداشت

جامع

Vir sine commeatu , si inedia fuerit fractus ;

In cingulo aurum , an testam habeat , quid refert ?

Historia : Arabs quidam in deserto nimia siti accusus ita ajebat :

Vtinam antè obitum meum ,

Vno die desiderii mei compos fiam !

Desiderium meum est fluvius , cuius undæ genua mea pulsent :

Vt ingrediens * utrem meum impleam .

Historia : Eodem modo in vastissimo deserto viator quidam via erravit , corporis viribus , viatico que defientibus , æs quidem in cingulo , sed frustra tenebat : Miser multum oberravit , viam vero in salutis portum non inveniens , inedia extinctus fuit . Homines quidam fato in illum incidunt ; æs ante faciem illius positum , hæcque verba solo inscripta viderunt :

Aurum , quod tenet , etsi totum fuerit obryzum ,

Vir sine viatico ; animi desiderium haud expleverit .

In deserto pauperi Solis calore adusto Coctum rapum argento non signato præstat .

Historia : Nunquam iniquis temporum fatis ingemueram , neque ex cælorum cursu vultum contraxeram ; nisi quodam forte tempore , cum nudis pedibus incederem , neque tantum æris haberem , ut

Cap. ۲۰۰. قناعت قناعت TAN.

جامع کوفه در امدم دلتنک یکی هر دیدم که پای
نداشت سپاس و شکر نعمت حق بحای او ردم

pay. 224.

و بر بی کفشهی صبر کردم

قطعه هرگز بسیان بچشم مردم سیر

کهتر از برک قره برق خواست

وان که هر دستگاه وقدرت نیست

شلغم لخته هرگز برقی نیست

حکایت یکی از ملوك باتني چند از خاصان در

شکارگاهی بزمستان از عمارت دور آفتاد شب در

امد خانه دهقاني دیدند مملک کفت شب اجای نمود

فارست سر کما نباشد یکی از وزرا کفت لا یق قدس

پادشاهان نباشد التجا بخانه دهقاني رکیک بردن

اینجا خیمه هر زیم و آتش افر و زیم دهقان را خبر شد

اما حضري از طعام ترتیب کرد و پیش سلطان برد

وزریعن خدمت ببوسید و کفت قدر بلند سلطان

بلین قدر فاصل نشیدی و لیکن خواستند که قدر

دهقان بلند شود مملک هر سخن کفتند او مطبوع امد

شبانگاه بمنزل او نقل کردند باشد آن خلعت

ونعهمت شنید شنیدم که در عرکاب مملک قدیمی

چند میرفت و میگفت

قطعه

calceos emerem : Cufense templum animo tristis ingressus , quendam vidi fine pedibus ; quo viso laudes gratesque divinæ dixi benevolentia & pendum meorum nuditatem æquo animo sustinui.

Gallina affa in conspectu viri saturi

Vilior est * cartami folio in prandio ;

Pauperi vero & inopi , qui facultates non habet,

Coctum rapum gallina affa est.

Historia : Quidam Regum cum aliquot præcipientis ministris suis , in venandi campo , hyberno tempore ab aula cultisque locis longius forte recesserat , in vesperascente die , alicujus rustici conspexerunt tuguriolum . Rex inquit : Illuc concedamus , ne frigus nos male urat . Purpuratorum quidam ait : Fastigio regio indignum est , in pauperis rustici tuguriolo umbram quærere ; quin hic figamus tentorium , ignemque accendamus . Rusticus rei gestæ certior factus , parata fercula adornans , Regi detulit , solumque deosculatus , infit : Majestas regia , in casulam meam concedendo , imminuta haudquaquam fuisset ; Sed noluerunt , ut rustici status celsior evaderet . Regi hæc tam opportuna rustici verba grata fuere , eademque nocte in casam ipsius concederunt . Postridie Rex illum toga aliisque muneribus donavit . Audivi rusticum , prehenso Regis stapede , aliquot passus secutum , ita dixisse :

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۶۲

قطعه نرقدیر و شوکت سلطان نکشت چیزی کم
نرالتفات بهمان سرای دهقانی
کلاه کوشہ دهقان بافتات مرسید

که سایه بر سرنس افکند چون تو سلطانی
حکایت کدایی هول را حکایت کند که نعمت
و افریز داشت یکی از ملوك کفت می نماید که مال
پیکران داری و مال مهی هست اختر برخی، ازان
دستکیری کنی حکم عاریت چون ارتفاع ولایت
کرد وفا کرد شود کفت لاپو قدر بلند خداوند
جهان نباشد دست همت بهمال چون من کدایی
الودن که جو جو فراهم او مردانم کفت غم نیست
که بتات امر میدهم که الخیثات للخبیثین
بیت قالوا عجین الكلس لیش بظاهر
قلنا نسد به شوق المبرز
بیت ثغر آب حاه نصرانی نه پاکست
جهود مردم میشویم چه باکست
شیدم که سر از فرمان مملک باز مرد و خجت آوردن
حرفت و شوخ چشمی کردن مملک فرمود تا
ضمدون خطاب از و بزرگ و تربیح مستخلص
کردند

مشنوی

CAP. III. DE CONTIN. PRÆSTAN. 263

Potentia splendorque Regis nihil quidquam
imminuta sunt.

Eo, quod benigne respexit hospitium casulæ
rusticanæ.

Rustici autem pilei apex Solem attigisse vide-
tur;

Postquam tu Rex umbram in caput illius effu-
disti.

Historia: Horribilem quandam narrant mendicum, amplas satis divitias tenuisse. Quidam vero Regum illi dixit: Tu immensis divitiis locuples esse videris, meque grave negotium premit; si me opum tuarum parte sustentaveris, mutuo scilicet data; cum Regni vectigalia allata fuerint, tibi restituetur. Respondit ille: Indignum majestate fuerit tua, qui orbis terrarum es dominus, potentiae tuæ manum meis mendici opibus fœdare, quas ego granatim congeSSI. Respondit Rex: Noli tu solicitus esse; ego enim æs illud datus sum Scythis: Atqui fœda fœdis convenient.

Dicentibus, calœm subactam esse impuram,
Respondimus: nos (hiantes) latrinæ rimas eâ
oblituros.

Quamvis aqua putei hominis Christiani sit
impura:

Si eluturi mortuum sumus Iudæum; quid re-
fert?

Audivi mendicum Regis imperio acriter obni-
sum, argumentis rem suam propugnare, & impu-
dentius agere cœpisse. Quo Rex accensus iussit,
ut imperatam æris summam vi & vexatione ex-
torquerent.

Tataris Pm.

Res

مثنوی بلطفاقت چوبس نیاید کار
سرمه بی حرمتی گشنه ناچار

هر که در خویشن بخشدید شاید
گشنه بخشدید برس و کسی شاید

حکایت باز رکانی را دیدم که صد و پنجاه شتر
بار داشت و چهل بند و خدمتکار شبی در آرامیدن
جز زیره کیش مرا بچرخه خویش برد و همه شد

پیام رعید از سخنهای پریشان کفتن که فلاں انباشم

ترکیتائیست و فلاں بضاعت بهندستان واين کاغذ
قیالله فلاں نمینست و فلاں چیزی را فلاں ضمین
کاه کفتی که خاطر اسکندریه دارم که هروای حوشست
و کاه کفتی نه که دریایی مغرب مشوشست سعدیه
سفری دیگر در پیشست اگر آن کرده شود بقیت

عمر خود بکوشہ بنشینم و ترک تجارت کنم کفتم
آن کل ام سفرست ثفت کوکرد پارسی بچین خواهم

بردن شنیدم انجا که عظیم قیمت دارد و از انجا کاسه
چینی برسوم و دیپایی رویی بهند و پولان هندی بحلب

وابکینه حلبي یمن و بردن یمانی پیامرس و از آن

پس ترک تجارت کنم و بدگانی بنشینم چندین ازین

مالخولیا فروخواند که بیش طاقت کفتش

Curd
Sulphur

Santella, parop.
کاسه
etc.

Abyea oxyea.
بولا

Chalybs.

Variegata vesti.
برند
cortina. 2. proul.
Digitalis, anigma

melancholia

Res si benevolentia & comitate non successerit;

Tandem in crudelitatem vertatur (benevolentia,) necesse est.

Qui sui non miseretur ipse;

Alii ejus ne misereantur, æquum erit.

Historia: Quendam vidi mercatorem, qui centum quinquaginta camelos mercibus onustos, quadraginta servos, ministrosque habebat: Quandam nocte in Insula Kischt me in hospitium suum deductum, totam per noctem stolidis sermonibus fatigavit, inquiens: Illum in Turcia mercibus administrandis habeo socium. Hanc auri vim in India. Istud est syngraphum, quo illius loci debitor mihi debitum profitetur. Atque hujus rei vir iste sponsor est. Modo dicebat: Animus Alexandriam cogitat, propter cœli clementiam. Modo, mutato rursus animo, subjiciebat: Alexandriam non proprio, ob maris mediterranei discrimina: Hinc, o Sade aliud præterea iter meditor, quo peracto, vitæ reliquias in angulo aliquo tranquillus exigam, relicta prorsus mercatorum tessera. Ego, quodnam illud esset rogavi iter? Respondit ille: Parthicum sulphur deferam in Sinas; illic enim immensi pretii esse comperi: Fictilia Sinensis in Græciam: Ex Græcia pannum auro distinctum in Indiam: Chalybem Indicum Haleppum: Haleppensia vitra in Arabiam Felicem: Varii coloris telas ex Arabia Felici in Persidem: Post hæc relictis negotiandi oneribus in officina quadam desidebo; tot stolida effutiebat

نمایند کفت ای سعدی تو نیز سخنی بکوی افرانها
که دیده و شنیده کفتم

نظم ان شنیدستی که در محترم غور

با مر سالاری بیفتاد افر شتور

کفت چشم تماک دنیا دار را

یا قناعت پر کند یا خاک کوئر

حکایت مالدار را شنیدم که بخل چنان

مشهور بود که خاتم طائی بسخا ظاهر حالش سخا libe سخا
relata

بعمت امر استه و خست نفس جیلی در نهادش
benefueret, de mulcere.

له چنان ممکن که نانی بجانی افر دست ندادی

و گریه ابی هر رهلا بلقمه نتواختی و سک

اصحاب کهفرا استخوانی نیند اختی في الجلة

خانه او را کسی نمیدیدی در کشاده و سقره او را

سر کشاده

بیت دَرْوِیشْ بَخْرُ بُويْ طَعَامَشْ نَشِيدِي

مرغ افر پس نان خوردن او گیره نجیدی

شنیدم که در رایی مغرب عراه مصر بر کرفته بود

و خیالی فرعونی در سر قوله تعالی حتی ادا امر که

الغرق ناکاه باه مخالف کرد کشتی برآمد چنان که

کنده اند

بیت

confilia ut tandem ipse muliebri garrulitate fessus,
me ita sit affatus: Tu quoque, Sade, audita visaque
tibi nobis enarra. Ego respondi :

Hocne audivisti in campo ^f Gurensi
Viatorum ducem, camelō delapsū
Dixisse? Angustum avarumque mundani
hominis oculum
Aut continentia, aut sepulchri humus
opplet.

Historia : Quendam opulentum fuisse audivi ,
avaritia, perinde ut Chatemtajus liberalitate,famo-
sum, qui divitiis quidem affuebat ; sed avaritiæ vi-
tium ingenium ipsius adeo fœde subegerat , ut ne
unum quidem panem liberandæ animæ impendis-
set : ipsam Abu Huriræ felem ne buccella quidem
placasset : neque cani dormitorum in spelunca
os projecisset : Ut rem absolvam paucis : Nemo
unquam ædes ipsius viderat apertas , mensamve
apparatum.

Pauperes præter cibi illius odorem nihil quic-
quam percipiebant :
Neque (propriæ) gallinæ, nisi pranso ipso mi-
cas sublegebant.

Audivi ipsum mari mediterraneo Ægyptum pe-
tiisse , animo, ut Pharaonem (quondam) inflatum ,
donec tandem testibus sacris literis maris undæ
ipsum hauserint. Mox enim suborta tempestate
avis agitari cœpit, (ipseque horrescere,) perinde ut
verum est illud verbum :

باب سیوم در فضیلت قناعت 268

بیت باطیح ملولت چه کند دل که نسازد
شرطه همه وقتی نبود لایق کشی

دست دعا برس او رد و فریاد بی فایده کردند کرفت
قال الله تعالی فانما رکبوا فی الغلک دعوا الله

بیت دست تضرع چه سود بنده محتاج را

وقت دعا برس خدا وقت کرم در بغل

قطعه از روسیم راحتی بر سان

خوبیشتن هم تمتعی بزرگی

دان که این خانه از تو خواهد ماند

خشته از سیم و خشته از نرس کیس

ازن آن که در مصر اقام ر دویش داشت بیت

مال او توان کر شدند و جامهای کهن بمرک او بدریدند
آخر و میاطی بپریدند هم در آن هفتہ یکی را

دیدم از ریشان برس با پایی روان و غلامی پری پیکر

در پای او روان با خود گفتم

قطعه و که گز مرد باز کردیدی

میان قبیله و پیوند

مرد میراث سخت بودی

وارثانرا از مرک خویشاند

بساقه معترضی که میان ما بود آستینش پکشیدم و گفتم

بیت

CAP. III. DE CONTIN. PRÆSTAN. 269

Tristi naturæ tuæ, quid agat animus, ut non ex
scelerum conscientia poenam metuat?

Aquilo non quovis tempore navi aspirat.

Supplices manus ad cœlum tendere, magnos-
que, sed inutiles clamores edere cœpit, prout dixit
Deus altissimus: Et cum veherentur navi, præca-
bantur Deum. &c.

Servo necessitate perculso, quid refert,
supplices manus

Tendere ad Deum pietatis causa, benefa-
ciendi vero tempore eas * sinu condere?

Auro argentoque (inopibus) benefacito,
Tibi ipsi quoque beneficia inde carpito.

Scito has ædes te defuncto superaturas;
Sive laterem ex auro, sive laterem ex ar-
gento statuas.

Tradunt scriptores, divitem illum in Ægypto
proinquos habuisse pauperes, qui residuo divitia-
rum illius ditati sunt. (Auditaque clade & calamite-
tate) vestes dilacerarunt, novas vero ex præstanti
serico lana intertexto [†] & Pelusiacō variis coloris
Panno pararunt: Ego eadem hebdomada quendam
illorum vidi velocissimo equo incedentem, quem
puer forma præstanti sequebatur, quo viso, mecum
ita cogitare cœpi:

Ah! si defunctus denuo reverteretur

Ad propinquos familiamque suam;

Reddere hæreditatem acerbius esset

Hæredibus, quam mortem propinqui ferre.

Propter amicitiam olim cum ipso contractam,
manicam ipsius prehendi, & dixi:

بیت بخویرایی نیای سیرت سره مزد commeabilis چیزی که ممکن است ارزش داشته باشد
 کان نکون بخت خرد کرد و خورد quod approbat &c.
 حکایت صیاد ضعیفر ماهی قوی در دام افتاد inversus, per الرجوع
 طاقت ضبط آن نداشت ماهی برو غالب امده و دام animal. it. rete
lagurus, hamus
 از دستش در مردو و برقت rapere, eripere

قطعه شد غلامی که اب جوی آرد orge

اب جوی آمد و غلام برد orge

دام هر باس ماهی او زدی degreed

ماهی این باس رفت و دام برد orge

دیگر صیاد ان دریغ خورند و ملامتمنش کردند
 که چنین صیدی در دامت افتاد و نتوانستی نگاه
 داشتن کفت ای برادران چه توان کرد که مرا
 کوزی نبود و ماهی کرا همچنان روزی مانده
 بود بود

حکمت صیاد بی روزی در دخله ماهی نشیرد نگیرد
 و ماهی بی اجل بس خشکی نمیرد نمیرد
 حکایت دست و پا بزیده هزار پایی کرا بکشت
 صاحب دلی برو بکندشت و کفت سبحان الله
 با هزار پایی که داشت چون اجلس فرا مرسید از
 بی دست و پایی نتوانست کریخت کشید

مشنوی

Fruere, ô bonis prædite moribus, vir bone;
 Vilissimus enim ille opes congesit, nec iis
 frui sustinuit.

Historia: Corpore debili pescatori immensæ
 molis piscis in hamum inciderat, cumque pisces
 extrahere non posset, pisces pescatorem viribus
 superans, hamo erepto, evasit.

Abiit puer, ut aquam fluvialem afferret;
 Aquæ fluvialis intumuit, puerumque abstulit.
 Hamus semper pisces afferre solebat,
 Nunc pisces evasit, hamumque abstulit.

Reliqui pescatores hominis sortem miserati, ve-
 cordiam illi exprobrarunt, dicentes: Ejusmodi
 pisces in hamum tuum incidit, tu vero illum reti-
 nere non potuisti. Respondit pescator: O fratres,
 quid agam? pisces mihi quippe prædæ non fuit,
 quia fatalis illi dies nondum adfuit.

Pescator recalcitrante fortuna in ipso fluvio
 Tigri non ceperit pisces:
 Atque pisces sine fato, ne in sicco quidem mo-
 ritur.

Historia: Quidam sine manibus pedibusque
 millepedam interfecit; cordatus quidam illac forte
 præteriens infit: Laudatissime Deus, mille quidem
 pedibus, quos tenebat, imminentis fatum, ab homi-
 ne manibus pedibusque truncato, evitare non po-
 tuit.

Si

باب سیوم در فضیلت قناعت

272

مشنوی چو آید نرپی دشمن جان ستان
بیند اجل پایی مرد دوان

Suspiria, denpas.

در ان دم که دشمن پیاپی رسید

گمان کیانی نشاید کشید

حکایت ابلهی را دیدم سهین و خلعتی در بس
ثیئن و مركب تازی در زیر و قصبه هضری برس سر
کسی کفت ای سعدی چه کونه می بینی این دینایی
معلم بر این حیوان لا یعلم کفتم خطی نوشست
له بات هر توشت

بیت قد شابه بالواری حمار

عجل حسد الله خوار

قطعه باد می نتوان گفت ماند این حیوان
مکر راعه و ستار و نقش بیرونی
پکر دز همه اسباب و ملک هشتی او
که هیج چنی ری نیابی حلال جز خونش

قطعه شریو اکر متضع شود خیال مبر

که پائیگاه بلندش ضعیف خواهد شد
و راستانه سیمین پیغیم نزد دوزد

گمان مبر که یهودی شریو خواهد شد

حکایت دردی که ای را کفت شرم نداری
که

Si à tergo irruerit hostis animum aufe-
rens;

Fatum ligat pedem hominis currentis.

Illo momento cum hostis ingruerit densus,
Arcus ^f Cianeus tendi nequit.

Historia: Stolidum quendam vidi obesum, to-
ga indutum pretiosa, equo Arabico insidentem,
Ægyptiacis fasciis capite revinctum: Quidam infit:
O Sade, quomodo videtur tibi pannus iste au-
reus, insignibus notabilis, huic stupido animali im-
positus? Respondi ego: Similis est sordidæ scri-
pturæ, aureis literis exaratæ.

Similis equidem est mortalibus asinus ille;
(Vt ^g). vitulus ille corpore, voceque bovina
præditus.

Homini simile esse hoc animal dici nequit:
Nisi vestitu, pileo & externa hominis specie;
Perspice omnes ipsius vestes, res & fa-
cultates (nisi sanguinem ejus.

Nihil equidem licitum esse inveneris,
Nobilis etsi fortassis pauper fuerit; noli
tamen ideo opinari,

Celsum ipsius gradum pauperem, immi-
nūtumque esse.

Etsi argenteum limen aureis clavis affi-
xerit

Iudæus, noli opinari, nobilem cordatum-
que fore.

Historia: Prædo quidam dixit mendico: Nonne
M m pudet

که از برای جوی سیم دست پیش هر لیم در از
میکنی کفت

بیت دست در از از پی یلک جمه سیم

(د انق. اصل) د انک
به pars brachium

حکایت مشت ترنی را حکایت کند که از ده
مخلو بجان آمد بود و از حلقو فراخ و دست تنکی

بغان شکایت پیش پدر برد و اجازت خواست
که عزم سفر دارم تا مکر بقوت بازو دامن گاهی

لاغان Lamentatio
غمیتus
پرس: fama, rumor.

سونه ۹ لازم، unten,
سلیمان re & i.
ساییدن

بیت فضل وهنر ضائعت تا نهایند

عود بزر آتش نهند و میش بسایند

پدر کفت ای پسر خیال محال از سر بدتر کن و پایی
قناعت در دامن سلامت کش که بزرگان کفته اند

دولت نه بکوشید نست چاره کم جوشید نست Bullire, fer, vere

بیت کس نتواند کرفت دامن دولت بزر فر

کوشش بی فایده است و سمه بر ابروی کور

بیت اختر بهتر سر مؤیت هنر دو صد باشد Potentia vis.

Arab. mendacium.

هنر بکار نیایند چو بخت بدد باشد

Infelix. mutus. invetus.

بیت چه گند نرمند و امرن بخت

کوارونه

بازوی بخت به که بازوی سخت

پسر بزر

pudet te, propter tantillum, grani instar, argenti, manum cuivis vecordi præbere porrectam? Respondit ille:

Manum præbere porrectam propter argenti granum,

Præstat; quam ut eam propter assēm semissēmque præcidant.

Historia: Athletam quendam inquis temporum fatis, edacis gulæ amplitudine, fortunæque angustiis fessum ferunt; qui patri proinde miseriam exposuit, itinerisque suscipiendi veniam petiit, inquiens: Iter mihi proposui, lacertorum robore defiderii sinum fortassis explevero.

Præstantia & ars inania sunt vocabula; nisi in forum producantur:

Aloen^{*} igni imponunt, muscumque terunt.

Respondit pater: vanum atque impotentem conatum istum, ô fili, animo expellas, continentiaeque pedem intra sinum contrahas; magni enim viri dixerunt: Amplitudo & divitiae non acquiruntur annitendo: Inanis honorum via est, luctari.

Nemo amplitudinis sinum vi arripere potest:

Nisus inanis est, perinde ut collyrium cæci oculis illitum.

Si in cujusque capilli apice ducentas habueris artes: (erit.

Ars equidem frustra fuerit, si fors iniqua Robustus novercante fortuna quidnam fecerit?

Fortunæ vis corporis robori præstat.

پسر کفت ای پدر فواید سفر بسیارست از نژهت
خاطر و جذب فواید و دیدن عجایب و شنیدن
غایب و تفریج بلدان و محاورت خلان و تحسیل جاه
و ادب و مزید مال و مکسب و معبر فت کاران و تحریت
کوز کاران چنانکه سالکان طریقت گفته‌اند

قطعه ۳ بدهان و خانه در کروی *
Sectari. reosti. cre-
dere.

هر کر ای خام آدمی نشیوی *

پرس و اندس جهان تفریج کن *

پیش از ان رونم کر جهان برسوی *

پسر کفت ای پسر منافع سفر برین نمط که کنی
بسیارست ولیکن پنج طائفه‌را مسلّست اول بازیانی
که با وجود نعمت و مکنت و غلامان و کنیز کان دل او نیز

وشاهردان چاپک دارد هر روز بشهري و هر شب چاپک
Velox, ornata, pulchritudo.

بناهی و هر دم بتفریج کاهی از نعیم دنیا متنقّع
شود *

قطعه منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست *

هر جا که رفت خیمه زرد و خوابکاه ساخت *

وانرا که بر مراد جهان نیست دست مرش *

در زمان و بوم خویش غریب است و ناشناخت *

دوم عالمی که بمنطقه شیرین و قوب فصاحت

و مائیه

Filius inquit: Mi pater, peregrinationis commoda sunt quamplurima: Animus recreatur: multa utilia hauriuntur: admiranda cernuntur: stupenda audiuntur: urbes, regionesque spectantur: cum amicis colloquia habentur: honores & mores acquiruntur: divitiæ quæstusque augentur: sodales cognoscuntur; temporumque vices probantur; perinde ut dixerunt religiosi:

Quamdiu in officina Penatibusque hæseris;
Nunquam, ô insipiens, vir evaseris.

Mundum obeas atque perlustres (erit.
Prius, quam tibi ex hoc mundo migrandum

Pater inquit: O fili, eo, quo dixisti modo, peregrinationis commoda sunt quamplurima: Sed quinque mortalium generibus peregrinari concessum est. Primo, Mercatori; qui ære facultatibusque instructus, pueros, & puellas forma præclaras, ministrosque expeditos habeat, ut quovis die, in nova urbe; quavis nocte, in novo loco; quovisque momento in luxuriantibus campis, ex mundanis opibus animi desiderium expleat.

Dives nec in monte, nec campo, neque
deserto peregrinus est;

Quocunque iverit, tentorium figit, le-
ctumque sternit.

Ille vero, qui desiderium mundanum,
(opes scilicet) consequi nequit;

Etiam domi & in patria peregrinus est,
atque ignotus.

Deinde, Sapienti, quem propter sermonis sua-

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۷۸

ومنایه بالاغت هر جا که مرود بخدمتش اقدام نمایند
واکرام کنند

قطعه وجود مردم دانای مثال نز اطلست
که هر کجا که مرود قدر و قیمتش دانند
بزرگ نزاده نادان بشهر و ماند
که در دیار غربیش بهیج نستاند

Merkem.

سیوم خوب روی که درون صاحب دلان بخالط
او میل کنند و محبتش را عنیمت شناسند و خدمتش
متن کنند که کفته ازد اند کی جمال به از بسیاری
مان روی نزیبا مژدهم دلهای خسته است و کلید
درهای بسته

قطعه شاهد انجا که مرود عرت و حرمت بینند

ور برانند بقهرش پدر و مادر خویش
پیر ظاویں دتر او راق مصاحف دیدم
کفتم این منزلت از قدر تو می بینم بیش
کفت خاموش که هر کس که جمالی دارد
هر کجا پای نهد دست ندارندش پیش
نظم چون در پسر موافق و دلبری بود
آن دشنه نیست خر پدر از روی بسری بود
او

vitatem , eloquentiæ vim , elegantiaque momentum , quocunque iverit , omni officiorum genere colunt.

Corpus viri Sapientis, perinde ut aurum obryzum est ;

Quocunque iverit, momentum pretiumque ejus norunt.

Rudis vero divitis filius similis est * co-
riaceæ Regis monetæ ;

Quæ in aliena provincia nihil valet.

Tertio , Formoso ; ut cordatorum animi , in consortium illius tracti , colloquia ipsius sibi lucro ducant , ipsique servire munus putent ; viri enim magni dixerunt : Pauxillum pulchritudinis multo auro præstat. Vultusque formosus unguentum est animis ægritudine sauciis , clavisque foribus occlusis.

Formosus quocunque iverit , honorem & benevolentiam experitur ;

Etsi pater materque ipsum irati domo exturbaverint.

Pennam ^t pavonis inter Corani videns folia ,
Dixi : Dignitas hæc gradu tuo altior est.

Respondit illa mihi : Quicunque formosus fuerit ;

Quocunque pedem posuerit , nemo illi ob-
sistit.

In filio si obsequium pulchritudoque fuerint ;
Nihil metuendum est , etsi pater ejus fuerit pertæsus.

Ipse

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۸۰

او گوهرست گو صد فش دز میان هبادش

دز یتیم را همه مشتری بود

چهارم خوش او ازی که آب آفر جریان و مرغ آفر
طیران پائی دارد پس بوسیلت این فضیلت دل
مردمان صید کند و ارباب معنی بمنادیت او رعایت

نماید *cantilena*.

بیت سمی الی حسن آغاني

من ذا الذي جس المثاني

قطعه چه خوش باشد او از فرم و خرین *dignus, convenient.*

بکوش حریقان مست صبور *forcius, fit, andaq.*

به از روی خوست او از خوش *potus (غبوق) صبور*

که ان حظ نفست و این قوت مروح *matutinus*

پنجم پیشه وری که بسعی باز و کافی حاصل کند *Instrumentum بخشة*

فاب روی از بهر نان مرخنه نشود چنان که *ars, artificium* پیشه

خردمدان کفتهدان

قطعه کربغریبی رود از شهر خویش *Brachium, la, ertus, robur.*

سختی و محنت نبرد پینه دوز *Afsumentum panni, alcyonium &c.*

و ز خرابی فتد از مملکت *Veteramentum &c.*

گرسنه خسند مملکت نیم رونز *پینه دوز*

چنین صفتها که بیان کردم در سفر موجب جمعیت

خاطرست

CAP. III. DE CENTIN. PRÆSTAN. 281

Ipse unio est, dicas, n. intra concham lateat;
Vnio enim singularis quilibet emtorem ha-
bet.

Quarto, Suavi cantori; qui antus suavitate
ruentium aquarum cursum, aviumq. volatum si-
stere possit: hujus enim virtutis munere portandum
animos aucupatur, cordatioresque concium il-
lius ambiunt.

Auditus meus suavi deditus est sono;
Quisnam ille est, qui duarum chordarum pan-
duram tangat?

O quantum blanditur vox mollis atque acuta
Auribus virorum, sub auroram vinum potan-
tium.

Vox suavis vultui formoso præstat;
Forma enim delitum est corporis, vox
vero robur spiritus.

Quinto, Artifici; qui lacertorum virtute vi-
ctum amictumque acquirat, ne honorem panis
causa profligare cogatur; perinde ut dixeru
prudentes:

Si in pereginum orbem ex patria disces-
serit;

Inopiam miseriamque non videt cerdo:
Si vero in peregrina loca inciderit ex
Regno suo,

Famelicus jacet, ^h Nimrusi Rex.

Hæ, quas descripsi virtutes, in peregrinatione,
animum quietum, vitam vero facilem, commo-
N n dam-

باب سیوم در نضیلت قناعت

282

خاطرست و داعیه طیب عی، امّا آن که ازین جمله
بی بهره است بخیال باطل در جهان بروند و دیگر
کس فام نشانش نشنود.

قطعه هر ان که گردش کیتی بکین او خاست
بغیر مصلحتش رهبری کند ایام
گبوتری که دکر اشیان خواهد دید

آشیان

پسر نفت ای پدر قول حکما را چه کونه مخالفت
کنم که کفته اند رزق اکرچه مقسومست با سباب
حصول ان تعلق شرطست و بلا اکرچه مقدّرست
از ابواب دخول ان احتران و احیب

رزق اکرچه بی کهان پرسد
شرط عقلست جستن از درها

کرچه کس بی اجل خواهد برد
تو مرو دردهان اثر درها

لایران، ملعون،
دره

درین صورت که منم بایل دامان بزم و باشیس شریان
پنجه در افکنم مصلحت است که سفر کنم که
ازین پیش طاقت پی توای ندانم

قطعه چون برد در فتاد ز جای و مقام خویش

دیگر چه غم خود همه افاق جای اوست

شب

damque reddunt. Cui vero ex his omnibus nulla pars contigerit, inani captus opinione, in peregrinum orbem discedit: (mortuusque si fuerit,) nemo memoriam vestigiaque ipsius commemorat.

In quemcunque iratus cœlorum cursus insur-
git;

In contrarium, quam nititur, illi omnia tem-
pora vertunt.

Columbum, qui nidum suum denuo vi-
dere non debet;

Fata in escam, laqueumque trahunt.

Respondit filius: Mi pater, quomodo sapien-
tum refragabor sententiæ, qui ajunt? Opes etsi
divino munere mortalibus sint distributæ; causæ
tamen acquirendarum tractandæ sunt: malaque
etsi sint destinata; irruentium tamen tempestates
& occasiones sunt declinandæ.

Opes etsi sine dubio contingant;

Ingenium tamen docet, illas à magnati-
bus quærere.

Etsi sine fato moriatur nemo;

Tu tamen viperæ os accedere noli.

Ilio enim, quo corporis robore polleo, cum
horrendo elephante congregri; cumque ferocissi-
mo leone pugnam conserere possim. Consultum
equidem est, ut iter suscipiam, quia posthac pau-
pertatis onus ultra tolerare nequeo.

Vir fortis si ex patriis Penatibus discesserit;
Quid tristabitur? quivis enim locus illi patria
erit.

باب سیوم در فضیلت قناعت 284

شب هر تو انگه ری بسراي همی کرد
در ویش هر کجا که شب آید سراي
اوست

این بکفت و همت خواست و پیرا وداع کرد و روان
شد و در هنگام رفتن شنیدندش که میکفت
بیت هر و مر که بختش نباشد بخام
جایی کرد کش ندانند نام

تا بر سد بکنار آبی که سنگ اثر صلابت او بر سنگ
همی آمد واوازش بفرسنگ همی رفت

بیت سهمه مکین آب که مرغ آبی در و این بیودی
کمترین موج آسیاستنگ اثر کنارش در
گرودی

خرده میدمانرا دید که هر یک بقراضه در معبر
پشتنه و رخت سفر بسته جوانرا دست عطا بسته
بود زبان ثنا بر کشود چندان که غاری کرد یاری
نکردند و گفتند

بیت بی نرس نتوانی که کنی بس کس نمود
و نمی داری برو مر محتاج نه

مالح بی مرسوت ازو چنده بسرگردید و گفت

بیت

Quivis locuples noctu suam repetit aulam;

Pauper vero ubi à nocte oppressus fuerit, ibi aulam suam invenit.

Hæc dixit, atque faustum omen desideravit, patrue valedicens, discessit; sub discessum hæc illum dixisse audiverunt:

Artifex, si fortuna illi ex voto non blanda fuerit;

Abeat in locum quendam, ubi nomen ipsius nesciunt.

Donec tandem ad aquæ cujusdam ripam pervernit, quæ rapidissimo cursu continua saxa volvebat, strepitumque ad * milliare usque edebat.

Formidabilis adeo aqua, ut anates in illa non fuerint tutæ;

Minima ejus unda molarem ex ripa rapiens volvebat.

Vbi aliquam hominum vidit frequentiam, quorum quivis dato unius aureoli naulo pontonem concenderat, itinerisque sarcinas colligatas habebat: juvenis cum naulo non esset solvendo, (nautas) laudabat, atque obtestabatur, adeo, ut tandem lacrymas etiam fundere cœperit; Sed illi nullum humanitatis officium præstantes, inquiunt:

Sine auro neminem cogere potes;

Si vero aurum habueris, nulla vi opus erit.

Nauta humani juris immemor, ridens inde aversus, infit:

بیت نزد اسری نتوان مرفت بزر و از دریا
نروز ده مُردِه چه باشد نزدیک مُردِه پیامز
جوان را ازین طعنه دل بهم بس امد خواست که از رو
انتقام کشد کشتی مرقته بود او از داد که اگر بدین
جامده که پوشیده ام قانع شوی دریغ نیست ملاج

شروع Pers.

بیت بُدُورَد شَرَه دِيدَه هُوشَمَند دَر آمَرَد طَمْع مَرْغ وَمَاهِي بَيْنَد

چندان ده دست جوان بریش و کریان ملاج
گسید او را بخود در کشید و بی محابا فر و کوفت
پارش از کشتی بد مر امد که پشتی کند همچنان
درستی دید پشت بکردانید مصلحت ان دیدند
که با او مصالحت کند و با جرت کشتی مساخت
نمایند

مشنوی چو پرخاش پینی تحمل پیامز Pugna, tumultus.
it. arumna, oppressio.

که سهلهی بیند دَر کار نراز لطافت کن آنجا که پینی ستیر

نببرد قر نرم عَرَقِیْم تیغ تیز

بشيرین نربانی ولطف و خوشی

توانی که پیلی بُری کشی

بعدم

Aurum si non habueris ; robore mare transire
nequis.

Decem hominum robur si (hic) habueris; quid
refert? unius hominis aurum tantum adfer.

Juvenis ignominia hac acriter accensus , vindictæ avidissimus injuriam istam ulcisci studet. Cum navis jam soluta esset, alta voce (ita) exclamat : Si hoc, quem gesto, habitu , contentus fueris ; illum tibi dare haud pœnitabit. Nauta lucri avidus , navim mox retro vertit.

Avaritia Sapientis occæcat oculum ;
Ipsaque habendi libido avem,piscemque
in laqueum trahit.

Mox ubi juvenis manus nautæ barbam atque collare prehendere potuit, illum (intrepidus) navi extractum , ferociter prostravit. Nautæ socius è navi, opem latus, advolat ; sed mox, ubi juvenis robur atque atrocitatem vidi, fugam capessit : consultum itaque rati cum illo pacisci, ipsi naulum liberaliter remiserunt.

Si pugnæ tempestatem videris , moderatus esto : (claudit.

Animi enim facilitas certaminis portam
Facilem te præsta , ubicunque pertinaciam videris ; (secat.

Ensis enim acutus molle sericum non
Linguæ suavitate,gratia,& benevolentia,
Ipsum elephantem uno pilo ducere potes.

Com-

بعد از ماهی بقدامش آفتادند و بوسه چند بینغاف
پر سر و کرویش دادند و بگشتی در اوردنده و روان
شدند تا پرسیدند بستونی که از عمارت یونان
در آب ایستاده بود ملاح گفت کشتی را خلی
هست یکی از شما که دلاورترست و مردانه تر
و زرمندتر باشد که بین ستون پرورد و پریسمان
کشتی بگیرد قاعمارت کنیم جوان بغزو دلاوری
له در سر داشت از خصم دل آفریده نیند پیشید
وقول حکما را کار نفرمود که گفته اند هر کدام
Compensatio, Bada'ash premium, ultio.

وقول حکما را کار نفرمود که دقته اند هر کجا Compensatio
primum, ultio. رنجی بدل مسانیدی اگر در عقب آن صد راحت
مسانیدی از پاداش آن یک مرتبه ایمان مباش Cibrum te
me. it. instrumentum
quo quid evellitur پیکان از چراحت بدر آید و آنرا در دل
بماند Extrema aies,
spiculum. it. pugna.
it. ferox. قطعه خوش دقت بکتابش با خیلتاش Excellens

چو دشمن خراشیدی این میباشد پ
 میشو این که تنک دل گزدی * پ
 چو نزدست * دلی بتنک آید
 سنک بزر بازه حصار منرن * پ
 که بود که حصار سنک آید * پ

چندان که متفوّن کشته بس ساعده چیز و بس بالای ستون، *Torquere*, *involvere*.

Comissa crimina ut expiarent, sese ante pedes ejus prostraverunt, simulatâque conscientiâ aliquot oscula capiti, vultuque ipsius impresserunt, juvenerunt in navim deducto, discesserunt: donec tandem in columnam quandam inciderunt, quæ ex Græcorum ædificiis in aqua restiterat, tum nauta infit: Navis in summo versatur discrimine, quidam vestrum, qui ætatis flore, animi magnitudine, corporisque robore cæteris præstat, in hanc columnam eniti debet, qui navis restim teneat, ut nos navim reparemus. Iuvenis juvenili animi magnitudine, qua tumebat, offensi animi simultatem nihil veritus, Sapientumque sententiam haud secutus est, qui docent: Cujuscunque animum offenderis semel, et si postea centum illi beneficia contuleris; à vindicta unius illius injuriæ securus esse nolito. Sagitta quidem eximitur vulneri; sed acceptæ injuriæ memoria in animo altissime residet.

Quam bene monuit * Bechtaſchus Chiltaschum! (estō.

Si hostem exacerbaveris; securus ne Securus esse nolito, in animi dolores incidet, (fuerit.

Si te autore animus alicujus offensus Lapidem in arcis murum ne projicias; Fieri quippe potest, ut ex arce lapis quoque ruat.

Interea temporis, dum hic navis restim brachio

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۹۰

ستون رفت ملاخ خرمام اثر کفیش در کسلامید
وکشتی براند بیچاره در آنجا حیران بماند رونری
دو بلا وحنت دید و سختی کشید سیوم رونری
خوابش کریبان کرفت و باخت آنداخت بعد اثر

شبان رونری بکنار افتاد اثر حیاتش مرمقی مانده *extremus spiritus* ^{رُمَقٌ}
ta spiritus.

بود برلک درختان خوردن کرفت و بینج کیاهان بسر *Herba foenum* ^{کِیَا هَانْ}
اوردن تا اندکی قوت یافت سر در بیابان نهاد و برفت

ناشنه و کرسنه و بی طاقت بس سر چاهی رسید *Urticula coria* ^{پُشْتیز}
caulis.

قوهی را دید بس او گرد آمد. بودند و شربتی آب *Rohindum quidam* ^{پُشْتیز}
bolus, terunias. پیشتری هی آسامیدند جوان را پشیز نبود آب طلب
گرد آبا گردند دست تعددی در آن کرد میسر نشد
تی چندرا فرو کوقت مردان علبه کردند و بی محابا

گردند و مجروح کردند.

قطعه پشه چو پسر شد بزرگ پیل را

باهمه تنی و صلابت که اوست

مورد چکانرا چو بود اتفاق

شیش گرایانرا بدرا نند پوست

حکم ضرورت خسته و مجروح در پی کامران
افتاد و برفت شبانکاه رسیدند مقامي که اثر دردان
در خطر بود کامرانیان را دید لرزه بس اندام
افتاد.

chio suo implicat, columnamque conscendit; nauta restim è manu illius (ferociter) eripit, navimque impellit. Miser ille, veluti fulmine aliquo percussus, in columna (destitutus) hæsit: per biduum grave supplicium, miseriam sustinuit, in eademque toleravit. Tertio die juvenis à somno oppressus, præceps in aquam ruit. Post noctem diemque ripam (natando) contigit, (ita confectus,) ut supremum jamjam reddere videretur spiritum, arborum folia vorare, herbarum radices eruere cœpit; quibus nonnihil refectus, per avia oberravit, ut tandem sitibundus, famelicus, & moribundus ad puteum quendam pervenerit. Gentem circa puteum vidit collectam, quæ aquæ haustum teruncio bibebat: juvenis teruncio destitutus, aquam expetebat, negabant. Violentam itaque manum protendens, bibere institit, (obnitentibus vero hominibus) non potuit, hinc aliquot illorum ferocissime prostravit, illi vero numero superiores, juvenem crudeliter pulsarunt & vulnerarunt.

Culices, si plures fuerint, * elephantem pungunt;

Quamvis animal sit ferocissimum & violentissimum.

Parvæ formicæ si consenserint,
Ferocissimi leonis ^t cutem lacerant.

Necessitate itaque ægritudine & vulnere fessus viatorum comitatum affecutus, cum illis perrexit. Sub noctem inciderunt in locum quendam prædonibus infestum, trepidos comitum vidit animos,

باب سیوم در فضیلت قناعت ۲۹۲

افتاده ودل بر هلاک نهاده کفت اندیشه مدارید
 که یکی منم درین میان که پنجاه مرد را جواب
 دهم و دیگر جوانان هم یاری دهنده مردمان را بالاف
 او دل قوی شد و پسخست او شادمان کشتند و نراذ
 واش دستگیری کردند جوان را آتش معده بالا
 کرفته بود لقمه چند از سر استهای تناول کرد و دی
 چند اب اشامید تا دیو درونش بیارامید و خوابش
 در مریود و بخت پیر مردی پخته وجهان دیده در
 کاروان بود کفت ای یاران من ازین بد مرقه شما
اندیشناکم نه چنان که از دزدان چنان که حکایت
خند که عربی را دری چند کرد امده بود شب از
تسویش لوریان در خانه تنها خوابش نبردی یکی را
 از دوستان بئزد خود برد تا وحشت تنهایی بدید اس
 او منصرف کرد اند شبی چند در محبت او بود
 چندان که بر درمهاش وقوف یافت بیرد و سفر
 گرد باشد آن عرب را دیدند عربیان و کریان کفتند
 حال چیست مکر آن درمهای ترا دزده ببرد کفت
 لا والله بد مرقه برد *
 قطعه هر کسر این غرام نشستم *
 تا بد انستم انجه خصلت اوست *

غخم

pavore tremoreque jamjam moribundos. Quos proinde ita est affatus: Nolite metuere, in medio enim vestrum ego sum, qui unus viris quinquaginta satis resistere possum, cæteri quoque juvenes suppetias ferant. His gloriosis ipsius verbis erecti comitum animi, mireque consortio illius hilares, ipsum cibo potuque refecerunt. juvenis stomachus, (longa inedia) inflammatus pruriebat, proinde ex incredibili stomachi pruritu aliquot buccellas comedit, aliquotque aquæ haustus potavit, quibus malignus stomachi illius spiritus placatus, juvenisque somno sopitus, obdormivit. Eodem in comitatu forte senex quidam vitæ subactæ, mundumque expertus, infit: O Socii, ego hunc custodem vestrum multum equidem vereor, imo magis, quam prædones ipsos, documento illius historiæ, quam referunt: Arabem quendam fuisse, qui cum aliquantum æris accumulasset, noctu Luanorum metu, solus in ædibus suis somnum non capiebat. Quendam itaque amicorum sibi adjunxit, ut scilicet solitudinis formidinem aspectu ipsius exueret. Ille per aliquot noctes in consortio ipsius fuit, donec conscius æris, id ipsum abstulit, atque discessit. Postridie Arabem viderunt spoliatum, lacrymantem, quid rei sit, rogarunt? Num quid latro tibi fortassis surripuit pecuniam? Respondit ille: Nequaquam latro; sed ipse custos abstulit.

Nunquam à serpente consedi securus,
Ex quo scivi pravum illius morem.

باب سیوم در فضیلت قناعت آن. ۲۹۴

فرخم دندان دشمنی بترست

که نهاد. چشم مردم دوست

چه دانید ای یاران من که این جوان هم از جمله
دندان باشد و بعیا ری در میان ما تعنه شده تا
بوقت فرستت یاران را خبر کند پس مصلحت از

می بینم که مرد را خفته بگذریم و برایم جوانان را

قدیمی پیر استوار امد و مهابتی از مشتختون در دل

گرفتند رخت بزرگ شتند و جوانان را خفته بگذشتند

الکاه خبر یافت که افتاد بر گنفشن تافت سر بر
آورد و کسر و انداز رفته دید بسی بگردید و لام جایی بگرد
تشنه و بی نوازروی بر خاک و دل بر هلاک نهاد،
میکفت

بیت من ذا یکلثی و زرم العیس

ماللغریب سوی الغریب ایس

بیت درستی کند فاغر بیان کسی

که فابوده باشد بغریب بسی

او درین سخن بود که پادشاه در پی صیدی امر لشکر کنان

دور افتاده بود و بالای سریش ایستاده این سخن شنید

و در هیاتش نظر کرد صورت ظاهرش پاکیزه دید

و حالش پریشان پرسیدش که از کجای و بدین

حایکه

(Serpentis veneno) pejus est venenum
dantis inimici; (paret.

Qui in mortalium conspectu amicus ap-
Quid scitis, ô socii mei? Annon juvenis ille sit
ex latronum numero, qui per astutiam comitatum
nostrum irrepserit, ut opportunitate captata, so-
cios suos certiores faciat? Consultum equidem
video, ut hominem relinquamus dormientem, &
discedamus. Hoc senis consilium gratum fuit ju-
venibus, athletamque pavescere coeperunt. Sar-
cinis itaque collectis, juvenem reliquerunt dor-
mientem, qui tum demum se solum esse animad-
vertit, cum Sol humeros ipsius perstringeret. Ca-
pite levato viatores discessisse videns, multum equi-
dem oberravit: sed viam in salutis portum perdu-
cere haud potuit, sitibundus itaque, & famelicus,
vultu humi posito, animoque ad mortem parato,
dixit:

Quis ille est, qui mecum confabuletur,
dum flavescentes habenis impositis
discessere cameli? (socius erit.

Peregrino quippe nemo, nisi peregrinus
Peregrinos exagitaverit ille;

Qui ipse peregrinus parum fuerit.

Hæc dum loquitur; Regis ecce filius feræ ve-
stigia secutus, à comitatu suo longius recessit, ca-
piti ipsius adfistens, hæc verba audivit. Hominis
formam intuitus eam nitidam quidem; sed statum
eius miserum deprehendit, rogavit proinde: Tu
cujas es? Et in hunc locum, quo fato delatus es?

Non-

جایکه چه کونه افتادی بُرخی اَزَانْ چه بُر سرش
 کل شته بود اعادت کرد ملک زاده را برو و رحم امد
 خلعت و نعمت داد و مُعْتَمِدی همراه او گرد تا
 بشهر خویش باز امد پدرش بدیدن او شادمان
 شد و بر سلامت حالش شکر کفت شبانکه از انجه
 بر سر او رفته بود از حالت کشته و جوی ملاج
 و مُوستَّایانْ و غُدُر کامروانیان با پدر میگفت پدر
 گفت ای پسر نگفته در وقت رفتن که تهی دستارا
 دست دلیری بسته است و پنجه شیری شکسته
 بیت چه خوش گفت آن تهی دست سُلْحُشُورْ
 جوی نَرْبَهْشَرْ اَزْبَجَاهْ مَنْ نَرْسَرْ

پسر گفت ای پدر هر اینه تا زیج نبری گنج بُر
 نَدَارِي و تا جان در خاطر نهی بُر دشمن ظفر
 قیابی و تا دانه پرسیشان نکنی خرمن بُر نَدَارِي بینی
 که بازدک مایه ترنجی که بُردم چه مایه گنج آوردم
 و نیش که خوردم چه مایه نوش حاصل کردم

ترنجی *pigritia*

با هلهله *tardus, lerk.*

غواص اکر اندیشه کند خام نهندک *Drao agnatis, crocodilus.*

جنک *bella.*

حکمت

لثرا *lithara. it. expensa hominis manus. unguis avis.*

Non nihil eorum, quæ miser passus, exposuit. Regis filius misericordia motus, toga beneficiisque collatis, fidum illi ducem adjunxit; quo duce, in patriam urbem reversus est. Pater, viso filio, lætus pro incolumitate ejus grates (Deo) agit. Eadem (forte) nocte, quæ passus erat in navi, injuriam scilicet, à nauta, rusticisque factam, comitatus inhumanitatem patri enarravit. Ad quæ pater: O fili, nonne te abiturientem monui: Fortem inopum manum esse ligatam, leoninasque ungulas fractas?

Quam bene dixit inops gladiator ille!

Vnum auri granum, virium quinquaginta
libris pondo præstat.

Filius inquit: Nisi, ô pater, molestiam equidem subieris; opes non acquisiveris: Atque animam nisi discrimini dederis; hostem non superaveris: Granum nisi in incertum sparseris; messem non messueris. Nonne vides tantillo malorum, quod sustinui, quantas opes retulerim? per illosque apum punctus, quorum tædia devoravi, quantum mellis reportaverim?

Quamvis præter bona à Deo concessa, nemo
quid comedere possit;

Non tamen in illis acquirendis pigritiam mon-
strarē decet.

Vrinator si crocodili rictum veritus fue-
rit;

Pretiosam margaritam nunquam acqui-
siverit.

حکمت اسما سنگ نریں متحرک نیست *

لاجرم تکمیل باز خزان میکند *

Gymnopus rugiens.

قطعه چه خورد شیر شرخ دین غار *

بام آفتابه مرا چه قوت بود *

خر تو در خانه صید خواهی کرد *

دست و پایت چو عنکبوت بود *

پسر گفت ای پسر درین نوبت فلک ترا یاوری کرد

و اقبال رهبری تا گلث اتر خاس و خارت اتر پای بدر

Rarus

آمد و صاحب دولتی بتوصیه و بر تو بخشید و ترحم

کرد و کسر حال ترا بتقدی جیر گرد و چنین اتفاق

Vulpes hybrida.

نادر آفتد و بر نادر حکم نتوان کرد *

Pala l. sculptura annuli

پیت صیاد نه هر باز شغالی بیرد *

افتد که یکی رون پلنکش بدرد *

چنان که یکی اتر ملوک پاترس نگین کرامایه در

انکشتري داشت بازی بحکم تفرج بائی چند اتر

خاصان بصلاء شیر اتر بیرون مرفت و فرمود تا انکشتري را

فر گند عضد نصب کردند تا هر که تیر اتر حلقة

انکشتري بگذراند خاتم او را باشد اتفاق چهار صد

حکم آند اتر که در خدمت او بودند بینداختند جمله

Diversorum ubi Caravane divertuntur.

آخر لاروس minu sum et tenui quid.

Vesperilio

CAP. III. DE CONTIN. PRÆSTAN. 299

Inferior molæ lapis * immotus (& iners)

jacet ,

Atque ideo gravissimam molem sustinet.

In speluncæ fundo (deses) quid comederit fe-
rocissimus leo ?

Accipiterque decrepitus vires unde acquisi-
verit ?

Tu si intra domum tuam prædam habere vo-
lueris ;

Manus pedesque tui araneæ instar sint.

Respondit pater : Fili mi, hac quidem vice fata
benigniora tibi suppetias tulerunt , virtuteque
viam monstrante, rosa tua ex spina, spinaque tua ex
pede protracta fuit. Quia opibus potens in te inci-
dit, qui tui misertus hæc tibi dono dedit, miseram-
que fortunam tuam, cum esset expiscatus , beatio-
rem eam reddidit. Hoc autem raro contingere so-
let, atque de raro judicium formari nequit : (id est;
rem raram nemo sibi certo spondere potest.)

Venator vulpem non semper (ex venatu) affert:

Accidere enim solet, ut aliquando tigris illum
dilaniat.

Perinde ut quidam Regum Persarum pretio-
sam in annulo sculpturam habens, aliquando forte
reficiendi animi causa , cum aliquot carioribus mi-
nistris , in jucundum Cyropolis campum prodiit,
& imperavit , ut annulum globo famosi cuiusdam
conditorii affigerent , qui que sagittam per annuli
foramen trajiceret ; annulum præmium haberet.
Tum temporis quadringenti periti forte aderant
sagittarii , Regis ministri , qui sagittam miserunt ;
sed illorum tetigit nemo. Quidam forte puer ex

از هر طرف تیر اند اختی بان صبا تیر او را از *Eurus, flans ab ortho aequinoctiali: (opp. روزگاری* *Nitor, splendor, pulchritudo.* *(روزگاری* *بُوقی آفریزی* *آفریزی* *خالقه انکشتری* *بکذرانید* *انکشتری* *را بُوقی آفریزی* داشتند و دعهت بی قیاس دادندش پس بعد ازین *تیر و کمان را بسوخت شفته* *چرا چنین کردی* کفت

قا رونق او لین بر جای بماند

قطعه که بود که حکیم روشن ملی

بر نیاید درست تدبیری

گاه باشد که کود کی نادان

بغلط بر هدف مرند تیری

حکایت در ویشی را دیدم در غاری نشسته و در
بروی خود از جهان بسته و ملوک و سلاطین را در
چشم همت او شوکت نهاده

قطعه هر که بر خود در سوال کشود

تا پیرد نیاز نهاد بود

Ariditas, defiderium

از *petitio.* *از* *پادشاهی کن*

hiems. it. ab *گز*

کردن پی طمع بکند بود

یکی از ملوک ان طرف اشارت کرد که توّقیع بکرم
اخلاق عزیزان است که بان و نمک باهم موافقت
کنند شیخ رضا داد که احباب دعوت سنت است دیگر
کوثر مملک بعد از خدمتش مرفت عاید برخاست
و مملک را

CAP. III. DE CONTIN. PRÆSTAN. 301

diversorii tecto , in omnia promiscue loca per ludum sagittas temere mittens, (benigniori usus fortuna) subsolano ictum dirigente , per annulum sagittam trajecit : unde illi annulum jure adjudicarunt , infinitaque præterea munera contulerunt. Puer exinde sagittam , arcumque igni exussit : rogatus , quare idipsum faceret , respondit ? ut prima ista (artis) gloria semper vivat.

Quandoque accidere solet , ut viri etiam
prudentissimi

Salubre non succedat consilium.

Quandoque fieri solet , ut & nescius
puer ,

Haud intentus sagittâ scopum feriat.

Historia : Religiosum quendam vidi , qui in spelunca sedem sibi fixerat , foresque à mortalium consortio sibi præcluserat , neque Reges , neque principes hili æstimabat.

Quicunque sibi mendicandi portam aparuerit ;
Ad mortem usque semper indigus erit.

Avaritiam defere , atque regnato :

Cervix enim avaritiæ expers , altissime
surgit.

Quidam Regum istius loci ad illum ministros
misit , qui dicerent : Spem in benevolis Veneran-
di viri virtutibus posuimus , ut panem salemque in
nostro convictu comedere velit. Venerandus an-
nuit , quandoquidem vates exemplo suo docuit ;
non spernere convictum. Proximo die Rex præ-
stitum officium excusaturus , religiosum adiit : re-

و مدلک را در کنار کرفت و تلطّف کرد چون مدلک
غایب شد یکی از اصحاب شیخ را پرسید که چندین
ملاطفه با پادشاه خلاف عادت بود درین چه حکمتست
کفت نشنیده که کفته‌اند

بیت هر کرا بر سماط نشستی *
واجابت آید بخد منش بز خاست *

مشنوی گوش تواند که همه عمر وی *
نشنود آواتر دُف و چنک و نی *
دیده شکیدن غرهاشای باغ *

بی کل و نسیرین بس ارد دماغ *
خر بیوئ بالیش آکنده پر *

خواب توان گرد حیس غریش سر *

ور بود دلبر هم خوابه پیش *

آغوش fiet amia

دست توان کرد در آغوش خوبیش *

کلستان

CAP. III. DE CONTIN. PRÆSTAN. 303

ligiosus assurgens, & Regem amplexus, quæfisis officiis coluit. Post discessum Regis, quidam amicorum rogat religiosum, inquiens: Tantus in Regem officiorum cultus præter morem tuum est, quid itaque arcani in eo? Respondit ille: Nonne audivisti, quod dicere solent?

In cujuscunque convictu fueris,
Necessum est, ut in illius servitium assur-
gas.

Auris esse potest, ut per totum vitæ spatium,
Tympani, cymbali, tibiæque sonum non
audiat.

Visus durat, etsi hortus non varias ediderit
delicias:

Sine rosa, floreque Nasiræo viget olfactus.

Atque pulvinar etsi plumis non fuerit reple-
tum;

Somnus tamen capit, supposito capiti falso.

Sique defuerit amica tecum cubans;

Tua te manus amplecti potest.

Sed venter iste ignavus tot intestino-
rum voluminibus intortus,

(Vacuus) ringitur, & nihilo placari
nescit.

ROSA-

کلستان

باب چهارم

در فواید خاموشی

حکایت

مرا از دوستان کفتم امتناع سخن کفتم
بکی بعلت آن اختیار افتاده است که در
غالب اوقات در سخن نیک و بد اتفاق
افتند و دیده دشمنان جز بس بد نمی‌اید کفت ای
برادر دشمن آن به که نیکی نبیند
بیت هُنْرَ بَحْشِم عَدَاوَتِ بُرْ رَكْشِر حَيَّسَتِ
کلست سعدی و در چشم دشمنان
خواست

بیت واخو العداوة لا يمر بصالح

الا ويَلْمِرُ بِكَذَابِ آشِرِ

بیت نُورِ کیتی فُرُونْر چشمِ هُورِ

ترشت باشد بچشم مُوشَکِ تُورِ

حکایت باز مردانی را هزار دینار خسارت افتاد
پسرش را کفت نباید که این سخن را ماسکی در میان
قهری کفت ای پدر فرمان تراست نگویم ولیکن هر را
بس

Sol (Hor Arolo)

Mus. موس

R O S A R I I

CAPVT QVARTVM

De Taciturnitatis Commodis.

HISTORIA:

CVidam amicorum dixi : Taciturnitas hac de causa apud me pretium locumque invenit ; quia ut plurimum in sermone & bona & mala differuntur , inimicorumque studium non nisi mala captat. Respondit ille mihi : O frater , inimico satius est , ne bonum videat.

Virtus in inimicitiae oculo maximum est
vitium :

Rosa quidem est Sadus ; verum inimicorum
oculo spina est.

Inimicus non præterierit virum pium,
Quin ipsi tanquam mendacissimo & impro-
bissimo illudat.

Lux orbem terrarum illustrans, Sol ro-
tundus,

Fœdus est in oculo cæci vespertilionis.

Historia: Quidam mercator, damno mille denariorum facto, filio suo inquit: Hanc jacturam ulli dicere caveas. Filius respondit: Mi pater, recte equidem imperas, egoque id nemini dicam; verum

باب چهارم در فواید خاموشی

306

بر فایده این مطلع کردن که مصلحت در نهان
داشتن چیست کفت تا مصیبت دو نشود یکی
نگران مایه وی یکر شماتت همسایه Sollicitudo, noveror.
بیت مکوی آنده خویش با دشمنان که لا حول گویند شادی کنان

حکایت جوانی خردمند که از فنون فضایل
حظی وافر داشت وطبعی نادر چندان که در حفافل
دانشمندان نشستی هیچ سخن نکفتی بازی پدرش
کفت ای پسر تو نیز از اپه دانی چرا نکویی
کفت ترسم که پرسندهم از اپه ندادم و شرمی ترم

قطعه آن شنیدی که سوّفی میگوشت غیرین تعالیٰ خویش میخی چند آستینش گرفت سرهنگی

Quadrupes, jumentum, equus. که بیان نعل بر سرورم بند بیت نکفته ندارد کسی باتو کار
ولیکن چو کفتی دلیلش بیام حکایت یکی مر از علمای معترض مناظر افتاد Spectabi, admiratione digna. باشی از ملاحظه و بالو بحث بر نیامد سپس Scutum. quod tres tibi alat. بیند اخت و برکشت کسی کفتش تو با چندین

علم

hujus silentii utilitatem mihi exponas velim , ut sciam , quid sit negotia celare . Pater inquit : Ne miseria nostra sit gemina : Prima scilicet , æris jactura ; altera vero inimicorum illusio .

Inimicis propriam ne dixeris miseriam :
Illi enim , (quasi commiserantes,) Deus avertat malum , verbis precantur ; interea (clam secum) factum gaudent .

Historia : Præclari ingenii juvenis in studiis atque virtutibus egregie profecerat , naturaque præditus erat adeo rarâ , ut quodam forte tempore inter studiosos confidens , ne unum quidem verbum mutiret . Pater infit : Fili mi , tu quoque eorum , quæ nosti , quidni aliquid in medium profers ? Respondit ille : Metuo , ne postea me rogaverint , quæ nescio , meque pudor subeat .

Hocne audivisti , quendam religiosum applicuisse

Ferramentis * calcei sui aliquot clavos ?
Sinum ejus prehendit quidam prætor , (dicens:) Veni , muloque meo ferramenta applicato .
Tibi nihil locuto nemo negotium faceſſit :
Si vero locutus fueris ; dicta probes (necessæ est.)

Historia : Cuidam magni nominis erudito cum homine profano controversia incidit : eruditus hominem argumentis nondum aggressus , clypeo projecto , quod ajunt , fugam capessit : Quidam illi infit : Tu ea , qua præſtas scientia , virtute , præſtantia

Q q 2 & fa-

علم و ادب و فضل و حکمت باید دینی بر نیامدی
نه تن عالم من قرائت و حدیث و کفتار مشایخ و او
بدینها معتقد نیست و نهی شنود و مرآ شنیدن کفر
او بچه کار اید

بیت آن کس که بقرآن و خبر ترویجی
آنست جوابش که جوابش ندهی

حکایت جالینوس ابلهی مل دید که دست در
خریان دانشمندی نزد و بی خرمتی کرد پنجه ایش
این دانا بودی کار او بانادان بدین جایکه
نرسیدی

مشنوی دو عاقل را نباشد کین و پیکار
نه دانای سنتیزد با سبکساز
اگر نادان بوحشت سخت گویده
خردمندش بترم دل بگوید

دو صاحب دل نکه دارند مویی
همیدون سرگشی و آنرا جویی

و کر از هر دو جانب جاهلانند
اگر نرنگیز باشد بکسانند

مشنوی یکی مل نرشت خویی داد دشنام
تحمل کرد و نه تن عای نیک فرجام

پسر زانم

& sapientia, quare non istis telis profanum petiisti?
Respondit ille: Scientia mea Coranus est, traditiones, graviaque patrum dicta; iste vero his fidem habet nullam, neque mihi auscultat; ego autem cui bono falsæ & impiæ ipsius religioni aures præbeam?

Quemcunque Corano, atque traditionibus superare non poteris;

Illi non respondendo, satis responsum erit.

Historia: Galenus rudi quodam homine viso, qui manu sapientis collari injecta, sapientem indignissime tractabat, ait: Hic si sapiens foret; res ejus cum insipiente non eo pervenisset.

Inter duos sapientes neque simultas, neque certamen oritur;

Neque sapiens homini vili atque (socordi) obnititur.

Insipiens si aspera dixerit;

Sapiens dulcedine singulari animum ejus placat.

Duo sapientes ne capillum quidem disrumpunt:

Atque eodem modo res se habet inter pertinacem & mitem.

Si vero uterque fuerit insipiens; (punt:

Et ferream catenam habeant; eam tamen rum-

Quidam moribus inconditus alium ignominia affecit,

Patienter sustinuit alter, inquiens: ô tu, cuius felicia sint extrema!

باب چهارم در فواید خاموشی

310

بتر نزانم که خواهی کفتن اني
که دانم عیب من چون من ندانی
حکایت سخن و ایل را در فصاحت بی نظیر
نهاده اند سالی بر سر جمعی سخن کفتی ولغظی را
مکرر نکردي واکر همان معنی اتفاق افتادی
عبارت دیگر کفتی و از جمله ادب ندهای ملوك
یکی اینست

مشنوی سخن کرچه یلبند و شیرین بود
سر او اثر تصدیق و تحسین بود

چو یکبار کفتی مکو باز پس

که حلوا چو یکبار خوردند پس

حکایت یکی را از حکما شنیدم که میگفت هر
خر کسی جهل خود اقرار نکند مکر ان کس که
چون دیگری در سخن باشد هنوز تمام ناکرده او
سخن اغاز کند

مشنوی سخن را سرست اي خردمند و بن

میاویر سخن را در میان سخن

Anus, podex. 2. infima
part, extremum rei.

خداوند فرهنگ و تدبیر و هوش

Basis, radix, extremum.

Ars. prudentia,
boni mores. prudens.

فرهنگ

حکایت تپی چند از پند کان سلطان حمود

حسن

Pejor sane sum eo, quod tu vis dicere:
Illud equidem scio, te non perinde ut
me, mea vitia nosse.

Historia: ^a Sahbanum Wajelum eloquentia di-
xerunt incomparabilem: qui etsi per annum inte-
grum pro concione verba faceret; verbum nullum
bis dicebat: Sed si res ipsa eadem forte postularet
verba, alia oratione circuibat: hæcque una est vir-
tus, quæ ad virtutes familiarium Regi pertinet.

Verbum etsi animum devinciat, dulceque sit,
Mereaturque, ut certitudinis splendorisque
loco dicatur:
Si semel tamen dixeris; dictum ne repetas.
Dulcia enim semel comedisse, satis est.

Historia: Sapienten quendam audivi ita dicen-
tem: Nemo propriam fatetur socordiam, ni-
si qui, alio loquente, orationeque nondum
finita, orationem orditur.

Oratio suos habet fines, ô Sapiens:
Tu orationem alienæ orationi ne mi-
sceas.

Virtute, judicio, ingenioque præditus,
Verbum non fecerit, nisi silentium vi-
derit.

Historia: Nonnulli servorum Regis Mahmudis
rogarunt Husinum ^b Meimedinum, dicentes: Ho-
die,

بتر نرانم که خواهی کفتن اني *

که دانم عیب من چون من ندانی *

حکایت * سخنان وائل را در فصاحت بی نظیر
نهاده اند سالی بر سر جمعی سخن کفتی و لفظی را
مکرر نکردي واکر همان معنی اتفاق افتادي
عبارت دیگر کفتی و از جمله اداب ندهمای ملوك
یکي اینست *

شنوی سخن کرچه دلیند و شیرین بود *

سر او اثر تصدیق و تحسین بود *

چو یکبار گفتی مکو باز پس *

که حلوا چو یکبار خوردن بش *

حکایت * یکي را از حکما شنیدم که میگفت هر
خر کسی جهل خود اقرار نکند مکرر آن کس که
چون دیگری در سخن باشد هنوز تمام ناکرده او
سخن اغاثه کند *

شنوی سخن را سرست اي خردمند و بن *

Anus, podex. 2. infima

میاوتر سخن را در میان سخن *

part, extremum rei.

خداآوند فرهنگ و تدبیر و هوش *

Basis, radix, extremum.

نکوید سخن تا نبیند خوش *

Ars. prudentia,

حکایت * تپی چند از بند کان سلطان خمود

حسن

die, quid tibi Rex de hoc dixit negotio? Dixit alter: inter vos res nulla occulta manet. Responderunt illi: Tu regni prorex es, atque tibi quod dixerit, nobis haud dicere solet, neque consultum dicit: Alter inquit: Ea nempe fiducia, qua me nulli quicquam dicere novit: vos itaque quorum rogatis?

Non quævis dixerit sapiens, quæ sciverrit;

Neque decet eliminando Regis arcana
de proprio capite ludere.

Historia: In emendis aliquibus ædibus ancipitis eram consilii; quidam Iudæus infit: Ego ex vetustis hujus vici sum incolis, harum ædium, quales ipsæ sint, descriptionem à me petas, tu emere eas ne dubito, vitium equidem habent nullum: Respondi ego, Imo hercle, præter te vicinum.

Ædes, quæ tui instar habent vicinum,
Decem drachmas argenti adulterini valent.
At ista spe animus est erigendus;
Te quondam defuncto mille drachmis eas
æstimatim iri.

Historia: Quidam Poetarum latronum adiit principem, laudibusque eum celebravit. Sed jussit ille, ut poetam vestibus spoliatum villa extruderent: canes poetam à tergo lacebunt, ille saxum humo tollere nititur; sed terram glacie induratam de-

R r pre-

این چه حرامزاده مسدسانند که ساکمرا کشاده‌اند
و سنگمرا بسته امیر انر غرفه بشنید و بخندید و گفت
ای حکیم انر من چیزی بخواه گفت جامه خود می
خواهم اگر انعام فرمایی

بیت امید و اسر بود آدمی بخیر کسان

مرا بخیر تو امید نیست شر مسان

هر رضینا من نوالک بالر حیل

سالار دتردان را برو رحمت آمد جامه‌اش بغرمهون

وقبا پوستینی برو مزید کرد و درمی چند بدآد

حکایت منجمی بخانه خود در امده مسد پیکانه‌را

دید بازرن او بهم نشسته دشنام داد و سقط گفت فتنه

واشوب برخاست صاحب دلی برین واقف شد و گفت

بیت تو برس او ج فلک چه دانی چیست

چون زدانی که در سرای تو کیست

حکایق خطیبی کریه الصوت خود را خوش او از

پنداشتی و فریاد بی فایده برد اشتی گفتی نعیب غراب croci نعیان و نعیب
البین در پرده الحان اوست یا آیت آنکر الأصوات

tatio corvi, cantus galli لصوق الخیر دشان او

بیت ادا نهؤ الخطیب أبو الفوارس

له صوت یهه اصطخر فارس

مسدمان

prehendit. Fessus itaque miseria , inquit : O va-
ferrimos hujus loci homines ! canes solve-
runt ; saxa vero ligarunt. Latronum princeps
his salibus de fenestra auditis, infit : O Sapiens, ali-
quid à me postula. Respondit ille : Propriam ve-
stem postulo ; si benefacere lubet.

Homo ab homine beneficia sperare solet:
Mihi vero in te nulla boni est spes, modo
& malum mihi non feceris.

Gratus nobis erit à tua benevolentia discessus.
Latronum princeps hominis misertus , vestem illi
restitui, & pelliceam togam addi jubet, ipseque ali-
quot argenti drachmas (munificenter) dedit.

Historia : Astrologus quidam domum suam in-
gressus hominem peregrinum cum uxore sua se-
dentem deprehendit , ignominiarum flamas vo-
mere , calumnias jacere cœpit , adeo ut jurgia &
contentiones natæ fuerint. Cordatus quidam rei
gestæ certior factus, inquit :

Tu, quinam sciveris, quæ sunt in orbe cœlesti;
Cum domi tuæ, quis sit, ignores ?

Historia : Præco quidam gravi & incondita vo-
ce, seipsum mira vocis dulcedine præditum opina-
batur, adeoque intenta voce inutiliter declamabat.
Tu si declamantem audivisses ; dixisses equidem ,
picæ vocem vocis ipsius cantum fuisse : vel hoc
oraculum , vocum absurdissima est vox asini,
ipsius nomine descendisse.

Quando præco ille asinorum pater rudebat,
Vocem edebat, quæ munitissimam
Persarum arcem . Istechar destruebat.

باب چهارم در فواید خاکوشی ۶۱۳

هر دهان ده بعلت جاهی که داشت بدلش
میگشیدند و آن بیش مصلحت نمی دیدند تا یکی از
خطبای ان اقلیم که باوی عداوت نهانی داشت بازی
پرسیدند او امده بود کفت ترا خوبی دیدم خیر باد
کفت چه دیده کفت چنان دیدم که ترا او از خوش

بود و مردمان از نفست در راحت بودند خطب
از درین لختی بیندیشید و گفت چه مبارک خواست
که دیدی که مرا بر عیب خویش مطلع کرد ایندی
معلوم شد که او از فاخوش دارم و خلق از نفسم در
آنچند توبه کردم ازین پس که نخواشم مکر با هشکی
قطعه از صحبت دوستان برخیم
کا خلاق بدم حسن نمایند
عییم هنر و کمال بینند
خامن گل و یاسمن نمایند

Alaser

کو دشمن شوخ چشم چالاک
ما عیب مرا نمایند
حکایت یکی در مسجد سنجاریه بنطوع باز نهان
تفتی باوانی که مستقیمان را از رو نفرت بودی و صاحب
مسجد امیری بود عادل و نیکو سیرت نخواستش که
دل از مرد کردند کفت ای جو افراد این مسجد را موق نان
قد بینند

Vici incolæ, dignitatis causâ, quam sustinebat, molestiam ejus tolerabant, ipsumque offendere haud consultum arbitrabantur. Donec quidam præconum loci illius, occultis inimicitiae stimulis ipsi infensus, eum visum ivit & dixit: In somnis te vidi, Deus bene vertat. Alter quid viderit rogat? Respondit ille: Vidi te mira vocis suavitate præditum, mortalesque cantu tuo delitos. Præco parumper cunctatus, ait: O quam salutare hoc est, quod vidisti, somnium! me enim meæ admonuisti inertiæ, constat quippe vocem meam esse ingrata, cantumque meum hominibus gravem. Finem igitur feci, ne posthac amplius, nisi voce submissa, declamem.

Grave mihi est consortium amicorum,
Qui pravos mihi mores, virtutem esse
prædicant:

Qui vitia mea virtutis & perfectionis nomine
cernunt, (atque commendant;)

Spinamque meam, rosam & Iasminum
monstrant.

Hostis enim ille est impudens atque frontis
perfrictæ;

Quamdiu mea mihi non ostenderit vitia.

Historia: Quidam in sacrario ^d Sincheriano gratis alta voce preces præibat, voce inquam, quæ insuavitate sua auditorum aures raderet: eoque nomine hominem fastidirent. Sacrariique dominus erat princeps æquitate bonisque moribus insignis, hominis animum haud turbaturus, inquit: Bone vir, hujus sacrarii vetustiores sunt præcones,

قدیمند که هر یکی را پنج دینار ادرار است و ترا ده دینار
میدهم تا بجای دیگر روی برین اتفاق افتاد و برق
بعد اثر مدقی پیش امیر باز آمد و گفت ای خداوند
بر من حیو کردی که بدی دینارم ازین بقیه روآن
کردی انجا که رفته ام بیست دینارم میدهند که جای

دیگر روم قبل نمی کنم امیر بخندید و گفت نزینهار *Dolabra mal.
luis ferens.*

Lapis durus, marmor. بیت به تیشه کس خراشد نرروی خارا کلن *id. lericum crastum &
durum.* *Sarcina* چنان که بانک درشت تو می خراشد دل *id. sarcinae* کلندره *id. scoria.*
حکایت ناخوش او ازی بیانک بلند قران همی
خواند صاحب دلی برس و بگذشت و گفت ترا مشاهره *mettula meras.*
چندست گفت هیچ گفت پس این نرمیت بخود چرا
میدهی گفت اثر بهر خدا می خوانم گفت اثر بهر خدا
می خوان *id.*

بیت گز تو قرآن بدین نمط خوانی *id.*

پیشی نر و نر مسلمهانی *id.*

*Hypothese: Quidam in letatione & significando
sicut alia vocis brevibus breviter, voces iudicantur, dux
magistratus quis subnotatum natus iudicaret: eadem
bonum poterit testificari. Sacra iudicium quoniam
ut etiam bimacca adhucate potuisse motuere in
bonum potuisse subnotatum faciat impetrare, iudicatur
bonum.*

کلستان

quorum quivis quinque denariorum mercedem habet: tibi vero decem denarios dabo, ut in alium locum commigres. Consensit ille, & abiit. Post aliquod temporis spatium ad principem reversus, ait: O Domine, tu equidem rebus meis male consulisti, qui me ex hoc loco decem denariis abegeris. Illo in loco, quo secessi, viginti denarios offerunt, ut alium in locum concedam; sed conditionem non accipio. Princeps arridens, inquit: viginti denarios accipere caveas; ipsi quippe quinquaginta denarios tibi lubentes dabunt.

Nemo ligone tam gravi stridore ex marmore
raserit pulverem,

Quam sonus vocis tuæ admodum ingratæ
radit mortalium animos.

Historia: Quidam voce admodum ingrata præditus Coranum alta voce recitabat: cordatus quidam illac præteriens, infit: Tu quot mensibus quantum mercedis habes? Respondit ille: Mercedis quidem nihil. Instat alter: Quorsum itaque te tantis molestiis fatigas? Dixit, Dei causa. Alter ait: Dei causa ne adeo (operose) recitato.

Si tu hoc modo Coranum legeris;
Voluptatem Muhammedanorum extinxeris.

کلستان

باب پنجم

در عشق وجوانی

حکایت

حسن مینمیدیر اگتنند سلطان محمود چندین
 بند، صاحب جمال دارد که هر یکی بدیع
 جهان و ممتاز نزمانند چه کونه است که
 باهیج یک از ایشان میلی و محبتی ندارد چنان که
 بالایانز که اورا نریاده حسنه نیست ثفت هر چه
 در دل فروز آید در دیده نکو نماید
 مثنوی هر که سلطان سرید او باشد
 تر همه بد کند نکو باشد
 و آن که سر پادشاه بیند از
 کش از خیل خانه نتواند

قطعه گسیب بدیده انتکا اتر اکر نکاه کند
 نشان صورت یوسف دهد نداخوبی

و کر پشم ارادت نکه کند در دیده
 فرشته اش نماید پشم گروپی
 حکایت کویند خواجه را بند نادر الحسن بود و با
 او

Arabib قربة
 Propinquitas forte intelliguntur

گروپ
 المقربون

R O S A R I I

C A P V T Q V I N T V M

De Amore & Juventute.

H I S T O R I A:

PROREGEM Hasanum Meimendinum rogarunt (inquietes:) Rex Mahmudus tot præstantissimæ formæ pueros habet, ut quivis naturæ miraculum & seculi delitium esse videatur: qui igitur fit, ut neminem illorum tanto studio & amore prosequatur, quanto Ajasum, forma non adeo insignem? Respondit ille: Quicquid in animum penetraverit, oculis pulchrum esse videtur.

Ver: Cuicunque Rex fautor fuerit benignus,
Etsi omnia mala patraverit; tamen placebit.
Illum vero, quem Rex ipse rejecerit,
Nemo ex tota aula amice tractaverit.
Si quis enim infesto vultu (aliquem) aspexerit;
Tum vel ipsa pulchritudo Iosephi deformis
erit.

Sin benigno obtutu aspexerit cacodæmonem;
Tum ut Angelus Deo carissimus apparebit.

Historia: Narrant, quandam magnatem habuisse mancipium forma præclarum, quod ille a-

S f more

باب پنجم در عشق و جوانی

322

او بس سبیل موقّت و دیانت نظری داشت با یکی از
دوستان کفت دربع اکراین بنده با چنین حسن
و شمایلی که دارد زبان دراز و بی ادب نبودی
کفت ای برادر چون اقرار دوستی کردی توقع
خدمت مدار که چون عا شقی و معشوقی در میان

امد مالکی و مملوکی بس خاست

Lachâr
قطعه خواجه بازده پسری در حسائیز
Gena mala magna & rotunda faciei color.

چون دژید نیازی و خنده

جهه عجیب گر چو خواجه فائز کند

وین کشد باز فائز چون بنده

بیت غلام آنکش باید و خشتازن

بود بنده ناینین مشت تری

Vola manus.

حکایت پارسایرا دیدم بمحبت شخصی کرفتا
فرزنش از پرده برش مکلا آفتاده چندان که ملامت
دیدی و غرامت کشیدی ترک نصابی نکردی و نفی

قطعه کوته نکنم زد امانت دست

و خر خود بزرگ بپیغ تیرم

بعد از تو ملان و ملجان نیست

هم در تو کریم ام کریم

بامی

more honesto prosequebatur : Cuidam forte amicorum aliquando dixit : O si mancipium hoc tanta pulchritudine & præstantia formæ, procacis linguae & malorum morum vitio non laboraret ! Respondit alter : O frater, Amicitiam dum fateris, servitii spem exuas : Amantis enim & amati beneficio, Domini & servi nomen tollitur.

Dominus cum mancipio forma præstanti,
Si lusum & risum instituerit ;
Ne mirum videatur, si perinde ac Dominus se
molle & tenerum (præstiterit ;)
Dominus vero mancipii instar ejus mollitiem
tulerit.

Ver: Mancipium aquam ferat, & cespitem faciat :

Mancipium enim mollius habitum (domi-
num) verberat.

*Mancipio conuenit (dicere) Aquam ferre, et lateres ducere,
et petulantes fulcere, cum verbera*
Historia: Quendam vidi religiosum alicujus hominis amore delinitum; occulti vero ipsius amores tandem in apertum & publicum eruperunt. adeo, ut miras exagitationes experiretur & animi dolorem contraheret ; nec tamen amorem intermitteret, quin ita diceret :

Manum à tuo sinu (O amice) non contraho ;
Etsi me acuto acinace (frustillatim) concideris :

Præter te enim nullum habeo refugium atque
præsidium :

Atque ad te, si confugiendum est, refugio.

بامی ملامتیش کردم و گفتم عقل نفیسته را چه
شئ که نفس خسین برو غالب امد نرمانی
بغیرت فرو رفت و گفت

قطعه هر کجا سلطان عشق آمد نماد

قوت بازی تقوی را محل

پاک دامن چون غرید بیچاره

او فتاده تا کریان در وحیل

حکایت یکی را دل از دست گرفته بود و ترک

جان گفته مظمح نظرش جای خطر فال و مرطه
هلالی نه لقمه که متصور شدی که بکام آید و نه مرغی
که بدام افتاد

و رضا Conjectit in exitum.

و مرطه Precipitum, exitum, putens &c.

بیت چو در چشم شاهد نیاید نمرت

نمر و خال یکسان نماید بمرت

یاران بنصیحتش گفتند که ازین خیال محل تختی
کن که خلqi هم بدین هوس که تو داری اسپرند
و پایی در نجیم پناید و گفت

قطعه دوستان گو نصیحتم ممکنید

که نماید بس ارادت اوست

جنای

Aliquando hominem corripui, inquiens: Tuo
præclaro ingenio quid accidit, quod fœdissima li-
bido illud superavit? Aliquandiu ille meditatus,
tandem ita respondit:

Quocunque amoris Rex pertigerit;
Illi ingens severæ pietatis robur resistere ne-
quit.

Incorruptus quomodonam vixerit miser,
Qui ad collum usque in (vitiorum) lutum est
prolapsus?

Historia: Quidam alicujus amore ita captus fuit,
ut iudicio perditio mortem subire paratus esset: sed
celsus desiderii illius locus periculosus erat, imo
præsentissimi vitæ naufragii quædam charybdis:
Minime buccella, quæ ipsius palato apparata ul-
la ratione esset: nec avicula, quæ in ipsius laqueum
incidere posset.

Si in oculo delitii (tui) tuum non æstimetur
aurum;

Tum aurum, an humum habeas, tua nil qui-
dem refert.

Amici eum admonuerunt, dicentes: Hoc tuo
vano consilio, quod nunquam bene succedere po-
test, abstine: quia multi alii hujus vani, quod tu
agitas, confilii mancipia sunt, & vinculis in eadem
servitute detenti tabescunt. Ille ad hæc alte ingemi-
scens, ait:

Amicis dico: Me ne monetote;
Quia res mea omnis ipsius remissa est * ar-
bitrio.

باب پنجم در عشق و جوانی

326

جنگ جویان برسور پنجه و کنوز

دشمنان را کشند خوبان دوست

شرط موقت نباشد باندیشه جان

دل از همچر جانان برس تخریفت

مندوی تو که دمر بند خویشتن باشی

عشق بازی دروغ نزن باشی

کر نشاید بد وست مر بردن باز

شرط یاریست در طلب مردن

کبای خیرم چو نماند بیش آزین تدیرم

خصم از همه شمشیر نزد یا تیرم

خردست مرسد که آستینش کیرم

و زله بسوم برس آستانش میرم

متعلقانش را که نظر در کامروی بودند و شفقت

برونز کار او برند پندش دادند و بندش نهادند

سودی نداشت

بیت دهند که طبیعت صیر میفرماید

وین نفس خریض را شکر می فاید

شعر آن شنیدی که شاهدی بنهشت

باند

Viri fortes robore & virtute
Hostes interficiunt; formosi vero amicos.

Amoris lex hoc minime fert, ut mortis metu
animum à formosi amore deflectas.

Tu, qui vitæ tuæ amore, amore mori nolis;
Vanos & mendaces amores jactas.
Si amico potiri fata negent;
Tum amicitiæ lex in desiderio ipsius mortem
subire jubet.
Surgam, quandoquidem præter hoc unum
confilium nullum superat aliud:
Inimici omnes five me gladio, five me sagitta
petant.
Si per fatum licet, manicam ejus prehen-
dam;
Sin minus, abibo & super limine ejus expi-
rabo.

Amici ipsius, quibus illius status curæ erat;
magna ipsius infelicissimi fati miseratione & do-
lore tangebantur; eum sedulo monebant: (ob-
nitenti) quoque vincula, sed frustra injicie-
bant.

O infandam miseriam! cum Medicus aloen
præscripsérít;
Ipse vero cupidus affectus saccharum ex-
petat.
An audivisti, quod amatus quidam clam
Aman-

بادل از دست بر قته را هی کفت

تا قدر خویشتن باشد پیش چشمت چه قدر من باشد

پادشاه نزاده را که مظمه بخواهد او بود خبر کردند که
جوانی برس سر این میدان مدام است مینماید خوش

طبع و شیرین نربان سخنهای لطیف و نکتهای غریب سوختن سوزی

از رو میشنویم چنین معلوم میشود که شوری در سر و سوگیری در دل دارد که شیدا صفت مینماید

پسر دانست که دل آویخته اوست و این خرد بلا اثیخته او مرکب بگاید او را نه جوان چون دید که شاهزاده بنزدیک او عزم آمد دارد بگریست و کفت

بیت انکس که مرد بکشت باز امد پیش مانا

چندان که دلش بسوخت برس کشته خویش
قام داری و چه صنعت دانی جوان در فقر خبر
مودت و عشق چنان غریق بود که مجال دم زدن
اصلان نداشت

شعر اثر خود هفت سیم از بزر جوانی آشتفتن Turbare. contur baro. infansiere. amore cap. tum espe.

خو آشتفتی الو با تا ندانی
کفت چرا با من سخن نکویی که اثر حلقه در ویشانم
بلکه

Impotentius amanti dixerit?

Quamdiu tui ipse rationem habueris;

Apud te mei, quænam ratio esse possit?

Regis filio, qui celsum aspectus ipsius desiderium erat, in hunc modum narrant: Iuvenis aliquis in campi hujus fronte frequens cernitur, elegantis ingenii, linguae suavis, egregios sermones & (per quam) admiranda plane dicta ex illo audimus. Prout res docet & colligere licet: cerebrum ipsius amoris curis; cor vero Veneris incendio laborat: quia amore correptus esse videtur. Filius cognovit, illum sui amore captum, istumque miseriæ pulverem se autore commotum esse; equum igitur juvenem versus impellit: Iuvenis cum videret, Regis filium ad se equum dirigere, profusis lacrymis, infit:

Ille, qui me trucidaverat, denuo tandem ad me venit:

Apparet sane, animum ejus trucidati sui miseratione tactum fuisse.

Quamvis eum (Regis filius) in usitata comitate alloqueretur & rogaret: Cujas es? Et quodnam tibi nomen? Et quam calles artem? Iuvenis tamen amoris pelago demersus, imo amoris impetu impotens sui, ne unum quidem verbulum proferre potuit.

Etsi tu septem Corani partes memoria recensere possis:

Amore si fueris captus, ne Alphabetum quidem noveris.

Instituit Regis filius: Quare non tecum colloqueris, cum & ego sim ex religiosorum ordine,

T t imo

باب پنجم در عشق و جوانی

330

بلکه حلقه بکوش ایشانم آنکه بقوت ایستیناس
محبوب از میان تلاطم امواج محبت سر بر آورد و گفت
بیت عجیست با وجودت که وجود من بماند
تو بگفتن اندی ای و مرا سخن بماند
این بگفت و نعره بزر و جان بحق تسلیم کرد
بیت عجب از کشته فباشد بدمر خممه دوست
عجب از مرزنه که چون جان بدمر آورد سلیم
حکایت یکی از متعلم ان کمال به جایی داشت
و معلم را از انجا که حس بشریست با حسین بشره او
پیلی بود تا بمتایی که غالب او قاتش درین سخن
بودی

قطعه نه اچنان بتو مشغولم ای بهشتی گرفی

که یاد خویشتم در ضمیرمی اید

زدیدن توانم که دیده برد و نرم

و گر مقابله بینم که تیری می اید

باری پسر کفت اچنان که در ادب درسم اجتهاد
میکنی در ادب نفس هم نظری فرمای که اکر در
اخلاقم ناپسندی می بینی که مرا ان پسندیده نماید
برانم مطلع کردان تا بتبدیل ان مشغول شوم
کفت

imo religiosorum mancipium. Tandem virtute oblatæ per amatum conversandi & colloquendi copiæ, ipse ex mediis amoris fluctibus ipsum stimulantibus caput exerit, inquiens:

Prodigium est, data tua præsentia, meam præsentiam existere posse.

Teque loquente mihi verbum superare posse.
Hæc dixit, atque latus alta voce exclamans, animam Deo reddidit.

Ne mirum videatur aliquem in foribus tentorii amici extinctum esse:

Quin admirationem moveat vivus, quomodo inde animam salvus eripere possit.

Historia: Discipulus quidam singulari corporis pulchritudine pollebat; adeo, ut præceptor stimulante affectu, & potentia humana pulchritudine ipsius delinitus fuerit; & quidem adeo, ut frequenter hæc verba usurparet:

Adeo tibi operam do, ô divina pulchritudine prædite!

Vt ne mei ipsius quidem memoria mihi in mentem veniat.

A tuo aspectu non possum oculum dimovere;

Etsi ex adverso videam sagittam me petentem.

Aliquando filius infit: **Quantum tu quidem meo Moralium studio & lectioni gnaviter allaboras, velim, ut meos quoque affectus morales diligenter observes: si quid fortassis in moribus meis ingratum videris; quod mihi vel (per ætatem) maxime placeat, id mihi indices, ut emendationi ejus operam dare possim.** Respondit Magister: **Hoc, ô fili,**

T t 2 alium

کفت ای پسر این از دیگری پرس که آن نظر که
مرا باست جُز هنر نمی بینم * قطعه چشم بد اندیش که بُر کنده باد *
عیب نماید هنر ش در نظر بر * ور هنری داری و هفتاد عیب *
دوست نمیند بُجُر آن یک هنر * حکایت شبی یاد دارم که یار عزیزم از در در آمد
حنان بی اختیار از جای بس ادم که چرا غم باستین
کشته شد * بیت سری طیو من یکلو بطلعته اللّجی *
شُكفت آمد از بختم که این دُولت از کجا *
نشست و عتاب اغافر کرد که چرا در حال که مرا
دیدی چرا غرا بکشتی کتم کمان بُردم که آفتاب بس
آمد و نیز ضریفان کفته اند * قطعه کر کرانی به پیش شمع اید *
خیزش اند رس میان جمع بکش * ور شکر خند، ایست شیرین لب *
استینش بکسر و شمع بکش * حکایت یکی دوستی را مذکورا ندیده بود کفت بخاطر
که مستاقیم گفت مستاقی به که مسلولی * بیت

fat. O. Terebrosa
fruct. noctis.

دُجی * بیت سری طیو من یکلو بطلعته اللّجی *
شُكفت آمد از بختم که این دُولت از کجا *
نشست و عتاب اغافر کرد که چرا در حال که مرا
دیدی چرا غرا بکشتی کتم کمان بُردم که آفتاب بس
آمد و نیز ضریفان کفته اند * قطعه کر کرانی به پیش شمع اید *
خیزش اند رس میان جمع بکش * ور شکر خند، ایست شیرین لب *
استینش بکسر و شمع بکش *

حکایت یکی دوستی را مذکورا ندیده بود کفت بخاطر
که مستاقیم گفت مستاقی به که مسلولی *

alium quempiam rogato; illo enim intuitu, quo te
ego respicio, nihil, nisi virtutem, video.

Inimici oculo, qui utinam sit effossus!

Virtus vitium esse videtur.

Si vero unam habueris virtutem, & vitia se-
ptuaginta;

Amicus, non, nisi unam illam videt virtu-
tem.

*Historia: Memor sum, quadam nocte, carum
meum amicum fores meas ingressum; quo viso, im-
potens mei, loco (impetu tanto) profilui, ut mani-
cā fax mea fuerit extincta.*

Noctu venit quasi in somnis illa imago, quæ
vultu suo nocturnas tenebras illustrat:

Mirum mihi hoc fortunæ meæ munus esse vide-
tur, undenam mihi tanta oriatur felicitas?

Confedit ille, atque me perstringere cœpit, in-
quiens: Quare tu, me viso, facem tuam extinxi-
sti? Respondi ego: Quia visus est mihi venisse Sol.
Atque faceti dicere solent:

Si vir aliquis insulsus candelæ lucem obfu-
scet;

Surgas, illumque in medio confessu truci-
des:

Si vero sacchari instar dulce ridens, suave fue-
rit labium;

Ejus manicam prehendas, candelamque ex-
tinguas.

*Historia: Quidam amicum suum per longum
temporis spatium non viderat; viso ait: Vbinam
es, tanto tui tenemur desiderio? Respondit ille:
Desiderium præstat fastidio.*

باب پنجم در عشق و جوانی

334

نقاش *Pictura, imago, formosum amasum*

بیت دیر اهدی ای نقاش سر مست
گرودت زده همی دامن انز دست

شعر معشوق که دیر دیر بینند
آخر کم آنکه سیر بینند
حکمت شاهد که با رفیقان اید بجفا کردن اهد است
حکم انکه انز غیرت اغیار و مضادت خالی
نباشد

بیت اذا جئني في رفقة لشرونزي
وان جئت في صلح فانت محارب
قطعه بیان نفس که بر اینخت یار بالغیار
بسی نماین که غیرت وجود من بکشد
خنده گفت که من شمع جمع ای

سعدی

مرا آن چه که پروانه خویشن بکشد
حکایت یاد ایام که در ایام پیشین من و دوستی
چو دو مغز بادام در پوشتی صحبت داشتیم ناکاه بادام
اتفاق سفر افتاد پس از مددتی که باز اهدم عتاب
اخذ کرد که درین مدق قاصدی نفرستادی نفتم
دریغ اهدم که دیده قاصد بجمال تو سروشن کرد
و من حروم باشم

قطعه

Tarda advenisti, ô vaga imago;
Neque statim sinum tuum ex manu dimit-
timus.

Delitium, quod per intervalla viderint raro ;
Non minus munus erit, quam si illud ad satie-
tatem sæpe viderint.

Delitium, quod cum sodalibus venerit, afflictum
venit : quia sine sodalium invidia & adverso iis
studio, accessus ille fieri nequit.

Dum venis cum sodalibus, ut me invisas ;
Etsi quidem veneris in pace (amicus;) hostis ta-
men ad bellum movendum venis.

Si quando amicus cum sodalibus commercium
instituerit ;
Parum aberit, quin me æmulandi studium in-
teremerit.

Ridens ille respondit : Ego , ô Sade , sodalitii
sum candela :

Quid mea refert , si pyrausta seipsam ambu-
stam peremerit.

Historia : Memor sum, me aliquando olim cum
amico perinde ut duo amygdala in uno cortice con-
sortium habuisse ; præter spem omnem iter mihi
fusciendum incidit. Aliquanto post reversum me
corripere cœpit , inquiens : Tanto temporis spa-
tio quare non misisti cursoriem ? Respondi ego:
Calamitosum mihi videbatur , cursoris animum
& oculum tuo aspectu & pulchritudine refici ; me
vero illo destitui.

O anti-

قطعه یا تر دیرینه مرا خوبیان تو بله مده
که مرا تو بله بشمشیش خواهد بودن
رشکم آید که کسی سیر نظر در تو کند
بائی خویم نه که گش سیش خواهد بودن

حکایت دانشمندی را دیدم بحیث شخصی
کرفتار و راضی از رو بگفتار جو تر فراوان بردی و تحمل
بی کران کردی بازی بطریق نصیحتش گفتم دام که
ترا در حبّت این منظور علّتی نیست و بنایی هوقت
بر خلّتی نه با وجود این معنی لایق قدر علماء نباشد
خود را متهم کردن و جو بی ادبان بردن کفت ای
یار دست عتاب از دامن روزگارم بدادر که بازها
درین مصلحت که تو خوبی آن دیشه کردم ضمیر بس
جفای او سهلتر نماید که صبر از رو و حکیمان
کفته ازد که دل بر مجاهده نهادن اساقه است که
چشم از مشاهده بس کرفتن
متنوعی هر که بی او بسر نشاید برد
که جفایی کند بباید برد
هر که دل پیش دلبری دارد
مریش در دست دیگری دارد
روزی از دست گفتنش زنها

O antique amice dicas ; ne (quis) verbis mihi
amoris pœnitentiam imponat :

Quia (ab amore ejus) resipiscere non possum ,
licet ipse gladio instet.

Invidia * me subit , si te quis ad satietatem us-
que aspiciat.

Rursus dico : Ita tamen non est ; nemo enim
eius aspectu satiari potest.

Historia: Studiosum quendam honesto alicujus
amore captum vidi , cui solo ipsius colloquio frui
satis erat. Hinc (mortalium) incredibiles exagita-
tiones ferebat, & immensam tolerantiam ostende-
bat. Aliquando ipsum monere cœpi , inquiens :
Scio equidem te hujus amore non quidem ad libi-
dinem captum esse; neque amoris (tui) fundamen-
to aliquam turpitudinis vilitatem subesse: Utut ta-
men est , celso doctorum fastigio minime conve-
nit, seipsum reddere suspectum; atque incondito-
rum hominum exagitationes sustinere. Respondit
ille : O Amice, correptionis manum à tempestatis
meæ sinu contrahas; quia sæpius eandem rem, quam
tu mihi proponis, solicito consilio sum meditatus.
Sed deprehendi , facilius esse, propter ipsum tole-
rare exagitationes, quam ipso prorsus carere. Sa-
pientes vero dixerunt : Animum cruciatui expo-
nere facilius est , quam oculum à contemplatione
ipsius retrahere.

Ille, qui sine illo (amico) vivere nequit ;
Si etiam afflixerit , tolerare debet.

Quicunque animum delicio applicuerit ;
Barbam alterius manui commisit.

Quodam die illi dixi : Ab amico abstine.

باب پنجم در عشق وجوانی

338

چند اثر ان روی کردم استغفاره

نکند دوست نزینهای را اثر دوسته

دل نهادم برس انجه خاطر اوسته

کر بلطفم بئزه خود خوانده

ور بقهرم براند او داند

حکایت در غنوان جوانی چنان که افتاد

ونافی با خوش پیسری سری و سری داشتم حکم

انکه حلیقی داشت طیب الادا و حلیقی گالبدی

از دادا

بیت انکه نبات عارضش اب حیات میخورد

ور شکرش نکه کند هر که نبات میخورد

اتفاقا بخلاف طبع ازو حرکتی دیدم نیستندیدم دامن

ازو در کشیدم و مهربه مهربش در چیدم و گفتم

بیت بسرو هر چه میباشد پیش گیر

سیر ما نداری سر خویش گیر

شیدمش که میرفت و میگفت

بیت شبیره گز و صل افتاد نخواهد

مرؤ نق باز ر آفتاد نکاهد

این بگفت و سفر کرد و پریشانی او در من اثر

کرد

بیت

Aliquoties ab eo tempore me dicti pœnituit :

Sed amicus ab amico minime abstinet :
Ego itaque animum ipsius voluntati conformavi :

Sive me benevolentia quadam ad se invitaverit ;
Sive me severa objurgatione extrusserit , id liberum illi est.

Historia : In primo juventutis meæ flore, prout fieri solet, & tibi constat , caput & amoris consilia cum filio quodam præclaro conferebam; quia vox ad miraculum usque suavissima pollebat, & forma quadam incredibili , perinde ac plenilunium , splendebat.

Efflorescentem ipsius lanuginem intueatur ,
quicunque vitæ aquam haurire velit :
Sacchareum ipsius labium aspiciat, quicunque
Saccharum comedere cupit.

Præter omnem expectationem in eo vidi contra (ipsius) morem actionem quandam mihi haud probatam : quapropter sinum ab illo contraxi , atque amoris illius lapillum fregi, inquiens :

Abi, & quocunque tibi visum fuerit age.
Nostrum consilium cum non sequaris , proprium exequaris consilium.

Audivi illum abeuntem dixisse :
Vespertilio etsi ad Solis fulgorem non comparet ,

Fulgoris pretium in Sole ideo non minuitur.
Hæc dixit, & iter ingressus discessit ; ipsius vero animi dolor atque tristitia in me quoque penetrauit.

باب پنجم در عشق و جوانی

340

بیت فقدت رهمان الوصل والمرء جاھل

پقدیر لذین العیش قبل المصائب

بیت باز آئی و مرا بکش که پیشتم ام ردن

خوشتی که پس از تو خرد کانی بردن

اما بشکر و منت بازی پس از مدتی باز آمد ان حلوق

داودی متغیر شده و جمال یوسفی بزیان آمد و برسیت
Mentum. 2. *menti serobs. 3. pateg.*

لخداش چو ابه کرد نشسته و رونق بازار حسنیش
شکسته متوقع که در کمارش کیرم کاره و فتیم و فتنم

قطعه آن روز که خط شاهد ت بود

صاحب نظر از نظر پرائیدی

امروز بیامدی بصلحش

کش قاتمه و ضممه بز نشاندی

Flavus, pallidus. مثنوی تازه بهزیر و رقت رم شد

دیگر منه کاتیش ما سرد شد

چند خرامی و تکبر کنی

دولت پارینه تصویر کنی

پیش کسی رؤ که طلبکار نست

فائز بر آن کن که خرید از نست

قطعه سبزه در باغ کفته اند خوشتی

داند انکس که اپن سخن کوید

یعنی

CAP. V. DE AMORE ET IUVEN. 341

Commercii occasionem perdidi ; sed ignorat
homo

Premium jucundioris vitæ miseriis nunquam
exercitus.

Heus ! redi, & me interfice : quia coram te mori
Præstat, quam te discedente fine te vitam tra-
here.

Sed auspice atque duce Deo denuo reversus fuit,
mutata Davidica voce, & deperdita Iosephica pul-
chritudine : genæ ipsius perinde ut malum cydo-
nium lanugine obsessæ erant , atque splendor in-
comparabilis pulchritudinis ejus obscuratus erat :
sperabat ille, me eum amplexurum esse ; sed ego in
angulum deflectens, inquio :

Illo tempore, quo tibi jucundæ juventutis flos
esset ;

Aspicientem te à tuo aspectu repellebas.

Hodie denuo reverteris, ut amicitiam cum il-
lo redintegres.

Dum * Fetha & Samma apposuisti.

Teneri veris tui folium jam flavit ;

Ollam ne admoveas ; quia ignis meus refri-
xit.

Quousque exultas & fastum ostentas ,
Et elapsi anni potentiam (in te) contemplaris ?
Abeas ad aliquem, qui te desideret ;
Mollitiemque ostentes illi , qui tui emptor
existat.

Viride gramen in horto dixerunt pulchrum
est ,

At mentem (hanc) capit ille , qui hoc dictum
pronunciavit.

یعنی از روی دلبران خط سبز دل عشاق پیشتر
جورید خند Foetor, foetid.

بیت بوستان تو کند فائزه بست خند Cannabis, membrum virile &c.

بس که بس مینکنی و میرود خند Stupidus, mutus, bellus.

it. compes, minica. قطعه تو پسر بر قته چو آهو

امسال بیامدی چو یونگی آغمر Vitis, probum, macula.

it. caprea, dorcas. سعدی خط سبز دوست دارد

نه هر لف چوالد و غری لف Capra, Pardus, liger.

قطعه کر صبر کنی و ری بکنی موی بناؤش

این دولت ایام نکوی بُسر آید خند Luctus, lamentatio.

Infotunum. it. کر دست بجان داشتمی همچو تو بس کریش
نکداشتمی تا بقیامت که بس اید

قطعه سوال کردم و گفتم جمال روی ترا چه شد

که موی چه بَرْ کَرَدْ ماه چوشیدست

خند کفت ندانم چه بود سویم علی

مکر بِحَاتَمْ حَسَنَمْ سیاه پوشیدست

حکایت یکی را از مستعر بان بعد از پرسیدند که ما تقول

فری المَرْدِ کفت لا خیر فیهم ما دام احمد هم لطیفات خاشن

فازا خشن یتلاظر یعنی تا خوب و لطیفند درشتی کند

و چون درشت شوند تلظُّف کند و دوستی نمایند

Vernantem juventæ ætatem

Animus amantium magis expetit.

Hortus tuus est porri satum;

Quo magis evulferis, luxuriat magis.

Tu ante annum discessisti (formosus) ut cervus (amabilis,)

Hoc anno rediisti ut (terribilis) pardus.

Sadus tenerum amat juventæ florem,

Non amat hirtas in corpore setas.

Si (pauxillum) temporis expectaveris, & pilos produxeris;

Tum illa formæ venustas perierit.

Vtinam mihi sit imperium in animam, quod tibi est in pilos ! Non finerem, ut illa æternum ex corpore exiret.

Rogavi ego inquiens : tui vultus pulchritudini quid evenit ,

Quod formiculæ Lunæ faciem occupav-
rint?

Subridens inquit : Nescio quid meo evenerit
vultui ;

Nisi, quod (amissæ) pulchritudinis luctu pul-
lam induerit barbæ vestem.

Historia : Advenam quendam Bagdadensium Arabum genti insertum rogarunt, inquietes : Quid tibi videtur de formosis pueris ? Respondit ille : Nil boni inest ipsis : Quamdiu aliquis eorum pulchellus est, morosum se præbet, & cum adoleverit, benignus evadit : Id est : Quamdiu pulchri & grati sunt, morosos se præstant ; cum vero ætate forma defloruerit, benignos se exhibent, & amicitiam ostendunt.

Im-

باب پنجم در عشق و جوانی

344

نظم امردان که خوب روی بود

قلخ خفتانز و نند خوئی بود

چون بریش امد و بلعنت شد

مردم امیر و مهرجوی بود

حکایت یکی را از علماء پرسیدند که کسی

ماه رویی در خلوت فشسته و درها بسته

ناظر

vineæ vel palma,

rum custeriæ

ورقیبان خفته و نفس طالب و شهوت غالب

چنان که عرب خوید التمر یانع والناطور غیر

مانع هیم دانی که بعلت پرهیز کاری از رو بسلامت

ماند کفت اگر از ماه روی بماند از بد خویان

ماند

بیت وَإِنْ سَلَمَ لِإِلَانْسَانَ مِنْ سُوْ نَفْسِهِ

فَمَنْ سُوْ ظَنَ الْمَذِي لِيَسْ يَسْلَمُ

بیت شاید پس کار خویشن بنشستن

لیکن نتوان زیان مردم بستن

حکایت طوطی را با زرایی در ققص کردند طوطی

از قیچ مشاهده او مجاهده می برد و میگفت این چه

طلعت مکروهست وهیات حقوقت و منظر

ملعون و شما ایل ناموزون یا غراب البین لیت بینی

و بینک بعد المشرقین

قطعه

طوطی

Zilla

Carea

avis.

exops, invipit.

Imberbis, quamdiu fuerit formosus,
Verbis est acerbus, moribus superbus.
Barba nascente cum adoleverit, & pulchritudo deperdita fuerit,
Cum hominibus (familiarius) conversari, & benevolentiam ambire coepit.

Historia: Sapientem quendam rogarunt dicentes: Si quis cum puella formosissima in conclave solus desideat, fores clausas teneat, rivales dormiant, affectus stimulet, atque libido astuet, perinde ut Arabs ait: Dactylus maturuit, neque hortulanus (quo minus carpatur) prohibet: Numquid putas, religiosa pietatis conscientia ipsum incorruptum fore? Respondet alter: Etsi ille à formosa puella incorruptus manserit, à maledicentium tamen calumniis non incorruptus erit.

Quamvis quidem homo liber sit à malo affectu;

Non tamen à maligna suspicantium calumnia liber erit.

Homo quidem propriam obire provinciam potest;

Sed (protervam) mortalium linguam comprehendere non potest.

Historia: Psittacum cum corvo eadem concluserant cavea, psittacus ex horrido ipsius corvi aspectu mire discruciatus, inquit: Quisnam hic foedus est vultus? Quænam hæc est forma triestis? Quisnam est iste detestabilis aspectus? Quisnam mores isti incompositi? O corve, utinam inter me & te Orientis & Occidentis spatium interpositum esset!

قطعه علی الصباح برسوی تو هر که برس خیره
 صبح روز سلامت برس مسا باشد
 بد آخری چو تو در خطیت تو با پیشی
 ولی چنان که تو بی در جهان کجا باشد
 عجیب آن که غراب از مجاورت طوطی بجان امده بود
 ولا حول کنان از خردش کیمی همی فالید و دستهای تغابن
 بر یکنیک همی مالید و میگفت این چه بخت نگونست
 و طالع دون و ایام بوقلوں لایق قدر من انسی که باز رانی
 بر دیوار باغی خرامان همی گرفتی
 بیت پارسما را بس این قدر فرزندان
 که بود در طویله فرزندان

تا چه کناه کرد ام که روز کارم بعقوبت آن در سلک
 صحبت چنین ابلهی خود را و ناجنس یافه در رای
 بچنین بند و بلا مبتلا کرد است
 قطعه کس نیاید بیایی دیواری

که بر آن صورت نکار کند

کر ترا در بهشت باشد جای

دیگران دو غاخ اختیار کند

این مثل بد آن او ردم تا بد آنی که چند آن که دانارا از فاد آن
 نفرتست صد چند آن فاد آنرا از دانا و حشست

بیت

Matutino tempore , qui vultu tuo viso surrexerit ,

Aurora beati illius diei, ipsi vesper erit.

Infelix aliquis (& deformis) qualis tu, tuo conveniebat consortio :

Verum enimvero tui instar (deformis) in hoc orbe ubinam fuerit ?

At vero mirabilius hoc est , corvum ipsius psittaci consortio mire offendum, sortemque suam detestatum, acerbissimam fatorum iniquitatem incusasse, & complosis praedolore unguibus ita ingemuisse : Quænam hæc est fati iniquitas ? Quænam ista fortunæ asperitas ? Et quænam hæ instabiles temporum meorum vices ? Profecto dignitati meæ hoc congruebat, ut cum corvo aliquo super vineæ pariete exultans incederem.

Religioso tantum supplicii & carceris satis est ,

Quod inter nebulonum cohortem vivat.

O (bone Deus !) quodnam (tam santicum) admisi nefas , quod me fatum hoc (tam diro) affecit supplicio ? dum me consortem huic tam stolido , superbo , ignobili , atque garrulo (psittaco) hoc malo vinculorum supplicio coercuit.

Nemo ad parietem illum concesserit ,

Vbi imaginem tuam depinxerint.

Si tibi in Paradiso fuerit locus ;

Tum alii (te fugientes) Tartarum subire malint.

Hanc similitudinem ideo adduxi , ut discas : Quantum scilicet Sapiens insipientem fugere sollet; centies tanto insipiens (& rudis) Sapientem horreret.

باب پنجم در عشق وجوانی 348

بیت نراهیدی در سهایع مرندان بود
 نران میان کفت شاهد بدنه خی
 کر ملولی نرمما قرش مهنشین
 که تو هم در میان ما تله خی
 ریای جمعی چو کل ولله بهم پیوسته
 تو هیرم خشک در میانشان رسنه
 چون باه خالف و چو سرما ناخوش
 چون برق نشته و چون بخ بسته

غزال برق

حکایت مرفیقی داشتم که سالها باهم سفر کرد پیغ
Glacies tapetum non villosum. بودیم و نان و نمک خوردیم و بی کران حقوق محبت
 ثابت شده اخر بسبب نفعی اندک از این خاطر من
 کوا داشت و دوستی پیری شد و بالین همه از هر دو
 طرف دلبستکی حاصل بود بحکم آن که شنیدم که
 کوزی دو بیت از سخنان من در جمیع همی
 کفتند

قطعه نثارمن چو در اید بخنده نمکین
 نمک نریاده کند بر جراحت مریشان
 چه بودی ام سر نرفش بدستم افتادی
 چو استین کریمان بدست درویشان
 طایفه دوستان نه بر لطف این سخن بل که بر
 حسن

CAP. V. DE AMORE ET IUVEN. 349

Religiosus quidam in nebulonum confortio
fuit;

Inter ipsos pulchellus Belchenfis (religioso)
inquit:

Si tu propter nos offenderis , tristis ne consi-
deas:

Quia tu in confortio nostro nobis quoque
molestus es.

Inter societatem, quæ ut rosa & hyacinthus se
mutuo est complexa ,

Tu ut aridum lignum succrevisse videris ;

Perinde ut ventus aliquis adversus , atque fri-
gus ingratus ;

Quin ut nix confedisti , & ut glacies , indura-
tus non liquefcis.

Historia: Sodalem quendam habebam, cum quo
multos annos iter feceram, panem & salem come-
deram , atque incomparabile amicitiae jus (utrin-
que) sanctum erat. Tandem ille propter exi-
guum lucellum animum meum offendere sustinuit ;
amicitiaque soluta fuit. Nihilominus utrinque ta-
men tacitus quidam animorum amor & conciliatio
fuit ; quia audiveram, quodam die (hos) duos ver-
sus meos in sodalitio quodam recitatos fuisse.

Imago mea dum advenerit dulci risu (effusa ,)

Plus salis indit vulneri animorum vulnerato-
rum. (meam incidet ;)

Vtinam cinni illius extremitas in manum
Perinde ut liberalium sinus in manum paupe-
rum.

Nonnulli amicorum , non quidem hac suavi
verborum Venere inducti ; sed singulari naturæ

باب پنجم در عشق و جوانی ۳۵۰

حسن سیر ق خویش کواهی داد، اند او هم در آن میان
مبالغه کرد و بس فوت محبت قدیم تاسو خورد، و بخطای
خویش اعتراض کرد، معلوم کردم که از طرف او هم
رغبت هست این بیتها فرستادم و صلح کردم *
قطعه نه مارا در میان عهد وفا بود *

جفا کردی و بد مهیری نویدی *

بیکبار از جهان دل در تو بستم *
ندانستم که کردی بپروردی *

هنورتیم کر سر صدحست باز آی *

کن آن محبوبت راشی که بودی *

حکایت * یکی از نزی صاحب جمال بود در گذشت
و مادر نرن پیر فرتوتی بعلت صدق در خانه
ممکن بماند مرد از مجاورت او بجان مرجیدی و حکم
صدق از مجاورت او چاره ندیدی یکی ازین طایفه

حقت حه کونه نر فراق یا ز خریس کفت فادیدن نرن دشوار
بر من چنان دشوار نمی اید که دیدن مادر نرن *

مشنوی گل بتارکه رفت و خانه بماند *

کچ برد اشتبه و مادر بماند *

دیده بزر قارئ سنان دیدن خوشنر *

از روی دو شمنان دیدن *

واج است از

probitate propensi benignius testimonium (atque judicium) ferebant; (inter quos ille laudes nostras) egregie prædicaverat, atque pristinæ amicitiæ jaçturam conquestus deploraverat, suamque culpam fassus erat: unde collegi, illum sua sponte in meam amicitiam propendere, proinde hos versus illi misi, eamque cum illo denuo redintegravi.

An non inter nos sanctum erat fidei & amicitiæ jus?

Tu offendisti, & malum amorem ostendisti.

Vno momento ab hoc mundo animum ad tui amorem adjunxi;

Nescius, te mutaturum ita subito animum.

Adhuc tamen, si amicitiæ animum habeas, redi:

Longe carior eris, quam antea fuisti.

Historia: Quidam mulierem forma habebat admodum præclararam, qua defunctâ, mulieris mater decrepita anus, propter rationem * dotis in ædibus illius remansit, vir propter contubernium decrepita (socrus) mire discruciatatur animo: propter dotem tamen, illius consortium nullâ ratione effugere poterat. Quidam amicorum in matrimonio vivens inquit illi: Qua ratione agis post eruptam tibi adeo caram amicam? Respondit alter ille: Non aspicere uxorem (meam,) non usque adeo arduum est, quam aspicere ipsius matrem.

Rosa decerpta est, spinaque remansit:

Thesaurum abstulerunt, serpens * relictus est.

Oculo ipsum hastæ spiculum adversum aspicere præstat;

Quam vultum inimicorum intueri.

Oportet

واجْبَسْتَ اُنْ هَرَامِ دُوْسْتَ بِرِيدَه

تا يَكِي دُشْمَنَتْ نَبَادَه دِيدَه

Pagus, vicus,

platea, diversorum.

حکایت یاد دارم که در جوانی کنسر داشتم بگویی

و نظر داشتم با ماه رویی در آیام تُوری که خروش،

آب دهان را بخوشانیدی و سه موسم میش استخوان را.

بجوشانیدی از صنعت بشریت تاب افتتاب نیاوردم.

لامرم الْتَّحَا بِسَايَةً دِيوازِي کردم متربق که کسی

زمخت خر تُور از من ببرد و بایی آتش من فرسوده

نشاند فاکاه از قاریکی بهلپیش خانه روشنایی دیدم

جمالی که بُرَيَان فصاحت از بیان صبحات او عاجز

بماند چنانکه در شب قاریک صبح براید یا اب

حیات از ظلمات بدراشد قدح بروز آب برس دست

وشکر دتر آن ریخته و بعزرق برس امیخته قدام

بکلا بش مطییب کرد، یا قطره چند از کل رویش

در آن چکیده في الجله شراب از دست نکاری نمیش

بر تحرفتم و بخوردم و عمر کنسته از سر کرفتم

قطعه حرم ان فرخنده طالع را که چشم

بر چنین روی افتاد هر بامدانه

نمیست می پیدا از تحرف دنیم شب

نمیست ساقی رون تکسر بامدانه

حکایت

Oporet mille amicorum amicitias rescindi;
Ne unum inimicum tuum videas.

Historia: Memor sum, me in juventute quondam plateam quandam præteriisse, & puerum præclara forma præstantem conspexisse mense Augusto ferventissimo, cum nocturnus ejus ventus æstuans salivam in ore desiccaret: diurnus ossium medullam excoqueret. Per imbecillitatem humanam, (immensum) Solis æstum sustinere haud potui: quare ad parietis cujusdam umbram refugi, avide circumspiciens, an non quispiam vires meas æstu mensis Augusti fractas reficeret, & frigida memum (sitis) incendium restingueret. Præter omnem spem ex tenebroso ædium splendorum atrio pulchritudinem quandam oriri video, cuius formæ elegantiam nulla linguæ eloquentia effari possit: perinde ac si in obscura nocte aurora prodiret; aut vitæ* aqua ex Cimmeriis tenebris surgeret; poculum aqua nivali impletum manu tenebat, saccharo indito & vino eliquato temperatum. Nescio utrum aqua rosacea illud odoratum reddiderit; an vero aliquot guttas ex vultus sui rosa instillaverit. Ego ut paucis defungar, potum ex blanda illius manu acceptum haufi: atque præteritæ tædiosæ vitæ memoriam deposui.

O beatam atque felicem fortèm illius oculi,
Qui in ejus vultum unoquoque mane inciderit!

Ebrius vino evigilare solet ad medium noctem:

Ebrius vero pincernæ pulchritudine extremi demum judicii mane.

حکایت پسالی سلطان محمود خوارزمشاه با خطای
برای مصلحتی صلح اختیار کردند بجماعت کاشغ
در آمدم پسری دیدم در خوبی بغايت اعتدال

ونهايت جمال چنانکه در امثال او کفته اند

رمای معلمات همه شوخي و لبri اموخت

جفا و نادر و عتاب و ستمکری اموخت

من آدمی بچنین شکل و خوبی و قد و روش Pellis hoedina
statura, quantitas. قد

ندیده ام منکر این شیوه از پسری اموخت

مقدمه خود را کشیری در دست و همی خواند ضرب
زید عمر و کان المتعدي عمر کفتم ای پسر خوارزم
را خطای صلح کردند و زید و عمر و ما خصومت
همچنان باقیست بخندید و مولدهم پرسید کفتم خال
شیر از کفت از مخنان سعدی چه داری کفتم

قطعه بیلت پنخوی یصول معاپبا

علی کزید فی مقابلة العمر و

علی جر ذيل ليس يرفع راسه

وهل يستقيم الرفع من عمل الجر

کفت غالب اشعار او درین نزهین بربان پرسیست
آخر بخوبی بفهم فردیکنفر باشد کلم الناس علی قدر
عقلولهم

مشنوی

Historia : Quodam anno Mahmudus Rex Chorsemæ cum Chitææ Rege proprii commodi causa pacem fecit : Ingressus ego templum Caschgeranum , quendam vidi puerum pulchritudine mira præditum , & singulari forma præstantem , adeo ut de eo dictum fuerit :

Magister tuus te festivos mores , & amores docuit : (quitatem docuit.

Exagitationem, mollitiem, pertinaciam & ini-
Ego nullum hominem ista forma , pulchritu-
dine, statura & gestibus (didicerat.

Vidi; sed istos molles & blandos mores à sene

Præfationem Syntaxeos Semachscherinæ mani-
bus tenebat, atque legebat: Saraba Seidon Amran,
Seidus verberavit Amrum : Accusativus pa-
tiens erat Amrus. Ego vero ajebam : O fili, Chor-
fema * atque Chitæa pacem iniverunt; num Seidus
atque Amrus bellum fovent æternum? Quo audito,
ridens patriam meam rogat. Respondi ego ; esse
Cyropolim. Ille infit : Ex Sadi dictis quid habes?
Ego contra :

Amore correptus fui alicujus discipuli Syn-
taxin dissentis; (sed) invadebat ille iratus
Me, perinde ut Seidus in (Syntactico) certa-
mine Amrum :

(Superbus) sinum contrahens * caput non ele-
vabat , (ut aliquem respiceret;)

Sed num respiciat alios , qui sit superbus ?

Puer infit : pleraque ipsius carmina hoc nostro
loco lingua Persica circumferuntur; qua si illa redi-
taveris, facilius intelligentur nobis : Loquitor ho-
minibus ad captum suum.

مثنوی طبع ترا تا هوش نکو شد
صورت عقل از دل ما خو شد
ای دل عشاق بدام تو صید

ما بتو مشغول و تو باعمر و زید
بامدان که عزم سفر مصمم شد مخک کسی از کاروانیان
کفته بودش که فلان سعدیست دیدم که دوان امد
وتلطف کرد و برونداع تائزو خورد که چندین مرور چرا نکفتی
که منم تاشکر قدم بزرگان را بخدمت میان بستمی گفتم
هر صراع با وجودت خمن او از نیامد که منم
کفتا چه شود که درین بقעה بر اسایی
تا از خدمت مستفید شویم
کفتم نتوانم حکم این حکایت که دیدم

مثنوی بزرگی دیدم اندیش کوهساری

قناعت کرده از دنیا بغاری

چرا کفتم بشهر اندیش نیایی

که باز بند از دل بر کشایی

بکفت انجا پری رویان تغرند

چو کل پسیاشر شد پیلان بلغرند

این کلام کفتم و بوسه بر سر و روی همه دیگر دادم

وداع کردیم

بیت

Ingenium tuum ex quo syntaxi sese applicavit, (periit.

Intellectus nostri ratio ex mente nostra plane
Sed heus tu! in cujus laqueo amatoris animus
prædæ est; (res est.

Nobis tecum, sed tibi cum Seido atque Amro
Mane cum consilium ineundi itineris effet
certum, quidam nostrorum comitum illi forte
dixit: Iste est Sadus. Vidi itaque puerum præ-
cipiti cursu advolantem, miris officiis huma-
num, atque nostrum discessum, cum valedice-
remus, ægerrime ferentem, atque ita dicentem:
Tot per dies quidni dixisti, Ego sum (Sadus?) ut,
quo gratus erga magnatum adventum judicarer,
eos omnibus officiis & servitiis colerem. Ego vero
respondi:

Te quidem præsente non prodit vox ista, Ego
sum. (scas,

Respondit ille: Quid si in hoc loco acquie-
Vt te autore aliquid proficiamus?

Respondi: Non possum, hujus historiæ, quam
vidi, autoritate motus. (vidi;

Magnatem aliquem inter montes sedem fixisse
Qui paucis contentus, mundo(rejecto) in spe-
lunca (sedebat.)

Quid ni, inquam, in urbem migras,
Vt onus animi tandem liberior resolvas?

Respondit ille: Ibi plurimæ formosæ & pul-
chræ sunt: (labascunt.

Et cum lutum est plurimum, elephanti quoque
Hæc verba dixi, osculoque capiti vultuque
mutuo fixo, valediximus.

بیت بوشه دادن بروی دوست حه سود
 هم در ان لحظا کردنش بد مرود مهمان رود dia. Salutao, valedictio.
 سیب سیب کویی وداع یاران کرد
 روی نرین سوی سرخ افزان سو نمرد
 شعر ائمّت ائمّت انا يوم الوداع تأسفاً
 لا تحسبني في المودة ممنصفاً

حکایت خرقه پوشی در کاروان حجاز همراه هما
 بود یکی از امراء عرب مس اورا صد دینار بخشیده
 بود تا نفقة عیال کند ناکاه دُرد خفاجه برس کاروان
 کردند و پاک ببردند باز رکانان کریه وزاری کردن
 بیت کر تصرع کنی و کر فریاد
 دزد نمر بان پس خواهد داد

مکر ان درویش خرقه پوش برس قراس خود مانده
 بود و تغییر درو نیامده کفتم مکر ان معلوم ترا
 ببردند کفت بلی بردند ولیکن هم را بال معلوم
 چنان الفتی نبود که بمقابلت ان خسته دل باشم

بیت نباید بستن اند رس چیز و کس دل
 که دل برد استن گاریست مسکل
 کفتم موافق حال منست اچه تو کفتی که هم را در عهد
 جوانی

Osculari vultum amici quid juvat,
Atque eodem momento ipsi valedicere?
Sodalibus valedixit facie pomum,
Altera vultus parte rubrum, altera pallidum
referens.

Nisi inter valedicendum ipso moriar discessus
die præ dolore;

Ne me existimetis in amore æquum.

Historia: Pauper quidam pannosa penula indu-
tus in comitatu peregrinantium Meccam comes
nobis ibat. Quidam ex Magnatibus Arabum illi cen-
tum aureos dono dedit, ut familiam (facilius) susten-
tare posset. Præter spem omnem prædones Chafa-
schani comitatum invadunt, & omnia illi bona au-
ferunt. Mercatores flere atque plorare cœperunt,
& frustra opem implorare.

Sive preciōbus obtestaris, sive miserabiliter
exclames; (turus.)

Prædo tamen aurum (ereptum) non est reddi-
Forte religiosus ille pannosa penula indutus
primam animi constantiam retinuit, & nihil quic-
quam mutatus fuit. Cui ego dixi: Fortassis tuam
non abstulerint pecuniam? Respondit ille: Imo
& meam abstulerunt: Verum enimvero ego pecu-
niā illam non adeo amabam, ut illa ablata ægro
animo doleam.

Non decet animum ulli rei, aut homini
mancipare

Quia animum ab illo revocare res est
(imprimis) difficilis.

Respondi ego: Quæ tu dixisti, meæ conditioni
conveniunt: ego enim juvenili mea ætate cum ju-
vene

جوانی با جوانی اتفاق مخالطت بود و صدق موّت
همایتی که قبله چشم بمال او بودی و سود سرمهای
عمرم وصال او

قطعه مکر ملائیکه و کسر نه بشر

بحسن صورت او در زمین خواهد بود

بدوستی که حرام است بعد از و محبت

که هیچ نطفه چو او ادمی خواهد بود

ناگهی پای وجودش بکل اجل فرو رفت و دون فراق

از دوّه مانش بر امد مرزها بر سر خاکش مجاورت.
Logatio, pro
genies. 2. multum odoy
3. prosperitas.

کردم

قطعه کاش کان روز که در پای تو شد خامرأجل

دستت کیتی بزرگی تیغ هلاکم بئ سر

تا درین روز جهان بی تو دیدی چشم

ای منم بس سر خاک تو که خاکم بئ سر

قطعه آنکه قرارش نکر قتی و خواب

تا گل و نسرين نفساندی خست

خردش کیتی گل رویش بیخت

خامرأبنان بس سر خاکش پرست

بعد از مفارقت او عزم کرد و نیت جرم که بقیة

زندگانی فرشن هوش در نوردم و خرد محالست نکردم

قطعه

CAP. V. DE AMORE ET IUVEN. 361

vene quodam forte conversabar , verumque amorem colebam : adeo , ut Oriens ille, (quem preces fundentes aspicimus ,) oculis meis ipsius pulchritudo esset, atque pretiosæ meæ vitæ quæstus ipsius conversationis commercium. (quam ,

Fortassis Angeli ; non vero mortalium quis-
Formæ præstantia pares illi in terris esse possint.
Per amicitiam illam nefas esto , illo mortuo
posthac amicitiam colere :

Neque enim semine humano similis illi quis-
quam homo gigni potest.

Præter omnem spem pes vitæ ipsius in fati lutum
præceps ruit, atque ardentissima ob discessum illius
suspiria à propinquis ejus mota fuerunt, aliquot ego
dies ipsius sepulchro assedi perpetuos, (gemens :)

Vtinam illo die, quo fati spina in tuum pedem
demersa fuit , (cussisset !

Cœli manus caput meum fatali gladio per-
Vt hoc die mundum sine te oculus meus non
aspiceret.

Heu mihi! qui capite humo, qua tu conderis, in-
cumbo: utinam illa capití meo incumberet!

Heu misero illi ! qui non acquiescebat, neque
somnum capiebat; (stravissent :

Nisi rosas atque flores * Nasiræos primum sub-
Fatalis cœli cursus vultus ipsius rosam dejecit:
Atque spinarum radices super humo ipsius
produxit.

Postquam ille consortio nostro esset ereptus ,
votum yovi & sacrum consilium animo meo pro-
posui, ut scilicet per reliquum vitæ meæ tempus af-
fectuum stragulum contraherem, atque omni juve-
nili consortio abstinerem.

Z z

Quæ-

قطعه سود دریا نیک بودی کس نبودی بیم هوج
محبت کل خوش بودی کسر نیستی تشویش
خائز

دوش چون طاوس می فانزیدم اندیش باع
وصل

این زمان اندیش فراغت یائمه می پنجم چو مام
حکایت یکی را از ملوك عرب حدیث لیلی
و مجنون بگفتند و شورش حال او که با کمال فضل
و بلاغت سر در بیابان نهاده است وزمام اختیام
از دست داده است بفرمودش تا حاضر آوردند
و علامت کردن کرفت که در شرف انسان چه خلل
نمی که خوبی حیوانی کرفتی و ترک عیش اندی
لختی مجنون بنالید و نفت

شعر وَرِبْ صَدِيق لَامِنِي فِي وَدَادِهَا
أَلَّم يَرَهَا يَؤْمِنَا فَتَوَضَّحَ لِي عَذَّرِي

قطعه کاش کانان که عیب من جستند
گرویت ای دلسنان بدیدندی

تا بجای ترنج در نظری

پیخبر دستها بردیدندی

تا حقیقت معنی بر صورتی خوبی گواهی دادی مملک را

در

Quæstus maris esset quidem egregius , modo
 non esset fluctuum discrimen
 Consortium rosæ suave quidem foret , modo
 non esset horridus spinæ aculeus :
 Hesterna nocte perinde ac pavo superbus in-
 cedebam in horto amici consortio(lætus)
 Nuñc vero, amico amisso , perinde ut serpens
 præ dolore in spiras collectus volutor.

Historia : Cuidam Arabum Regi retulerunt hi-
 storiam Leilæ * atque Metschnuni, ejusque miserum
 enarrarunt vitæ statum ; qui scilicet tanta virtutis
 præstantia & orationis facundia deserta petierit ,
 habenasque regiminis sui manu emiserit: Rex jussit,
 ut illum adducerent; adductum ita corripere coepit:
 (O Meschnune ,) In nobili mortalium consortio
 quid damni vidisti, quod ferarum more deserta co-
 lens , jucundum mortalium commercium deserue-
 ris? Metschnunus gemebundus infit :

Multi amici me corripiunt, quod eam amo :
 Sed an nullus eam aliquando viderit , ut tu
 (amoris mei) veniam comprobes ?

Vtinam illi, qui vitium meum carpunt ,
 Vultum tuum (O Leila ,) animos in amorem
 viderent !

Vt pro aureo * malo , tui aspectu
 Abrepti, (& velut obliti sui,) manus suas scin-
 derent.

Vt res ipsa (locupletissimum) testimonium liti
 ifsti perhiberet , (eamque dirimeret ;) Regem tan-
 dem ipsa cupido incessit, ut pulchritudinem ipsius

در دل امده که جمال او را مطالعه کند تا دارد که چه
صورتست که موجب چندین فتنه است بفرمود
طلب کردند در احیاء عرب بگردیدند و بدست
اوردند و پیش مذاک در ^{Poculum am,} ^{صَاحْبِنَ}
^{plum, pelvis &c.} سرّاجه بداشتند مملک ^{Conclave pra-}
در هیئت او نظر کرد شخصی دید سیاه فام ضعیف ^{سَرّاجِه}
ازدام در نظرش حقیر امده بحکم انکه کمترین ^{torium. 2. capsula.}
^{3. halo, area circa}
خدام حرم او بجمال آزو پیش بود و بنزینت پیش
محنون بفراست دریافت و گفت ای مملک آردن ریجه
چشم مجذون ^{Jَمَالِ لِيَلِيَ نَظِيرِ بَايِشْ}
مثنوی ترا بر در من رحمت نیاید ^{رَفِيقِ مَنْ يَكِي هَمَدَرِدِ بَايِدْ}
که با او قصه ^{هِيَ كُوِيمْ هَمَهَهِ رَوَرْ}
دو خیرم لا بهم حوشتر بود سوز ^{شَعْرِ مَاهَرِ مِنْ ذِكْرِ الْحَمَىِ يَشْمَعِيْ}
ولو سمعت ورق الجی صاحت معی ^{وَلَوْ سَمِعْتُ وَرْقَ الْجَيِ صَاحَتْ مَعِيْ}
یا معاشر الخلائی قولوا للهاعفی ^{يَا مَعَشِرَ الْخَلَائِنْ قُولُوا لِلْهَاعِفِيْ}
یا لیت قدري ما بقلب الموجعي ^{نَظَمْ تَنَدِّرْسَانِرَا فَبَاشِدْ دَرِدِ رِيشْ}
حضر بهمدردی نکویم در خویش ^{حَسْرَ بِهِمْدَرَدِيِ نَكُوِيمْ دَرِدِ خَوِيشْ}
کفتن از رنبور بیحاصل بود ^{كَفْتَنْ اَزْ رَنْبُورِ بِيْحَاصِلِ بَوْدْ}
بايكی

contemplaretur, quo cognosceret, qualisnam illa sit imago, quæ tantæ calamitatis causa esse possit? Imperat igitur, ut eam quærant: Per Arabum familias quæsitam tandem inveniunt, & in vitrea lectica^{*} conclusam Regi afferunt. Rex formam ipsius intuitus, videt mulierem colore fuscum, corpore debilem (& macilentam:) Regi satis videbatur misera, adeo; ut infima ancillarum ipsius in gynecæo eam formæ pulchritudine & corporis cultu superaret. Meschnunus sagaci mente tacitum hoc Regis de Leila sua judicium perspiciens, infit: O Rex, Meschnuni oculis te pulchritudinem Leilæ aspicere oportebat.

Tu meæ calamitatis haudquaquam misereris;
Socium aliquem meum pari calamitate subiectum esse oportet;

Vt illi historiam toto die enarrem:

Quia duo ligna una facilius (accenduntur &) ardent.

Illud, quod de mentione delicii ad aures meas pervenit;

Si turtur quoque campestris audiret, mihi congereret.

O carissimi amici dicite illis, qui (amoris expertes divino quodam munere) liberati sunt: (*vulnerato!*)

Vtinam tu intelligeres, quid sit in animo meo
(Sed) valentes & sani non sentiunt vulneris dolorem;

Neque ego, nisi pari miseria exercito, meam miseriā dixero.

Loqui de ape, supervacaneum fuerit,

بایکی در عمر خود ناخورده نیمیش
تا ترا حالی نباشد همچو من

حال ما باشد ترا افسانه پیمیش
سوبر من با دیگری نسبت ممکن

او نمک برس دست و من برس عضو کریمیش

حکایت قاضی همدانی حکایت کنند که با نعلیند

پسری سر حوش بود و نعل دلش بر آتش گرفتاری *animal effluvia*
در طلبیش متلهلو بود و پویان و مترصد وجوان *animal effluvia*

و برس حسب واقعه کویان

مربای دتر چشم من امد آن سهی سر و بلند *rectus corpore* سنهی
erectus.

بر بود دلم خردست و در پای افکند

این دیده شونخ میگشند دل بکمند

خواهی که بکس دل زده دیده بینند

بیت از یاد تو غافل نتوان کرد بهیکم

سر کوفته مامام نتوانم که به پیکم

شنیدم که در کسری پیش قاضی باز امد طرفی از زین

معامله بکوشش رسیده بود و زاید الوصف زجیده دشنام

بی تکاشی داد و سقط کفت و سنک برداشت و هیچ

از بی خرمتی فرو نکنداشت قاضی بایکی از عمل

معتنز که هم عنان او بود ثفت

بیت

CAP. V. DE AMORE ET IUVEN. 367

homini, qui per totam vitam ejus aculeum non
senserit.

Nisi tecum res sit ita comparata, ut mecum ;
Tum res meæ tibi fabula esse videantur.

Meum (amoris) incendium cum alterius con-
ferre noli ;

Perinde enim est, ac si ille salem in manu, ego
vero vulnus in corpore habeam.

Historia: Narrant, judicem sacrum * Hemedanensem cujusdam fabri ferrarii filium amasse ; adeo, ut ferreus cordis ipsius calceus super amoris igne diu in desiderio ipsius exercitus tabesceret & perpetua inquietudine discruciatum, eum magna cura obserbat, quærebat atque suum ipsius statum ita exprimebat. (statura ;

Oculum meum cepit illa procera & pulchra
Animumque meum mihi abstulit, meque in
terram prostravit :

Hic oculus petulans animum illaqueat ;
Si vis ut animum ad neminem applies, oculos
claude. (nere possum :

A tua memoria nulla unquam ratione absti-
Sum enim serpens contuso capite, adeoque non
possum, quin me volutando torqueam.

Audivi, puerum in via venisse ad judicem, post-
quam nonnulla hujus rei de judice ad puerum
delata essent, quibus puer, supra quam dici potest,
accensus, judicem audacter contumeliis infestavit,
& multa indigna objecit: lapidem, quo eum percu-
teret, sustulit ; nec quidquam injuriarum omisit,
quo non judicem petiverit. Iudex cuidam sapienti
celeberrimo, qui ipsius sodalis erat, inquit:

Aspi-

باب پنجم در عشق و جوانی 368

بیت آن شاهدی و حشم کرفتن بینیش *

و آن عقده بئر ابروی ترش شیرینش *

در پلاده عرب گویند ضرب الجیب تریب *

بیت از دست تو مشت بر دهان خوردن *

خوشر که بدست خویش نان خوردن *

همانا از وقاحت او بُوئی سماحت می‌اید پادشاهان و قبح Perfectae fronti
fuit.

سخن بصلابت کویند و باشد که در نهان صلح

جویند *

بیت آنکوئر نو اوئرده ترش طعم بود *

روزی دو صبر کن که شیرین گرد *

این بگفت و بسند قضا باز امد تفی چند از عدول

که ملازم او بودند فرمین خدمت بیوسیدند که

با حاضر سخنی داریم در خدمت بگوییم اگرچه

ترک ادبست و بزرگان کفته‌اند *

بیت نه در هر سخن بحث کردن رواست *

خطاب بر بزرگان کرفتن خطاست *

اما حکم انکه سوابق انعام خداوندی ملازم رو زرگار

بنده کانست مصلحتی که بینند واعلام نکنند ذوی

از حیات باشد طریق صواب است که پیرامن این

طعم نکری و فرش ولع در نوژری که منصب قضا

پایکاهی

CAP. V. DE AMORE ET IUVEN. 369

Aspice hunc puerum atque ipsius furorem;
Ipsas rugas super palpebris blande contractas.
(Sed) in Arabia ajunt: Dilecti verberatio uva
passa est.

A tua manu pugnum ore excipere
Præstat; quam manu propria panem comedere.

Videtur equidem ab exigua illius verecundia
iste petulantiae odor proficisci. Reges dura &
aspera quidem verba palam dicunt; interea
tamen clam pacem expetunt.

Vva recens & immatura saporem habet acer-
bum; (dulcescat.

Vnum atque alterum diem expecta, donec
Iudex his dictis ad tribunal suum redijt: Tum
justi aliquot viri, qui ministerio & familiaritate
ipsum colebant, terram deosculati copiam dicen-
di petunt, cum quædam necessario dicenda habe-
rent; quamvis illud sit minus modestum, & magni
viri dixerint:

Non licet ob quodvis dictum contro-
versiam movere;

Atque magnatum crimina vituperare,
crimen est.

Verum enimvero infinita Domini beneficentia
servorum fidem sibi obstrinxit æternum, adeo ut si
quid viderint, nec indicaverint, illud protervæ in-
gratitudinis sit exemplum. Vera virtutis & pieta-
tis via hæc est; ne circa hanc cupidinem oberres,
quin profundæ hujus concupiscentiæ stragulum
contrahas, quia dignitas judicialis est locus plane

A a a celsus,

پارکاهی منیع است تا بگناهی شنیع ملوق فکر دانی Social, حیرین
حربو اینست که دیدی وحدت اینست که شنیدی Impudent, آیدا.

مثنوی یکی کرده بی آب رویی

چه غم دارد از اب روی کسی

بس اقام نیکویی پنجا سال

که یک نام غرستش کند پایمال

قاضی را نصیحت یاران یکدل پسند اند و بر حسن
لای و حفظ وفای ایشان افرین کرد و کتف نظر
غزیزان در مصلحت حال من عین صوابست
و مسئله بی جواب ولکن

شعر ولو آن حبّا بالملام یزول

لسمعت افکای قدریه عذول

بیت ملامت کن مر چندانکه خواهی

Athiopia که نتوان شستن از زنگی سیاهی

این بکفت و کسان را بتفحص حال او بر انکیخت

ونعمت بی کران بریخت که کفته اند هر کرا مر در

Bilax, Brutus. قرازو ترازو

کسی ندارد در همه دنیا کسی ندارد

بیت هر که نرس دید سر فرو دارد

ور ترازوی آهنهین دو شست

یخ

CAP. V. DE AMORE ET IUVEN. 371

celsus , quem fœdo (isthoc) crimine contaminare
haud decet : puer iste est , quem vidisti , atque no-
va hæc injuria quanta sit , ipse audivisti.

Ille , qui pudorem suum prostituerit ;

Quid curat pudorem alienum ?

Sæpe accidit , ut bonum nomen quinquagin-
ta annorum ,

Vnum infame nomen prosternat.

Iudici hæc concors sodalium admonitio per-
grata fuit ; ipsorumque bonum consilium & con-
stantem in se fidem laudavit , inquiens : Consilium
Magnatum rebus meis datum , vere est pium , &
exemplum , quod nullo opposito argumento con-
velli possit : verum enimvero ,

Si amor correptione tolleretur ,

Tum quidem (eam cupide) admitterem , * etsi
correptores falso (mihi) imponerent.

Me corripe , quoisque lubuerit ;

Sed non potest ablui Æthiopis nigror.

Hoc dicebat atque nonnullis id negotii de-
dit , ut puerum conciliarent , & opes immensas
effudit , (quarum beneficio desiderium suum exple-
vit ,) prout ajunt : Quicunque aurum in libra
habuerit , is vires in lacerto habet : Qui vero
opes in hoc mundo non habuerit , per to-
tum terrarum orbem neminem (amicum)
habet .

Quicunque aurum viderit , caput submittens
inclinat ,

Etsi , ut Iustitiæ libra (ferreum scapum ,) fer-
reum humerum ipse habuerit .

A a a 2

Vt

باب پنجم در عشق وجوانی

372

فِ الْجَلَةِ شَبِيْ خَلُوْتِي مَيْسَرٌ شَدَ وَهُمْ دَرَّ آنْ شَبَتْ
شَخْنَهَا خَبْرٌ شَدَ كَهْ قااضِي هَمَهْ شَبَ شَرَابْ دَرَسْ
*Prator, via, Shakhne
nus.*

وَشَاهِدْ دَرْ بَرْ اَنْ تَنْعَمْ خَفْتِي وَبَتْرَنْمْ كَفْتِي *خَمْ*
*Tortus, replicatus,
curvus.*

غَزْلْ اَتْشَبَتْ مَكْرَهْ بُوقْتْ نَهِيْ خَواَندْ اَيْنْ خَرْوَشْ *خَمْ*

عَشَاقْ بَسِيْ نَكْرَهْ هَنْوَرْ اَنْ كَنَارْ وَبُوشْ *خَمْ*

رَحْسَارْ يَارْ دَرْ خَمْ كَيْسَوْيِي تَابَدْ اَنْ *خَمْ*

چَونْ ثُوَيْ عَاجْ دَرْ خَمْ جَوْكَانْ اَبَنُوشْ *Ebur, os elephantis*
يَكْلَمْ كَهْ چَشْمْ فَتَنَهْ كَفْتَسْتْ نَرِينْهَارْ *صَوْلَجَانْ Arab.* جَوْكَانْ
يَيدْ اَسْ باَشْ تَافَرُودْ حَمَرْ بَرْ فَسُوشْ *Clava luforia.*

تَانْشَنْوَيْ نَرْمَشَجَدْ آَذِنَهْ بَانَكْ صُبَحْ *فَسُوشْ*
*Particula dolandi. id. ludibrium. it. res mi-
nitatum concisa.*

يَا اَنْ دَرْ سَرَأِي اَقَابَكْ غَرْيَوْ كَوْسْ *خَمْ*

لَبْ بَرْ لَبِيْ چَوْ چَسْمْ خَرْوَشْ اَبَلَهِيْ بُونْ *خَمْ*

قااضِي دَرِينْ حَالَتْ بُونْ يَكِي اَنْ مَتَعْلَقَانْ دَرْ اَمَدْ *Calumniarii* خَرْفَتَنْ

وَكَفْتْ چَهْ نَشِينِي خَيْرْ وَقَا يَايِ دَارِي كَرِيزْ كَهْ حَسُودَانْ

بَرْ توْ دَقِيْ خَرْفَتَهْ اَنْدْ بَلَكِيْ حَقِيْ كَفْتَهْ اَنْدْ تَامَكْ اَيْنْ *Mox* ضَيْعَيْتِيْ كَهْ ضَيْغَمْ
معا. ل. جم.

اَتِشْ فَتَنَهْ كَهْ هَنْوَرْ اَنْدْ كَسْتْ بَابْ تَدَبِيرِي فَرُو نَشَانِيْمْ

مَبَادَا كَهْ فَرِنَا چَونْ بَالَا كَيْرَهْ عَالَمِي فَرَا كِيرَهْ قااضِي

بَتَبَسَّمْ فَرُو نِكَهْ كَرَهْ وَكَفْتَهْ *خَمْ*

قطَعَهْ پَنْكَهْ دَرْ صَيْدِ كَرَهْ ضَيْغَمْ مَرَا *خَمْ*

چَهْ قَفْوَتْ كَنَدْ كَهْ سَكَ آَيَدْ *خَمْ*

گروی

Vt paucis absolvam , quadam nocte illius pueri
confortium contigit ; sed illud eadem nocte præ-
tor rescivit : scilicet, Iudicem sacrum totam noctem
vinum potasse , puerumque in confortio suo ha-
buisse ; delitiis captum somnum non cepisse, atque
carmina accinentem ita dixisse :

Hac nocte gallus suo tempore non cecinerit :
Quia amator nondum satis amplexus & oscu-
latus fuit.

Vultus amici ex crispatis cincinnis effulgens ,
Similis est pilæ eburneæ in orbe * clavæ ex
ebeno factæ.

Vno illo momento , quo perfidus (inimici)
oculus dormiverit ,

Pervigil esto , ne vita iners transfigatur.

Quamdiu non audiveris ex (summo) templo
præconium vocis matutinæ ;

Aut ex aula Atabeci strepitum tympani ;
Labium super labio (furat,) perinde ut oculus
salacis galli in amore.

Iudex facer dum his illecebris immersus hæret ,
ecce quidam familiarium foribus ingressus ait :
Quid desides ? quin surge , & quoisque pedibus
possis , fugam capesse : quia inimici tibi fraudem
struxerunt , imo verum dixerunt. Age igitur , illud
inquietudinis incendium , dum adhuc in herba est ,
moderaminis & prudentiæ aqua restinguamus ; ne
forte eveniat , ut craftino die cum inflammam ex-
arserit , orbem impleat. Iudex subridens terram
aspicit & infit :

Vnguem si prædæ immiserit Leo ;
Quid moratur , si advenerit canis ?

مرد مرد روی دوست کن بکناره
تا عدو پشت دست می حاید

مُلِكِ هرل در آن شب اگهی دادند که در مُلِكِ تو چنین
منکری حادث شده است چه فرمایی کفت من اورا
از جمله فضلا عصر ویکانه دهر می دانم باشد که معاندان
در حق او بغرض حوض کرد باشند این سخن در سمع
قبول من نیاید مگر آنکه که معاینه کردد که حکما
کفته اند

بیت بَتَّنْدِي سَبَّاَتْ دَسْتَ بَرَدَنْ بَتَّنْغَ
بدندان برد پشت دست دریغ

شنیدم که سَخَرْ کاهی مُلِكِ باتنی چند از حاصمان بر بالین
قاضی رسید شمعرا دید ایستاده و شاهد نشسته و می
کریخته و قدر شکسته و قاضی در خواب مستی بیخبر از
مُلِكِ هستی مُلِكِ بلطفش بیدار کرد و کفت بَرَدَنْ خیر که
افتاب برآمد قاضی در یافت و کفت از کام جانب
برآمد کفت از جانب مشرق کفت الحمد لله که در
تویه باز است بحکم این حدیث که لا یُعْلُو باب التوبه
علی العباد حتی تطلع الشهس من مغرهها و کفت
استغفر اللہ واتوب اليه

قطعه

Vultum in amici vultum converte, & sine
Vt inimicus manus tergum rodat.

Regi eadem nocte rem indicarunt, dicentes : In regno tuo ejusmodi patratum est scelus , quid fieri jubes ? Rex infit : Ego illum ex præstantissimis hujus ævi sapientibus, imo hujus seculi ocellum novi, fortassis æmuli illi de industria insidias struxerint ; ego equidem id minime credere possum ; nisi illud evidenti ratione patescat , quia (Sapientes) dixerent :

Qui ira (percitus) temere manum gladio ad-
moverit
(Facti dolore) dentibus manus tergum appli-
cuerit ?

Audivi Regem circa auroram cum aliquot vi-
ris ex carissimis suis ministris (eum adiisse,) & ju-
dicis pulvinari adstitisse : vedit candelam illic posi-
tam , puerum sedentem , vinum effusum , poculum
vitreum fractum , judicem vero temulentiae somno
oppressum , ignarum Regem sibi adesse præsentem .
Rex benevole judicem expergefecit , inquiens :
Heus tu ! expurgiscere , quia jam Sol est ortus . Iudex
rem cognovit & rogavit : Ex qua mundi plaga or-
tus est Sol ? Rex respondit , ex Oriente . Iudex in-
fit : Laus Deo (immortali,) quia poenitentiæ porta
adhuc est aperta , argumento hujus traditionis :
Non claudetur poenitentiæ porta servis , nisi cum
ortus fuerit Sol in Occidente . (Et addit ipse ;)
Deum (criminum meorum) veniam oro , ad eum-
que poenitens redeo .

Duæ

باب پنجم در عشق و جوانی

376

قطعه این دو چیز می برس کنه آنکه ختند
بخت نا فرج حام و عقل نا تمام
کر کرفت ارم کنی مستوجم
و ز بخشی عفو بهتر غانتقام
ملک کفت توبه درین حالت که بر هلاک خود
اطلاع یافته سودی ندارد

قطعه چه سود از ذردی آنکه توبه کردن
که نتوانی کمند آنداخت بر کاخ
بلند از میوه کو کوتاه کن دست
که کوته خود ندارد دست بر شاخ
مرا با وجود چنان سُنگری که ظاهر شد بر سبیل خلاص
صورت نه بندد این بکفت و موکلان عقوبت بر وی در
اویخت کفت مرا در خدمت سلطان یک سخن
با قیست مملک پرسید که ان

قطعه باستین ملایی که بر من آفشاری
طمع من امر که از دامن بدارم دست
اک خلاص محال است ازین کنه که مراست
بدان کرم که تو داری امید و امیری هست
ملک کفت این لطیغه بدیع اور دی و این نکته غریب
کفتی

Duæ res me in crimen præcipitarunt,

Fortuna mala , & ingenium debile.

Si me comprehendenteris ; dignus equidem fu-
ero :

Si vero mihi ignoveris ; venia poenæ præstat.

Rex infit : Resipiscientia hoc momento , cum ti-
bicapitis supplicium fuerit denunciatum,nihil pro-
fuerit.

Quid tum latroni profuerit à furto refi-
piscere ; (non possit.

Cum scalas superiori tabulato applicare
Procero dicas , ut fructibus manu de-
cerpendis abstineat ;

Quia parvulus per se manum in ramos
protendere nequit.

Cum tu manifeste in tanto scelere sis deprehen-
sus , nulla salutis via appareat ; Rex his dictis eum
supplicii præfectis commisit : Tum inquit Iudex:
Mihi in præsentia Regis unicum , quod dicam, su-
perest verbum. Rex , quodnam illud sit, rogat?

Manica dum mihi incutis desperandi dolo-
rem ,

Noli opinari , me manum à sinu tuo contra-
cturum.

Si liberatio nulla speranda fuerit, propter sce-
lus mihi admissum ;

Saltem propter tuam,quam habes,benignita-
tem spes aliqua erit.

Respondet Rex : Iotas facetias tu attulisti non
vulgares , istudque verborum pondus , quod dixi-

B b b fti ,

کفی محل عقلست و خلاف شرع که امر و فضل
و بلاغت اثر چنان عقوب است مئین بر هاند مصلحت آن
بینم که ترا اثر قلعه پشیت بینید آنزم تا دیگران عبرت

پیشند کفت ای خداوند جهان پرورد نعمت این شیب
Fatis. it. de
clivitas, sub, infra.
خاند آنم و نه تنها من این کنه کرد ام دیگر بیند اثر
تا من عترت کیرم مملک را ازین سخن خنده امد
و بعفو اثر سر خطای او در کشت و متعندا ن اور
که اشارت بکشتن او کرده بودند کفت دو
بیت همه حمال عیب خویشند دو

طعنه بر عیب دیگران مسند دو
هر که او عیب خویشتن بیند دو
طعنه بر عیب دیگران نکند دو
حکایت منظومه دو

جوانی پاک باز و پاک مر و بود دو
که پاکیزه رویی در خر و بود دو
چنین خواندم که در دریای اعظم دو
بکر دایی در افتادند باهم دو
چو ملاح امدهش تا دست گیرد دو
مبادا که اند رسان سخی بیرون دو
همی کفت اثر میان موج تشویر دو

sti, est admirabile: Sed nulla rationis & sani iudicii via permittit; imo & sacrum jus adversatur, ut hodie te tua eruditionis præstantia & eloquentiæ vis mei supplicii unguibus eripiat: consultum equidem duco, ut te ex castello in subjectam rupem præcipitem dent, ut alii ex te exemplum sumant. Respondit ille: O Domine orbis terrarum, sum tuæ aulæ alumnus, neque ego solus hoc nefas commisi; alium quendam præcipitem dato, ut ego ex illo exemplum sumam. Rex hoc verbo in risum commotus, crimen ipsi ex animo remisit, atque inimicis ipsius, qui ejus interficiendi autores fuerant, ait:

esthi

Omnes proprii dedecoris bajuli sumus,
Proinde aliena vitia ne vituperetis.
Sed qui proprium nævum cernit,
Aliorum nævum nunquam vituperat.

Historia carmine conscripta:

IUvenis quidem casto amore & integris moribus erat;
Qui honestam & formosam deperibat puerilam.

Ita legi: In oceano cum essent,
Ambos in Syrtes illapsos; (mox perituris)
Cum adesset nauta, ut manum juvenis prehenderet,
Ne forte ista calamitate periret:
Clamabat ille ex mediis undis:

B b b 2

Sine

باب پنجم در عشق و جوانی 380
مرا بگذر ام و دست یار من خیر *
درین کفتن بجهان بیروی در آشقت *
شنیدندش که جان می داد و می کفت *
حدیث عشق از ان بطال مینوش *
Aufzuhören, andere, legere, disere.
که در سختی کند یاران نزند کای *
چنین کردند یاران نزند کای *
خرکار آفتاده بشنو تا بد اینی *
که سعدی راه و رسم عشق بازی *
چنان داند که در بغداد تازی *
دلارامی که داری دل در و بند *
دکر چشم از همه عالم فرو بند *
اکر لیلی و جنون نزند کشته *
حدیث عشق ازین دفتر من فوشتی *

دلستان

CAP. V. DE AMORE ET IUVEN. 381

Sine me (modo,) & amicæ meæ manum pre-
hende.

Hoc dictum ipsius totus terrarum orbis est
miratus.

Audiverunt eum, cum animam expiraret (ita)
dicentem:

Amoris historiam ex isto infido homine
ne discas,

Qui calamitatis tempore amicitiæ obli-
viscatur.

Ita vixerunt sese mutuo amantes:

Tu ab illo, qui expertus est, discas, ut noris:

Quia Sadus ita viam & modum amandi

Novit, ut Bagdadensis * linguam Arabicam.

Si aliquam charam habueris, animum illi (soli)
applicato;

Atque oculum à cæteris omnibus in hoc orbe
claudito.

Si Leila & Metschnunus jam reviviscerent;

Amandi historiam & Artem ex hoc meo libro
* discerent.

باب ششم

در صنف پیری

حکایت

طائفة دانشمندان در جامع دمشق. حتی
 همیکردم ناگاه جوانی از در درامد و کفت
 باشما کسی هست که نریان فارسی داند
 اشارت بمن کردند کفتم خیرست کفت پیری صد
 و پنجاه ساله در حالت نزاعست و بنربان فارسی چیری
 میکوید و مفهوم مانعی کرد اکر بکرم قدم مریجه شوی
 مزد پایی باشد که وصیتی کند چون بیالینش فرامسیدم
 این میکفت ۵

قطعه دی چند کفتم برآزم بکام ۶

دریغا که بکرفت راه نفس ۷

دریغا که برس خوان الوان عمر ۸

دی چند خوردیم و کفتند پس ۹

معنای این سخن باشامیان بعربی کفتم تعجب
 کردند از عمر دراز و قاسف خوردن او برس حیات
 دنیا کفتمش چه کونه درین حالت کفت چه کویم ۱۰
 قطعه

R O S A R I I

C A P V T S E X T V M

De Imbecillitate & Senectute.

H I S T O R I A:

ME in templo Damasceno cum studio-
fis disputationem habente , ecce ju-
venis quidam foribus ingressus infit :
Quis vestrum linguam callet Persi-
cam? Me monstrarunt ; egoque mon-
strantibus annui. Hinc juvenis inquit : Senex qui-
dam centum quinquaginta annorum, jam ultimum
vitæ spiritum redditurus , lingua Persica aliquid
loquitur , nos vero (linguæ ignari) loquentem non
intelligimus : quod si per benevolentiam , acce-
dendi onus subieris , pietatis officium feceris : for-
taffis antequam abeat , aliquid monuerit . Cum prope
jam ad pulvinar accessissim , hæc verba effundit :

Me aliquot spiritus ex lubitu tracturum , (id est
aliquandiu etiamnum victurum) dixeram .

Sed ah interceptus est animæ meatus !

Ah ex variæ vitæ epulis

Aliquot tantum spiritus comedimus , meque
satis jam comedisse , (fata) dixerunt !

Ego senis dicta Damascenis Arabice sum inter-
pretatus , mirantibus longum vitæ spatium , intem-
peratamque de vita mundana hominis solicitudi-
nem . Tum ego seni dixi : Quomodo te habes hoc in
rerum momento ? Respondit ille : Quid tibi dicam .

Non-

باب ششم در ضعف و پیری

384

قطعه ندیده که سختی همی رسید بکسی
که از دهانش بدست میگند دندانی
قياس کن که چه حاشی بود در آن ساعت
که از وجود عزیزش بدست رود جانی
کفته تصور مرد از خیال بدست کن و وهم را بن طبیعت
مستولی مکرمان که فیلسوفان کفته اند مراج اکرچه
مستقیم بود اعتماد بقایا نشاید و مرض اکرچه هائل
بود دلالت گلی بر هلال نکند اکر فرمایی طبیبی را
خوانیم تا معالجه کند که به سویی گفت هیهات
مشنوی خواجہ در بند نقش ایوانست
خانه از پایی پست و پیرانست
دست برهمن زند طبیب طریف
چون حذف بین او قتاده حریف
پیر مردی نزاع مینالید
و پیره زنی صندلش همی مالید
چون محبت شد اعتدال مراج
نه عزیمت اثر کند نه علاج
حکایت پیری حکایت کرد بود که دختری خواسته
بودم و حجره بکل امانته و بخلوت باو نشسته ودیده
و دل درو بسته شباهی در از نخستی و بدلها و اطیغها
کفته

CAP. VI. DE IMBECILL. ET SENECT. 385

Nonne vides, quantam homo patiatur
miseriam,

Cum unum tantum ori illius exemerint
dentem? (momentum,

Æstima ex eo, qualenam illud possit esse

Quando ex præclaro illius corpore tota
migraverit anima.

Ego seni dixi: Hæc mortis ludibria & opinio-
nes animo expellito, ipsamque naturam falso me-
tu ne frangito; Philosophi enim dixerunt: Tem-
peramentum perfectissimum non fidem æternita-
ti, sævissimumque morbum non argumentum mor-
ti facere. Atque si juss eris, Medicum accersamus,
qui te curet, ut melius habeas. Respondit ille: Fru-
stra fit.

Dominus pigmentis fucoque ædes (frustra) or-
nare studet; (cæ fundamentum.

Cum collapsum dirutumque sit ipsum fabri-
Peritus medicus manuum concussu * salutem
se desperare prodit:

Cum senem decrepitum ægrotantem viderit.

Senex agonis ultimique spiritus efflandi mife-
riam plangebat:

Aniculaque quædam illi ^a sandalum affricabat.

(Sed) cum temperamenti æquilibrio declina-
verit Natura; (restituere potest.

Neque Amuletum, neque medicamentum eam
Historia: Senex quidam historiam narrabat in-
quiens: Virginem juvenculam mihi matrimonio
Junxi; thalamo proinde floribus exornato, cum illa
solus confidebam, oculis animoque in illam defixis,

Ccc

per

گفته‌ی تا باشد که و خست نکرده و موافقت پذیرد از ان
جمله شبی می‌گفتم که بخت بلند بود و چشم
دولت بیدار که بصحبت پیری افتادی بخته وجهان
دیده و کرم و سرد در روزگار چشیده و نیک و بد از موده
حر حبیت بدآند و شرط مودت بجایی آرد و مشغلو
و مهر یان خوش طبیع و شیرین نیان ه

مشنوی تا توانم دلت بدمست ارم

و مر بیامز ارم نیامز ارم

و تر چو طوطی شکر بود خورشت

جان شیرین فدای پر و مرشت

نه کرفتار امدی بدمست جوانی معجب و خیره رای
سر قیز و سماک پاچ که هر دم هوایی پرده و هر لحظه
کلایی نزد و هر شب جایی خسید و هر کنگره یاری کبرد
بیت وقاد امری مدان اثر بلبان چشم

Modulari, canere.

که هر دم برس کلی دیگر سرایند

Blaudini, canere.

اما طایفه پیران بعقل و ادب نزد کانی کند نه برس

مقتضای جهل جوانی

بیت خود بهتری جوی و فرست شمار

که با چون خوبی کم کنی روترا کار

لکت چندان برسین نمط بگفتم و گمان برقم که دلش

در

CAP. VI. DE IMBECILL. ET SENECT. 387

per longas aliquot noctes nihil dormiens , jocis facetiisque illi blandiebar , ne rusticum aliquem pudorem indueret ; sed consuetudini & consortio meo assuesceret. Inter cætera nocte quadam dixi : O magnam illam felicitatis sortem tibi comitem ! vigilem potentiae nutum five oculum ! quod tibi senis matrimonium contigit , senis inquam , qui mundum vedit , temporis æstum frigusque gustavit , bonum malumque didicit , consortii jus fasque novit , amorisque officia præstat , mansuetus , amans , ingenii commodi , suavisque linguae .

Si potero , animum tuum mihi devinciam ;

Etsi me offenderis , non tamen offensus ero.

Atque si perinde , ut psittaci , alimentum tuum
faccharum fuerit ; (dero.

Dulcem etiam animam tibi nutriendæ impen-
O te felicem ! quod non incidisti in manus juve-
nis alicujus morosi , animo impotentis , iracundi , va-
rii & mutabilis , qui identidem nova juvenilis va-
nitatis monstra edat , quovis momento nova con-
filia agitet , quavis nocte singulari loco cubet , sin-
gulisque diebus scortum aliquod habeat.

Noli aliquid boni sperare à luciniis ,

Quæ singulis momentis singulis rosis irre-
ptantes modulantur.

Senes vero ex rectæ rationis virtutisque institu-
to , non ex juvenilis insaniæ arbitrio , vitam agunt.

Te meliorem quæras (ducem,) inventumque
magno in pretio habeas :

Alioquin cum tibi simili tempus perdideris.

Senex ait : Hunc in modum multa ipsi protuli ,
adeo ut sim opinatus , jam illius animum in casses

در قید صن امد و صید من شد ناکاه نفسی سرد انزد
پر درد بر او ره و کفت چندین سخن که کفتی در ترازوی
عقل من و زین آن یائی سخن ندارد که اتر قابل خویش
شنیده ام که تر جوان هرا اگر نیری در پهلو نشیند به که
پیسی

نظم لما رأي بين يدي بعلها
شيما كارخي شفة الصائم
تقول هذا معه ميت
وأنما الرقية للنائم

ربای غدن کر برس مرد بی عرض بر خیزد
پیش فتنه و جنک اتر ان سرا بر خیزد
پیری که نرجای خویش نتواند خاست
الا بعض کیش عصا بر خیزد

فر الجمله امکان موافق نبود و مفارقت انجامید
مدّت عدّت برآمد عقد نکاهش با جوانی بستند تند
ترش روی تهی دست بد خوی جور و جفا میدید
و زنجیر و عنایم کشید و شکر نعمت حوت همچنان میگفت
که الحمد لله که ازان عذاب الیم بر هیدم و بیلین نعمت

مُقیم بر سیدم

بیت بالین همه جور و تند خوی

ناگرت بکشم که خوب روی

قطعه

meos perductum & me petita præda jam potitum esse. Sed ecce præter omnem expectationem, illa altum ingemiscens infit : Omnia illa, quæ tu in medium produxisti, argumenta mei ingenii trutinæ imposita, ne unius quidem verbi, mihi ex gente mea auditi, pondus æquare possunt : Scilicet, Puellæ lateri affixam sagittam satius esse, quam senem.

Postquam vidi apud maritum suum
Rem, jejni labiis molliorem,
Dixit : Hæc res cum ipso mortua est :
Oratio^b autem est propter dormientem.
Si qua femina, à mariti latere surrexerit per-
tæsa ; (orietur.
Multum mali contentionisque in ædibus illis
Senis enim, qui loco suo surgere nequit
Nisi virgâ, quomodo virga ad rem uxoriā
surrexerit ?

Rem ut paucis absolvam, implacabilem matri-
monii discordiam divortium finivit; completo di-
vortii^c tempore, eam in matrimonium cuidam de-
derunt juveni, moribus truculento, vultu severo,
paupertate preffo, male morato, apud quem diram
sævamque experiebatur fortem, vexationes atque
angustias tolerabat, nihilominus hoc modo divi-
næ benevolentiae grates agebat : Laus Deo, quod
dirum senis elapsa supplicium, hoc optatum &
certum tandem obtinui beneficium.

Non obstante & animi ferociâ & tua morum
asperitate,
Importunitatem tuam tolero; quia tute es for-
mâ præclarus

CVR باب ششم در صعّه و پیری 390

قطعه با تو مرا سوختن از در عذاب به که شدن باد یکری در بهشت

بُوی پیانز از دهن خوب روی

نَغْرِتَرْ نَغْرِتَرْ آید که کل از دست نَرْشَتَ نَغْرِتَرْ *Pirus siccata 2. bona pulchra.*

قطعه مروی زیبا و جامه دیبا

عَرْقٌ وَعُودٌ وَرْنَكٌ وَبُوْيٌ هُوْسٌ

این همه نرینت نرنا ن باشد

عَرْقٌ *Stirps, origo, vera. it. portio*

مَرْدٌ مَرْدٌ كِيرْ وَخَایه نرینت بس *aqua vino indita.*

حکایت مهمان پیری بودم در دیار بکر مال فراوان خایه
و فرزند خوب روی داشت شبی حکایت کرد مرا در عمر *Orum, festivis.* که بزر *Penis. it. follis fa. et. frorum ferrugineum.*

خویش بجز این فرزند نبودست در ختی درین وادی

زیارت کاهست که مردمان بجاجت خواستن الجا منوند شبهای

در پای ان درخت بحق فالیده ام تا مرا این فرزند بخشیده است

شنیدم که پسر باز فیقان آهسته میگفت چه بودی که من

آن درخت را بدانستی که کجاست تا دعا کرد می پدرم عیرد

حکمت خواجه شادی کنان که فرزند عاقل است

و پسر طعنه نرنا که پدرم فرتوت *Sexus deceptus et delitus.*

قطعه سالها بر تو بگذرد که گذر

نکنی سوی تربت پدرت

تو بجای پدر چه کردی

قا همان چشم داری از پسرت

حکایت

CAP. VI. DE IMBECILL. ET SENECT. 391

Tecumque mihi in Tartaro exuri præstat,
Quam cum altero isto in Paradiso agere.
Odor cæpæ ex ore forma præclari,
Gratior mihi est rosâ ex manu deformis.
Vultus formosus, vestis auro intertexta,
Vinum eliquatum, aloe, color, odor, atque
hilaritas;

Omnia hæc seminarum sunt ornamenta:

Vir satis ornatus est hoc ipso, quo vir est.

Historia: Errorum meorum tempore in Mesopotamia seni cuidam hospes fui, qui locupletissimus filium forma habebat insignem. Nocte quadam mihi narrat, inquiens: Præter hunc in hac vita nullum sustuli filium: Arbor quædam in hac est valle mortalium frequentationibus famosa, ego multas noctes sub arbore illa, spirans gemensque Deum fatigavi, ut hunc tandem mihi concederit filium. Patre hæc mihi narrante, filium sodalibus suis in aurem audio dicentem: Utinam hanc ego, ubi sita esset, nossem arborem, ut precibus votisque, patris obitum accelerarem!

Bonus ille senex lætabatur, se filium habere ingenio egregium:

Filius vero patrem ludificans per ludibrium decrepitum vocabat.

Sed audi, (ô senex,) multi tibi labuntur anni,
quibus

Patris tui tumulum * non invisis.

Tu quodnam patri tuo pietatis reddidisti officium,

Cujus tibi reddendi in filio tuo spem & expectationem ponere possis?

Histo-

حکایت رونری بُغُر ور جوانی سخت مراند بودم
و شبانکه بیای کوهی سنت مانده پیر مردی ضعیف آمیز
پس کاروان همی امد و گفت چه خسبی خیز نه جایی
خفتنت کفتم چون روم که نه پای مرفتند کفت نشنیده

که کفته اند مرفت و نشستن به که دویدن و کشتن ^{Rumere}
قطعه ای که مستاق منزلي مستاب ^{Lumpi frangi}

پند مئ کاڑ بند و صبر آموز ^{Chasten}
اسب تازی دو تا رود بستاب ^{Asper}
اشتر آهسته میروند شب و روز ^{Aster}

حکایت جوانی چست ولطین و خندان و شیرین نریان ^{Celer} چست
در حلقه عشرت ما بود که در دلش از هیچ نوع غم
نیامدی و لب از خنده فراهم نیاوردی رونر کاری
برآمد که اتفاق ملاقات نیقتاد بعد از آن دیدمش زن
خواسته و فرزندان خاسته و بین نشاطش برقیده و کل
هوشیش پسر مرد پرسید میش که این چه حال است
گفت تا کوکان بیاو مردم دکر کوکی نکردم ^و
بیت چون پیر شدی زرکود کی دست بدادر

بانری وظرافت بجوانان بگذر

منوی طرب رف جوان زر پیر جوی ^ج
که دکر ناید آن رفته بجوی

مرعزا

CAP. VI. DE IMBECILL. ET SENECT. 393

Historia : Quodam die roboris juvenilis fiducia citissimo pede iter feci, nocteque ipsa fessus & impotens ad montis radices restiti; debilis quidam senex viatores secutus ait : Quid jaces ? surgito ; hic enim non est dormiendi locus. Respondi ego : Quomodo pergam , pedibus itinere fessis ? Senex ait : Ire & (subinde) requiescere , satius est ; quam currere & deficere.

O tu , qui hospitio procul abes , festinare noli:

Meum sequitor consilium , & patientiam dif-
fice.

Equus Arabicus duos cursus citissimo pede
facit :

Mulus vere paulatim incedendo noctes dies-
que pergit.

Historia : Iuvenis quidam alacer, facetus, hilaris, colloquio suavis , nostræ conversationis socius fuit : talis erat iuvenis , qui nullius mali genere in vita turbatus , nullas unquam labiis à risu ferias fecerat : Per aliquod tempus forte conversandi copia non fuit ; posthæc iuvenem vidi , uxorem duxerat, prolem tulerat, radice facetiarum ipsius incisa , rosaque jucunditatis illius emortua : rogavi , quæ causa tam subito mores ipsius mutasset ? Respondit ille : Postquam pueros sustuli , puerilibus prorsus abstinui.

Cum senium contraxeris , puerilibus abstine :
Iocos illecebrasque iuvenibus relinque.

Adolescentium jocos à sene requirere noli :

Non enim in alveum refluit aqua semel elapsa.

D d d

Semen-

در میز

خرا مدد چنانکه ستره نو

قطعه دو رجوانی پشد اثر دست ممن

آه دریغ آن ترمان دلقر و غر

قوت سرینچه شیری برفت

راضیم اکنون پنیری

چو بور

پیره نزی موی سیه کرده بود

لارس

کفتمش ای هامک دیرینه رو غر

موی بتلبیس سیه کرده کیر

مراست خواهد شدن این پشت گوز

لار

حکایت رو زی بجهل جوانی بازی بر مادر خدم

دل از رده بگنجی نشست کریان همی کفت مکر

خوردی فراوش کردی ده درشتی میکنی

قطعه چه خوش کفت نرالی بفرزند خوبیش

چو دیدش پلنک افکن و پیل قن

کر از عهد خردت یاد آمدی

دکه بیکاره بودی ده آغوش من

نکردی درین مرین برس من جفا

که تو شیر مردی و من پیره مرن

حکایت توانکری بخیل کا پسری مرخور بود نیک

خوا

CAP. VI. DE IMBECILL. ET SENECT. 395

Sementis, cum messis tempore jam adoleverit,
Non ita ut tenera, viridisque moveri solet.

Tempus juvenile mea manu est elapsum:

Ah Tempus illud animum inflammans!

Robur leoninæ ungulæ elanguit:

Nunc temporis perinde ut pardus * caseo sum
contentus. (gros,

Mulier quædam decrepita capillos fecerat ni-
Cui dixi ego: ô mater senio confecta!

Capillos arte denigraveris, ponamus:

At certe tergum senio incurvum arte corrigi
& rectum fieri nequit.

Historia: Quodam die stoliditate juvenili ma-
trem meam acriter perstrinxi: illa animo mœsta,
in angulo quodam confidens, lacrymis per genas
manantibus, dixit: Numquid es oblitus par-
vitatis tuæ, qui tantam magnitudinem nunc
ostendis?

Quam bene anicula quædam filio suo dixit;
Quando illum vidi tigres subigentem, cor-
poreque elephantino:

Quod si tu parvitatis tuæ temporis me-
minisses;

Quando miser impotensque in sinu meo
jacuisti: (juriam,

Hoc quidem die nullam mihi faceres in-
Cum tu es leo, ego vero anicula.

Historia: Divitis cujusdam avari filius morbo
graviter conflictabatur, patrem monebant amici
dicentes: Consultum est, ut Alcoranum ipsius cau-
sa cures perlegendum, aut victimam cædas, atque

D d d 2 distri-

باب ششم در ضعف و پیری ۳۹۶

خواهانش کفتند مصلحت انس است که از بھر او ختم
قرآن نکنی و یا بدل قربان باشد که خدائی تعالیٰ شفای هد
لحظی باندیشه فرو رفت و گفت ختم مصحح بحضور اولیتسر
که کله دورست صاحب دلی بشنید و گفت
ختمش بعلت آن اختیار افتاد که قرآن بر سر زبانست

و زر در میان جان *

مشنوی دریغا گردن طاعت نهادن *

گرش همراه بودی دست دادن *

بدیناری چو خر در کل بماند *

والحمدی بخواهی صد بخواند *

حکایت پیر مردی را کفتند چرا نرن نکنی گفت
با پیر و نزانتم الفتی نباشد گفتند نرن جوان بخواه چون
مکنت داری گفت مرا ده پیرم با پیر و نزانتم الفتی
نباشد اور که جوان باشد با من که پیرم چون دوستی
صورت بندد *

نروز باید نه نز که بانو را *

گردی دوستش که ده من نز *

حکایت منظمه *

شنیده ام که درین روزها کهن پیری *

خيال بست به پیرانه سر که گرد جنت *

بخواست

CAP. VI. DE IMBECILL. ET SENECT. 397

distribuas , fortassis Deus altissimus (tui misertus)
pristinam illi valetudinem reddiderit. Ille, oculis in
terram dejectis, non nihil cunctatus infit: In præsen-
tia quidem Alcoranum perlegere præstiterit ; grex
enim longinquus est. Quidam cordatus, hoc audito,
ait : Corani lectionem hac de causa prætulit,
quia in linguae superficie versatur ; aurum
vero in animæ meditullio reconditum est :

O quam pessime Deo servirent *, precef-
que funderent mortales ;

Si precum cultusque pars in erogando
ære consisteret !

Propter unum denarium , perinde ut asinus in
luto hæret :

Si vero unum Hymnum velis ; centum cantat.

Historia: Viro seni dixerunt, qua de re non ducis
uxorem ? Respondit ille: Vetularum mihi non pla-
cet consortium. Dixerunt , Adolescentulam igitur
ducas, cum opes habeas. Respondit ille: Mihi seni
anicularum non placet consortium : Ado-
lescentula vero quomodonam mecum , qui
senex sum , vitæ societatem ineat ?

Robur requiritur , non aurum ; quia heræ
Gratior est Venus , * quam Croësi opes.

Historia carmine conscripta :

Audivi ego , hisce diebus Senem quendam
decrepitum
Amore senili uxorem ducere constituisse.

بخواست دختر کی خوب روی کوه ر نام
 چو دُرّج دوهر اتر چشم مرد مان بنهفت
 چنانکه عرسم عروسی بود تماسا بود
 ولی حمله اوّل عصای شیخ بخت تامیل، scopus.
 که مان کشید و نزد پسر هدیه که نتوان دوخت
 مکر بسوزن پولان جامه هنگفت Tela plana, dura, متنخفت
equabilis.
 بدستان کله اغاز کرد و حجت ساخت
 که خانم من این شوخ دیده پاک برفت Supplex, pes.
 میان شوهر و زن جنک وقتنه خاست خنان
 که سر بشکنه و قاضی کشید و سعدی گفت (Etiam) Patra, pa, frater
 پس از خلافت و شنعت کنادختر نیست
 ترا که دست پلکر زد هر چه دانی سفت Deformem reputat, infamit.
 شنجه foeditas.

Hijriye carminee concaefaria:

Nidivi ego, plice dispicez que non dum quatuor
 decubitus.

A
 ۱۹۴

کلستان

CAP. VI. DE IMBECILL. ET SENECT. 399

Expetiit itaque virginem forma præclaram,
nomine Margaritam;

Quæ, perinde ut arcula gemmarum, viris nun-
quam exposita erat.

Perinde ut mos fert nuptialis, magnus factus
est convivii apparatus.

Primo vero certamine senis baculus collapsus
procubuit:

Arcum tetendit, punctum haud tetigit: non
enim suitur,

Nisi acu chalybea vestis holoserica.

(Nata hinc discordia) Amicis questus, senex
de injuria expostulare cœpit, dicens:

Meas ædes impudens illa everrit.

Inter maritum & conjugem tanta orta est con-
tentio & lis:

Vt tandem ad prætorem, judicemque res de-
venerit; Sadus vero dixit:

Hujus discordiæ infamiæque causa nequa-
quam est adolescentula;

Sed tu, (ô senex) manum enim dum habes tre-
mulam Margaritam quinam perfores.

ROSA-

کلستان

باب هفتم

در تائیس قربیت

حکایت

اَنْ وَزِرًا پَسْرِيْ كُوَّدَنْ دَاشْتَ پَيْشَ يَكِيْ اَنْ
يَلِيْ دَانْشَمْنَدَانْ فَرْسَتَادَ كَه مَسْرَايِنَرَا قَرْبَيَتِيْ كَنْ
مَكْرَ عَاقِلَ شَوَّدَ مُدَّتِيْ تَعْلِيمَشَ كَرْدَ مُهُوشَرَ
قَبُودَ پَيْشَ بَلْهَرَشَ كَسِيْ فَرْسَتَادَ كَه اَيِنْ عَاقِلَ نَمِيشَوَدَ
وَسْرَا دِيوانَه كَرْدَ

قطعه چون بود اصل جوهري قابل

قربیت را در او اش باشد

هیچم صیقل نکو نداند کرد

آهی که بد نهش باشد

سلک بذریای هفتگانه مشوی

که چو قر شد پلید تر باشد

خر عیسی کرش بکله بُرند

چون بیاید هنوز خر باشد

حکایت حکیمی پسران را پند همی داد که حاتان

پلر هنر اموزید که مدلک و دولت دنیا اعتماد را نشاید

وجاه

R O S A R I I

C A P V T S E P T I M V M

*De Disciplina & Bonorum Morum
Instructione.*

H I S T O R I A:

Quidam purpuratorum filium stolidum
cuidam sapientum erudiendum misit,
nuncians: Hunc mihi erudias; fortassis
Sapiens evaserit. Ille per aliquod
temporis spatium puerum docuit; sed
nihil profecit. Sapiens virum patri illius ita renun-
ciantem mittit: Hic nunquam sapiens evadet; quin
me ipsum docentem etiam stolidum jam reddidit.

Quod si naturâ aliquis * fuerit capax;
Disciplina in illo fructum edit.

Nunquam vero bonum fecerit politor

Ferrum, quod naturâ pravum fuerit.

Canem (munditiei causa) septem^a in
maribus ne eluito:

Madidus enim cum fuerit, sordidior erit.

Afinum * Christi etsi Meccam duxerint;

Inde reversus, afinus tamen erit.

Historia: Sapiens quidam filios suos hortabatur,
inquiens: O caræ patris animæ, artificium discite:
in hujus mundi divitiis, potentiaque nulla ponen-

E e e da

باب هفتم در قاثیس تر بیت

402

وْجَاهَ اُنْ دَرْ وَاهِهَ بَدَرْ فَرَوَهَ وَسِيمَ وَنَرْ دَرْ سَغَرْ مَحَلَّ
خَطَرَسَتْ يَا دَرْ زَيْكَبَارْ بَيرَهَ وَيَا خَواجَهَ بَتَفَارِيقَ
بَخُورَنَ اَمَّا هَنَرْ چَشَمَهَ مَزَينَهَ اَسْتَ وَدَولَتْ پَائِنَهَ وَاَكَرَ
هَنَرْ مَنَدَ اَنَّ دَولَتْ پَيْقَنَهَ كَمَّ نَباشَدَ كَهَ هَنَرْ دَرْ نَفَسَ
خَوَدَ دَولَتَسَتَ هَنَرْ مَنَدَ هَرْ جَاهَهَ مَرَوَهَ قَدَرْ بَيْنَهَ وَدَرْ
صَدَرْ نَشِينَهَ وَبِي هَنَرْ هَرْ جَاهَهَ مَرَوَهَ لَقَمَهَ چَيَّنَهَ چِيدَنَ
وَسْخَتِي بَيْنَهَ

بیت سختست پیش اتر جاه تکم بردن

خوکرده بنادر جوهر مردم بردن

قطعه وقتی افتاد فتنه در شام

هر کس اتر کوشة فرا مرتند

رسوستا نراد کان داشتمند

بوزیری پاشه مرتند

پسران و زیران فاقض عقل

بکدایی برسوستا مرتند

بیت میراث پدر خواهی علم پدر اموزن

کین مال پدر خرج توان کرد بدنه مروز

حکایت یکی اتر فضلا تعلیم مملک نراده کردی

وضرب بی مخابا فردی و رجر بی قیاس کردی

پسر اتر بی طاقتی شکایت پیش پدر برد وجاصه اتر

بن

da est fiducia ; Dignationes enim extra urbis portam tecum non peregrinantur. Aurum atque argentum in itinere periculosum : aut prædo illud universum semel abstulerit ; aut dominus ipse paulatim id consumferit. Ars autem fons est perennis stabilisque : atque artifex etsi divitias suas amiserit, nihil prouersus periculi est & mœroris; quia ars ipsa divitiæ sunt. Artifex præterea quocunque iverit, honorem invenit, primoque loco confidet: Iners autem ubique buccellas colligit, angustiamque subit.

Difficile miserumque est ; provinciâ motum,
alterius jussis obtemperare, (rare.)

Deliciisque assuetum mortalium ludibria tole-
Quodam tempore Damascus motibus turbis-
que agitata fuit : (dilapsi fuere.)

Quibus cives Penatibus desertis per orbem
Sapientes rusticorum filii (ciis.)

Admoti sunt consilio Regis, (regnique provin-
Filii vero proregis vecordes)

Mendicantes per pagos oberrarunt.

Patriam hæreditatem si volueris; patriam scien-
tiam disce : (sumi possunt.)

Patris enim opes decem dierum spatio ab-

Historia : Quidam sapientum Regis filium do-
cens inclementius verberabat, dirisque vexationi-
bus præter modum exagitabat : filius verberibus
fessus præceptoris sœvitiam patri exponit, pertæ-
susque vestes ex corpore misere lacerato rejicit.

Quibus pater accensus, præceptorem accersit, at-
que ita affatur; Nullius equidem civis filium ita in-
humaniter direque tractare ausus fuisses, ut filium

Eee 2 tra-

تن در مسند برداشت پدر را دل بهم برآمد استاد مر
بخواند وکفت بر پسران احاد مرعیت چندین چفا
وتو بینه مروا نمی داری که پسر مرا سبب چیست کفت
سخن بازدیشه باید کفتن و حرکت پسندیده باید کردن
همه خلواترا خاصه پادشاهان را که هر چه بر دست
وزیران مملوک مرغته شود هر آینه بافواه کفته شود و قول
و فعل عوام را چندان اعتبار نباشد قطعه اکر صد ناپسند اید فردوس و پیش

مرفیقانش یکی از صد ندانند وکر یاک ناپسند اید فرسلطان
فراقلیمی باقلیمی مرسانند

پس در تهدیب اخلاق خداوندزادگان اجتهاد Reservit. it. con. cinnarib. aptarib.
پیش اتران باید کرد که در حوق عوام satus, prosperitas, afflum.
قطعه هر که در خرد پیش آدب نکند در بزرگی فلاخ Agricola.
چوب تر چنانکه خواهی پیچ نشود خشک چر بائش مرلست
بیت ان الغضون اذا فرمتها اعتدلت ولیس ینفعك التقویم بالخشب
ملک را حسن قد بیسر ادیب و تقریر سخن او موافق
ای

CAP. VII. DE DISC. & MOR. BON. INST. 405
tractasti meum: causam mihi, velim, dicas. Respon-
dit præceptor: Verbum dicendum est consi-
derate, actionesque & gestus edendi sunt
grati omnibus, præcipuè vero Regibus: Re-
gum enim facta dictaque per vulgus omni-
no feruntur: Vulgi vero dicta factaque idem
(ac Principum) pretium non habent.

Pauper etsi centum fœdas actiones ad-
miserit, turpiaque dixerit;
Sodales ipsius ne centesimam quidem
partem resciverint. (ediderit turpem;
Rex vero si vocem actionemve unam
Fama illam de Regno in Regnum differt.
Proinde in excolendis Regiæ stirpis, Ma-
gnatumque moribus, majus afferendum est
studium, quam cæteris plebejis.

Quicunque in pueritia bonis moribus
non fuerit imbutus;
Adultus cum fuerit, sine virtute erit.
Arborem, dum recens est, prout lubet,
inflexeris: (igni recta erit.
Adulta siccaque cum fuerit; non nisi
Ramum (viridem) si correxeris; rectus
erit. (rigere velis.

Sed vana ut est opera tua, si aridum cor-
Præclarum institutum, comptaque præceptoris
oratio ingenio Regis arrisit, hinc togam & mune-

Eee 3 ra,

گرای امن خلعت و نعمت بخشید و پایکاه از رانچه بود
بر قسر کرد آنید *

حکایت معلم کتابی را دیدم در دیار مغرب ترش
گوی و تلخ کفتار و بد خوی و مردم از اس و کذا طبع
وناپر هنر کار که عیش مسلمانان بدیدن او تبه کشی
و خواندن قرانش دل مردم سیه کردی جمعی پسران
پاکزه و دختران دو شینه بدست جفاي او کرفتار نه

زهـرـهـ خـنـدـهـ وـنـهـ يـاـرـايـ ثـفـتـارـ کـهـ عـاـرـضـ سـيـمـيـنـ يـكـيـ رـاـ
virtus, copia. قـبـائـجـهـ زـرـهـيـ وـگـاهـ سـاقـ پـلـوـئـرـيـنـ دـيـشـرـيـ رـاـ شـكـنـجـهـ
هـيـاجـخـيـشـ رـاـ زـهـرـهـ کـرـديـ الـقصـهـ شـنـيدـمـ کـهـ طـرـفـيـ اـنـرـ خـيـانـتـ اوـ مـعـلـومـ فـبـودـ بـهـ اـزوـ بـيرـشـهـ.
Nemo andebat eum interrogare. کـهـ دـنـيـ رـهـ دـنـدـشـ، وـنـهـ اـنـدـنـدـ وـمـكـتـ اـورـاـ نـمـصـلـحـيـ

دانند پارسیانی سلیمان نیک مردی حلیم که سخن
خر حکم ضرورت نهفتی و موجب افزایش کم بس
گرانش نرفتی کوکان را هیبت استاد خستین اثر سر
بدم رفت و معلم دومن را اخلاق مملکتی دیدند دیو
یکدیگر شدند و باعتماد حلم او ترک علم کردند
و در اغلب اوقات بیانزیجه فراهم نشستند و لوح
درست فاکرده بسر سر یکدیگر شکستندی *
بیت اوستاد معلم چو بود کم افزایش *

خَرْسَكْ بَانْرَنْدْ كُودْ كَانْ دَرْ بَانْزَارْ

CAP. VII. DE DISC. MOR. & BON. INST. 407
ra, virtutis scilicet præmia dedit, majorique dignitate extulit.

Historia : In Africa Magistrum quendam vidi ,
vultu severum, sermone asperum , moribus incon-
ditum , humani generis hostem , ingenio mendici-
cum , atque intemperantem. Muhammedanorum
voluptas solo viri conspectu turbabatur , illiusque
Corani recitatio mortalium animos lacerabat,tene-
ri aliquot pueri, illibataeque puellæ in sœvam illius
manum inciderant , captæque tenebantur , neque
ridendi,neque colloquendi copiam habebant:mo-
do argenteo sive splendido alterius vultui colap-
hum infligebat , modo crystallinum alterius bra-
chium intorquebat. Tandem audivi, aliquam ini-
quitatis illius partem fuisse detectam , hominem
que verberibus inde expulsum. Scholam vero ipsi-
us viro cuidam dederunt pio , religioso , pacifi-
co , bonis moribus prædito , mansueto , qui ne
verbum quidem , nisi re flagitante , dicebat , neque
unquam inconditam aliquam vocem , humanæ dis-
cordiæ semen stimulumque proferebat: Pueri for-
midine prioris magistri deposita, Angelicisque hu-
jus moribus perspectis, Furiarum naturam rabiem-
que induerunt. Mansuetudinis illius fiducia, sci-
entiæ desertores , plurimum temporis ludo absum-
serunt; tabulasque nondum perlectas, sibi invicem
capitibus infigentes , frangebant.

Præceptor peritus sine severitate si fu-
erit ; *et hoc sic*
Pueri in foro ursum * luserint.

Post

بعد از دو هفته بر دران مسجد کشیدم معلم
اولین را دیدم که دل خوش کرده بودند و بقای خوبیش
باز اورده انصاف برخیدم ولا حول کنان کفتم که ابلیس را
دکر باس معلم ملائیکه چرا کردند پیش مردی جهان
دیده بشنید و گفت نشنید که کفته‌اند
متنوی پادشاهی پسر مکتب داد
لوجه سیمینش بر کنار نهاد
پسر سر لوجه او نوشتہ بزر
جور اوستان به که مهر پدر

حکایت پاریشانزاده را نعمت بی قیاس از ترکه
عمان بدست او فتاد فسق و فجور آغاز کرد و مبنی
پیشه کرفت فی الجمله جیزی نماند از سایر معاصی
و منکری که نکرد و مسکنکری که نخورد بازی بناختش
کفتم ای فرزند دخل آب روانست و عیش آسیایی
خردان یعنی خرج فراوان مسلیم کسی را باشد که دخل
معین دارد
قطعه چو دخلت نیست خرج اهسته تر کن

که میگویند ملاحان سرو دی سرو ده
اگر بازان بکوهستان نباشد
بسایی دجله کرد خشک مردی

عقل

CAP. VII. DE DISC.& BON. MOR. INST. 409

Post duas hebdomadas templi fores, in quo scho-
la erat, præteriens, primum vidi Magistrum, quem
conciliatum suo denuo loco restituerant. Iure ac-
census, Deumque testatus dixi: Dæmonem quare
Angelis denuo præceptorem fecerunt? Senex qui-
dam temporum rerumque usu doctus, verba mea
audiens infit: Nonne audivisti, quid sapientes di-
xere?

Rex quidam filium suum in scholam misit;
Argenteamque tabulam brachio illius subdi-
dit.

Tabulæ fronti auro inscriptum fuit:
Severitas præceptoris præstat amori
patris.

Historia: Religiosi cujusdam filius hæreditate
patruorum immensis divitiis potitus, fœdæ libidinis
luxusque vitia sectari, opesque profundere cœpit.
Ut breviter rem perstringam: Nihil scelerum, de-
testabiliumque criminum reliquum fuit, quod non
fecerit; nullumque inebriantis potus genus, quod
non hauserit. Ego ipsum aliquando monui, inqui-
ens: O fili mi, opes aqua sunt ruens; deliciæ ve-
ro molæ revolutio: Multas scilicet facere expen-
sas, datum est illi, qui certos reditus habet.

Quod si reditus non habes, sumptus par-
cius facito:

Nautæ enim carmen modulari solent:

Nisi in montanis pluvia caderet;

Vno anno vel ipsum Tigris flumen sic-
cus alveus evaderet.

باب هفتم در تاثیر تربیت ۴۱۰

عقل و ادب پیش پنجه و لعنه بکذاب که چون
فعمت سپری شود سختی برمی و پشمیان خوری پس
از لذت نای و نوش این سخن در کوش نیاورد و بر
قول من اعتراض کرد و گفت مراحت عاجل بتشویش
مخت آجل منغض کردن خلاقو رای خرد مندانسته
مشنوی خداوندان خام و نیلک بخشی

چرا سختی برند از بیم سختی

بر و شادی کن ای یائز دل غرور

غیر فرد انشاید خوردن امر و غر

بیت فکیرو میرا که در صدی مرسوت نشسته ام

و عقد فتوت بسته و نکر انعام من در افواه liberalitas فتوه

عوام افتاده

مشنوی هر که علم شد بسخا و کرم

بند نشاید که نهد برس دکرم

نام بگویی چون بروں شد بگوی

در نتوانی که بیندی بروی

دیدم نصحت نمی پریزد و دم کرم من در آهن سرد او

از نمی کند ترک مصالحت کردم و روی از مصاحبتو او

بکرد آنیدم و بگنج سلامت بنشستم و قول حکما را کار

بسنم که کفته اند بلغ ما علیک فان لم یقیدوا معا علیک

قطعه

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 411

Sapientiae , virtutisque viam ingreditor , lictis
istis cuticulae lenociniis atque illecebris : cum enim
opes istas absumferis , miseriam patieris , luxum-
que sera pœnitentia detestaberis . Filius gulæ , ti-
biæ , potandique dulcedine illectus , verba benevolis
auribus non accepit , quin consilio obnifus , infit ;
Præsentes corporis delicias futuræ miseriæ
metu ludibriisque turbare , Sapientum judi-
cio repugnat .

Homines deliciis sueti , bonæquæ fortunæ ,

Quare miseriæ metu , miseriam tolerent ?

Vade & bono animo esto , ô sodalis animum
inflammans , (mœroresque concoquere .

Non enim hodie oportet craftini diei tædia

Imprimis vero dedecori foret mihi liberalita-
tis facile principi ;

Qui munificentiae nomen acquisivi , cujusque
benevolentiae fama orbem pervasit .

Quicunque enim liberalitatis beneficientiaeque
nomine fuerit famosus ; (injicere .

Illum non decet , auro compedes vinculaque

Quod si beneficientiae tuæ fama latissime fu-
erit sparsa ; (portam claudere .

Non poteris tum animo tuo munificantiae

Vidi ipsum consilium meum non admittere ,

ardentissimas meas preces in frigido illius ferro

fructum nullum producere , proinde monere desti-
ti , illius confortio abstinui , & tranquillitatis angu-

lum colui , Sapientum secutus consilium , qui ajunt :

Tu moneto , quod tibi monere incumbit ; si

non audierint , tua quid refert ?

F f f 2

Etsi

باب هفتم در قایقرانیت ۴۱۲
قطعه کرچه دلی که نشوند بگو
هر چه میدانی از نصحت ویند
خود باشد که خیره سر بینی
بند و پای او قناده اند در بند
دست داشت میزند که در بیخ
نشنیدم حذیث دانشمند

پس از ملکی آنچه اند پیشه کرد بودم از نکبت حالش Averitas, afflictio, calamitas.
تصورت بدلیدم که پاره پاره بدهم میدوخت ولقمه
لقمه همی اندوخت دلم از صنع حالش بهم برسی
مر وقت ذلیدم در چنین حالتی عیش در وسعت
ما بملامت خواشیدن ونمک پاشیدن بادل خود
کفتم penitentia
مشنوی حربو سفله در پادشاه مسی (duces)
یندیشد خروز شکستی des aviculus
در خت از در بهاران برس فشناد des aviculus
زمستان لا جرم بی برک معاون des aviculus
حکایت پادشاهی پسری آدیبی داد و گفت این
فرمودست قریبیش چنان کن که یکی از فرنداان
خود سالی برو سعی کرد و چایی فرسید و فرنداان
ادیب در فضل و نلاخت متنهی شدند ملک دانشمند را
مواخذه

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 413

Etsi illos te non audire sciveris; tamen dico,
Quicquid boni consilii, bona&que doctrinæ
sciveris.... (motum, atque confusum;
Brevi enim futurum, ut (ipsum) mente videoas
Et utroque pede in tragula captum;
Manusque ex mœrore concutientem atque
ita miserantem: (obsecutus fui !

Ah , me miserum , qui Sapientis consilio non
Post aliquod temporis spatium , imminentem
hominis miseriam , quam pridem animo prævide-
ram, reapse sum expertus. Vidi hominem, ex inve-
teratis pannis vestes consuisse , buccellasque hinc
inde acquirere. Qua iniqua illius forte animus mi-
hi quam maxime turbatus ; inhumanum tamen ra-
tus, eo rerum statu, animi illius vulnera atque dolo-
res, duris perstringentibusque verbis exacerbare ,
falemque ulceri aspergere , quin mecum ipse ita
putavi , & dixi:

Abiectus in ebrietatis æstu
Non considerat imminentia paupertatis
tempora.

Arbor æstivo tempore fructus profundit;
Atque ideo hyberno tempore sine foliis
nuda restat.

Historia: Rex quidam filium suum magistro
commisit, inquiens: Hic meus est filius, tu eum per-
inde ut filios tuos doctrina moribusque imbuas.
Præceptor per integrum annum illi operam dedit;
sed nihil profecit, filiis interea suis in sapientiæ, elo-
quentiæque fastigium provectis. Rex præceptorem
corripiens, ait: Tu datae fidei defuisti, promissaque

مواخده کرد و گفت وعده‌را خلاف کردی و شرط وفا
بجای نیاوردی گفت ای ملک قریب یکسانست
ولیکن استعد آن مختلوز

قطعه گرچه سیم و نیز نرسنگ آید همی
در همه سنگی نباشد نیز وسیم

حکایت یکی را شنیدم از پیران مُربی که پسرید پیرا
می‌شافت چندانکه تعلق خاطر آن‌ها نزاده بروزیست
اگر بروزی ده بودی بمقام از ملایکه در کلشتی

قطعه فراموشت نکرد این‌دین حال
که بودی نطفه مدد فون و مدد هوش
روانش داد و عقل و طبع و ادراك

جمال و نطق و رای و فکر و هوش
د، آنکه مرتبت گرد بزر دست

دو بازرویت مركب ساخت بر دوش
کنون پنداری ای ناجیر همت
ده خواهد کرد نت بروزی فراموش

حکایت اعرابی را دیدم که پسر خود را می‌شافت یا
بنی انان مسئول یوم القيمة ماذا انتسبت لا يقال
بمن انتسبت یعنی ترا خواهند پرسیدن که که عملت
ونکویند که پدرت کیست
قطعه

fas violasti. Præceptor Respondit: O Rex, par
fuit institutio ; sed dispar ingeniorum ratio
atque capacitas.

Quamvis argentum , & aurum ex lapi-
dibus proveniat, (gentumque latet.

Non tamen in quovis saxo aurum , ar-
Historia : Senem quendam doctorem amico
suo audivi dicentem : Si mortalium animi , ut op-
ibus, ita opum Datori essent affixi ; ipsos etiam An-
gelos antecellerent.

Tui non est oblitus Magnus ille Deus ,
illo momento ,

Quando gutta * fuisti sepulta atque sen-
sus expers. (& intellectum ,
Dedit tibi animam , rationem , naturam
Formam , linguam , judicium , mentem
atque ingenium. (digessit ;
Decem tibi digitos in manibus ordine
Duo brachia humeris tuis junxit :
Iamne primum opinaris, ô ignobilis igna-
vaque anima ! (velit ?

Quod vel unum diem tui immemor esse

Historia : Arabem quendam vidi , qui filio suo
dicebat : O filiole, tu profectò in extremo judicio
rogaberis , quid sis lucratus , (id est , quæ pietatis
officia præstiteris ; aut scelera admiseris?) Non
rogaberis , quo sanguine ortum duxeris. Id est : Ro-
gabunt : Opus tuum quodnam ? non vero ; quis-
nam sit pater tuus ? Te-

قطعه جامده کعبه‌ها که می‌پوشند
 اونه آن کرم پیله نافی شد
 با خسیری نشست مرزی چند
 لاجرم هم جو او کراهی شد
 حکایت در تصانیف حکما اوره‌اند که کردم را ولادت
 مفعهون نیست حتاً که سایر حیوانات را بدل که احشایی
 همان را بخورد و شکمش را بدترند و راه صحراء کثیرند و آن
 پوسته‌ها که در خانه کردم بینند اثر است این نکته‌ها
 پیش بزرگی همی کفتم دل من بصدق این حدیث
 میدهد و جز چنین نشاید بود که در حالت خردی
 با مادر و پدر چنین معامله کرد و آن لاجرم در بزرگی
 چنین مقبولند و محبوب

قطعه پسری را پدر وصیت کرد

کای جوانمرد یاد کیس این پند

هر که باصل خود وفا نکند

نشو دوست مردی دولتمند

لطیفه کردم را کفتند چرا بزمستان بیرون نمی‌اید
 بخت بتاستانم چه حرمت است که بزمستان نیز
 بیا فم

حکایت فقیره درویشی حامله بود مدت چندش

afteras

مسر

Tegmen bombycinum, quo templum Mecca-
num operiunt,

Non ideo famosum est, quia fictorem habet
bombycem:

Sed quia aliquantum temporis cum venera-
bili fuit.

Atque ideo tam venerabile evasit.

Historia: Proditum est in Sapientum monumen-
tis, scorpionem non nasci modo naturæ usitato,
cæterisque animantibus sueto; sed corrosis absum-
ptisque genitricis visceribus, ventrem perrumpe-
re, sicque in lucem prodire, illaque pellicula, quæ
in scorpionis nido conspicitur, locupletissimum
rei hujus est vestigium. Ego exquisitissimam hanc
cuidam Magnati retuli sententiam, dicens: Ani-
mus meus veram esse hanc sententiam plane asse-
rit, imo res aliter esse non potest; nisi quod parvu-
li cum matre patreque ita agunt: ea etiam de causa
adulti ita grati scilicet atque amati esse solent.

Pater filium suum hortatus, ait:

O Iuvenis hoc consilium memoriæ mandes.

Quicunque auctoritæ suæ benevolentia non
responderit;

Nunquam acceptus felixque erit.

Per ludibrium scorpioni dixerat: Hyberno tem-
pore quidni ex nido proreptas? Respondit scor-
pius: Aestivo tempore, quis mihi honor & vena-
tio, ut hyberno quoque proreptem?

Historia: Paupercula cujusdam Religiosi con-
jux grava fuit: imminentे partus tempore, Re-

G g g ligiosus

باب هفتم در قاییس تریت ۴۱۸

بسر امد در ویش در همه عمر فرزند نیامده بود
 گفت اکر خدای عز وجل مرا پسری دهد جز این
 حرقه که پوشیده ام هر چه مملک منست ایثار در ویشان
 کنم اتفاقاً غریش پسری او ره شادمانی کرد و سفره
 یاران بمحجوب شرط بنها پس از چند سال که از
 سفر شام باز امدم بحله از در ویش بر کن شتم و از
 یقیت حالتش پرسیدم گفتند فرزندان شکنه گفتم
 سبب جیست گفتند پسرش خمر خورده است و غریده
 کرده و مخون یکی ریخته باز شهر کریخته پدر را بعلت
 این سلسله در نای و بند کران بس پای نهاده اند گفتم
 این بلا مرد بدعای از خدا خواسته است
 قطعه نرناش با مرد ای مرد هشیار
 از وقت مادر نرایند
 از آن پهنه بزرگی دیگر خردمند
 که فرزندان ناهموار نرایند

حکایت طغل بودم که بزرگی را پرسیدم از بلوغ
 گفت مسطور کثیف آمده است که نشان دارد یکی
 پانزده سالگی و دوم احتلام سیوم امده مژی نرهای Ventris pars inferior, pubes, pecten. زهار
 آنما در حقیقت یک نشان دارد از که در بند رضای
 حوت جل و علا بیش از ان باشد که در بند خط نفس هر
 که

ligiosus , cui nullus per totam vitam natus erat filius, infit : Si æternus ille magnusque Deus filium mihi dederit, præter hoc , quod gesto, pallium , omnia, quæ possideo, Religiosis dilargiar. Propitio Numine conjux filium est enixa, ille lætans epulum sociis voti religione apparavit. Post aliquot annos ex Damasceno itinere reversus , vicum religiosi præterii , atque quomodo se haberet, rogavi? Respondere: Illum in prætoris carcere occlusum esse. Causam percontanti narrant : Filius ipsius vino ebrios furensque manus conseruit, cædemque commisit , atque elapsus est. Hac de causa patris collum numellis , pedesque gravibus onefarunt compedibus. Ego dixi ; istud equidem malum sibi anxiis precibus votisque à Deo efflagitavit.

Gravidæ feminæ , ô cordate ,
Si partus tempore serpentem fuerint enixæ ;

Illud præstat , prudentum judicio ,
Quam si contumaces filios pepererint.

Historia : Infans quondam virum magnum pubertatis rogavi indicia : Ille mihi respondit ; librorum fide & testimonio pubertas tribus indicis liquet. Primum est : Ætas quindecim annorum. Alterum , nocturnum ludibrium. Tertiū est , pilorum circa pudenda emissio. Sed unum certum verumque habet signum , scilicet : Si quis voluntati potius divinæ ; quam corporis deliciis , illecebrarumque stimulis obsecutus fuerit. Atque illum, qui hac

G g g 2 vir-

که در این صفت موجود نیست محققان بالغ
قشمازندش

قطعه بصورت ادھی شد قطّره آب

که چل روزش قرائت آندر رحم ماند

وکر چل ساله را عقل و ادب نیست

بتحقیقش نشاید آدھی خواهد

قطعه جوانمردی ولطفست ادمیت

همین نقش هیولانی مینداش

هنر باید که صورت میتوان ساخت

باپوانها در آن شکر و زنگار

چو انسان را نباشد فضل و احسان

چه فرق از ادھی بانقش دیوار

بدست او ردن دنیا هنر نیست

یکی را اکر تواني دل بدست ام

حکایت سالی فراغ در میان پیاد کان حجاج افتاد

وداعی هم در آن سفر پیاده بود انصاف در سر و روی

یکدیگر افتادیم و داد فسق و جدال بدادیم کجاوه نشینی را

شنیدم که باعده خود می کفت یا العجب پیاده عاج

چون عرضه شترخ بسر می برد فرنگین میشود یعنی به

از آن میشود که بود و پیاد کان حجاج عرضه پادشاه را

بسی بردند و بترا شدند

قطعه

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 421
virtute non polluerit, accurati scriptores puberem
esse negarunt.

Formâ homo facta est aquæ guttula
Quia in utero quadraginta dies (informis) la-
tuit.

Atque si quis quadraginta annorum , judicio
bonisque moribus caruerit ;
Illum profectò hominem appellare dedecet.
Humanitas in liberalitate & benevolentia
consistit:

Ne arbitreris illud corporeum simulacrum
tantum hominem esse. (test

Virtute opus est : simulacrum enim pingi po-
In ædium parietibus ex minio & æragine.

Quod si in homine virtus & benevolentia
non fuerit ;

Quid tum discriminis est inter hominem , &
simulacrum parietis ?

Hujus mundi opes acquirere non est virtus :
Sed alicujus animum tibi devincire , si potes ,
ea est virtus.

Historia : Quodam anno , inter illos , qui Meccam religionis causa pedites adierant , maxima nata sunt jurgia , egoque bene (vobis) ominans , in eodem itinere pedes fui , cum nos probe alter in alterius caput vultumque involassemus , satisque contumeliarum jurgiorumque edidissemus , quendam camelο insidentem* socio suo audivi dicentem: Mirum equidem est , eburneum peditem ,^d cum Regii ludi campum fuerit emensus , Reginam evadere: id est , meliorem , quam antea erat , fieri. Pedites vero Meccam religionis causa invisentes , de- sertum * Meccanum emensos , pejores evadere.

G g g 3

Meo

باب هفتم در قانیس قریبیت

422

قطعه از من بگویی حاجی مردم کزای را
کو پوستین خلوت بازراز میدرند
 حاجی تو نیستی شترست از برای انگه
 بیچاره خار میخورد و باز میبرد
 حکایت هندو بی نقط از از ازی همی (اموخت حیمه)
 کفتیش ترا که خانه نیست بازی نه ایست
 بیت تا زدنی که سخن عین صوابست مگویی
 و آنچه دانی که نه نیکوش جوابست مگویی
 حکایت مرد کی را در چشم خاست پیش بیطاری
 گرفت که مرا دواز کن بیطار آنچه در چشم چهار
 پادان کردی دز دیده او کشید خود شد حکومت
 پیش داور بردند گفت برو هیچ قاؤن نیست اگر
 این خر ببودی پیش بیطار نرفتی مقصود ازین
 سخن انسنت که هر که نا از موده را کسر بنزد فرماید
 بالان که نداشت برد بنزدیک خردمندان بحقت رلی
 منسوب کرد

قطعه ندهد هوشمند روشن رای

بغرومایه کارهای خطیر

بومیاف اکرچه ماندست

بمرندش بکارکاه حریز

حکایت

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 423

Meo nomine dicas peregrinatori * mortaliū exagitatori ; . . . (lacerat.

Qui cuticulam mortalium offendionibus
Tu non es peregrinator ; sed tuus hac
de causa camelus ; . . . (tat.

Quia miser spinis vescitur, onusque por-

Historia : Indo cuidam ignis e ludum discenti
sapiens quidam infit : Tuus minime hic est ludus ,
qui ædes ex arundine habes constructas.

Verbum nisi præclarum beneque dictum
sciveris, ne dicio : (sum, ne rogato.

Illudque, cuius non bonum fuerit respō-

Historia : Homuncio quidam oculorum dolore
percussus, mulomedicum accedit, inquiens : Meos
sanato oculos. Equarius medicus illo, quo quadru-
pedum solebat , ejus quoque oculos inunxit un-
guento ; (sed miser ille) cæcus evasit. Litem ad ju-
dicem detulerunt, qui infit: In medicum nullam far-
ciendi damni actionem habetis ; hic enim nisi as-
nus fuisset , equarium medicum nunquam adiisset.
Hoc nostrum ex dictis est studium , & documen-
tum. Quicunque scilicet magni momenti ne-
gotium imperito commiserit , præterquam
quod damnum pœnitentia eluit, prudentibus
levis ingenii argumentum quoque præbet.

Non committit vir prudens præclaro ju-
dicio præditus . . . (tia.

Homini vili atque abjecto gravia nego-
Stra-

حکایت یکی از بزرگان پسری شایسته داشت وفات، *con venientia, decorsus, 50, restus.*

یافت پرسیدندش که بر صندوق تربیت چه

نویسیدم کفت ایات کتاب جیدرا عرق و شرف بیش *chim. Monumentum quadratum ex lapide, lig. ro vel asperibus feru, chis superstructum.*
از است که بر چنین حایها نویسند که بروزگام *Palpare, tan, gere, 2. deterere, im, minere &c.*
سوده کرد و خلاصه برو بگذارند و سکان برو شاشند.
آخر بصر و رقت چیری می نویسید این دو بیت گفایت سوده
میگند.

قطعه و که هر که سبزه در بستان *doneum, decus, it. mingere*

بدمیدی چه خوش شدی دل من

بگذارای دوست تا بوقت بهار

سبزه بینی دمیده از محل من

حکایت پارسای بر یکی از خداوندان نعمت کسر
کرد دید که بنده را دست و پای استوار بسته عقویت
همی کرد گفت ای پسر همچو تو مخدوی را خدای
عر و جل آسیم حکم تو کرد ایند که آست و قرا بروی
فضیلت هاده شکر نعمت حق تعالی بجای آر و چنین
جهله بروی مروا مدار نماید که فرد از قیامت این
بنده از تو بده باشد و شرمندی بروی

مشنونی

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 425

Stragulorum ex arundinibus textor, et si
quidem sit textor; (qua ferica texunt.

Non tamen admovent illum officinæ, in

Historia: Vir quidam magnus præclarum ha-
bebat filium, quo defuncto, patrem rogarunt:
Quodnam filii tui tumulo inscribemus monu-
mentum? Respondet pater: Sacri Corani oracula
longe sunt sanctiora & digniora, quam ut talibus
inscribantur locis, ubi temporum lapsu vetustate
abolentur & putrescunt, mortales ea pedibus con-
culcant, canesque permingunt: Si omnino aliquid
inscribere lubet, hi duo versus sufficiant:

Ah quovis tempore, cum in horto viridis herba
Cresceret, quam bono animo eram!

Hæc præteriens, *amice, (tumulum meum in-
vise) ut tempore verno (deas.

Herbam viridem ex mea humo nascentem vi-

Historia: Religiosus quidam virum præteriens
divitem, servum suum manibus pedibusque acri-
ter ligatum, ferocissime tractantem vidit, (hominis
ferocia motus) infit: ô Fili, tibi similem creaturam
incomparabilis magnusque ille Deus, tibi manci-
pio dedit, teque illi superiorem & dominum fe-
cit: tu itaque divinæ benevolentiae grates reddito,
tantamque ferociam & immanitatem in hominem
ne exerceto: Ne quondam in extremo judicio iste
servus te melior esse appareat, teque pudor subeat.

Servo tuo ne pertinaciter irascaris;

Illum ne affligas, animumque ejus ne
perstringas.

H h h

Ipsum

مثنوی بیر بنده مُنکِر حشم پسیاں *

جُوش مُکن و دلش میماز از *

اورا تو بُدَه بِرَم خَریدی *

آخر نه بُقدرت افریدی *

این حکم و شرور و خشم تا چند *

هست اتر تو بزرگش خداوند *

ای خواجه ارسلان واخوش *

فرمانده خود مُکن فراموش *

در خبرست اتر پیغمبر علیه السلام که بزرگش حسرتی

در روز قیامت آن باشد که بنده صالح را بیهشت

برند وحداوند فاسق را بدون رخ *

قطعه بیر غلامی که طوع خدمت تست *

خشم بی خد مران و طیر مُنکِر *

فصاحت بون برسور شمار *

بنده ازان و خواجه در نرجیز *

حکایت سالی اتر بلخ باشامیان سفر بود راه اتر

حرامیان بیر خطر جوانی بدمرقه همراه ناشد پیر باز

وچرخ آند اتر و سلک شور و پیش بروی که ده هر ده تو اما

کمان او را غر کردندی و نرس او را کروی غریبین پشت

اورا بزمیان نیاوردنی امّا متنعم بود و سایه پرسور ده نه

جهان دیده و نه سفر کرد و بعد کوس دل اوران بگوش

او پرسیده و پریق شمشیر سواران دیده *

بیت

طیله شدن *Fatih*.

Infelix quem sua فصیحه

mens et corribus بنده ازان و خواجه در نرجیز

frustrant حکایت سالی اتر بلخ باشامیان سفر بود راه اتر

omnis motus خطر جوانی بدمرقه همراه ناشد پیر باز

circularis it arcus وچرخ آند اتر و سلک شور و پیش بروی که ده هر ده تو اما

valde interclus کمان او را غر کردندی و نرس او را کروی غریبین پشت

Chorda nervus او را بزمیان نیاوردنی امّا متنعم بود و سایه پرسور ده نه

arum &c. جهان دیده و نه سفر کرد و بعد کوس دل اوران بگوش

Ipsum enim decem (circiter) drachmis com-
Nequaquam tua potentia formasti. (parasti;
Illud judicium, tumor, atque furor quo us-
que tandem?

Te enim ipso major est Dominus.

Tu ô Arslani & Aguschi Domine,
Imperatoris tui ipse ne obliviscitor.

In traditione vatis extat, hanc in extremo judi-
cio maximam fore calamitatem, ut scilicet pium
servum in Paradisum ferant; improbum vero do-
minum in Infernum.

Servo, qui tuo obsequatur imperio, (seas.
Ne præter modum irascaris, atque succen-
Absurdum quippe videbitur in extremo ju-
dicio; (culis oneratum.

Servum esse liberum, Dominum vero vin-

Historia: Quodam anno mihi ex urbe Belcha^f iter
Damascum^g faciendum erat; viâ latronibus infe-
stâ, juvenem quendam ære conductum, itineris du-
cem comitemque habui, scuto ludentem, validissi-
mo arcu sagittas jacientem, omnia arma vibran-
tem, corporisque robore præstantem, adeo ut de-
cem viri robusti, totis viribus connisi, arcum ipsius
(vix) tenderent, nemoque illorum, qui per orbem
corporis robore erant famosi, ipsum prosternere va-
leret, (sed) illecebris adsuetum, domestica umbra
(molliter) enutritum, rerum humanarum adhuc im-
peritum, itinerum ignarum, tonitrua tympani viro-
rum fortium aures ipsius nondum perculerant, ne-
que corusca gladiorum equitum fulgura oculos ip-
sius perstrinxerant.

H h h 2

In

باب هفتتم در قاتیر تریت 428

بیت نیفتاده در دست دشمن اسیر

پیخردش نیاریده باران قیز

آنفاقا من واین جوان در پی هم دوان هر ان دیوار
قدیم که پیش امده بقوّت بازو بیفکندی و هر
درخت عظیم که دیدی بنوی سرپنجه برکندی و تفاخر
کنان کفتی

بیت پیل کو تا کتو و بازروی کردان بیند

شیر کو تا کو و سرپنجه مردان بیند

ما درین حالت بودیم که دو هندو از پس سنگ
سر بر اوردند و قصد قتل ما کردند در دست یکی

چوبی و در بغل دیگری کلوخ کوبی جوان را کفتم

چه پایی

بیت فیمار آنکه داری تمردی و کوت

که دشمن بیای خود آمد بکوثر

قیر و کمان را دیدم از دست جوان افتاد ولزند بس

استخوان

بیت زه هر که موی شکافد بتیر جوش خای

بنزور حمله جنک او ران بدآمد پایی

چاره نخواست آن ندیدیم که رخت و سلاح و جامه مرها

کردیم و جان بسلامت کردیم

بردیم و قطعه

کو
کجا

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 429

In hostium manus captivus non inciderat.

Neque circa ipsum sagittarum imber ruerat.

Dum nos alter alterum celeri pede sequimur,
juvenis ille quemvis murum vetustum nobis obvi-
um lacertorum robore disjecit, & quamvis arbo-
rem magna unguinum virtute eruit, gloriosusque
ait:

Vbinam est elephas, ut armos, lacertos-
que versantem videat?

Vbinam leo, ut volam, unguesque vi-
rorum sentiat?

Nobis ita incedibus, duo ecce Indi pone sa-
xum latentes capita efferunt, (irruentesque) nos
interficere parant, unius in manu grande lignum,
alterius sub axilla gravis cestra. (Quibus visis) ego
juveni inquio: Quid cessas?

Ostende illam, quam habes fortitudinem &
robur:

Hostis enim suo pede in tumulum ruit.

Sagittam arcumque juvenis manu vidi elapsum,
osque trepida.

Non quivis, qui pilum etiam sagittâ ar-
maturam penetrante ferit;

Violentum fortium bellatorum impetum
sustinet.

Nullum aliud vidi consilium; nisi ut res, arma
& vestes (ipsis) relinquemus, animamque repor-
taremus incolumem.

قطعه بکارهای کران مرد کار دیده فرستاد Ferocius, Grusciens, rugiens, شره زده Laqueus.
که شیشه شرخ دز آرد بنیسر خم کهند جوان اگرچه قوی بال و پیله تن باشد Fortus it. tectorum domus, A. laquei annulus.
بجنده دشمنش از هول بگسلد پیوند نبرد پیش مصادف آزموده معلوم است Bellum proelium, نبرد bellicosus. it. electus ex multis.

چنانکه مسئله شرع پیش دانشند حکایت تو انگر زاده را دیدم بر سر کور پدرش مصاف in plur. lous aiei et pugnae

نشسته و بادر پیش بجهه مناظر در بیوشه که صندوق قربت پدرم سنگینست و کتابه مزکین و فرش رخام آنداخته و خشقت پیروزی در و ساخته بکور پدرت چه مصادف خشی دو فراهم او رده و مسیه دو خالک بر آن پاشیده در رویش پسر این بشنید وقت خاموش که تا پدرت نمیسر این سنگ کران بر حوض بخندیده باشد پدرم بجهشت مسیده باشد در خبرست موقع الفقر کراحته

بیت خر که کمر نهند بر وی باش بزه آسوده فر کند مرفتاشر

قطعه مرد در رویش که باش سنتم فاقه کشید پدر سرگ همانا که سبکبار اید

وان که در نعمت و در راحت و اسایش نمیست

مردنش

Gravia negotia viro committas experto,
Qui ferocissimum etiam leonem restis laqueo
subjiciat.

Iuvenis etsi corpore fuerit robusto & ele-
phantino;

Certamen tamen, hostis pavore perculsus,
equo incitato subterfugit.

Certamen bellatoribus ita est notum,
Perinde ut doctis canones scholaftici.

Historia: Divitis cujusdam vidi filium patris
sui tumulo insidentem, & cum pauperis filio hunc
in modum disceptantem: Patris mei tumuli locu-
lus est marmoreus, monumentum * aureis literis in-
scriptum, tumulus marmoribus constratus, tessell-
isque æraneis distinctus: tui vero patris tumulus
cuinam rei est similis? duo enim congesti sunt cæ-
spites, duoque pulveris pugilli ipsi inspersi. Pau-
peris filius, hoc audito, infit: Tace; pater enim
tuus, antequam sub gravi illo saxo se moverit &
enfus fuerit, pater meus Paradisum jam conti-
gerit. Ipsa enim traditio habet: Mortem pau-
perum facilitatem & * quietem esse.

Afinus enim, cui levius imponunt onus;
In via facilius iter facit.

Pauper, qui iniquæ paupertatis molem tole-
raverit;

Faciliiori animo mortis fores accedere vide-
tur.

Ille vero, qui in deliciis, illecebris, luxuque
vixerit;

Mori

باب هفتتم در فاتیس قریبیت 432

هر دشنه زین همه شاپنیست که دشوار آید

بهمه حال اسیهای رکه زندگی بر هد

بهترش دان نرامیری که کرفتار آید

حکایت بزرگی که پرسیدم از معنی این حدیث که
اعدی عدوک نفسک الی بین جنبیک گفت حکم
آن که هر ان دشمن که باوی احسان کنی دوست
کردی مکر نفیس که چندان که مدارا بیش کنی
خالقت غریابت کند

قطعه فرشته خوی شود امی بکم خوردن

وکر خوی چو بهایم بیوفتی چو چماد

مران هر که برس امی مطیع امیر تو شد

خلاف نفس که کردن کشد چو یافت مران

حکایت یکی در صورت درویشان نه برسیرت
ایشان در مخلفی نشسته و شنعتی در پیوسته و فقر
شکایت باز کرد و نم توانگران آغاز سخن بدینجا
رسانیده که در ویشان مرداست قدرت بسته است

وقوایران پای امراء ب شکسته

بیت کریمان نه بسته اند تر درم نیست

درم داران عالم نه گرم نیست

پروده نعمت بزرگانم این سخن نایسنده آمد گفتم
ای

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 433

Mori in his omnibus , dubium minime est ,
quin acerbum sit.

Tu omnino captivum, qui vincula evasit, (cidit.
Feliciorem scito, viro illustri, qui in vincula in-

Historia: Virum quendam magnum hujus tradi-
tionis rogavi mentem: Hostium acerrimus tibi tuus
est affectus, qui est intra latera tua. Respondit ille:
Hæc vera traditionis mens est: Inimicus, si bene-
ficiis delinitus fuerit; amicus evadit : sed af-
fectus, quanto magis illi indulseris, tanto ve-
hementius tibi obnititur.

Homo Angelicis moribus evadit , modicum
comedendo. (bidi instar corruis.

Tu vero si quadrupedum instar voraveris , ta-
Cujuscunque desiderium expleveris ,
tuo is obsequitur dicto:

E contrario affectus tum recalcitrat &
(acrius) obnititur , cum desiderium
expleverit.

Historia: Quidam religiosorum specie , sed non
moribus in consortio quodam confidens impuden-
tiori ore querelarum codicem aperire , divitesque
perstringere coepit : verba eo pervexerat , ut dice-
ret: Pauperibus ligata est potentiae manus ;
divitibus vero fractus est benevolentiae pes.

Beneficorum in manu non est aurum :

Hujus mundi vero divitibus deest bene-
ficiencia.

Mihi magnatum munificentia enutrito ingrata
Iii fuere

ای یار تو انکران دخل مسکینانند و خیره کوشة
نشینان و مقصود نرایران و چهف مسافران و متحمل
بار کران اثر بھر راحت دیگران دست تناول
بطعام آنکه برند که متعلاقان و زیر دشنان بخورند
وفضله مکارم ایشان باز اهل و پیران واقارب وجیران
رسیده

نظم تو انکرانرا و قنست و نذر و مهمانی
ترکات و فطره و اعتماد و هدی و قربانی
قو کی بدولت ایشان رسی که نتوانی
خر این دور بکعت و آن هم بصن پریشانی
آخر قدرت جو شت و آخر قوت سجود تو انکرانرا به
میس میشود که مال مدن کی دارند و جامه پاک و عرض
مծون و دل فارغ و قوت طاعت نر لقمه لطیفست و محبت
عبادت نس کشته نظیف پید آست که از معده خالی چه
قوت اید و از دست تهی چه مروت و از پایی بسته چه
سیر آید و از شکم کرسنه چه خیر
قطعه شب پر اکنده خسید ان
که پید نبود و چه بامداد آن ش
موم گرد او زده بتاستان
قا فراغت بون خستانش

فراغت

fuere hominis verba , proinde dixi : O socie , Di-
vites pauperum sunt redditus , in angulo desiden-
tium annona , peregrinantium desiderium , viato-
rum hospitium , qui grave pauperum onus susci-
piunt , ut pauperes ipsi respirent , atque tum pri-
mum ad cibum sumendum manum extendunt ,
cum clientes , sibiique subjecti comedent , exi-
miaque ipsorum benignitas viduis , senibus , propin-
quis atque vicinis collata fuerit .

Divitum sunt legata , vota , epulæ ,
Quinquagesimæ, strenæ, servorum manu-
missio, munera, atque victimæ.

Tu quandonam istam potentiam attigeris, qui nihil aliud potes,

Nisi bis^{*} genua in oratione flectere, &
hoc quidem centenis fastidiis?

Sive liberalitatis facultatem , sive precum spectaveris copiam , illa ditioribus longe sunt facilissima , qui opes habent illibatas , quinquagesimisque castigatas , vestes nitidas , mores attemperatos , animum curis defæcatum: Obsequii enim vis in bonis consistit buccellis , cultusque veritas in nitidis vestibus. Ab inani enim ventriculo quænam vis ? A manu inopi quænam liberalitas ? A pede ligato , quænam inambulatio ? Atque ab homine famelico , quodnam beneficium ?

Diram noctu quietem habet ille ,
Cujus proximi diei reditus incerti fue-
Formica æstate colligit ; (rint :
Vt hyberno tempore otiali possit.

فراغت بافته نمیوند و جمعیت در تنک دستی *reflexa* عشا،
صورت بنده بکی تحرمه عشا بسته و دیگری *coena* عشا،
منظر غشا بسته هر کر این بدان کی
ماند.

بیت خداوند روزگاری بخود مشغول
پرآنده روزگاری پرآنده دل

پس عبادت اینان بحال قبول نزدیگتر است که
جمعند و حاضر نه پریشان و پرآنده خاطر که
اسباب معيشت ساخته و باوران عبادت *etiam peccati et deinde determinata pars lectionis litterariorum*
پرآخته عرب کوید آعوف بالله من الفقر المکب وجاورة من لا احبت ودر خبرست الفقر سوان
الوجه في الدارين كفتا نشند که پیغمبر عليه
السلام كفت الفقر فخری گفتم خاموش که اشارت
خواجه عالم بقدر طایفة ایست که مردان میدان
مرضاند و تسليم تیر قضا نه اینان که خرقه ابرار پوشند
ولقمة ادرار فروشنند

ربای ای طبل بلند بانک در باطن هیچ
پی توشه چه تذمیر کنی وقت پسیچ
مردی طمع از خلوه پسیچ ای مردی
قسیچ هزار دانه پسر دست مپسیچ
در پیش

Otium in paupertate non datur , animusque compositus in egestate confistere nequit. Si enim quis preces vespertinas fuerit orsus , alius vero de vespertino cibo sit sollicitus , num hic illi comparari potest ?

Opes qui possidet , divino cultui (animo) studet ,

Ille vero , qui fortunæ angustiis laborat , animi angustias habet.

Proinde divitum cultus propior est , ut à Deo audiatur & gratus habeatur , quia animo sunt compoſito & præſenti , non distracto & inquieto ; res enim vitæ ſuſtentandæ neceſſarias , disposuerunt , precesque ad cultum divinum pertinentes , digeſſerunt. Arabs inquit : Deus nos ſervet à pauperie extrema , (quæ hominis oculos in terram deprimit,) atque à vicinitate illius , quem non amavero. Atque in traditione vatis eſt : Pauperies in utroque mundo * eſt vultus nigror. Respondit alter : Nonne audivisti , vatem dixiffe : Paupertas mea eſt gloria. Dixi ego , tace mundi doctor verbis suis pauperie gentem quandam notavit , quæ benevolentiæ divinæ palæſtræ , fatique ſagittæ lubenter ſcribit , omniaque Numini remittit ; non illos , qui piorum habitum geſtant , victumque ab aliis datum revendunt :

O magni ſoni tympanum introrsus vacuum !

Sine viatico quidnam ordinaveris prælii tempore?

Avaritiæ vultum à mortalibus deflectas , fi vir Milleque granorum sphærulas precatorias manibus ne verſes.

دکر ویش بی معرفت نیامد تا فقرش بکفر
آنجامد که کاد الفقر ان یکون کفر نشاید جز
بوجود نعمت بر هنرهرا پوشیدن یا در استخلاص
کرفتاری کوشیدن اینای جنس معاشر برتبه ایشان
که رساند وید علیا بید سفلی چه ماند نبینی که
حق جل وعلا در حکم تنزیل اثر نعمت اهل بهشت
خبر میدهد که اولیاک لهم مزرق معلوم فواکه وهم
مکرمون فی جنّات النعیم تا بدانی که مشغول کاف
از دولت عفاف حروم است و مملک فراغت نریس
نیکین مزرق معلوم *

بیت قشنگان را نماید آندر خواب *
همه عالم پکشم حشمہ آب *
کجا که ساختی کشیده وتلخی چشیده را بینی خود را
پسره دز کارهای لذتِ آندر توابع آن پیره هیره
و از عقوبت اختر نهراسد و حلال از حرام
فشناسد *

قطعه سکی را کر کلوخی برس برس اید *

خرشادی بز جهان کین استخوانست *

و کر نعشی دو کش بز دوش کشند *

لیم الطبع پندارد که خوانست *

Pauper enim iners non acquiescit, nisi illius pauperies tandem in fidei defectionem definat: Quia pauper proximus est, ut à Religione deficiat: nulla enim alia re, nisi opibus, nudi teguntur, atque captivi vinculis eximuntur; (At) nostri generis homines ad illorum fastigium quisnam evexerit? Atque eminens manus abjectæ manui quomodonam similis est? Nonne vides Deum maximum atque excelsum, in divino Corano de opibus illorum, qui participes sunt Paradisi, in hunc modum pronunciassæ: Illis scilicet opes esse certas, easque opes fructus esse. Ipsosque opibus & beneficiis affici in Paradiſo, deliciis pleno. Ut scias vitæ sustentandæ curis distractum, munditiei decore destitui; opes vero, tranquilli animi causam, sigillo quasi *signatas, & certas omnino facultates esse.

Sitibundorum oculis in somnis
Totus terrarum orbis fons esse videtur.

Vbicunque enim hominem videris, qui miseriam toleraverit, acerbitates devoraverit, comperies, illum avaritia quævis præcipitia tentare, omnisque generis discriminibus haud abstinere, extremi iudicii supplicium non expavescere, licitum ab illicito non distinguere.

Si quis canis caput glebâ tramiserit;
Lætus affilit ossiculum opinatus.
Si duo loculum humeris portaverint;
Vilis apparatam mensam opinatur.

Divi-

باب هفتم در تأثیر تربیت ۴۴۰

اما صاحب دنیا بعین عنایت ملحوظ است
وبحلال از حرام محفوظ من همانا که تأثیر این
سخن نکردم و برهان بیان نیاوردم انصاف از تو
تو قسم دارم هر کز دیدی که دست دعایم بر کنو
بسنته یا بی نوایی در فردان نشسته یا پرده معصومی
در یده یا کفی از معصومیم بر یاده الا دعلت در ویشی *Carpus pericarpium locus*
شیر مردان را حکم ضرورت در نقیبها بخرفتاند
وکعبها سُقّته مُحْكَم است که در ویش را نفس امام
مطلوبت کند چون وقت احصانش نباشد بعصیان
مبتلا کرده که بطن و فرج توامانند یعنی دو فرزند
یک شکمند ما دام که این برخاست آن بر پاست
شنیدم که در ویشی باحدث خبیث بخرفتند یا آن که
شرمساری بود بیم سنگساری بود گفت ای مسلمانان
خرندارم که فرن کنم وقتندارم که صبر کنم چه
کنم لارهبانیه فی الاسلام و از جمله مواجب سکون
و جمیعت درون که خداوندان نعمت را است یکی
آن است که هر شب صنفی در بیش کمتر ده و هر
کمتر جوانی اثر سر که صبح تابران را دست از صباحت
او بیش دلست و سرو خرامان را پایی خجالت
دز کل

Divites vero clementi Dei oculo respecti , lictarum opum beneficio ab illicitis sunt conservati : ego his verbis meis nondum enarratis , neque dictorum argumentis in medium allatis , inquio : Te humani juris non immemorem spero : (Sed audi quæso ,) nunquid proditorem aliquem revinctis manibus vidisti , aut inopem aliquem in carcerem conjectum , aut honorem innocentis alijus viri prostitutum ; aut manum brachio præcisam , nisi ob paupertatem ? Viri enim fortes , egestate urgente , in perfodiendis latrocinii causa parietibus comprehensi , compedibusque vulnerati cernuntur : ratioque concedit , ut pauperis alijus affectus in vetitum nitatur , ipseque , si tempe rare libidini nequeat ; scelere polluatur : Venter enim & Venus sunt gemelli , unius scilicet corporis fratres , alter dum decumbit , altera stimulat . Audivi ego , pauperem quendam in libidinis flagitio comprehensum fuisse , præter quam quod pudore suffusus , anxiò etiam , ne lapidibus obrueretur , metu perculsus infit : O Muham medani ! aurum non habeo , ut uxorem ducam ; neque eam virtutem , ut continentiam colam : Quid itaque agam , dum cælibatus in Muhammedana ^{*} religione non habetur ? Atque ex omnibus tranquilli compositique divitum animi causis , hæc una est , quod quavis nocte delicium aliquod in sinu amplectantur : singulisque diebus quasi novam juventutem induant , adeo ut coruscans aurora præ nimia divitis pulchritudine eum veneretur : mobilis que cupressi ^{*} pes præ pudore se in humum demergat.

K k k

Cruo

باب هفتم در قاییس قریبیت

بیت بخون عزیزان فرو برد، چنکه

سر از کشتهها گرد، عذاب مردکه

حالست که با وجود حسن طلعت او گرد مناهی
گردند و یا قصد تباہی کنند

بیت دلی که حور بهشتی مربود و یغما کرد
کی التفات کند بر بستان یغمایی

بیت من کان بین یاریه ما اشتهی ارطب
یغنهه ذلک عن رجم العناقید

اغلب تهی دستان دامن عضمیت بمعصیت الائمه
و گرسنگان نان ریانند

بیت چون سلک در زده کوشت یافت
نیرسد کین شتر صالحست یا خرد جلال
بسیار مستوران بعلت درویشی در عین فساد
افتد و اند و عرض و دین گرامی بیان
داده اند

بیت با گرسنگی وقت پرهیز نمایند
افلان عنان اثر خویی بستانه

حالی که من این سخن بکفتم عنان طاقت درویش
آخر دست تحمل برفت و تیغ غربان برکشید و اسب
قضایت در میدان و قاحت جهانید و بر من
دوانید

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 443

Cruore * amantium, unguis tinxit ;
Digitorumque extrema sanguineo colore * af-
perficit.

Fieri quippe nequit, ut divites sorte adeo beni-
gna felices , vitiorum vestigia terant , aut sceleri-
bus studeant.

Animus, qui Paradisi * virgines rapuerit atque
abstulerit ;

Quandonam blandietur hujus mundi formo-
sis ?

Si quis stimulante ventriculo recentes dacty-
los ante se habuerit ;

Hoc ipsum facit, ne pendulos in palma dacty-
los saxis petat.

Plerumque inopes innocentem & illibata-
tum sinum criminibus polluunt, famelique
panem raptant.

Rapax canis carnem modo invenerit ;

Non rogit , utrum Salichi, * camelus , an vero
Dischalis sit asinus ?

Multi viri vitae temperatae, paupertatis causa in
scelera ruerunt , suum honorem , sanctamque re-
ligionem infamiæ vento dederunt.

In fame non restat temperantiae virtus ,

Paupertasque (continentiae) habenas pietatis
manui eripit.

Hæc dum ego dixi , ecce patientiae habenis ex
pauperis tolerantiae manu excussis , linguæ ensem
strinxit , contumeliæque equum in impudentiae
campum egit, atque in me impulit, inquiens : Tan-
tis equidem laudibus illos extulisti, tamque inania
K k k 2 ipso-

دوانیه و چنگ حندان مبالغه در وصف ایشان کردی
 و سخنهای در ایشان کفتی که وهم تصور کند که نزه
 فاقد املا تسریافند و با کلید خزینه ارزاق
 کوئی متنکبر و مغز و معاذب نغور و مستغل مال
 و نعمت هفتتن جاه و شروت سخن نکویند الا
 بسفا هفت و نظر نکشد الا بگراهن علام را بگایی
 منسوب کند و فقر ارا بی سر و پای معیوب کردن آنها
 بغر و مالی که دارند و عرت جاهی که پندارند بمردم از
 همه نشینند و خود را بهتر از همه بینند نه از در
 سر دارند که بکسی سر بردارند بخسر از قول
 حکما که کفته اند هر که بطاعت از دیگران کم است
 و بنعمت پیش بصورت توانگرست و بمعنی در ویش
 بیت **کُرْ بِي هَرْ بَلْ كَنْدَ رَكْسَرْ بَرْ حَكِيمْ**
 کون خرس شمار اثر کاو عنبر است
 هفتمند ایشان مرو مدار که خداوندان کرمند
 کفت خطأ کفتی که بند دارمند چه فاده که ایش
 اذارند و بکسی نمی بازند و چشمها افتادند و بکسی
 نمی تابند و بکسی مركب استطاعت سوارند و نمی رانند
 قدیمی بکسر خدا ننهند و درمی بی من و اندی ندهند
 و مالی بمشت فراهم اورند و بخست نکه دارند
 و بکسر ق

ipsorum gratia verba fecisti, ut opinio sibi facile persuadeat, illos esse veneni paupertatis pharmacum, aut ærarii (erogandarum) opum clavem.

Sunt autem turba quædam elevata, superba, tumida, mortalium pertæsa, insatiabili auri, illecebatarumque studio flagrans, dignitati & rerum arbitrio totis viribus incumbens; verbum non fecerint, nisi vanum: neminem aspexerint, nisi vultu tristi & supercilioso. Sapientes mendicos appellant: Pauperes tanquam homines sine capite pedibusque vituperant: Solo divitiarum, quas tēnent, fastu; atque dignitatis, cuius superba opinione tument, fastigio. Primo omnium loco accumbunt, sibique cæteris mortalibus longe meliores videntur; illud minime ad animum revocant, ut scilicet alicujus gratia caput elevent: Ignari Sapientum sententiæ, quæ ita habet: **Quicunque pietate est cæteris minor, opibus vero major, specie quidem dives, reapse vero pauper est.**

Iners, qui opum fastu se Sapienti prætulerit;

Illum asini nates æstimato, et si bos * Ambyæ fuerit.

Dixi ego: Illos vituperare noli, quia sunt Domini benevolentiae pleni. Respondit ille: Erras longe: ipsi enim auri sunt mancipia; sed cui bono; et si Martii mensis nubes sint; super neminem tamen pluviam effundunt: Etsi Solis sint orbis, neminem tamen radiis suis collustrant: potentiaeque equo insident, cursum tamen non faciunt, (sive nulli beneficiunt.) Dei amore ne pedem quidem vestigio movent; ne unum quidem teruncium sine exprobratione & murmure dant. Opes immenso labore congerunt, per avaritiam defodiunt; ipsique inopes cum

باب هفتم در قایقرانی تر بیت 446

و بحسرت بکن از زد و حکما کفته اند سیم خیل وقتی

از خاک بر آید ده وی بخاک مرود

بیت بر زنج و سعی کسی نعمتی بچنگ ارد

دکر کس آید و بی زنج و سعی برد امر

کفتم بر بخل خداوندان وقوف نیافتنه الا بعلت

کدای و رنه هر که طمع یکسو نهد کریم و بخیلش

یکسان نماید مخایل داند که زر چیست و گذا داند

که مهمنی کیست کفتا بتجریه ان می کویم که متعلقان

بر در بد امرند و غلیظان شاد امر بر کمارند تا باز

عزمیزان ندهند و دست بر سینه صاحب تمیزان

فهمند و کویند که کس در سرای نیست و بحقیقت

راست کفته باشند

بیت از امر که عقل و همت و تدبیر و رای نیست

خوش کفت پرده دار که کس در سرای

نیست

کفتم بعد از که از دست متوقعان بجان امده اند و از

رقعه کدایان ببغان و محال عقلست که اکر ریک بیابان

در شوئ چشم گذایان برس نشود

بیت دیده اهل طمع بنعمت دنیا

بر نشود همچنان که چاه بشینم

حاتم

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 447

penuria vitam transfigunt: Sapientes (vere) dixerunt:
Avari argentum tum temporis ex humo in
lucem prodit , quando ipse in humum abit.

Alius magno labore nisuque opes acquirit :

Alius quispiam venit , easque sine labore nisu-
que aufert.

Respondi ego : Magnatum tenacitatem non co-
gnovisti , nisi mendicando: alioquin quisquis avari-
tiā & habendi cupidinem exuerit , illi liberalis
tenaxque pares videntur. Lapis Lydius , quid sit
aurum ; mendicus vero , quis sit tenax , dignoscit.
Respondit ille : Hoc quidem expertus dico , di-
vites asseclas suos in foribus suis statuere , ma-
gnisque virorum roboribus committere , ne doctis ,
piisque viris aditus copiam faciant , manuque pru-
dentiorum pectoribus injecta , dicant : Domi nemo
homo est. Atque si verum fateri licet , verissime
dixere.

In eum , qui ingenio , benevolentia , con-
filio atque prudentia destituitur ,
Verissima sunt janitoris verba ; Domi
nemo est.

Respondi ego : Hoc utique divitum factum ex-
cusari potest , quia multitudine illorum , qui bene-
ficia expetunt , fatigantur ; mendicorumque libel-
lis ad animi dolores usque exagitantur. Ratio hoc
certo statuit : Etsi solitudinis arena in uniones fue-
rit versa ; mendicorum tamen oculos expleri non
posse. (pibus ;

Avarorum oculi mundanis non expletur o-
Perinde ut puteus non oppletur rore.

Ha-

حاتم طای که بیابان نشین بود از ده شهر
بودی از جوش کداین بیچاره کشتی و جامه بس
تن او پاره هست
کفتا من بر حال ایشان مرحمت میبرم کفتم ذه که
بر حال ایشان حسرت میخوری ما درین کفترم
وهر دو بهم کرقتار بیدقی که براندی بدفع آن
بکوشیده وهر شاهی که بخواندی بفرزین بپوشیده
قائد کیسه همت همه در باخت و تیر جعبه بجست

همه بینداخته
قطعه همان تا سپر نیفکنی از جمله فصیحه
کوئرا جزر آن مبالغه مستعار نیست
دین و کز و مغریت که سخن دان سجع کوئی
بر در سلاح دارد و کس در حصار نیست
عاقبت الامر دلیلش نهاد دلیلش کردم دست
تعذی در از کرد و بیهوده کفتن اغماز و سنت جاهلانست
که چون بد لیل از خصم فرمادند سلسله خصومت
بجنایت چون از مر بت تراش که بجست با پسر بر
فیامد بجنای برخاست که قال الله تعالی لین لم قتنه
لار بمنای دست نامم داد سقطم کفتم که بیابانم در میه
گر خدا را نش کر قتم
قطعه

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 449

Hatemtajus, qui vitam coluit campestrem, si in urbe aliqua habitasset; mendicorum multitudine fessus, ad incitasque redactus, ipse laceras vestes gestare coactus fuisset.

Infit ille: Ego certe divitum vicem doleo. (Sed) respondi ego: Imo vero felicitatis illorum æmulatione stimulisque exederis. Nos dum ita loquimur, verbisque alter alterum infestamus, quemvis peditem, quem ille immittebat, ego acriter repellere studebam; & quotiescumque Regi^m fugam indicebat, ego Reginâ protegebam, ut tandem diligentiae crumenam ære exhauserit, argumentorumque tela pharetra projecerit.

Caveas tu, ne clypeum in facundi certamine projicias;

Ille enim, præter tumidam eloquentiam & mutuo quidem acceptam, nihil habet.

Religioni, scientiæque omnes nervos intendas; magniloquus enim orator

Arma fôribus præfixit, intra castellum vero neminem habet.

Tandem pauper argumentis exhaustus, atque à me convictus, impudentem manum protendere, (me percutere,) contumeliosisque dictis lacera-re coepit, ex more rudibus recepto, qui dum argumentis hostem superare nequeunt, jurgiorum & inimicitiae catenam tendunt: perinde ut Aferⁿ simulacrorum fabricator, qui cum argumentis filium convincere non posset, in certamen surrexit, quemadmodum Deus altissimus ait: Nisi equidem abstinueris, te hodie lapidibus obruam. Ille me iuriis affecit, egoque in ipsum contumelias jeci: ille collare meum laceravit, ego vero barbam ipsius invasi.

باب هفتتم در قایقران بیت ۱۱۵۰
قطعه او در من ومن در و فتاده
خلتو از پی ما دوان و خندان
انکشت تعجب جهانی
از کفت و شنید ما بندان
القصة مرا فعه این سخن پیش قاضی بر دیم و حکومت
عدل راضی شدم تا حاکم مسلمانان مصلحتی بخوید
و در میان تو انگران و در ویشان فرقی بخوید قاضی
چون هیات ما بدید و منطق ما بشنید سر بجیب
تفکر فرو برد و بعد از تأمل بسیار سر ببر او را
وکت ای ان که تو انگران مر ثنا کنی و بر در ویشان
جنا رواند اشتی بدان که هر جا که کلست خارست
و با خمر چماست و بر سر کنیه مار و آنجا که در
شهوارست نهانک مردم خواست لذت عیش دنیا مر
لذت آجل در پست و نعیم بهشت مر دیوار مکار
در پیش بیت جوئی دشمن چه کند خر نکشد طالب دوست
کنیه مار و کل و خار و غم و شادی بهمند
ظر نکنی در بستان که بید مشکست و حب خشک
همچنان در غرمه تو انگران شاکرند و کنور و در حلقة
در ویشان صابرند و خجور بیت

خمار
Crapula.
نبلیس nobilis
مشکلات
Margarita
شکلات

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 451

Nos dum alter in alterum involamus,
Populus à tergo accurrens, ridet : (totus orbis
Digitumq; consternationis præ admiratione
Ex dictis nostris auditisque dentibus rodit.

Vt rem paucis complectar, controversiam no-
stram ad judicem detulimus, æquitatisque ipsius
judicio nos submisimus ; ut scilicet Muhammeda-
norum judex causam aliquam excogitaret, discri-
menque inter divites pauperesque pronunciaret.
Iudex conspecta specie hac nostra, auditaque no-
stra oratione, caput meditabundus in togam de-
mittit, postque longas meditationes caput exerens,
inquit : O tu, qui divites laudibus extulisti, pau-
peres vero improbare æquum duxisti; scito : Vbi-
cunque rosa est, esse quoque spinam : At-
que in vino, capit isse dolorem : Vbi the-
saurus defossus est, latere serpentem : Vbi
exquisitus unio, crocodilum hominis vorato-
rem. Blandas hujus mundi illecebras, acer-
bissimum sequitur fatum : Ipsisque Paradisi
deliciis objectus est multorum obstaculorum
murus. (voluerit :

Inimici injuriam ferre debet, qui amico frui
(Quia) defossus thesaurus & serpens; rosa &
spina; mœror atque lætitia conjuncta sunt.

Nonne vides in horto extare * odoratam salicem
& aridum truncum? Eodem modo reperiuntur in-
ter divites pii, qui beneficia à Deo sibi collata a-
gnoscunt, gratesque agunt: & improbi, qui ingra-
tum animum produnt. Sic quoque inter pauperes,
patientia insignes, impatientiaque turpes.

باب هفتم در قاییس قریبیت ۴۵۲

بیت اکر شراله هر قطره در شدی pluvia.

چو خر مهر باز مر آخرو پر شدی dignus, conveniens.

مقریان حضرت حق جل وعلا توانکرانند درویش

سیرت و درویشانند توانکر همت مهین توانکران

انست که غم درویشان بخورد وجهین درویشان

ان که کم توانکران نکیرد قال الله تعالی و من

یتوکل علی الله فهو حسبه پس کروی عتاب

از من بدرویش کرد و گفت ای که کفتی توانکران

مشتغل مناهی اند و مست ملاحتی نعم طایفه چنین

که کفتی هستند قاصر همت و کافر نعمت ببرند

وبنجهند و بخورند وند هند اکر بمثل بازان نبامند

و یا جهان طوفان برآرد باعقاد مکنت خویش

از مختن درویش نیرسند و از خدای تعالی

ترسند

بیت کسر از نیستی دیگری شد هلاک

مرا هست بطهرا ن طوفان چه باک

بیت و راکبات نیاقا في هواه جها

لهم يلتقطن الي من عاص في الكتب

بیت دوفان چو کلیم خویش بیرون برند

گویند چه غم تر همه عالم مرند

قوی

Si quævis roris gutta unio esset,
Perinde ut vilibus lapillis forum oppleretur.

Deo maximo Altissimoque propiores sunt divites, qui moribus pauperes sunt : & pauperes , qui moribus studiisque divites sunt. Divitum princeps est ille , qui pauperum dolores meroresque suscipiat: pauperumque optimus ille, qui divitum nævos non tangat. Deus Altissimus enim dixit: Quicunque in Deo spem atque fiduciam collocaverit, Deus illi satis est. Hinc perstringendi vultu à me in pauperem converso, infit: ô tu, qui divites vitiis intentos, illecebris ludisque ebrios dixisti: profecto, ut dixisti, ejusmodi hominum genus id est : ignavum, virtutisque expers, beneficia , quæ à Deo acceperunt , (grato animo) non agnoscent : opes corradunt, & defodiunt ; comedunt, nemini vero beneficium conferunt; si verbi gratia, pluviam non plueret , aut diluvium orbem inundaret ; suis subnixi opibus , pauperis miseriam nihil morarentur , Deumque Altissimum non pavescerent.

Si alias egestate extictus fuerit ;
Mihi opes sunt, (inquit:) Quidnam anser diluvium metuat?

Multæ feminarum camelis in lecticis suis vechtæ,

Non misertæ sunt ejus, qui arenis * submersus periit.

Abjecti si suum modo stragulum (malis salvum) eripuerint;

Quid refert, inquiunt, si totus orbis interierit.

قویی بسین صفت که بیان کردم و طایفه دیگر
 خوان نعجم نهاده و صلایی کرم دزد آد و ابرو نحو فتوح صعلو
 بتوضیع کشاده طالب فامند و مغفرت و صاحب
 دنیا واخرت چون بند کان حضرت پادشاه عالم
 موئید من عند الله مظفر ومنصور على
 الاعدادي ممالک ارمنیان حامي ثغور الاسلام
 وارث مملک سليمان اعدل ملوك الزمان
 مظفر الدین ابو بکر سعد ادام الله لیا مه
 ونصر اعلامه
 قطعه پدر جای پسر هر کنز این کرم نگند
 که دستت جود تو باخاذان آدم کرد
 خدای خواسته که بر عالم بخشیده
 قرا بر جت خود پادشاه عالم کرد
 قاضی چون سخن بدین پایه میانید و لتر حده
 قیاس ما اسب مبالغه دزد کناریه بمقتضای
 حکم قضا رضای دادیم و لتر ما مصنه در کذستیم
 و بعد از ما جری طریق مدارا گرفتیم و سر بند امری
 بر قدم یکدیگر نهادیم و بوسه بس و کروی
 همدکر دادیم و ختم سخن بدین دو بیت
پود

قطعه

CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. INST. 455

Iudex infit: Est certe hominum genus , iis , quibus exposui,moribus; quin & aliud est,quod mensam facile apparat ; promiscuamque liberalitatem praefstat , oculos non nisi verecundissime aperit , boni nominis,criminumque remissionis cupidum , hujus alteriusque vitæ particeps. Perinde ut sunt ministri hujus Regis orbis terrarum,stabiliti à Deo, qui ope divina adjutus hostes superat , gentium Dominator , qui aperta gentis Muhammedanæ loca ab hostibus defendit , hæres regni Salomonici , omnium hujus ævi Regum æquissimus, Musaffer Eddinus,filius Sadi,Deus maximus vitam illius semper conservet , potentiaeque ipsius signa adjuvet.

Pater filio nunquam istam benevolentiam fecerit ;

Quam liberalis tua manus domesticis fecit.

Deus quippe hujus orbis misereri voluit,
Ideoque singulari misericordia te hujus
orbis Regem constituit.

Iudex cum orationem huc provexisset, nostraque opinione acrius eloquentiæ equum impulisset, potenti fati judicio manus dedimus , interque nos acta invicem remisimus, positis itaque jurgiis, conciliandæ benevolentiæ viam ingressi sumus, studioque caput alter alterius pedi imposuimus , in mutua oscula ruentes , litem duobus his versibus finivimus.

Ne

باب هفتتم در قایقرانیت ۴۵۶

قطعه ممکن نزخردش کیتی شکایت ای درویش

که تیره بختی اگر هم بین فسق مردی

تو انکرا چو دل و دست کامران است هشت

خوار بخش که دنیا و آخرت مردی

کلستان

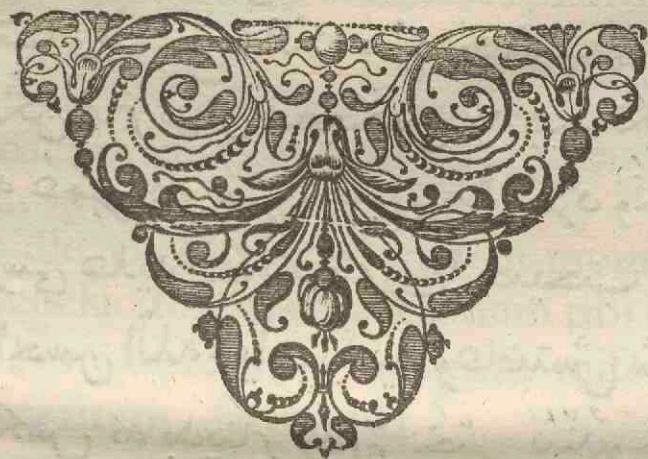
CAP. VII. DE DISC. & BON. MOR. ISNT. 457

Ne hujus orbis motum iniquitatis incus-
ses, ô pauper ;

Infelicissimus quippe eris, si hoc modo
obieris.

Tu vero, ô dives, dum animus manusque
rerum arbitrium tenet,

Comede & dona liberaliter ; sic hujus
alteriusque vitæ consors fueris.

M m m R O S A -

گلستان

بِالْحَمْدِ لِلّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

دُر آدَابِ مُهْبَت

حکایت

اَنْزَلَهُ مَالَ اَسَاسِشُ خَمْرَشَتْ نَهُ عَمْرَشَتْ اَنْزَلَهُ
خَرْدَهُ كَرْفَنَ مَالَ عَاقِبَهُ رَأَيَ پَرْسِيدَمَ نِيَجَبَحَتْ
كِيشَتْ وَبَدَّ بَخَتْ كَهُ كَفَتَهُ نِيَجَبَحَتْ اَنْكَهُ
خُورَدَ وَكَشَتْ وَبَدَّ بَخَتْ اَنْكَهُ مُزَرَّهُ وَهَشَتْ
بَيْتَ مَكْنَنَ مَالَزَرَبَرَ آنَ هِيجَكَشَ كَهُ هِيجَهُ تَكَرْدَهُ
كَهُ عَمْرَهُ دَرَ سَرَ تَحَبِيلَ مَالَ كَرْدَهُ وَخَوْرَدَهُ
خَضْرَتْ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَارُونَ رَأَيَصَحَتْ كَرَدَهُ
اَحْسَنَ كَمَا اَحْسَنَ اللَّهُ اِلَيْكُ نَشَنَيَ وَعَاقِبَتِشَ شَنِيدَيَهُ
قَطْعَهُ اَنْكَسَ كَهُ بَدِينَارَ وَدِرَمَ خَيْرَ نِيَنَدَوَخَتْ
سَرَ عَاقِبَتْ اَنْدَرَ سَرَ دِينَارَ وَدِرَمَ كَرَدَهُ
خَواهِي مَتَهَمَ شَوَّيِي اَنْزَلَهُ نَعْمَتَ دِينَارَهُ
بَا خَلْقَ كَرَمَ كَنَّ چَوَ خَدا بَاتَوَ كَرَمَ كَرَدَهُ
عَرَبَ كَوَيدَ جَدَ وَلَا تَمَنَنَ فِيَانَ الْقَائِدَةِ اِلَيْكَ حَارِدَهُ
يَعْنِي بَخَشَ وَاعْطَا دِه وَمَنَتْ مَهَهُ كَهُ فَائِدَهُ آنَ
بَنَتوَ باَنَزَلَهُ كَرَدَهُ

فِنْدُك

R O S A R I I

C A P V T O C T A V V M

De Conversandi Virtutibus.

H I S T O R I A :

Divitiæ mitigandis vitæ humanæ molestiis datæ sunt : non vero vita coacer-
vandis divitiarum cumulis. Pruden-
tem quendam rogarunt: Felix infelix-
que quis sit? Prudens respondit: Felix
est ille, qui comedit & seminavit: Infelix ille,
qui obiit & reliquit. (tis officium præsttit:
^ Vota ne facito pro vilissimo illo, qui nullum pieta-
Qui vitam suam acquirendarum opum studio con-
sumfit, ipseque non comedit.

Divinus ille vir Moses ^b Carunem monuit , in-
quiens ; Benefacito , quemadmodum tibi benefi-
cit Deus. Non obsecutus ille quam miserabilem
habuerit interitum , satis nosti.

Quicunque auro argentoque nullum pie-
tatis officium fecerit ; (studio perdidit.
Ille caput certe suum in auri argenteique
Quod si frui volueris hujus mundi opibus;
Tum mortalibus benefacito , quemadmo-
dum tibi benefecit Deus.

Arabs ait: Liberaliter benefacito : benefi-
cium ne exprobrato , ut beneficii fructus ad
te certo redeat. Hoc est : muneribus donisque
certa, sine exprobratione, ut beneficentia fructum
certo percipias. M m m 2 Be-

باب هشتم در ادب صحبت

460

قطعه درخت گرم هر کجا بینخ کرد

کنست از فلک شاح وبالای او

کر امیدواری گزو برخوری

Serra.it. scalyrum.

بمیت منه آرزو پای او

قطعه شکر خدای کن که موفق شدی بخیر

زانعام فضل او نه معطل کن است

منت منه که خدمت سلطان همی کنی

منت شناس آزو که بخدمت بد است

حکایت دو کس رنج بیهوده بردنند و سعی بی فایده

کردنند یکی از که اند وخت و خوره دیگر ان که امن وخت

ونکردن

مشتوی علم چندانکه پیشتر خوانی

چون عمل دار تو نیست قادانی

نه محقق بود نه دانشمند

چادر پایی براو کتابی چند

آن تهی مغرا چه علم و جسر

که براو هیز و میست یا دفتر

حکایت علم از بھر دین پرورد نیست از بھر دنیا

خوردن

بیت هر که پرهیز و علم و زهد فروخت

خرمنی کردن کردن پاک پس وخت

حکایت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 461

Benevolentiae arbor ubicunque radices egerit,
Rami fastigiumque illius ipso coelo altius eva-
dunt. (lius vescaris.

Quod si speras fore , ut aliquando fructibus il-
Exprobratione radici illius securim ne admoveas.
Grates habeto Deo, quod benigne es illustratus:
Quodque te miserum immensa beneficiorum
gratia destitutum non reliquit.

Noli tu gloriari , quod ministerium præ-
stas Regi : (suo dignatur servitio.

Quin gloriam esse existima , quod ille te
Monitum: Duo mortalium genera , inanes labo-
res subeunt , atque in vanum nituntur : Ille , qui
quæstum facit & non comedit : Atque ille ,
qui scientiam discit , & actiones illi consen-
taneas non edit.

Scientiam , quanto magis excolueris ;
Cum sine piis operibus fueris,(tanto ma-
gis) insipiens eris. (doctum evadit

Non enim magnus sapientiae doctor , neque
Quadrupes , aliquot codicibus oneratum.

Illud enim rationis expers neque scit , neque
cognoscit ,

Vtrum ligna, an vero codices bajulet.

Monitum : Scientia tractandæ conservan-
dæque religioni est ; non vero absumentis
hujus mundi opibus.

Quicunque vitæ severitatem,scientiam, sancti-
moniamque mortalibus venditaverit ;
Fruges ille quidem cumulaverit ; sed universas
exussit. M m m 3 Mo-

حکایت عالم فا پر همیز کار خو رست مشعله دار یهندی
ولایهندی

بیت بی فائده هر که عمر در باخت
چیری خیرید و کس بیند باخت
حکایت مملک اثر خردمندان جمال گیرد و دین از
پرهیز کاران کمال یابد پادشاهان بتصیحت خردمندان
حکایت ز که خردمندان بتقریب پادشاهان
قطعه پنجم اگر بشنوی لی پادشاه
در همه نفس به افراد پنده است
خز خردمند مفتر ما عمل
کرچه عمل کار خردمندان نیست

حکایت سه چیز پایی از نماند مل بی تجارت و علم
بی بخت و مملک بی سیاست رحم او ردن بر بدان
سته است بی نیکان و عنو کردن از ظالمان جو رست

بر درویشان
بیت خبیث مرا چو تعهد کنی و بنواری
بدولت تو کنه میکند پابنواری

حکایت بر دوستی پادشاهان اعتماد نتوان کرد و بر
اوای خوش کود کان غریب نباید بود که ان بخیالی متبدل
شون و این بخوابی متغیر کرد

بیت

Monitum: Sapiens temperatae piæque vitæ expers, cæcus est, facem ferens, aliosque illustrans; ipse vero non illustratur.

Quicunque sine fructu vitam consumsit,
Nihil comparavit, aurumque prodegit.

Monitum: Regni decus & claritudo sunt Sapientes. Religionis perfectio, severo vitæ genere innocentes. Reges sapientum magis egent consilio; quam Sapientes Regum confortio.

Hoc meum, ô Rex, si audis consilium, (extat.
In omnibus codicibus hoc nullum præstantius
Nulli nisi Sapienti committas negotium:
Quamvis quidem sapientes rerum molitædiis-
que obnoxii esse nolint.

Monitum: Tria in hac rerum natura stabilia constantiaque esse nequeunt: Divitiæ sine quæstu; Scientia sine controversia; Regnumque sine pœna. Misereri pravorum, bonis est injuriam facere. Nefariisque crimina ignoscere, pauperes est affligere.

Ignobilem si honoraveris atque demulseris;
Sub tuæ potentia umbra crimina admittit:
tuque criminum culpam una feres.

Monitum: Amicitia Regum nulla habenda est fides. Neque suavi puerorum voci superbe nimis confidendum: Illam una suspicio tollit: hanc vero unum somnium mutat.

Rei

بیت معشوق هزار دوست را دل ندهی *

ور می دهی دل خدای بنهی *

حکایت هر ان سری که داری با دوست در
میان منه جه دانی که وقتی دوشمن کرد و هر
گزندی که توانی کردن با دشمن مرسان باشد که
گزندی دوست کرد گزندی که خواهی نهان ماند
باکسی در میان منه اکرچه معتمد بود که هیچکس
بر سر تو مشغیت نباشد *

قطعه خاموش په که ضمیر دل خویش *

باکسی گفتی و گفتن که مخوی *

ای سلیم اب نرس چشم بیند *

که چو پرس شد نتوان بستن جوی *

سخنی در نهان باید گفت *

که بهر آنچمن نشاید گفت *

حکایت دشمنی ضعیف که در طاعت اید

و دوستی نماید مقصود وی جز ان نیست که دشمنی

قوی کردن و گفته اند بر دوستی دوستان اعتماد

نیست تا بتملق دشمنان چه مرسد هر که دشمن

خوچک را حقیر شمارد بدآن ماند که اتش اند کرا

نمهمیل کن امر *

قطعه

Rei mille amicis amatæ animum ne applicato:
Si tamen alicui rei applicare velis, soli Deo
animum applicato.

Monitum: Quidquid arcani habueris, amico ne exponas: quid nosti, annon quondam fortassis inimicus evaserit? Quodvis quoque damnum, quod inimico dare potes, ne dato; fieri enim potest, ut aliquando ex inimico amicus fiat. Secretum quod volueris occultum, nemini etiam si fidissimo exponas, nullus enim tuo secreto teipso faventior est.

Præstat tacere, quam animi secreta.

Alicui detegere, atque, nulli dicito, monere.

O bone vir, aqua in fontis obstruenda est principio.

Cum vero mole intumuerit, tum flumen obstrui nequit.

Verbum aliquod in occulto dici non decet,

Quod in quovis hominum confluxu dici non licet.

Monitum: Impotens hostis, qui accepto tuo imperio, amicitiam tibi monstraverit, nihil aliud querit, nisi ut inamicitiam pertinacius exerceat: Adagiumque habet: Non fidendum esse amicitiae amicorum. Quid itaque de blanda inamicorum adulazione expectandum erit? Quicunque inimicum parvum existimat invalidum, similis est illi, qui exiguum incendium securius negligit.

Cap. VII. هشتم در آداب صحبت T.V.T. 466

قطعه امروز بکش که میتوان کشتا لوله ده

چنانچه چو بگذند شد جهان سوخت

سکن از که بگذند کمازرا که
دوشمن چو بقیئ میتوان دوخت دوشمن
حکایت سخن در میان دو دشمن چنان که که
آخر دوست شوند شرم نرده نیاشی آخر
مشنوی میان دو کس جنگ چون اتشست مشنوی

سخن چین بگخت هیرم کشت کشت
گند این وان خوش دگز بازه دل وی
میان دو تن اتش افروختن میان

مه عقلست خود در میان سوختن مه
قطعه در سخن با وستان اهسته پاش قطعه

نمایند از دشمن خونخوار گوش نمایند
پیش دیوار آچه کوی هوش دار پیش
تا نیاشد دتر پیش دیوار گوش تا نیاشد
حکایت هر که با دشمنان دوستان خود صلح کند حکایت
سر از مر دوستان دارد سر از مر
بست پشوی ای خردمند اثر ان دوست دست بست
که با دشمنان بود همانشست که با دشمنان
حکایت حکایت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 467

Hodie extinguis, dum extinguere potes:
Ignis enim cum in flammarum surrexerit, mun-
dum pervastat.

Ne permittas, ut arcum suum tendat
Hostis, dum sagitta illum transfodere possit.

Monitum: Orationem inter duos inimicos
ita instituas, ne, redintegrata forte amicitia,
tibi pudori sis.

Inter duos inimicos perinde se habet similitas,
ut incendium:

Vilisque auditorum delator, similis est illi, qui
ligna incendio apportat.

Inimicus uterque si denuo amicitiam fecerint;
Ille in medio contemptus atque derisus desti-
tuitur.

Inter duos enim inimiciæ ignem excitare;
Seipsumque in medio exurere, mera dementia
est.

Sermonem cum amicis habeto submissum;
Ne hostis sanguinolentus arrectis auribus con-
suum tuum percipiat.

Quæcunque ante parietem dixeris, primum
dispicito;

Ne forte pone parietem, auris aliqua attendat.

Monitum: Quicunque cum amicorum suo-
rum hostibus amicitiam facit, amicos offendere studet.

Tu, ô prudens, manum ab ejusmodi amico
eluas;

Qui cum hostibus tuis consortium atque com-
mercium colit.

حکایت چون در امضا^ی کار مترد باشی ان طرف اختیار کن که رازابی قر براید

بیت با مردم سهل کوی دشوار مگویی
با آنکه در صلح نزند جنگ مجویی
حکایت تا کار بزر می اید جان در خطر افکندن
نشاید

بیت چو دست اثر همه حیلی^{تی} در گستت
حلالست بردن بشمشیر دست

حکایت بس عجز دشمن رحمت مکن که اخراج
قادم شود نکند

بیت دشمن چوبینی ناتوان لاف از بروت خود می‌زن^{Mystax} بروت
مغزست در هر استخوان مسرد^{یست} در هر پیره^ن
قطعه هر که بدی^ز را بگشد خلورا از بالای^ب
او بر هاند و او را از عذاب خدای

قطعه پسندیدست بخشایش ولیکن
منه بسیش خلور از هم
ندانست انکه رحمت کرد بسیار
که ان ظلمست بس فرزند آدم

حکایت نصیحت از دشمن پذیر فتن خطاست ولیکن
شنیدن رواست تا خلاف ان کار کنی و ان عین صواب است
مشتري

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 469

Monitum: Quod si in perficiendo aliquo negotio ambiguus suspensusque fueris; tum illam aggreditor partem, qua(minori offensa) negotium facilius perficitur.

Cum viro placido, sermonisque benigno, iuria ne exerceto; (lum ne sumito.

Atque cum illo, qui pacis portam pulsat, bel-

Monitum: Dum auro agitur negotium, caput periculo casibusque objectare non de-
cet.

Si vero manus tua arte omni destituta fuerit;

Tum quidem manum ferro admoveare licet.

Monitum: Hostis imbecillitati parcere noli: ipse enim si potens foret; tibi non par-
ceret.

Hostem si impotentem videris, mystaces tor-
quendo gloriari noli: (indusio vir est.

In quovis enim osse medulla, atque in quovis

Quicunque improbum interficerit, populum
fraudibus (eripit.

Illius liberat, atque ipsum divino suppicio
Ignoscere laudatum atque virtus est;

Verum vulneri illius, qui mortales vexat, non
inungendum est balsamum sive unguentum.

An nescit ille, qui serpenti facit misericordiam;
Se mortalibus injuriam facere?

Monitum: Consilium hostis sequi, crimen
est. Verum hostem consulere fas est: ut di-
versum facias, atque hoc pius est.

باب هشتم در ادب صحبت

470

مشنوي چنر کن نراچه دشمن تويد آن کن
که برس زانو زني دست تغابن
كرت راهي نماید راست چون تير
ازو برخورد وراه دست چپ گير
حکایت خشم پيش از حد وحشت ارد ولطف بي
وقت هييت ببرد نه چندان درشتی کن که از تو
سيز کردن و نه چندان فري که برس تو دلپس ^{Animosus, au-}
شوند ^{دليز}
مشنوي درشتی و فري بهم در بهشت
چو فاصد که جراح و سرهم نهست
درشتی نگيرد خردمند پيش
نه سستي که ناقص کند قدس خوينش
نه يكمازو تن در مذلت دهد
مشنوي شبانی پايدرس كفت اي خردمند
مرا تعليم ده پيراهه يك پند
بكتنا نيلک هردي کن نه چندان
که تردد چيره ترک تيز دندان
حکمت دو کس دشمن مملک و دیند پادشاه بي
تحلم وزراهد بي علم ^{3. 4.}
بيت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 471

Caveas ab hoc, cum hostis dixerit; hoc facito.

Alioquin poenitentiæ manum lugens genibus
inflixeris.

Quod si hostis tibi sagittæ instar, viam rectam
monstraverit;

Tu inde flectas, sinistræque manus viam in-
grediaris.

Monitum: Furor nimius parit odium; ni-
miaque & intempestiva benevolentia auto-
ritatem minuit: Tu neque tantam præ te
feras severitatem, ut mortales te fastidiant:
Neque tanta sis lenitate, ut tibi insultent.

Severitatem benevolentiamque junctas esse
præstat:

Perinde ut Chirurgus, qui venam incidit, un-
guentoque inungit.

Sapiens sibi nimiam severitatem non sumit;
Neque effeminatam lenitatem, ut autoritatem
suum minuat.

Sapiens seipsum non superbe extollit;
Neque è contratio mox seipsum abjectissime
gerit.

Iuvenis quidam patri suo dixit: ô Sapiens,
Vnum mihi senile consilium dato.

Pater infit: Boni viri officium facito; sed non
adeo,

Vt te lupus dentibus acutus superet.

Monitum: Duo & regni & religionis sunt
hostes: Rex sine clementia, Religiosus sine
scientia.

In

CVR. بابل هشتم دل ادب صحبتات ۴۶۴

بیت پسر سر مدلک فیاد آن مدلک فرمان ده

که خدا ام نیوں بند فرمان بُرْنَار*

حکمت پادشاه باید که تا بگذی بر دشمنان خشم

فراند که دوستان را اعتماد نمایند که اتش خشم

اول در خداوند خشم افتد آنکه فرمایه بخشم مرید

یا فرسد*

مشتوى نشاید بني ادم خاکزاد*

که در سر کند بگز و قندی و باد*

قرابچینی کرمی و سرکشی*

نیند ارم از خالی یا نراتشی*

قطعه در خالی بیلگان برسیدم بعادری*

ثغیر مرا بتسبیت از جهل بال کن

لختا در و خود خالی تحمل کن ای فقیه*

یا هر چه خواند همه در مردم خالی کن

نمایه دخوی در دست دشمنی کرفتامست ده

هر کجا که رود از چنان حقوقت او خلاص نیابد

بیت اکر نرست بلا بر فلک رود بد خوی*

خردهست خوی بند خویش در بلا باشد*

پند خو بینی که در پیاه دشمن تفرقه افتاد تو جمیع ناس

واکس جمع شوند از پریشانی اند پشه کن*

قطعه

Lingula,
Flanna.

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 473

In regni fastigio ne sit Rex, mandataque (aliis)
præscribat ille;

Qui Dei maximi mandata ipse non fecerit.

Moni: Caveat Rex, ne tantum furori suo in
hostem indulgeat, ut illi amici etiam diffi-
dant: quia furoris incendium primum in do-
minum suum ruit, postea fieri potest, ut ejus
scintilla hostem tangat, aut non tangat.

Non decet mortales humo natos;

Vt animo superbiam, ferociam, atque vanita-
tem præsumant. (mi pertinaciam,

Te propter illam ferociam, (invictamque) ani-
Non humo, sed igni natum arbitror.

In Peilacana* provincia virum quendam pium
accessi, (purges.

Et dixi: Meam doctrinâ tuâ ignorantiam ex-

Respondit ille: Wade & , perinde ut humus,
patiens esto, ô sapiens;

Aut omnia tibi lecta humo obruito.

Morale: Pravis moribus corruptus, in ho-
stis cujusdam manu captivus est: quocun-
que iverit, diritatem unguilarum ipsius effu-
gere nequit.

Pravis moribus imbūtus et si supplicium fugi-
turus ipsum coelum conscenderit;

Semper tamen in malorum morum suppicio
hærebit.

Consilium: Hostis tui militem si discordem
dispersumque videris; bono animo esto. Si
vero concordem atque collectum; tibi me-
tuit.

O o o

Ami-

قطعه پرورداد وستان آسود بنشین
چو بینی در میان دشمنان چنک
و کربینی که باهم یاک تریانند
کمانرا نره کن و بزر بامه بزر سئک

قنبیه دشمن چو از همه حیلی در ماند سلسه
دوستی بجنیاند پس آنکه بدوسستی کارها کند که دشمن
تواند کرد

پند سر مار بدست دشمن بگوب که از احدي
الحسينین خالي نباشد اگر این غالب امد مار کشتی
و اگر آن از دشمن رستی

بیت بروز معز که این مشو خصم ضعیف
که معز شیخ برآرد چودل نرجان برداشت

پند خبری که دانی که دلی بیامز مرد تو خاموش باش
قا دیگری بیامرد
بیت بلبل مژده بهادر بیامز
خبر بد بیوم باز نکذار

تحذیر پادشاه را بر خیانت کسی واقع مکردان مکر
آنکه که بر قبول کلی وائق باشی و کرنده در هلالک
خون همی کوشی

بیت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 475

Amicos adeas, lætusque confideas;
Cum inter hostes tuos certamen videris.
Si vero illos videris concordes;
Arcum tendas, castelloque saxa imponas.

Monitum: Hostis tentato omnium artium
frustra genere, amicitiae vinculum contrahit:
atque tum sub amicitiae imagine ea agit,
quæ hostis efficere non potuit.

Consilium: Caput serpentis hostis manu
percutito: duorum enim insignium benefi-
ciorum, alterutrum certissimo surget: nam
si hic superaverit, serpentem interfeceris: si
ille, ab hoste liber eris.

Belli tempore, à debili hoste securus ne
estò:

Leonis enim animum exerit, cum despera-
verit.

Consilium: Nuncium, quem alicujus ani-
mum turbare nosti, tu silentio prætereas;
aliusque illum ferat, siñas.

O lucinia, lætum verni temporis nuncium
affer:

Tristem vero nuncium noctuæ relinque.

Cautio: Ne Regi alicujus perfidiam dete-
gas, nisi tum temporis, cum Regem te o-
mnino auditurum certissimus fueris, alio-
quin tibi ipsi perniciem festinas.

باب هشتم در ادب صحبت

476

بیت پسچ سخن گفتن انکه کن پسچ
Propositum firmum. 2.
arma. 3. apparatus & onto
belli.

مطایه هر که نصیحت خود را بی میگند او خود
 بنصیحت دکتری محتاجست

ملاطفه فریب دشمن خود و غروی مذاح خبر که آن
 دام نرق نهاده است و این کام طمع کشاده ام تو را
 ستایش خوش اید چون لاشه که دز کعبیش دی Jalus, astaga.
us, cubus.

قطعه الاتانشنوی مذاح سخن دوی Spiritus, flatus &c.
لذتی
 که اندک مایه نفعی از تو دارم
 آنکه مروزی مرادش بر نیامدی
 دو صد چندان عیوبت بر شمارم
 قربیت متکلم را تا کسی غیر نگیرد سخنیش
 صلاح نمایرد

بیت مشو غرہ بر حسن گفتار خویش
 بتکسین نادان و پندار خویش

ملاطفه همه کس را عقل خود بکمال نماید و فرزند
 خویش بجمال

قطعه یکی جهود و مسلمان نراع میگردد چنان
 که خند کرفت از حدیث ایشانم

بظیره

Apparatum orationis tum facito ,
Cum orationem tuam penetrare sciveris.

Morale: **Quicunque** sciolo consilium de-
derit , ipse alterius consilio eget.

Monitum: Hostis dolum ne admittas , ma-
gnique laudatoris superbam tui prædicatio-
nem pretio ne compares ; ille enim fraudis
laqueum tetendit : hic vero , avaritiæ pala-
tum aperuit. Stolido laudes audire suas per-
gratum est , atque perinde , ut cadaver , à
calce inflatum pinguedinem mentitur, lau-
dum illecebris intumescere solet.

Caveas , blateronis laudes audias :

Qui vile laudum suarum præmium à te sperat.

Ni aliquando animum illius expleveris ;

Ducenta, ut primum laudes, de te vitia narrat.

Disciplina oratoris. Nisi quis (oratoris) vitia
perstrinxerit, oratio ejus nunquam perfecta
erit.

Insolescere noli dictorum tuorum elegantia ,
Approbatione imperiti , atque opinione pro-
priâ.

Sententia : Vnicuique suum perfectum vi-
detur ingenium, atque proprius filius formâ
præclarus.

Quidam Hebræus atque Muhammedanus in
controversiæ jurgia ita exarserant ,
Ut sermone suo risum mihi moverint.

باب هشتم در ادب صحبت

478

بُطِيره کُفت مُسْلَمَانْ خَرَائِنْ قِبَالَةَ مَنْ
درست نیشت خدایا جهود میرانم
جهود کفت بتوئیش میخوام نتوکند
آخر خلاف کنم همچو تو مسلمانم
خر ان بسیط نرمین عقل منعدم خرد
خود گمان نبرد هیچکس که نادانم
مطاییه ده ادی بر سفره بخوند و دو سائی بر جیمه
پسر تبرند حریض باجهانی گرسنه است و قانع
بنانی سیر

بیت مروده تنک بیک نان بهی پسر خرد

تعمت مردی نرمین پیر نکند بیده تنک

بیت پسر چون دوی عمرش منقصنی کشت
مرا این یک نصیحت کرن و بکنست
که شهوت آتشست از روی پر هیش
خود بر آتش دوزخ ممکن تیش

در ان آتش نداری طاقت سورز

بصبر ابی براین آتش نزن امسوز

نصیحت هر که در حال توانای نیکو بی نکند در
وقت ناتوانی سختی بیند

دست

٦٠٥

Muhammedanus ira accensus infit : Quod si
hæc traditio mea

Non fuerit vera ; tum tu, Magne Deus, me Iu-
dæum mori facias.

Iudæus ait ; ego legem sector Mosaicam :
Si falsum dixero ; perinde ut tu, Muhammeda-
nus ero.

Si ingenium ex hoc terrarum orbe esset subla-
tum ;

Nemo tamen se ignarum esse autumaret.

Decem homines in una cibum capiunt
mensa : Duo vero canes de abominabili ca-
davere acriter certant. Avarus si totum ha-
buerit mundum , non satiabitur : qui vero
paucis est contentus , uno pane satiatur.

Angusta viscera fame stimulata uno imple-
tur pane :

Vniverfi vero orbis opes angustum oculum
satiare nequeunt.

Pater meus in vitæ suæ supremis hoc unum mi-
hi dedit consilium & obiit.

Lascivia incendium est , abstineas ;

Te ipsum ne in atrocissimum Tartari ignem
præcipites.

Illius enim incendiæ æstum sustinere ne quis :
Proinde patientiæ aquam huic incendio ho-
die affundas.

Monitum : Quicunque rebus florentibus
non benefecerit, rebus labentibus miseriam
videt.

Infe-

باب هشتم در ادب صحیت

بیت بد آختر قس آن مردم آنرا نیست آختر Stella, astrum
Horophorus.

که در مصیبت کشش یا نیست

حکایت جان در حمایت یک دست بودند و وجودی
میان دو عالم دین بدینا فروشان خرد یوسف بفروشند
قاچه خرد

الله اکهه الیکم یا بني ادم ان لا تعبدوا الشیطان

بیت بقول دشمن پیمان دوست پشکستی پیمان Poecus, arta,
man, sprong.
بیش که آن که بربادی و باکه پیوسی

قتنیه شیطان با خلصان بز نی آید و سلطان
با مغلسان

مثنوی و امش مده آن که بی نمازست
و ز خون دهنده خرافات بازست

کو فرض خدا نی کن امر

آن قرض تو نیش غم ندارد

قطعه خاک مشرق شنیده ام

که کنند بکھل سال کاسه چینی

صد بروزی کنند در بغداد

لا حرم قیمتش همی بینی

قطبه

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 481

Infelicissimus mortalium est ille, qui mortales
exagitat :

Tempore enim adverso neminem amicum ha-
bet.

Monitum: Animæ salus unus est halitus.
Mundusque ens est inter duo non entia
medium : Religionem mundanis opibus
vendentes, a fini sunt : Iosephum vendunt,
ut nugas emant.

Nonne vos monuit Deus, ô mortales, ne Dia-
bolo serviatis?

Hostis hortatu amici fœdus violasti.

Videas itaque, à quo dissociatus sis, & cui te
junxeris.

Monitum: Diabolus contra probos nihil
potest; neque Rex contra pauperes.

Vers: Illi, qui preces non fundit, ne mutuum de-
deris:

Etsi paupertate etiam os illius apertum fue-
rit.

Ille enim ne præceptum quidem præstat di-
vinum;

Quanto minus de reddendo tibi debito soli-
citus erit?

Audivi, quod ex humo Orientali*;

Quadraginta annis fictilia faciunt.

Sed Bagdadi, vel centum, si velis, uno faciunt
die:

Proinde tam abjecti sunt pretii.

P p p

Pul-

باب هشتم در آداب صحبت 482

قطعه مُرْغَلَكْ اُنْ بِيضَنْه بِسْوَنْ آيَنْ وَرْوَنْرِي طَلْبَه

وَادِيِّي پَكَهْ نَدَارَدْ خَبَرْ اُنْرِ عَقْلْ وَمَيْزَه

آنْ كَهْ نَائِحَه كَسِيِّي كَشَتْ بَجِيرِي فَرَسِيدَه

وَائِنْ بَتِكِينْ وَفَضِيلَتْ بَكَلَشَتْ اُنْرِ هَمَه

چَيْزَه

آبِكِينَه هَمَه جَاهَسَتْ اُنْرِ آنْ قَدْرِش نِيسَتْه

لَعْلْ دُشَوَارْ بَدَسَتْ آيَه اُنْرِ آسَتْ غَرَبَرِشَه

حَكَاهَتْ كَاهِرَه بَصِيرْ بِسْ آيَه وَمَسْتَعِجَلْ بَسْر

دَرِ آيَه

مَثَنَويِي بَكِشَمْ خَوِيشْ دِيدَمْ دَرِ بِيَابَانْ

كَهْ مَرَه اَهَسَتْه بَكَلَشَتْ لَاهِرْ شَتَّالَانْ

سَعْنَدْ بَادِيَاهِي اُنْرِ قَلَه فَرُوْه مَاهَه

شَتَّرْ بَانْ هَمَچَنَانْ (اهَسَتْه) هَيْرَانْ

مَلاطِفَه نَادَانْرِلَه بَهْ اُنْرِ خَامُوشِي نِيسَتْ وَأَكْسَانْ

مَصْلَحَتْ بَدَانَسَتِي نَادَانْ نَبُودِي

قطعه چَونْ نَدَارِي كَهَمَه وَفَضِيلَه لَانْ بَهْ

كَهْ نَرِانْ دَرِ دَهَانْ نَكَهْ دَاهِري

آدِيِّرَانْ بَانْ فَضِيَّه كَنَهْ جَوَرْ بَيِّي مَغَزَرْ كَلْ بَسْتَكَسَارِي

قطعه خَرِيرَه أَبْلَهِي تَعلِيمَه مَنَدَانْ

دَهَرْ وَبَرْ صَرْفَه كَرَهْ عَمَرْ دَاهِيمْ

حَكَاهِي

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 483

Pullus postquam ex ovo proruperit, illico
quæstum facit;

Infans vero judicii rationisque expers jacet.

Ille, qui ^f subito perfectus esse videbatur, ad
nullam tamen justam & constantem per-
fectionem pertingit.

Hic vero paulatim virtute & præstantiâ supe-
rat omnes.

Vitrum reperitur ubique, ideoque pretium
non habet.

Lalus ^g difficulter acquiritur, ideoque magni-
fit.

Monitum: Negotia quæ paulatim fiunt, citius
(& certius) ad finem perducuntur.

Hisce meis in deserto oculis vidi:

Virum paulatim incedentem superasse prope-
rantem.

Equus velocissimis pedibus cursu deficit;
Camelarius vero paulatim incedendo ad iti-
neris metam pertingit.

Lepidum: Homini imperito nihil silentio
est consultius: quod si sibi consultum intel-
ligeret, imperitus non foret.

Si nulla tibi fuerit virtus atque doctrina, hoc
præstantissimum erit;

Vt linguam intra dentes contineas.

Hominis ingenium prodit lingua: nu-
cunque cassam levitas.

Afinum quendam stolidus sermocinari doce-
bat:

Semperque cum ipso tempus prodigebat.

باب هشتم در ادب صحبت

484

حکیمی کفتیش ای نادان چه کوشی

درین سوئا بترس از لوم لایم سوئا

نیاموزه بهایم از تو کفتار

تو خاموشی بیاموزر از بهایم

مثنوی هر که تاصل نکند در حواب

بیشتر آید سخنش ناصواب

یاسخن آز ای چو مردم بهوش

ما بنشین همه چو بهایم گوش

مطاییه هر که باد افرا از خود بخت کند تا بدانند که
دانست بدانت که مانست

بیت چون در آید به از تویی بسخن

کرچه به دانی اعتراض مکن

لطیفه هر که بیدان نشیند نیکی نیند

مثنوی کر نشیند فرشته بادیو

وحشت آموزه و خیانت و مریق

از بدان نیکویی نیاموزی

نکند کرک پوستین دوگی

مردمانرا عیب نهانی اشکاره مکن که مر لا ایشان ترا

مرسوآ کی و خود را بی اختیار کی

مرسوای قیمتیه

پا پا پا پا

C A P . V I I I . D E C O N V E R S . V I R T U T . 485

Sapiens quidam infit : ô stolide , quorsum niteris ?

Hoc tuo (inepto) studio obtrectatoris reprehensionem metue.

Non didicerint sermonem (muta) animalia ex te:

Tu silentium discas ex mutis animalibus.

Quicunque responsum non meditatus fuerit ;
Pleraque ipsius verba inania erunt.

Verbum aut dicas perinde ut homo ingenio præditus ;

Aut perinde, ut muta animalia, filens confideas.

Morale : Quicunque cum se Sapientiori controversiam suscipit , eo fine , ut mortales se sapientem esse sciant , illum imperitum esse cognoscunt.

Si te præstantior orationem orsus fuerit ;

Etsi tu fortassis rem melius noveris ; tamen obniti noli.

Morale : Quicunque cum pravis confidet , bonum non videt.

Si Angelus confederit cum infernalibus furiis ;
Pravitatem , pertinaciam , fraudemque didicerit.

Ex pravis bonum non didiceris :

Perinde ut lupus pelliceam artem non (exercuerit.)

Morale : Occulta mortalium crima ne vulges : illos enim fœdas , tuamque existimationem imminuis.

باب هشتم در ادب صحبت ۴۸۶

تشیه هر که علم خواند و عمل نکرد دل آن ماند که
کاف مراند و تخم نیغشاند ۲۰
عبرت از تن بی دل طاعت نیاید و پوست بی معن
پضاعت مرآ نشاید ۲۱

تشیه نه هر که در مجادله چست در معامله
درست ۲۲ فامن

بیت پس قیامت خوشکه نریز چادر باشد ۲۳
Tentorium
castra. it. velamen.
چون باز کی مادر مادر باشد ۲۴
حکمت اختر شبها همه قدس بودی بخش شب قدس بی
قدس بودی ۲۵

بیت اختر سنک همه لعل دلخسان بودی ۲۶
بخش قیمت لعل و سنک یکسان بودی ۲۷
حکمت نه هر که بصورت نیکوست سیرت نریبا
در وست که کار اندرون دارند نه پوست ۲۸

قطعه توان شناخت بیک مرور در شما پل مرد ۲۹
که تا کجاش رسیدست پائیگاه علوم ۳۰
ولی نر باطنیش ایهین میباش و غرمه مشو ۳۱
که جیش نفیس نکردن سالها معلوم ۳۲
خدیس هر که با برگان سیریک خون خود ریزد ۳۳

قطعه

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 487

Comparatio: Quicunque sapientiam acquisivit, ejus vero actiones non facit, similis est illi, qui aravit, nec seminavit.

Exemplum: Corpus sine animo obsequium non praestat, caput sine cerebro negotiationi est ineptum; nux sine nucleo non venditur.

Comparatio: Non quivis, qui in controversiis est versatus atque exercitatus, bonis quoque operibus est insignis.

Multa sunt corpora, quae sub tentorii(umbra) eminus conspicientibus, apparent bella,
Illud si removeris, rugosæ aniculæ erunt.

Monitum: Omnes noctes si forent Potentiæ Nox,* Potentiæ Nox nullo in pretio foret.

Si quivis lapis esset Lalus Bedachschanus.^h

Tum premium Lali atque vilis lapidis idem esset.

Monitum: Non omnis, qui forma est præclarus, virtutibus etiam perfectus est, virtus enim in animo, non in cuticula relucet.

Vno die ex viri moribus cognosci potest;
Quousque in scientiis pervenerit.

Sed intimorum sensuum & consiliorum ejus neque securus, neque contemnens esto:

Maligna enim anima per multos annos non cognoscitur.

Dehortatio: Quicunque cum magnatibus contendit, sanguinem suum effundit.

Te-

قطعه خوشتین ملابریک می بیند
 مراست کفتند یاک دو بیند لوجه Gal. louche. Strabo.
 نرو بینی شکسته پیشانی
 تو که بازی بسر کنی باقوج Fries. it. reflexus, his inno
 پند پنجه باشیر و مشت باشمشیر کار خردمندان
 فیست insipiens.

بیت جنگ نرو او ری ممکن باست
 پیش سر پنجه نز بغل نه دست
 تخدیر ضعیفی که باقوج دلاوری کند یا ز دشمنست
 در هلال خویش
 قطعه سایه پروردگار را چه طاقت آن

که مرود بامازران بقتال
 شست بازو بجهل می گنند
 پنجه بامرد آهنین چنگان
 قوبیخ هر که نصیحت نشود سر ملامت شنیدن دارد
 بیت چون نیاید نصیحت دش کوش
 اگر سر زنش کنم خاموش

لطیفه بی هنر آن هنر مدندا نرا نتوانند دیدن همچون
 سکان بامازری سک شکاری را بتنند و مسئله بر ایند
 و پیش آمدن نیامزند

تخدیر

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 489

Te ipsum quidem vides magnum :
Sed vere dixerunt, luscus unum tanquam duo
videt.

Illico frontem tibi videris fractam ;
Tu qui per ludum capite tuo hædo occursare
studes.

Consilium : Luctari cum leone , pugnum-
que ferro injicere opus prudentum non est.

Certamen corporisque robur cum ebrio ex-
periri noli ;
Coram robusto manum submittas & ebrio.

Impotens , qui contra potentiores ma-
gnam fortitudinem exerere voluerit, in ma-
turanda sibi pernicie hostis sui adjutor est.

Sub umbra nutritus quomodo poterit ,
Vt cum Athletis in arenam descendat ?
Debilis lacerto stolide conserit
Manus cum viro ferreis unguibus prædito.

Quicunque bonum consilium non ad-
mittit , reprehensiones audire studet.

Quod si consilium auribus non admittas ;
Si postea te perstrinxero , conticescas.

Ignavi virtute præditos oderunt, perinde
ut canes (domestici,) in macello culinisqne
latentés , canem venaticum aspiciunt , ma-
gnoque latratu prosequuntur ; sed in cam-
pum prodire non audent.

Q q q

Cor :

باب هشتم در آب صحبت ۴۹۰

جُنْدُون

تحذیر سفله چون بمن ساکسی برس نیاید بخشن
در پوستین آفتند دو
بیت کند هر ایته غیبت خسود کوتاه

دست

که در مقابله کنکش بود نربان مقال دو
شکایت جو شکم نیستی هیچ هرچی دل دام نیفتادی دو
بل که صیاد دام ننهادی دو
عربت حکیمان دیرین خورند و عابدان نیم سیر
وزراهدان تا سد مرتو و جوانان تا طبق بسر شیرند و پیران
قا عرق کند امّا قلندران چندانکه در معده جای
نفس نمایند و برس سفره سروزی کنند دو

بیت اسیز بند شکم را دو شب نکیرد خواب دو
شبی نرم عده سنگی شبی نردن تنگی دو
وعظ مشورت بازنان تباہست سخاوت با مغلان

کناه

شعر خیشرا چو تعهد کنی و بند ازی دو
بدولت تو کنه هی کند بانباری دو
حکمت هر کمرا دشمن پیش است دو
کر نکشد دشمن خوبش است دو

بیت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 491.

Correctio : Abjectus , qui virtute cum alio contendere nequit , vilitate quadam vitia ipsius invadere cœptat.

Omnino vituperat invidus , contemtus , atque abjectus , (lingua torpescit.

Cujus , cum res agitur , loquendumque est ,

Accusatio : Ni ventriculi pestis gulæ voracitas foret , avis in laqueum non rueret : imo ne auceps quidem laqueum tenderet.

Exemplum : Sapientes comedunt tarde : pii ad medium satietatem : devoti tantum , ne inediâ extinguantur : juvenes , donec patina auferatur : senes donec sudent : sed Calenderini tantum , ut ne in stomacho quidem respirandi locus relinquatur , neminique in mensa bucella remaneat.

Cuticulam saginans duas noctes non dormit :

Vnam , ex stomachi opulence & gravitate , alteram , ex animi de novo victu quærendo solitudine.

Consil : Cum mulierculis consilium captere , stolidum est. Prodigisque liberalem se præbere , nefas.

Vili si multa præstiteris , eumque evexeris ; (cio.

Tua potentia (ejectus) scelera admittit , te so-
Monit : Quicunque inimicum suum coram
se habet , (erit.

Nisi illum interficerit ; sibi ipsi inimicus

Qqq 2

Si

باب هشتم در ادب صحبت 492

بیت سنگ در دست و مار سر بر سنگ
نکند مرد هشیار در نگ
تر حم بر پلندگ تیز دندان
ستم کاری بود بر کوسنده آن
وکروهی بخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند
که در کشتن بندگان قابل اولیت است حکم از که
اختیار باقیست توان کشت و توان بخشید واکر بی
قابل کشته شود محتمل است که مصلحتی فوت شود که
ندارم) ان ممتنع باشد
بیت نیک سهل است نزدیکیان کرد
کشته را باز نزدیکیان نتوان کرد
شرط عقل است صبر تیراند از
آنکه مرد از کمان نیاید باز
حکم حکمی که با جهال در افتاد
باید که توقع عزّت ندارد

وکر جاهل بزم اوری بر حکمی غالب اید عجیب
قیست سنگیست که جوهر را شکند
بیت چه عجیب کر فرو مرد نفسش
عند لبی غراب هم نفسش

بیت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 493

Si saxum in manu , serpentisque caput super
faxo fuerit ;

Nihil in festinanda ipsius cæde vir ingenio
præditus cunctabitur.

Misereri tigris dentibus acutissimis præ-
ditæ ,

Ovibus est injuriam facere.

Alii contrarium consultum esse duxerunt dicen-
tes: In interficiendis servis cunctari satius esse: hoc
argumento , quia arbitrium semper integrum est ,
interficias, an absolvias. Sin vero temere (quispiam)
peremptus fuerit , fieri potest , ut res aliqua pereat,
quæ nullo postea consilio restitui queat.

Perquam facile est, vivum animâ pri-
vare :

Interfectum vero vitæ reddere ne-
mo potest.

Judicij lex cunctationem imperat sagit-
tario : (quam reddit.

Sagitta enim arcu (semel) emissa , nun-
Morale : Sapiens , qui in omnium rerum rudes in-
ciderit ,

Nullum honorem sperare debet.

Si homo ignarus loquacitate Sapientem
superaverit, ne id mirum videatur : ille enim
saxum est , quod gemmam frangit.

Num mirum fuerit , si dulcis luciniæ cantus
superetur

A corvo eidem caveæ inclusō ?

Q q q 3

Si

باب هشتم در آن ب محبت 494

بیت که هنرمند از او باش جفاوی بیند
نادل خویش نیاز نداش و در هم نشود
سنگ بد کوهر اکر کاسهٔ فرگین شکند
قیمت سنگ تیغ زاید وزیر کم نشود
حکمت خردمندی را که در فرمودهٔ او باش اجلال
سخن صورت نه بندد شکفت مدار که او از بُرط از
غلبهٔ دهل بر نیاید و بوی عنبر از بوی کند و سیر فرو ماند
شعر بلند او از نادان کردن افراد خات
که دانارا بی شری بیند اخت
نمی دانی که اهنگ حجازی
فرو ماند غربانک طبل غازی
چوهر اکر در خلاط افتاد همچنان نفیس است و غبار
که بغلک رسید همچنان خسیس استعداد بی قریت
دریغست و قریت نامستعد صایع خاکستر اکر چه نسبتی
عالی دارد که اتش جوهر علویست ولیکن جون بنفس
خود هنری ندارد باخال برادرست و قیمت شکر نه
از نی است بلکه ان خود امر خاصیت ویست
مسک انست که خود ببوید نه انست که عطار بگوید
دان اچو طبله عطار است خاموش و هنر نمای و نادان چون
طبل شاعری بلند او از وسیان تھی و بازه درای

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 495

Si artifex à perduto nebulone vexatus fuerit ;
Ne ideo animo turbetur , mœroremque con-
trahat. (minuat ;
Lapis vilissimæ materiæ et si vas aureum com-
Ideo lapis pretio non augetur , neque aurum
minuitur.

Morale : Si oratio viri Sapientis in consortio
perditorum non audiatur, noli mirari : suavis enim
panduræ vox tympani strepitu obtunditur. Odor
Ambræ (suavissimus) allii foetore opprimitur.

Ignarus rabula collum superbe extendit ,
Cum Sapientem impudentissime proculcaverit.
An nescis tonum Hoschafium ⁱ (suavissimum,)
Obrui strepitu tympani acriter percussi ?

Gemma et si in frides inciderit; (semper ut fuit,) præclara manet : pulvis vero et si ad cœlum tollatur ; abjectus esse, ut fuit, tamen non definit. Præclaras ingenii dotes justa institutione destitui miserum est : Instructio vero in hominem ineptum collata , vana est. Cinis et si forte originem habeat illustrem, ignis enim res est nobilissima; ipse tamen, cum nulla præclarâ virtute polleat, terræ similis est.

Premium sacchari non est ex arundine; sed ex seipso ob præclaras suas virtutes. Muscus id est, quod muscum olet : non quod aromatopola dicit. Sapiens similis est patinæ *aromatopolæ , (omnibus fructibus aromatibusque pulchre instructæ :) tacitus , virtutes suas exerens ; pulchraque facinora edens. Insipiens tympano magno murmure strepiti , intus vacuo ; foris pelliculis consuto.

Sa-

باب هشتم در آداب صحبت ۴۹۶

عالیم اندس میان بیخبران *

مثلی کفته اند صدیقان *

شاهدی در میان کورانست *

مصطفی در سرای فردیقان *

چو کنعان طبیعت بی هنر بود *

پیغمبر غزاد کی قدرش نیغزود *

هنر بنهای اکر داری تو کوهر *

کل امر خامست و ابرهیم امر از ر *

حکمت دوستی را که بعمری فرا چنان ازند *

نشاید که بیکدام بیان ازند *

بیت سنتکی چند سال شود لعل پامو *

از نهار تا بیک نفسش نشکنی بستک *

حکمت عقل در دست نفس چنان کر فتام است

که مرد عاجز در دست نرن کریز *

بیت در خرمی بر سرای بیند *

که بانک نرن از روی بر اید بلند *

حکمت رای بی قوت مکر و فسونست *

وقوت بی رای جهل و جنون *

بیت تمیز باید و قدیس و عقل وانکه ملک *

که ملک و دولت نادان سلاح چنان خود است *

حکمت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 497

Sapiens inter ignaros ,
Similis est , dixere cordati ,
Pulchello in medio cæcorum (posito ;)
(Aut) sacro codici in domo Epicureorum.
Cum Canaan natura fuerit iners ,
Genitore vate quod sit ortus , id minimè di-
gnitatem illius adauxit.

Virtutem ostende , si tu nobilis es ;
Nempe rosa ex spina nata est : Abra-
mus Afero ortus .

Monitum : Amicum , quem toto vitæ tem-
pore acquisiverint , non decet , ut uno mo-
mento offendant .

Lapis per plurimos annos fit Lali frustillum ;
Cave igitur , ne uno momento illud lapide
frangas .

Morale : Ingenium in manu affectus ita capti-
vum detinetur ; ut vir uxorius in manu feminæ
impotentis .

Lætitiae fores illi domui occludas ,
In qua audiveris feminæ vocem foris resonan-
tem .

Consilium sine potentia fraus est atque de-
mentia .

Potentia sine consilio insipientia & delirium .
Opus enim est primo judicio , prudentia , con-
silio ; deinde opibus :

Opes enim atque potentia insipienti sunt ar-
ma , quibus illa seipsum oppugnat .

حکمت جوانمردی که بخوبی و بدیده
 به افر عابدی که مروزه دارد و بینهد
 هر که ترک شهوت افر بهر قبول خلق کرد
 است افر شهوت حلال در شهوت حرام افتاده است
 عابد که نه افر بهر خدا کوشید نشیند
 پیچاره در آینه قاریلی چه بیند
 بیت اندک اندک بهم شود بسیار
 دانه دانه است غله در انبار
 حکمت عالمی را نشاید که بسفاهت افر عامی بحلم
 بگذارد که هر دو طرف را نریانی دارد هیبت این
 کم شود وجہل ان مستحکم
 بیت چو با سفله کویی بلطفه و خوشی
 فرون کرده ش بکسر و کرد نکشی
 حکمت معصیت افر هر که صادر شود ناپسندیده است و افر
 علام ناپسندیده قر که علم سلاح خبلک شیطان است و خذوند
 سلاح را چون باسیری برند شرمساری او پیشتر خواهد بود
 بیت عامی نادان پریشان مروز کار
 به نزد انسمند ناپر هیز کار
 کان بناینایی افر مراه نوشتاد
 و بین دو چشممش بود و در چاه او فتاد
 حکمت

Liberalis, qui dederit & comederit, præstat religioso,

Qui jejunaverit, & reposuerit. (tior esset,
Quicunque delicias fugit, ut mortalibus gra-
Is concessas delicias fugiendo in inconcessas
ruit. (non confederit,

Religiosus, qui Dei amore in angulo quodam
Miser in speculo & tenebris quidnam viderit?
Pauxillum pauxillo junctum, fuerit plurimum.
Granum grano additum, acervus in granario
fiet.

Morale: Sapientem non decet scurrilitatem & levia facta nescii plebeji mansuetudine præterire: utrique enim inde damnum nascitur. Sapientis autoritas minuitur: nescii vero inscitia confirmatur.

Si vilem benignis comibusque verbis tracta-
veris;

Superbia & pertinacia ipsius invalescunt.

Morale: Scelera à quocunque patrata fue-
rint, detestabilia sunt. Si vero à Sapientibus
patrentur; etiam detestabiliora: quia scientia
telum est, ad debellandum diabolum: atque
si virum telis (bene) armatum in servitutem
abripuerint, majori opprobrio is dignus est.

Imperitus plebejus, moribus dissolutus,

Præstat Sapienti, ad Catonis normam non vi-
venti:

Quia ille cæcitate viam perdidit, (ruit.
Hic vero utroque oculo videns in puteum

باب هشتم در آداب محبت ۱۷۱ تا ۲۰۰
حکمت هر که در زندگی فانش خورند چون بمیرد
فامدش نبرند لذت انکوش بیوه داند نه صاحب میوه
یوسف صدیق علیه السلام در خشک سال مصر سیر
خوردی تا کرسنه کانرا فراموش نکند و
بیت انکه در مراجعت و تنعیم نمیست و
او چه داند که حال کرسنه چیست و
حال در مانده کان کسی داند و
که باحوال خویش در ماند و
بیت ای که بسر مرکب تازنده سواری هشتر داره
که خر خارکش مسکین در اب و کلسته
انتش نرخانه همسایه در ویش خواه و
کانچه بر روزن او یه کدر دود دلست و
پند در ویش ضعیف حال را در تنکی و خشکی سال
میرس که چونی مکر پشرط انکه مرهم برسیش او
بنهی و معلوی در پیش و
بیت خری که بینی و باری بگل در افتاده و
بدل برو شفقت کن ولی مردو برسش و
کنون چو رفتی و پرسیدیش که چون افتاده و
میان بیند چو مردان بکسر نب خوش و
حکمت دو چیز محال عقلست خوردن پیش از

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 501

Morale: Cujuscunque vivi panem non comederint, mortui illius nomen non celebraverint. Uvae gustum (paupercula) vidua novit, non ipse dominus fructuum. Iosephus justissimus, pax sit super ipso, sicco anno in Aegypto ipse ad satietatem non comedebat, ne esurientium oblivisceretur.

Qui (semper) in rerum omnium affluentia & deliciis vixit,

Ille quid novit; quis sit esurientis status?

Miserorum conditionem ipse noverit,

Qui ipse miser fuerit.

O tu, qui celeri equo veheris, ad animum revoca,

(cœno hærere.)

Egeni asinum spinas portantem in aqua & Ignem ex domo egeni pauperis petere noli:

Quia vapor ille, qui in ædibus * ejus versatur, fumus cordis est (& ardentissima suspiria.)

Monitum: Pauperem debilem sterili siccoque anno noli rogare: Quomodo vales? nisi ea lege, ut vulneri ipsius unguentum illinas, ipsique necessaria præstes.

A sinum si videris clitellis oneratum in luto hærentem, (nec eum juvare possis,)

Animo ipsius miserearis; sed ne ad eum accedas.

Si vero eo procedens eum rogaveris, quomodo cederit;

Tum vestitum succingas, ut virum decet, prensaque asini caudâ, eum luto extrahas.

Duo in rerum natura nequeunt fieri, plura

Rrr 3 com-

باب هشتم در ادب حکمت ۲۰۵

آخر مزق مقسوم و مردن پیش از وقت معلوم

بیت قضا دکر نشود و رهرا مر فاله و آه

بشكرا یا بشکایت براید آخر دهنی

فرشته وکیل است برس خزانی باد

چه غم خورد که نیمرد در چراخ پروانه

پندای طالب مروزی بنشین تا خوری ولی مطلوب

اجل مرو که جان نبری

بیت جهد مزق ور کی ور نکنی

برساند خدای عز وجل

ور شوی در دهان شیر و پلنگ

خورند مکسر مروز اجل

حکمت پناهاده دست فرسد ونهاده بصر جا که

هست برسد

بیت شنیده که سکندر بر قت تاظلات

پنهان محنت و هر کثر خورد آب حیات

حکمت صیانی بی مروزی در دجاله ماهی نکیرد

و ماهی بی اجل در خشکی نیمرد

بیت مسکین حریص در همه عالم همی مرود

او در قلایی مزق و اجل در قلای او

پند توانکر فاسو کلوخ نرماد و دست و درویش

صالح

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 503
comedere, quam benignitas divina concesserit: &
mori, antequam destinatum tempus adfuerit.

Fatum non mutatur, ^k etsi mille gemitus &
suspiria,

Laudans vel queribundus quis ore effundat.

Angelus præfectus est venti thesauris

Quid vero moratur si circa lampadem paral-
lis moriatur?

O tu, qui opes quæris, confide, ut comedas:

Tu vero, quem fata petunt, fugere noli; quia
animam non liberas.

Opes sacro studio sive quæsiveris, sive non
quæsiveris;

Largitur eas Deus optimus Maximus.

Si vero fueris in ore leonis & tigris;

Non te voraverint, nisi fatalis adsit hora.

Illud, quod (divino munere) non fuerit assigna-
tum, manus non contingit: assignum vero, ubi-
cunque locorum fuerit, (cuique) pertingit.

Audivistine Alexandrum usque ad Cymerias
tenebras ivisse

Multis molestiis: vitæ aquam tamen non hau-
fisse:

Monitum: Piscator sine fatali felicitate piscem
unum non ceperit: neque piscis sine fato vel in
ipso sicco morietur.

Miser avarus totum terrarum orbem percurrit,
Ipse (sacro studio) sectatur opes, fatum vero
à tergo sectatur ipsum.

Monitum: Dives moribus corruptus auri est
cæspes & manus: pauper vero pietate prædictus
ipsa pulchritudo est luto respersa: hic lacerata Mo-
fis

باب هشتم در ادب حکمت ۵۰۴

صالح شاهدی خاک الود این دلخواه موسیست امر قرع و آن
گریش فرعون مر صمّع

شدّت نیکان روی در فرج دارند و دولت بدان سر
در فشیب

بیت هر کرا جاه و دولت است بدان
خاطر خسته در نخواهد یافت
خبرش ده که هیچ دولت وجاه
بسرا ی دکر نخواهد یافت

حکمت حسود از نعمت حق بخیل است و مردم
بی کنایه دشمن

بیت مرد کی خشای مغز مردا دیدم
رفته در پوستین صاحب جاه

نقتم ای خواجه کر تو بد بختی
مردم نیک بخت را چکناده

بیت دیگر الا تا نخواهی بلا بر حسود
که ان بخت بر کشته خود در بلاست

چه حاجت که بر روی کنی دشمنی
که او را چنین دشمنی در تقاست

حکمت تلمذی بی ارادت عاشق بی زیر است و زندگ
بی معرفت مردی بی پر و عالم بی عمل در خست بی
بر و زاهد بی علم خانه بی در

پند

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 505
sis toga , ille vero coronati Pharaonis ulcus est.

Paupertas bonorum animum in lætitia conservat : opulentia malorum caput intra thoracem de-
primit.

Notum sit tibi , quicunque dignitatēm po-
tentiamque habet ,

Et tristes oppressosque animos non visitave-
rit ;

Illi indicato , ipsum nullam potentiam digni-
tatemque

In (cœlesti) palatio inventurum.

Morale: Invidus in divinam benevolentiam
liberalitatemque avarus est , innocentique
homini hostis.

Homuncionem * sicco cerebro præditum vidi,
Qui viri dignitate prædicti vitia perstringebat.
Dixi homini : Si tu, Domine, mala sorte vexa-
ris;

Vir ille bonæ sortis quid criminis habet ?

Tu itaque invido supplicium ne votis accele-
res : (vivit.

Quia ob sortem illam malam ipse in suppicio
Quid itaque urget , ut tu illum hostiliter in-
festes, (habeat?

Cum ipse (perpetuo) ejusmodi hostem à tergo

Monitum : Invitus discipulus , amator est
sine auro. Peregrinator sine scientia , avis
sine alis. Sapiens sine bonis operibus , arbor
sine fructu. Religiosus sine doctrina, domus
sine foribus.

Sff

Moni-

باب هشتم در ادب صحبت ۵۰

پند مراد از رسول قرآن تحلیل سیرت خوبست نه
قریل مکتوب عامی متبعد پیاده گرفته است و عالم
متفاون سواں خفته عاصی که دست بر دارد به از
عابدی که سر بردارد *

بیت سرهنگ لطیف خوی و دلدار *
بهتر رفقیه مردم از امر *

حکمت عالم بی عمل زنبوری بی عسل است *
بیت زنبور درشت و بی مرود را کوی *
بازی چو عسل نمی دهی نیش مندن *
حکمت مرد بی مرود زن است و عابد باطعم زدن *

بیت ای بناموس کرده جامه سفید *

بهر پندار خلق و فانمه سیاه *

دست کوهه باید از دنیا *

استین خواه در از و خواه کوهه *

حکمت دو کس هر حسرت از دل نرود و پانی تعابن
از کل بر نیادن تاجری کشتی شکسته و ولایتی باقلند ریان
نشسته چنانکه گفته اند *

حکمت خلعت سلطان اکرچه عزیز است جامه
خلقان خود بعترت تر و خوان نبرکان اکرچه لذین
است خرد انبان خود بلد تر *

بیت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 507

Monitum: Hunc in finem cœlo demissus est Coranus , ut scilicet mortales bonos mores discant ; non vero ut ipsi Coranum splendide depingant : Religiosus indoctus , pedes est progrediens. Sapiens otiosus , eques est dormiens. Peccator , qui manum (supplicem) tollit , melior est (Religioso) Numinis cultore , qui caput extollit.

Prætor moribus benignus , ingenioque comis ,
Præstat juridico mortales perstringenti.

Monitum : Sapiens sine (bono) opere , apis est sine melle.

Superbæ ignavæque dicas api : (definat.

Mel cum non faciat , pungere quoque

Monitum : Vir sine humanitate femina est : Religiosus avarus ; prædo.

Heus tu , qui magno religionis studio vestem
tuam dealbasti ,

Vt vulgo pius esse videaris ; hoc ipso nomen
tuum denigrasti :

Manus brevis & retracta esse debet à mundo ;

Ora vestis lata , an angusta sit nihil refert.

Monitum: Duo hominum genera dolorem ex animo nunquam delent , neque luctus pedem ex luto extrahunt : Mercator , qui navim fregit : & (optimus) hæres , qui cum Calendrinis ¹ familiariter vixit.

Monitum : Toga regia etsi sit magnifica ; pannosa tamen propria vestis magnificenter est. Epulæ magnatis quamvis sint suaves ; proprii tamen panis frustillum multo suavius est.

باب هشتم در ادب صحبت ۸۰۵
بیت سرکه از دست مرخ خویش و تراه
بهتر از فان ده خدا بره
حکمت خلاف رای صواب است و نقض عهد اولو
الالباب دارو بکمان خوردن و راه نایده بی کاروان
مرفتن
حکمت از امام مرشد محمد بن محمد الغزالی رحمه
الله علیه پرسیدند که باین پایکاه چه کونه رسیدی در علوم
کفت بدآنکه هر چه ندانستم از پرسیدن آن ننگ ندانستم
بیت امید عافیت آن که بود موافق عقل
که بذض را به طبیعت شناس بخایی
پرس هر چه ندانی که ذل پرسیدن
دلیل راه تو باشد بعزر دانایی
پند هر چه دانی که هر اینه معلوم تو خواهد شد
پرسیدن آن تعجیل مکن که هیبت دهشت را زیان
دارد
شعر چو لقمان دید کاندر دست داود
همی اهن بمعجز موم گردد
پرسیدن چه می سازی چو داشتند
که بی پرسیدنیش معلوم گردد
پند از لوانزم صحبت یکی است که یا خانه پردازی
و یا باخانه خدای در سازی

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 509

Acetum ex manu proprii laboris & Carthamus
Melior est donatitio magnatis pane.

Monitum: Rectæ rationi contrarium est, atque
cordatorum consilio adversatur: Medicamen-
tum sumere anceps: atque iter ignotum sine
comitatu ingredi.

Monitum: Muhammedem filium Muhammedis,
Gasalensem * Antistitem sacrorum illustrem roga-
runt: Hoc scientiarum fastigium qua ratione con-
tingisti? Respondit ille: Quæ nescivi, me ro-
gare non puduit.

Valetudinis spes tum temporis homini judi-
cio prædicto appareat;

Cum arteriæ pulsū medico naturæ perito
explorandum præbuerit.

Roga, quæ nescis: quia vilitas rogandi,
Dux & via tibi fuerit ad majestatem
scientiæ.

Monitum: Quicquid noveris, tibi certo
(per se) notum fore, illud rogare ne festina;
quia authoritatis fastigio damnum infertur.

Cum Locmannus videret in manu Davidis ^m

Ferrum singulari portento liquefcere;

Non rogavit illum: Quid facis? quia norat,

Non roganti id notum fore.

Monitum: Vnum ex humanæ societatis requisitis
hoc est, ut vel propriam domum & familiam cu-
res: vel ad Dei domum sive ptochodochium te
conferas.

باب هشتم در ادب صحبت ۱۵

پیت حکایت بر سراج مستمع کوی ۸
اکر دانی که دارد با تو میلی ۹
هر ان عاقل که با جنون نشیند ۱۰
نکوید جز حدیت روی لیلی ۱۱

حکمت هر که باید آن نشیند اکر نیز طبیعت ایشان
در و اثر نکند بطریقت ایشان متهم کرده چنانکه اکر
شخصی خرابات رود بهماز کردن منسوب نشود الا
بخمر خوردن ۱۲

پیت مردم بر خود بنادانی کشیدی ۱۳
که نادان را بصحبت بر کردی ۱۴
طلب کردم زرد آیا بی پکی پند ۱۵
مرا کفتا که بانادان میمیوند ۱۶
که کر صاحب تمیزی خربیاشی ۱۷
و کر نادانی ابد هتر بیاشی ۱۸

حکمت حلم شتر چنانکه معلومست که اکر طفلی
مهارش بکیر و صد فرسنگ ببره کردن از متابعت
او پیچاند امّا اکر راهی هولناکش پیش از که موجب
هلالی باشد و طفل بنادانی خواهد انجایگاه مرفت نرمام
از رکنیش در دسلا ند و پیکر متابعت نکند که هنگام
درشتی ملاطفت مذمومست و گفته اند دشمن
ملاطفت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 511

Historiam pro ingenio & captu auditoris
narra;

Si sciveris illum te amore prosequi.

Quicunque ingenio præditus, amoris insaniâ
fuerit correptus;

Nil præter historiam vultus (pulcherrimæ)
Leilæ loquitur.

Monitum: Qui confortium habet cum ma-
lis, et si ipsorum ingenium ipsum non corru-
perit ipsorum tamen confortio corruptus
audiet: perinde ut quis tabernas frequen-
tans, non (ibi) preces facere, sed vinum po-
tare dicitur.

Te ipsum inscitiæ damnasti;

Qui inscium tuo confortio allegisti.

A viro quodam Sapiente unum petii consilium:

Mihi respondit ille: Ne rudi te socium
jungas:

Nam si judicio præditus fueris, asinus fies:

Si imperitus sis, stupidior evades.

Monitum: Mansuetudo camelii, ut notum, est tan-
ta, ut si infans quidam habenas ipsius prehendat, &
centum* parasangas ducat; collum ipsius obsequium
non detrectet. Si vero via adsit ardua, cuius præci-
pitio mors certissima adsit, eumque infans impru-
dens eo deducere velit; habenas manui ipsius eri-
pit, nec porro illi obsequitur: Quia tempore severi-
tatem flagitante mansuetudo improbanda est. Ve-
tus

باب هشتم در ادب صحبت

۵۱۲

پمانطفت دوست نخرد بلکه طمع غریادت کند

بیت کسی که لطف کند باتو خاکپایش باش

وکر خلاف کند در دوچشمتش اکن خالک

سخن بلطف وکرم بادرشت مردم ممکوی

که شنای خورد نگردد بنرم سوهان پاک

حکمت هر که در پیش سخن دیگران افتاد تا

مایه فضیلش بداند بیشک پایه جهلهش معلوم کنند

وپرگان کفته‌اند

بیت ندهد مرد هوشمند جواب

مکر انکه کزو سوال کند

کرچه بر حق بود مراج سخن

حمل دعویش بر حال کنند

حکمت مریشی درون جامه داشتم شیخ هر مرزی

پرسیدی که چونی و پرسیدی که جراحت تو بنز

کجاست احتراف اثر انکه ذکر هر عضوی سروا نباشد

وخره مندان کفته‌اند

هر که سخن نسبت اثر جوابش برند

بیت قانیک ندانی که سخن عین صوابست

باید که بکفتن دهن اثر هم نکشایی

کمر

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 513
tus dictum est. Hostis benevolentia amicus non
fit : sed plura expedit praे avaritia.

Quicunque tibi benefecerit ; tu illi obnoxius
esto. (humo oppleto.)

Si vero obnatur tibi ; tu duos illius oculos

Verbum benebole atque benigne moribus
præfracto ne dicio :

Ferrum enim ærugine exesum non molli lima
politur.

Monitum : Quicunque aliorum sermonem
interpellat , ut suam scientiam alii noscant ;
dubio procul inscitiæ illius magnitudinem
cognoverint. Gravium virorum sententia
sic habet :

Vir ingenio præditus non responderit ;
Nisi alii ipsum rogaverint.

Etsi quidem vera & temperata illius fuerit
oratio ;

Alii tamen intempestivum ejus loquendi stu-
dium mendaciorum monstrum appellant.

Monitum : Ulcus aliquod intra vestes meas ha-
bebam; venerabilis *senex quotidie rogabat : Quo-
modo vales ? Nunquam rogabat : Vbinam est ul-
cus tuum ? Illud modeste subterfugiens, qui sciret;
Cujuslibet membra commemorationem non esse
honestam. Sapientes enim dixerunt :

Qui orationem non ponderat , responso offen-
ditur.

Nisi probe sciveris , verbum aptissime esse
dictum ;

Decet , ne verbum dicturus os aperias.

Ttt

Nam

کسر راست سخن کویی و در بند بمانی
به مران که دروغت دهد از بند مرها نیز
حکمت دروغ کفتن بضریت لازم ماند اگر نیز
جراحت درست شود نشاند چون برادران یوسف
بدروغ منسوب شدند بر راست کفت ایشان اعتماد
نمیاند قال اللہ تعالیٰ ول سولت لكم انفسکم
بیت یکی میگیرد که عادت بود راستی
خطایی کند در کناری رواست
و کسر نامور شد بقول دروغ
اگر راست کوید تو کویی خطاست

خطاییه اجل کاینات از روی ظاهر اه میست و اذل
موجودات سک و متفاق سک حق شناس به از ادی
فاسیاس
قطعه سکی مرا لقمه هر کسر فراموش
ذکر د کرنی صد نویتش سنک
و کسر عمری فلزی سفله مرا
بکمتر جزئی اند با تو در حنک

لطیفه از نفس پرور هنر نیاید و بی هنر سرور را
نشاید

مثنوی

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 515

Nam si verum dixeris, & in vinculis maneas;
Præstat illud, quam si te mendacio vinculis
exemeris.

Monitum: Mendacium dicere simile est
vulneri inficto: vulnus etsi quidem coive-
rit; vestigium tamen relinquit. Perinde ut
fratres Iosephi, cum jam mendacio essent
notabiles, ipsorum veritati nec habita fuit
fides. Altissimus enim Deus dixit: sed affe-
ctus vestri vos seduxerint.

Cui mos fuerit verum dicere,
Etsi semel peccaverit, connivere fas erit.
Si vero mendacitate aliquis fuerit infamis;
Etsi verum dixerit: tu tamen mendacium
dixisse censes.

Iucun: Creaturarum præstantissima, ut pa-
lam liquet, homo est, vilissima canis: Sapien-
tum tamen judicio, Canis fas agnoscens ho-
mini ingrato præstat.

Canis acceptæ unius buccellæ memoriam
Non exuit, etsi centies saxis petitum abegeris,
(semper tamen reddit.)
Si vero semel demulseris hominem vilem;
Levissimæ rei causa contra te bellum sumit.

Iucun: Quicunque cuticulam curat, ab
eo virtus & artificium non est expectan-
dum. Atque ut virtutis expers aliis præsit,
indignum est.

باب هشتم در ادب صحبت ۵۱۶

مثنوی مکن رحم برس کاو بسیار خواره
که بسیار خسبست بسیار خواره
چو کاو از همی باید فربه
چو خر تن بجور کسان در دهی
قریب در انجیل امده است که آی فرزند ادم اگر
توانکری دهمت از من مستغل شوی بمال و اگر
درویش کنم تندکل نشینی پس حلوق ذکر من
کجا یابی و بعبادت من کی شتابی

قطعه که اندر نعمتی مغروی و غافل
که اندر تندکستی خسته و ریش
چو در سرا و ضرا حالت آنیست
ذلکم کی بحو پردازی از خویش
عیرق ارادت بیکون یکی را از تخت شاهی فرودارد
و دیگری را در شکم ماهی نکه دارد

بیت وقتست خوش از را که بود ذکر تو منس
ور خود بید اندر شکم حوت چو یونس

حکمت اگر تیغ قهر کشد نبی و ولی سر در کشد و اگر
غمزه لطف بجنیان بدانرا بنیکان در میاند

قطعه

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 517

Noli misereri bovis multum edentis;

Multum enim dormit, qui multum comedit.

Si necessaria tibi est bovis pinguedo;

Afini instar corpus aliis vexandum dabis.

Morale: In Euangelio dicitur: ô hominis fili!

Opes & potentiam si tibi largiar; à me declinans omne studium, omnemque curam in opes potentiamque convertis: si te pauperem faciam, mœstus curisque anxius languescis: ubinam igitur mei nominis dulcedinem inveneris? & quandonam cultum meum maturaveris?

Modo enim opibus præditus tumidus es atque ingratus; (flictus.)

Modo in fortunæ angustiis mœstus atque af-
Quandoquidem igitur rebus felicibus infelici-
busque hic tuus est status;

Nescio equidem, quandonam tuâ sponte Deo
sis vacaturus.

Exempl: Divina illa & incomparabilis
voluntas alium regni fastigio movet, alium
vero in piscis visceribus incolumem præ-
stat.

Felicia ille habet tempora, qui tui semper me-
moriā colit; (inde ut Ionas.)

Etsi ipse in piscis detineatur visceribus, per-
Si furoris gladium strinxerit Deus, vates san-
ctusque (trepidi) caput contrahunt. Si vero bene-
volentiaæ * suæ levissimum signum dederit; impro-
bos probis æquaverit.

T t t 3

Si

باب هشتم در آداب صحبت ۸۱۵

قطعه کر بکسر خطاب قهر کند ۴

انیمارا چه جای معذرتست ۴

و عظه هر که بتایب دنیاراه صواب نکرد بتعدیب
عقی کرفتار اید قال اللہ تعالیٰ ولنذیقتم من العذاب
الادنی دون العذاب الاعظم ۴

بیت پندست خطاب مهتران انکه بند ۴

چون پند دهنده و نشونی بند فهند ۴

فیکختان بحکایات و امثال پسینیان پند کیرند پیش
ازان که پسینیان بواقعه ایشان مثل خرنند ۴

قطعه نرود مرغ سوی دانا فرانز ۴

چون دکر مرغ بیند اندز بند ۴

پند کیر اثر مصائب دکران ۴

تا نکرند دیکران اثر تو پند ۴

حکمت ازرا که کوش ارادت گران افریده اند چون
کند که بشنو و ازرا که بکمند سعادت کشیده اند چون
کند که نرود ۴

قطعه شب تاریک دوستان خدای ۴

می بتاید چو نرور خشنده ۴

وین سعادت بزرور بازو نیست ۴

تا بخشد خدای بخشد ۴

ربای

Si Deus in extremo judicio ex severitate egerit;

Ne ipsis quidem vatis bus veniae locus erit.

Quicunque in hoc mundo afflictus, pietatis viam ingressus non fuerit; æternis tandem torquebitur cruciatibus. Deus enim altissimus ita ait: Nos ipsis certo delibanda damus leviora illa supplicia, antequam graviora supplicia subeant.

Magnorum virorum prima correptio monitu est, altera vinculum:

Si, dum monent, non obtemperaveris, tandem vincula injiciunt.

Felices ex majorum historiis exemplisque documentum prius sumunt, quam ut posteri sua olim exempla circumferant.

Nequaquam avicula circuiverit granum;

Si aliam avem in laqueo pendentem viderit:

Tu ex aliorum damnis exemplum capito;

Ne alii ex te exemplum sumant.

Monitum: Ille, cuius voluntatis aurem condiderunt surdam, qui faciat, ut vadat? Ille vero, quem felicitatis cingulo traxerunt, qui faciat, ut non vadat?

Nox nubibus obducta amicis Dei

Fulget perinde ut splendidissimus dies.

Atque hæc felicitas lacertorum robore non contingit;

Nisi munificentissimus ille Deus eam donaverit.

Cui-

باب هشتم در ادب صحبت 205

رمای اثر تو بکه نالم که دکر داور نیست 206

و زردست تو هیچ دست بالاتر نیست 207

آن را که تو مرهبری کنی کم نشود 208

وان را که تو کم کنی کسش مرهبر نیست 209

عیرت کدای نیک آنجام به اثر پادشاه بد فرجام 210

بیت غمی کنر پیش شادمانی بری 211

به اثر شادی کنر پیش غم خوری 212

لطیفه نرمین را اثر اسمان نثارست و اسمان را اثر

نرمین خبار کل آناء یترشم بما قیه 213

پیت کرت خوی من امد ناسراواز 214

تو خوی نیک خویش اثر دست مکنار 215

حو تعالی می بیند و می پوشد و همسایه نمی بیند و می

خر وشد 216

بیت نعوذ بالله اکر خلق غیب دان بودی 217

کسی بحال خوف اثر دست کسی نیاسودی 218

مطاییه نمر اثر معدن بگان کندن بدی و اثر دست

بخل بگان کندن 219

قطعه دونان خورند و کوش داعزند 220

کویند امید به که خورد 221

گروزی 222

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTVT. 521

Cuinam , nisi tibi , exponam animi dolores?

præter te enim judex est nullus ;

Atque tua etiam manu nulla est celfior.

Ille , cui tu te ducem præstiteris , non perit :

Illi vero , quem tu perdideris , dux nemo erit.

Exempl : Mendicus , cujus extrema sunt felicia ,
præstat regi , cujus extrema sunt infelicia.

Mœstitia , quam ante gaudium habes ,

Præstat gaudio , post quod mœstitudinem habes.

Morale: Terræ pluviam suppeditat cœlum : cœlum vero à terra pulverem accipit. Quodlibet
vas eo , quod continet , turgescit atque redundat.

Si mores mei tibi visi fuerint indigni ;

Tu ideo mores tuos bonos amittere noli.

Deus Altissimus (scelera) aspicit , & tegit : vici-
nus vero nihil videt ; & tamen (nihil , nisi alienos næ-
vos) crepat.

Vers: Bone Deus , si mortales occultorum
conscii essent ;

Nemo suo otio fruens , ab alterius (lingua
&) manu respirare posset.

Aurum ex terræ visceribus terram fodi-
endo provenit : ex manu vero avari , fodien-
do animam ipsius , eruitur.

Viles non fruuntur ; sed magnâ curâ custo-
diunt :

Absumendi spes , ajunt , præstat rei absumentæ.

V u u

Quo-

باب هشتم در ادب محبت ۵۲۲

زوری بینی نکام دشمن
نر مانده و خاکسار مرد
ادب هر که بزیرستان بخشدید بجور زبرستان
کرفتار اید
مشنوی نه هر باز و که دروی قوتی هست
بمردمی عاجزان را بشکند دست
ضعیفان را ممکن بر دل کفرمایی
که درمانی بجور زورمندی
حکمت عاقل چون خلاف در میان بیند بجهد و چون
صلح بیند لنگر بنهد که انجاسلامت بر کنار است
واینجا حلوت در میان
حکمت مقام را سه شش هی باید ولیکن سه یک
هی اید

بیت هر ام بار چرا کاه خوشنتر از میدان
ولیکن اسب ندارد بدست خویش عنان
قصرع درویشی در مناجات میگفت یا رب بر بدان
مرحمت کن که بر نیکان خود مرحمت کرده که ایشان را
فیلک افریده

حکمت اول کسی که علم بر جامه و انگشتی در دست
نهاد بخشید بود کفتندش چرا همه نرینت و ارادیش
پچب

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 523

Quodam die vides , ex sententiâ inimici ,
Aurum illius relictum , ipsum vero miserum
obiisse.

Monitum : Quicunque minorum non mi-
seretur , exagitationi majorum subjicitur.

Non quivis lacertus robore pollens
Fortitudine miserorum manum frangit.
Debilium animum injuriâ aut damno ne uras:
Quia potentioris injuriæ succumbes.

Monitum : Sapiens si in medio , discordia-
rum incendium tumescere viderit ; (inde se-
se) proripit : Si vero pacem viderit ; ancho-
ram jacit. Illic enim salus est in littore : hic
vero deliciæ sunt in medio.

Aleam ludenti ter sex jecisse , opus erat : verum
enim vero (vix) ter unum cecidit.

Millies pratum gratius fuerit hippodromo ,
Sed equus suas habenas minime regit.

Supplicatio : Religiosus quidam ardentissi-
mis precibus ita ingemiscebatur : O Domine !
miserere malorum : bonorum enim jam ipse
es misertus , dum eos bonos creasti.

Monitum : Qui omnium primus notam * vesti ,
atque annulum manui induxit , Schimschidus * fuit.
Quem hunc in modum rogarunt : Quare omnem
ornatum atque decus sinistræ contulisti , cum dex-
træ manus dignitas illud sibi jure vindicare videa-

V u u 2 tur ?

بچیب داری و فضیلت راست کفت راست را
فرینت راستی تمام است

قطعه فریدون کفت نقاشان چین را
که پیر امون خرکاه هش بدو غزند
بدان را نیمک دار آی مرد هشیمار
که نیکان خود بزرگ و نیمک گرو غزند
حکمت بزرگی را کفتند با چندین فضیلت که
دست راست دارد خاتمه چرا در دست چب
میکنند دقت ندانی که همیشه اهل فضل
محروم باشد

بیت آن که حظه افرید گروزی سخت
یا فضیلت همی دهد یا بخت

ملاطفه نصیحت پادشاهان مسلم کنمی راست که بیم
سر ندارد و امید نزد

مشنوی موحد چه در پای گرینی نرسش
چه شمشیر هندی نهی بر سر شش
امید و هراسش نباشد نرکس

برینست بنده توحید و بس
لطیفه پادشاه از بھر دفع سه کار نزست و شکنه
برای خون خواران و قاضی مصلحت جوی طرازان
هر

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 525
tur? Respondit ille: Dextræ manui summum
decus ipsa dexteritas est.

Feridunus imperavit phrygionibus Sinensibus,
Ut tentorii sui ambitum his vocibus exorna-
rent:

Malos bene habe, ô vir ingenio pollens:
Boni enim per se magni sunt atque felic-
es.

Morale: Magnatem quendam rogarunt, dicen-
tes: Tantâ virtute cum manus dextra præstet;
annulo lævam quorsum exornant? Respondit ille:
An nescis, viros virtute præstantes semper
negligi?

Ille, qui sortem condidit, opesque crea-
vit,

Dat aut virtutem, aut fortunam.

Morale: Illi datum est Reges monere, qui
capitis periculum non vereatur, nec auri
studio & spe laboret.

Ante pedes Deum vere noscentis aurum pro-
fuderis;

An Indicum acinacem capiti illius imposueris
(nihil interest.)

Ille nec spem, neque metum ullius habet:

In qua re veræ pietatis fundamentum unicè
consistit.

Regis est, iniquos coercere: Lictoris, homici-
das plectere. Iudicis, litigantium crumenis carum

Vuu 3 lites

باب هشتم در ادب صحبت ۵۲۶

هر کسر دو خصم بحق مراضی پیش قاضی فروردند
قطعه چو حق معاینه دانی که می باید داد
بلطفه به که بجنگ او ری و دلتنکی
خرج اکر نگذارد کسی بطیعت نفس
فقهر ازرو بستگانند مرد سرهنگی
مطابیه همه کس را دندان بترشی کند کردد و قاضی را
پشیزینی
بیت قاضی که بر شوت بخود پنج خیار
ثابت کند از بھر تو ده خربزه نزار
لطیفه قبیله پیر از نابکاری چه کند که تو به نگند
وشکنه معزول آمر مردم از امری
بیت جوان کوشش نشین شیر صرد مرد خداست
که پیر خود نتواند نر کوشش برخاست
بیت جوان سخت می باید که از شهوت پر هیزد
که پیر سست رغبت را خود الت پرس
نمی خیزد

حکمت حکمی هر پرسیدند که چنانین درخت فامور
که خدای تعالی افریده است بلند و برومند هیچ
یکی را از ازاد نخواندند مگر سرو را که ثمره ندارد درین
چه حکمت است کفت هر یکی هر دخلی معین است
و وقتی

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 527
lites dirimere. Neutquam duo adversarii, juris di-
vini & æquitatis memores, ad judicem adierint.

Si debitum aperte sciveris esse solvendum ;
Bona cum gratia itaque exsolvere præstat ,
 quam cum jurgiis & animi commotione.
Censum si quis bono animo non solverit ;
Imperiose illi abstulerit (prætor) vel præto-
 ris assecla.

Omnium dentes obtunduntur acore ; Iudicis
vero dulcedine.

Iudex qui munus quinque cucumerum acce-
perit ;
In tui gratiam tibi decem peponum solum ad-
judicaverit.

Decrepita meretrix à stupris quomodo non re-
fipiscat; atque prætor munere suo dejectus, à mor-
talium vexatione quomodo non defistat ?

Iuvenis anguli latebras colens , leonis instar ,
divinis vestigiis infistit.

Decrepitus enim per se angulo suo moveri ne-
quit.

Generoso opus est juvēne, qui libidinis absti-
neat irritamentis :

Senis enim , libidine languescente , ipsum
membrum per se non surgit.

Sapientem quandam rogarunt : Inter tot præ-
claras arbores, quas altissimus Deus creavit proce-
ras & fructiferas, nullam præter Cypressum appell-
ant liberam, quæ nulos tamen fructus edit : illud
quodnam naturæ arcanum est? Respondit sapiens:
Quæ-

باب هشتم در ادب صحبت ۵۲۸

وقتی معلوم که کاهی بوجود آن تازه است و کاهی بعدم
آن پیش مرده و سورا هیچ ازین چیزی نیست و در
همه وقت قازه است و این صفت اراده داشت
قطعه بر ایکه میکنرد دل منه که دجله بسی
پس از خدیفه بخواهد کنشد در بغداد
کرت نرست براید چو نخل باش کریم
ورت نرست فیاید چو سرو باش ازاد
وعظه دو کس مردند و حسر برند آن که داشت
ونخورد وان که داشت و نکرد

قطعه کس نبیند بخیل فاضل را
که نه در عیب کفتش کوشد
در کریمی دو صد کنه داره
کرمش عیها فرو پوشد

خاتمه الكتاب

تمام شد کتاب کلستان والله المستعان درین چهلة
چنان که مرسم مولگان از شعر متقدمان بطريق استعاره
تلغیقی نرفت

بیت کهن خرقه خویش پیراستن به از جامه
عارت خواستن

غالب کفتم سعدی طرب انکیز است
وطیبت

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 529

Quævis arbor assignatos sibi edit fructus , & præfixo quidem tempore : Quibus si modo instructa fuerit, recens est & juvenescit : iis rursus destituta languescit & moritur. Cui rei obnoxia minime est Cupressus, quæ tamen semper recens virescit : quæ vera hominum liberorum * facies atque descriptio est.

Rei fluxæ animum ne applicato ; quia Tigris multum temporis etiam (perfluet.

Post Imperatores (suos defunctos) Babylonem

Si potes, Palmæ * instar liberalis esto :

Sin minus, Cupressi instar liber esto.

Duo obierunt, atque animi dolorem (secum) abs-tulerunt. Alter, qui opibus valuit; nec iis frui (per avaritiæ vitium) potuit. Alter, qui scientiam habuit; nec eam bonis operibus asseruit.

Nemo aspicerit sapientem avarum ,

Quin grave illius vitium perstringat.

Sed liberalis et si ducenta crimina admittat;

Ipsius tamen liberalitas omnia vitia tegit.

L I B R I C O N C L V S I O.

AD finem perductus est ROSARII Liber, Numine feliciter aspirante: In hoc opere toto, prout scriptorum mos est, ex antiquorum Carminibus nihil aliunde depromptum inseratum fuit.

Obsoletam propriam togam resarcire satius est, quam vestem (novam) aliunde mutuam petere.

Pleraque Sadi dicta suas animum mire oblectantes Veneres habent , admixtisque suavi-

X x x tati-

باب هشتم در ادب صحبت

۵۳۰

وطیبیت امیر وکوته نظر انرا بدین علت تر باز طعن
در ازیز کردد که مغز دماغ بیهوده بردن و دود چراغ
بی فایده خوردن کار خردمندان نیست ولیکن
بر ای رای روشن صاحب دلان که روی سخن
در آیشانست پوشیده نهاد که فر موعظهای شافی
در سلک عبارت کشیده است و اروی تلمخ نصیحت
پشهد ظرافت بر امیخته تا طبع مخاطب مدلول نشود
واز دولت قبول حروم نهادند
مشنوی ما نصیحت بجای خود در دیم
روزگاری دارین بسر بردیم
کر نیاید بکوش غربت کس
بر رسولان پیام باشد و بس
قطعه یا ناظراً فیه سل بالله هر جمه
علی المصنفو واستغفر لکاتبه
و اطلب لنفسکی من خیر قرید و
من بعد ذلك غفرانا لصاحبها
قم الكتاب وعون الملك الوهاب

CAP. VIII. DE CONVERS. VIRTUT. 531

tatibus pollent ; illi vero , qui obtusa mentis acie , præcipiti judicio fervent , audaci lingua hanc ipsam ob causam calumnias illi ita intendent : Ingenii succum inutiliter impendere , (nocturnæque) lucernæ fumum temere devorare prudenter haud est. Verum enimvero cordatos, illustri judicio præditos, ad quos hæc mea Oratio dirigitur, minime latet, uniones morales bonis consiliis illustres hoc eloquentiæ filo esse consertos, & amaram Disciplinæ medicinam suavissimi mellis dulcedine temperatam , ne scilicet Lectoris ingenium tædio affectum, oblata bonorum consiliorum maiestate fruстрetur.

Nos bona consilia suo loco dedimus,
Et bonam vitæ partem huic (operi) impen-
dimus :

Si quis ea pronis auribus non admiserit ;
Vates officium fecit, * si monuit.

Tu vero, qui librum hunc inspicis , Dei mife-
ricordiam ora

Autori, & criminum remissionem exscriptori.

Ora tibi ipsi quoque bona, quæ desideras :
Postremo libri possessori divinam gratiam.

Finitus est liber ope R E G I S omnium bono-
rum datoris.

F I N I S.

CAP. VIII DE CONVERS. VIRTUTAT.

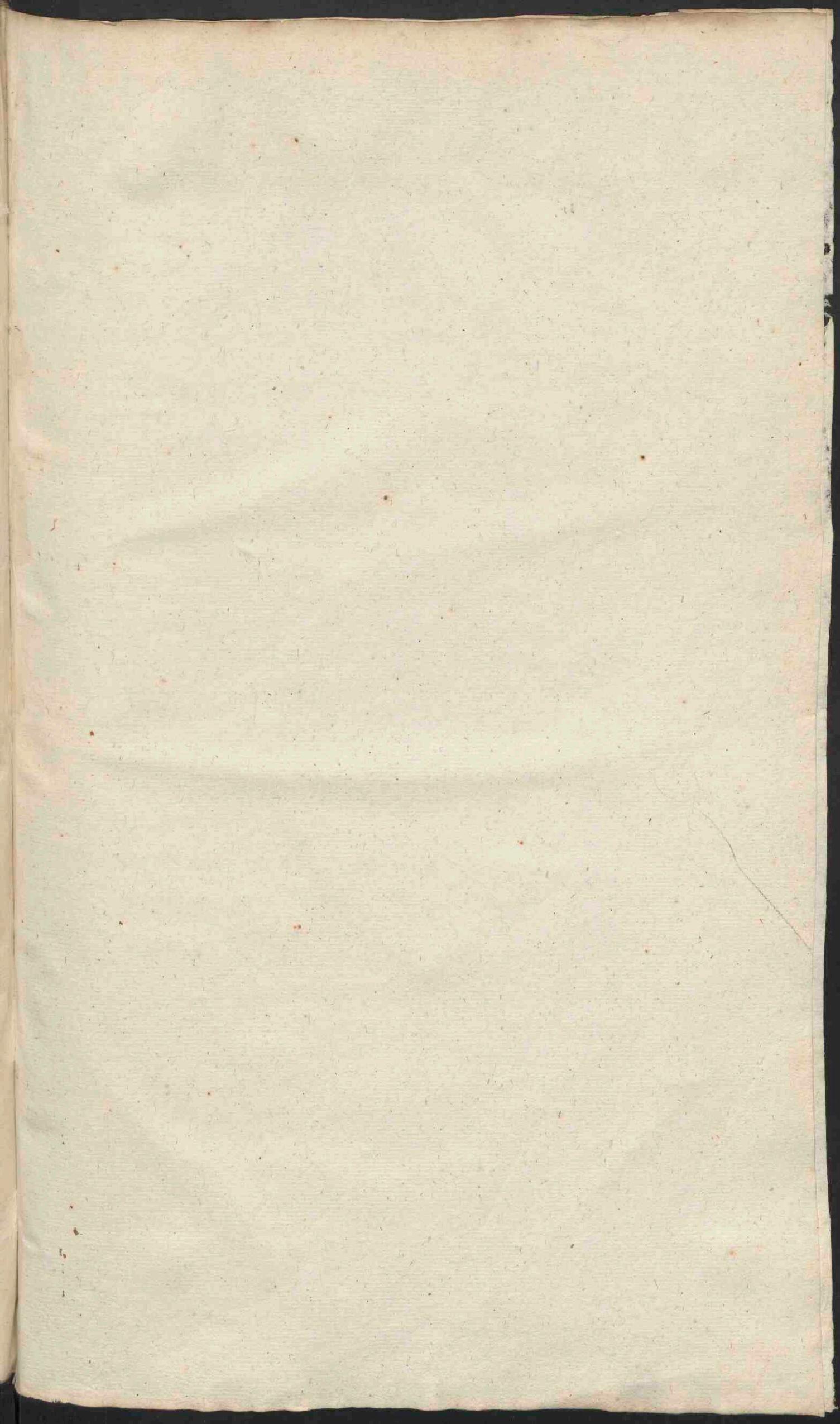
et ipsius bollent; illi vero, qui opere mentis
sunt, biscipio timore tercent, spicci nimis
speciebus opus causam causam illi sis intendunt
longum tecum invenit imbutre, (noscit
nudus) tecum tunc semper deo latice per-
datur pavidus. A cum eminente conditio illi
sunt timore biscipio, ac dous psec metu ratio di-
ligent, minime rite moneas mortales pons con-
tulit illis teatric eoldemus pro eis concitans, &
sumat Dicibimur inedictum transalpinum, ut illis
quocunq' tempestivam, ne tunc Legione inde-
mum lato significum, opes pectorum configuratione
metaffito sufficeret.

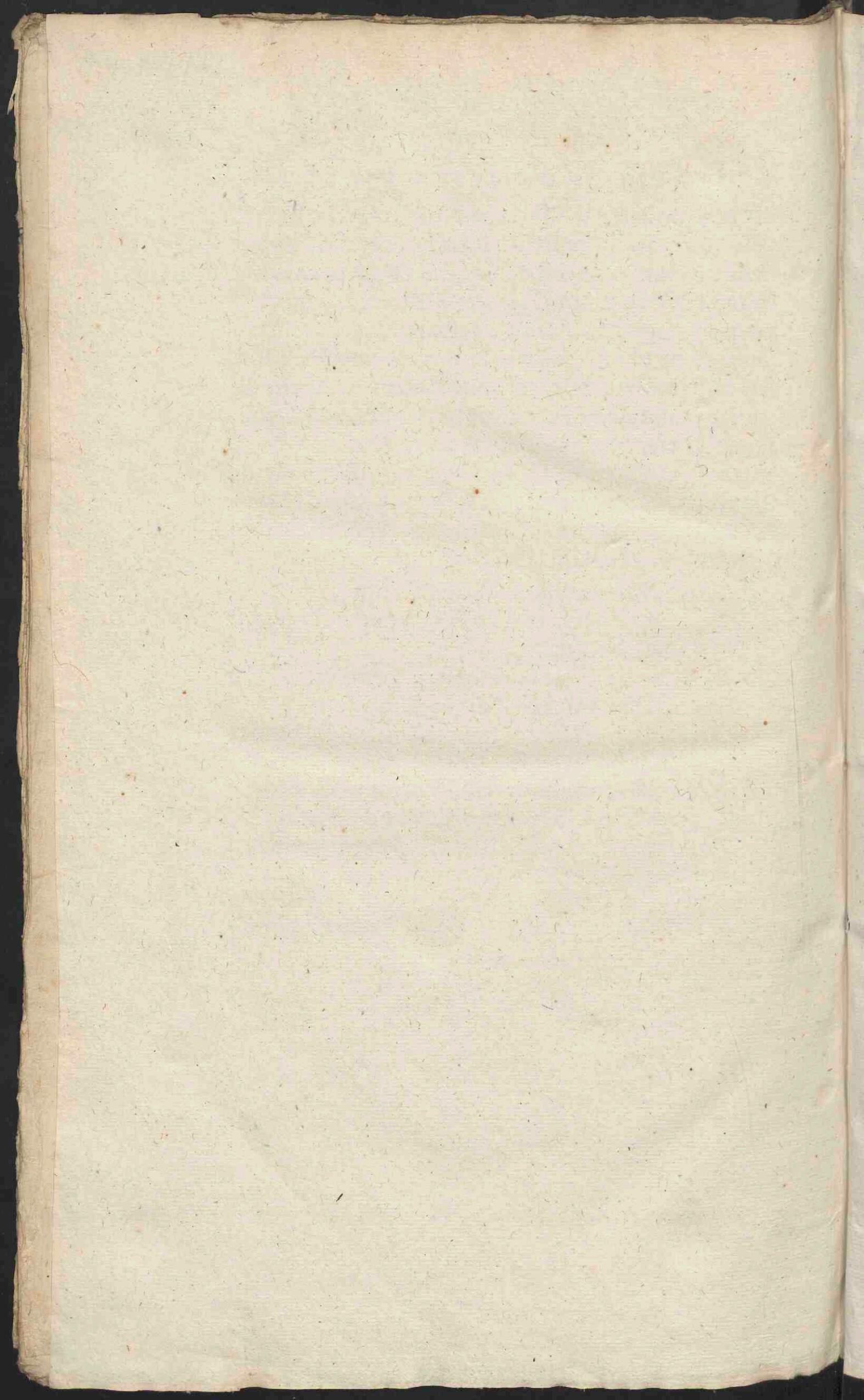
Nos posse conculc' tuo loco debitus,
Ex potest ante barrem punc (obey) impetu
dimittit:

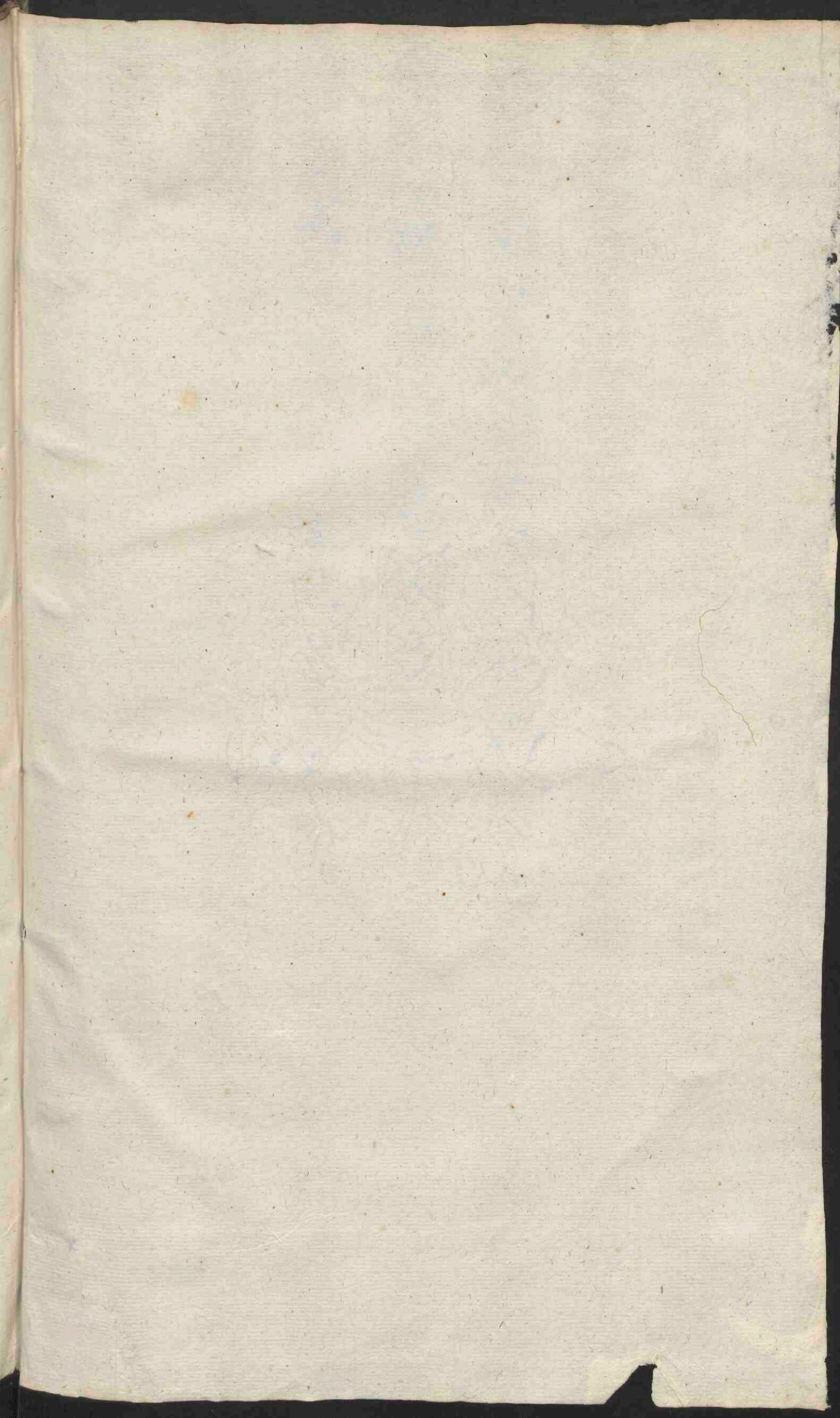
Si dnis ex proprie sumptus non sumptibus;
Vates officium fecit, & wonuit.
Tu vero, qui pectorum punc intibis, Dei nre
incognitum ora
Antiqui, & ceterum remittunt extempore;
Ora tibi ibi ducere pons, duc debet;

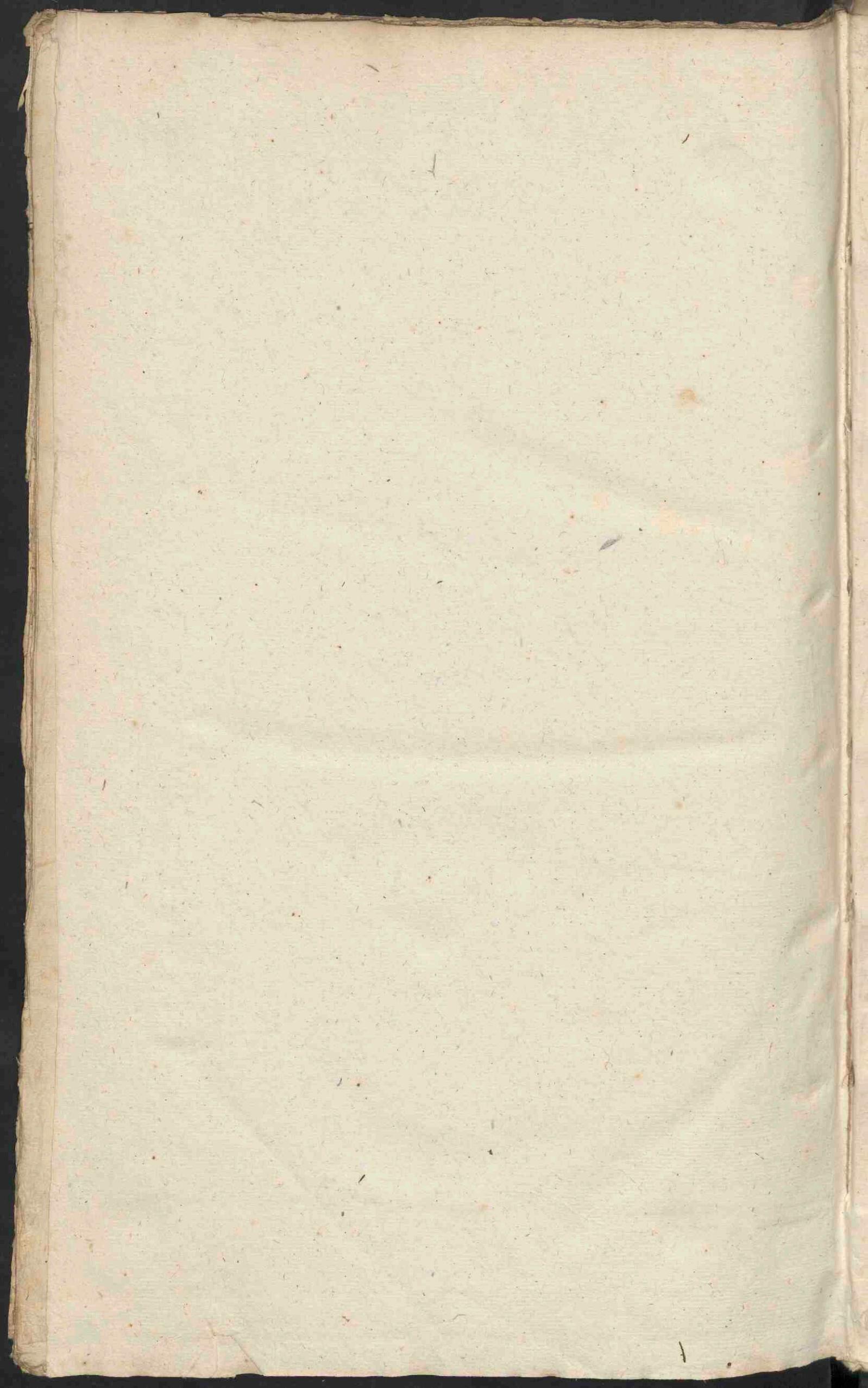
Liberis est hinc oboe R a ei's omnium ponere
temporibus.

E I N I S.

9602

